

NACIONALINĖ
ŠVIETIMO
AGENTŪRA

METODINIS LEIDINYS, skirtas socialinių mokslų ir dorinio ugdymo mokytojų dalykinėms kompetencijoms tobulinti

Vilnius
2022

PROJEKTAS

„Bendrojo ugdymo mokytojų bendrųjų ir dalykinių
kompetencijų tobulinimas“

Nr. 09.4.2-ESFA-V-715-02-0001

METODINIS LEIDINYS, SKIRTAS SOCIALINIŲ MOKSLŲ IR DORINIO UGDYMO MOKYTOJŲ DALYKINĖMS KOMPETENCIJOMS TOBULINTI

Vilnius
2022

Istorijos dalies rengėjai:
Parengė *Benediktas Šetkus*
Turinio redaktorius *Šarūnas Gerulaitis*

Pilietiškumo dalies rengėjai:
Parengė *Liutauras Degėsys*
Turinio redaktorius *Šarūnas Gerulaitis*

Geografijos ugdymo dalies rengėjai:
Parengė *Darius Česnavičius*
Turinio redaktorius *Šarūnas Gerulaitis*

Dorinio ugdymo dalies rengėjai:
Grażina Čiuladienė, Judita Misevičienė,
Andrius Sprindžiūnas

Kalbos redaktorė *Jurga Marcinkevičiūtė*

Maketavo *Birutė Vilutienė*

Bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios
bibliotekų informacinės sistemos (LIBIS) portale ibiblioteka.lt

ISBN 978-609-8275-62-9

© Nacionalinė švietimo agentūra, 2022

TURINYS

Įvadas	10
---------------------	-----------

ISTORIJA	11
-----------------------	-----------

Istorijos tiriamoji veikla	11
----------------------------------	----

Koks vaidmuo istorijos bendrojoje programoje yra skirtas mokinių tiriamajai veiklai	11
---	----

Kaip organizuoti ir įgyvendinti mokinių istorijos tyrimus	15
---	----

Keletas idėjų dėl mokinių gyvenamosios vietovės istorijos tyrimų	24
--	----

Keletas istorijos tiriamųjų veiklų, įgyvendintų Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose	29
--	----

Kaip pasikeitė žmonių gyvenimas nepriklausomoje Lietuvoje 1918-1940 m.?	30
---	----

Antrasis pasaulinis karas ir mano šeima	37
---	----

„Vilties laišakai“: politinio kalinio rašytų laiškų tyrinėjimas	45
---	----

Partizaninis karas Lietuvoje	50
------------------------------------	----

Kazlų Rūdos miškuose kovoję partizanai ir jų atminimo įamžinimas	55
--	----

Vabalninko senosiose kapinėse palaidoti žymūs žmonės	62
--	----

Literatūros sąrašas	66
---------------------------	----

PILIETIŠKUMO UGDYMAS..... 67

PILIETIŠKUMAS – TAI MOTYVACIJA.....	67
Pilietiškumas – tai motyvacija keistis ir kurti save	69
Pilietiškumas – tai motyvacija socializuotis	70
Pilietiškumas – tai motyvacija susitarti	70
Pilietiškumas – tai gebėjimas savarankiškai ugdytis etinės sąmonės bruožus, susikuriant autonomišką pažiūrų, principų ir elgesio normų sistemą:	71
1. PAMOKOS (VEIKLOS) AKTUALUMAS – nacionalinės savimonės, etnokultūrinės tapatybės skatinimo, istorinės atminties lavinimo ir ugdymo aspektu. 72	
Tautų pėdsakai Vilniuje	72
2. PAMOKOS (VEIKLOS) INOVATYVUMAS – naujos, nestandartinės tematikos, visuomenės atsinaujinimo, pokyčių ir santykių dinamikos iniciavimo, naujų socialinių-kultūrinių santykių propagavimo, naujos literatūros ir šaltinių įtraukimo aspektu.....	74
A autorių teisės ir intelektualinės nuosavybės apsauga	74
3. PAMOKOS (VEIKLOS) ORIGINALUMAS – netradicinės, nestandartinės problematikos, žanrų įvairovės aspektu.....	79
Rokadinio kelio istorija Lietuvos-Lenkijos pasienyje	79
4. PAMOKOS (VEIKLOS) KŪRYBIŠKUMAS – kritinio ir kūrybinio mąstymo skatinimo aspektu.	90
Socialinių tinklų pranašumai ir trūkumai.	90

5. PAMOKOS (VEIKLOS) PROBLEMIŠKUMAS: nuomonių įvairovės skatinimo, tautinių, moralinių ir piliетinių vertybių hierarchijos, atvirumo visuomenės kaitai nuostatų ugdymo aspektu	109
Melagienos ir sąmokslų teorijos: kaip jas atpažinti?	109
Propaganda ir diskreditavimas	114
6. PAMOKOS (VEIKLOS) ŠVIETĖJIŠKUMAS – naujų idėjų populiarinimo, kultūrinės, politinės, demokratinės ir patriotinės savivokos ugdymo aspektu	119
Žiniasklaida ir dezinformacija	119
Literatūros sąrašas	126

GEOGRAFIJA.....128

1. GEOGRAFIJOS TIRIAMOSIOS VEIKLOS MOKYKLOJE METODINIAI ASPEKTAI	128
1.1. Geografijos prioritetai / privalumai užsienio nacionalinių ugdymo programų tyrimų analizės pagrindu	128
1.2. Geografijos tiriamoji veikla mokykloje: samprata, metodai, formos	130
1.3. Geografijos bendrosios ugdymo programos integracija su kitais dalykais	137
1.4. Geografijos mokytojų tiriamosios veiklos plėtojimo tematika	142
1.5. Geografinių informacinių sistemų programų naudojimas geografijos mokyme(si) ir tiriamojame veikloje	153
2. GEOGRAFIJOS MOKYTOJŲ ATLIEKAMŲ TIRIAMŲJŲ DARBŲ PAVYZDŽIAI	155
Oro kokybės nustatymas kerpių tyrimo metodu	155
Kūdrinio pelėausio vasaros monitoringas	157
Geografinis takas	159
Svetimžemiai augalai	161
Neries upės vandens bioindikacinis tyrimas (geografija, biologija)	162
Mano krašto praeitis	164

Baltijos jūros pakrantės ruožo abipus Palangos tilto tyrimas.	167
Kraštovaizdžio geografijos pamoka-ekskursija „Karoliniškių kraštovaizdžio draustinio takais“	169
Gyvasis pasaulis šalia mūsų.	171
Meteorologija mūsų kasdienybėje	172
„Spernios“ upelio ekosistemos tyrimas. Integruota geografijos, biologijos ir chemijos veikla arba integruota geografijos ir gamtos veikla.	174
Ventos upės geografinis ir biologinis tyrimas.	176
Geografijos pamoka lauke „Utenos miesto upelis“	178
Pamoka-konferencija „Septyni žemynai“	180
Laikas keičia Žemę	182
Teritorijos žemės naudojimo kartograma.	183
Orų stebėjimas.	184
Lietuvoje augantys medžiai	186
Ar pažįsti Europos Sąjungą?	188
Automobilis ir aplinka.	191
Aplinkos teršimas transportu	192
Mano gyvenvietė	193
Aplinkos tarša automobiliais	195
Eišiškių seniūnijos gyventojų vidutinės gyvenimo trukmės bei tautinės sudėties tyrimas.	196
Paslaugų įvairovė.	198
Pietų Lietuvos gamtiniai ypatumai ir kultūros vertybės.	199
Orientacinis žaidimas: „Menas mano mieste“ Jono Meko 100 metų jubiliejui paminėti	201
Kelionė po Pietų pusrutulį	202
Lietuvos geografai ir keliautojai	204
Žalioji miestas	206

DORINIS UGDYMAS: ETIKA IR TIKYBA. 208

1. DORINIO UGDYMO PRIELAIIDOS	208
1.1. Kuriame atsakomybe grįstus santykius.	208
1.2. Moralės problema šiuolaikiniame sociume.	210
1.3. Šiuolaikiniai iššūkiai dorovei. Moralinė vaizduotė	212
1.4. Dorinio ugdymosi prasmingumas ir ryšys su gyvenimu	213
1.5. Dorinio ugdymo pasiekimų vertinimas.	214
2. KONFLIKTŲ VALDYMAS KAIP DORINIO UGDYMO(SI) SIEKINYS	215
2.1. Konflikto apibrėžtis: ką vadiname konfliktu?	218
2.2. Konflikto sprendimas: kaip mes kovojame?.	222
2.3. Konflikto sprendimas: kodėl nėra lengva bendradarbiauti?	226
2.4. Mediacija kaip mokymosi bendradarbiauti metodas	229
3. ETIKOS IR TIKYBOS PAMOKŲ PLANAI IR KŪRYBINĖS VEIKLOS.	235
3.1. Pamoka kitaip: laisvė. Integruota pamoka, 5 kl. (Eglė Tamošaitytė-Rutkauskienė)	235
3.2. Ko moko Biblijos istorijos? 5–6 kl. (Lina Žostautaitė).	236
3.3. Išmintis, 7–8 kl. (Aida Jokubauskaitė-Sinkevičienė)	240
3.4. Ką reiškia būti gailestingam? Empatijos raiška. Integruota pamoka, 9–10 kl. (Petras Didžiokas)	241
3.5. Filmas „Šindlerio sąrašas“, rež. Steven Spielberg, 1993 m., 3 val. 15 min., JAV. Dviejų integruotų pamokų ciklas, 9–10 kl. (Meilė Platukienė)	246
3.6. Svajonės miestui ir bendruomenei. Integruota pamoka, 9–10 kl. (Audra Jakušovienė)	256
3.7. Asmenybė mene. Animagrafija. Dviejų integruotų pamokų ciklas, 9–10 kl. (Rūta Bylienė)	258
3.8. M. K. Čiurlionio kūryba. Integruota pamoka, 9–10 kl. (Ala Beliajeva)	266
3.9. Tema: Aš ir virtualumas. Kompiuterinių žaidimų etika. Integruota pamoka, 9–10 kl. (Inga Kulikauskė)	274
3.10. Ar aš esu savo brolio sargas? 11 kl. (Danutė Kratukienė)	279
3.11. Vieno paveikslo istorija. Integruota pamoka, 9–10 kl. (Rasa Greičiūtė)	286

4. Pamokų veiklų idėjos: vaizduojamieji menai, literatūra.....	291
4.1. Filmas: „Du pasauliai“, rež. Maciej Adamek, 51 min., 2016 m., Lenkija, 5–10 kl. (Aida Jokubauskaitė-Sinkevičienė)	291
4.2. Filmas „Dangaus vaikai“, rež. Majid Majidi, 1997 m., 1 val. 29 min., Iranas, 5–12 kl. (Birutė Stulgaitytė)	295
4.3. Filmas „Žemės žvaigždutės“, rež. Aamir Khan, 2007 m., 2 val. 43 min., Indija, 5–12 kl. (Vilma Vipartienė)	296
4.4. Filmas „Vykrutasy“, rež. Garri Bardin, 1988 m., 10 min., Rusija, 9–12 kl. (Mantas Masiokas)	299
4.5. Filmas „Drugelių cirkas“, rež. Joshua Weigel, 2009 m., 23 min., JAV, 7–9 kl. (Teresa Grudinska)	300
4.6. Filmas „Tiltas“, rež. Bobby Garabedian, 2003 m., 29 min., Čekija, 9–10 kl. (Lina Budreckienė)	301
4.7. Filmas „Agora“, rež. Alejandro Amenábar, 2009 m., 2 val. 21 min., Ispanija, 10–11 kl. (Ramunė Masiokienė)	302
4.8. Filmai apie Holokaustą. Filmas „Izaokas“, rež. Jurgis Matulevičius, 2019 m., 1 val. 44 min., Lietuva, 11–12 kl. (Inga Kuuzeorg-Petrikonienė)	305
4.9. Filmas „Kristaus kančia“, rež. Mel Gibson, 2004 m., 2 val. 7 min., JAV, 11–12 kl. (Vilija Kiaunienė)	308
4.10. Filmas „Pavasaris, vasara, rudenio, žiema ir vėl pavasaris“, rež. Kim Ki-duk, 2003 m., 1 val. 43 min., Pietų Korėja	311
4.11. Mano tapatumas remiantis V. Šekspyro drama „Hamletas“, 11–12 kl. (Daiva Petručionienė)	313
4.12. Edvardo Muncho paveikslo „Šauksmas“ analizė, 11 kl. (Diana Čekanauskienė)	314
5. PAPILDOMA MEDŽIAGA ETIKOS IR TIKYBOS PAMOKOMS ...	318
5.1. Lietuviško kino pavyzdžiai	318
5.2. Pasaulinio vaidybinio ir animacinio kino pavyzdžiai	319
Literatūros sąrašas	322

ĮVADAS

Metodinės priemonės „Socialinių mokslų ir dorinio ugdymo mokytojų dalykinių kompetencijų tobulinimas“ paskirtis – pasidalyti projekto „Bendrojo ugdymo mokytojų bendrųjų ir dalykinių kompetencijų tobulinimas“ mokymų, vykusių 2022 m. sausio–gegužės mėn., gerą patirtimi, pasiūlyti mokytojams aktualių temų, kūrybinės ir tiriamosios veiklos planų, mokinių pasiekimų vertinimo pavyzdžių. Leidinį sudaro tokios dalys: „Dorinis ugdymas: etika ir tikyba“, „Geografija“, „Istorija“ ir „Pilietinis ugdymas“. Kiekvienoje iš šių dalių pateikiamas teorinis nedidelės apimties įvadas ir praktinė metodinė medžiaga, parengta iš projekto dalyvių pasiūlytų edukacinių veiklų bei pamokų planų. Sudarant šios metodinės priemonės turinį pirmiausia atsižvelgta, ar tam tikro dalyko medžiagos ugdymo tikslai atitinka Bendrosiose programose numatytus ugdymo tikslus ir ar galėtų turėti efektyvų poveikį gerinant bendrųjų bei esminių dalykinių kompetencijas.

Šio leidinio turinį, skirtą socialiniams mokslams, galima būtų pavadinti siekiu geriau pažinti žmones ir pasaulį. Juk kiekvienos kompetencijos pagrindas yra motyvacija ir gebėjimai pažinti save, aplinkos fenomenus, pastangos tobulėti kaip unikaliam, vertingam asmeniui, suvokti savąjį santykį su tauta, valstybe ir pasauliu, kurti darnos principais pagrįstą ateities viziją, įgyti galių prasmingai veiklai. Socialiniam ugdymui čia tenka ypatingas vaidmuo, nes tai „procesas, kuriuo siekiama ugdytinio asmenybės pilietinės ir socialinės brandos, suteikiant jam kultūros pagrindus, įkūnijančius humanizmo, demokratijos vertybes ir principus, atliepiančius kintančias asmens ir visuomenės gyvenimo reikmes. Socialinio ugdymo pagrindiniai tikslai – ugdyti atsakingumą, humanizmo ir demokratijos vertybėmis grįstą dorovę ir pilietinę sąmonę, tolerancijos ir socialinio solidarumo nuostatas, pasitikėjimą visuomenės ir valstybės demokratinėmis institucijomis, brandinti ugdytinio savivoką, pasitikėjimą savo jėgomis ir nuolatinį saviugdos poreikį, asmeninę, pilietinę ir socialinę kultūrinę kompetenciją.“¹

Metodinė priemonė „Socialinių mokslų ir dorinio ugdymo mokytojų dalykinių kompetencijų tobulinimas“ – daugelio autorių pastangų ir bendradarbiavimo rezultatas. Nuoširdžiai dėkojame projekto „Bendrojo ugdymo mokytojų bendrųjų ir dalykinių kompetencijų tobulinimas“ organizatoriams, dalyviams ir ypač – mokytojams, padėjusiems sudaryti ir parengti šį leidinį.

¹ „Socialinis ugdymas“. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Prieiga internete: <https://www.vle.lt/straipsnis/socialinis-ugdymas/>

ISTORIJA

Parengė *Benediktas Šetkus*

Turinio redaktorius *Šarūnas Gerulaitis*

ISTORIJOS TIRIAMOJI VEIKLA

Koks vaidmuo istorijos bendrojoje programoje yra skirtas mokinių tiriamajai veiklai

Maždaug prieš du šimtus metų vokiečių pedagogas, mąstytojas ir politikas Frydrichas Adolfas Vilhelmas Dystervėgas išsakė mintį, kuri išlieka aktuali pedagogams ir mūsų laikais: „Blogas mokytojas pateikia tiesą, geras moko ją rasti“. Žvelgiant į praeitį pastebime, kad *mokymasis veikiant*, dar kitaip vadinamas *patirtinis mokymasis* buvo daugiau ar mažiau taikomas atskirais laikotarpiais tiek Europos kraštuose, tiek ir Lietuvoje. Visuotinai pripažįstama, kad mokiniai gana sėkmingai mokosi iš savo patirties ir savo padarytų atradimų.

Istorinio ugdymo srityje šiuo metu susiklosto ypač plačios galimybės mokiniams tyrinėti praeitį, atrasti kažką naujo ir tuo būdu gilinti savo žinias apie praeities žmonių gyvenimą, ugdytis dabarties visuomenei reikalingus gebėjimus ir nuostatas.

Mokinių tiriamosios veiklos svarba ir jos įgyvendinimo strategijos yra nusakytos Istorijos bendrosiose programose (2022)¹. Galima teigti, kad mokinių tiriamoji veikla apima visus istorijos programoje įvardytus ugdymo uždavinius. Neturėdami tikslo visa apimtimi uždavinių atkartoti šiame leidinyje, išskirsime keletą esminių teiginių iš pateiktų penkių uždavinių, kurie betarpiškai siejasi su mokinių atliekama tiriamąja veikla: *mokiniai įgyja supratimą apie tai, ką ir kaip tiria istorijos mokslas* (1 uždavinys); *renka, analizuoja ir kūrybiškai perteikia istorijos šaltiniuose, tekstuose bei šiuolaiki-*

¹ Rengiant leidinį buvo vadovautasi 2022 08 16 d. projektu.

ISTORIJA

nėse medijose pateikiamą informaciją apie istorinius įvykius, reiškinius ar asmenybes (2 uždavinys); kuria istorinį pasakojimą; artimoje aplinkoje, muziejuose ar virtualioje aplinkoje esančius istorinius šaltinius (objektus) panaudoja praeities rekonstravimui (3 uždavinys); išvelgia skirtingas istorijos interpretacijas ir aiškinasi jų mokslines ir / ar vertybines priežastis (4 uždavinys); apmąsto valstybingumo, demokratijos, pilietiškumo ir laisvės idėjų istorinę raidą ir reikšmę (5 uždavinys).

Žmogaus socialinį vaidmenį didžia dalimi apsprendžia jo turimos kompetencijos – gebėjimas adekvačiai atlikti tam tikrą veiklą, turėti jai pakankamai žinių, įgūdžių, energijos. Todėl neatsitiktinai dabarties ugdymo sistema skiria daug dėmesio mokinių kompetencijų ugdymui. Žvelgiant į bendrosiose programose nurodytas istorijos dalyko ugdomas kompetencijas, tampa aišku, jog tiriamoji veikla iš esmės prisideda prie visų nurodytų kompetencijų ugdymo(si) (1 lentelė).

1 LENTELĖ. Kompetencijų ugdymas(is) mokiniams atliekant istorijos tiriamąją veiklą

Kompetencija	Kompetencijos aprašo fragmentai, demonstruojantys tiriamosios veiklos sąveiką su nurodyta kompetencija
Pažinimo	Tyrinėdami savo gyvenamosios vietovės, Lietuvos, Europos ir pasaulio istorinę praeitį, mokiniai analizuoja politinę, socialinę ir kultūrinę visuomenės raidą, suvokia, kodėl istorikai praeities įvykius gali interpretuoti skirtingai [...] Ugdymo procese mokiniai mokosi kelti probleminius klausimus, formuluoti nesudėtingo tyrimo tikslą ir uždavinius, planuoti tyrimo eigą bei tinkamai pasirinkti reikalingus informacijos šaltinius, suformuluoti išvadas.
Socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos	Per istorijos pamokas ir ypač išvykas (į muziejus, archeologinių tyrimų ekspedicijų vietas, materialaus kultūros paveldo objektus, pažintines ekspedicijas ir pan.) susipažįsta su savo gyvenamosios vietovės (aplinkos), Lietuvos, Europos bei pasaulio istorijos praeitimi, ugdomi empatiją, kritišką santykį su praeities kartų palikimu, pripažįsta žmonių panašumus ir skirtumus.
Kūrybiškumo	Mokiniai savarankiškai kelia klausimus, kurie padeda išvelgti ir suprasti nagrinėjamų laikotarpių problemas [...] Remdamasis istoriniais šaltiniais, tektais ir kitomis medijomis kuria įvairių tipų pasakojimus (esė, CV, santraukas, komentarus, recenzijas, biografijas ir pan.), vizualizacijas (audio ar vaizdo pasakojimus, schemas, asmenybių, reiškinių ar įvykių grafinius paveikslus, genealoginius medžius ir pan.) ir interpretacijas, atlieka įvairius tiriamuosius ir kūrybinius darbus [...] Geba įgytas istorines žinias sieti su literatūros, meninio ugdymo ar kt. dalykų žiniomis. Paaiškina kultūros paveldo svarbą, istorinės atminties perspektyvas ir sankirtas.

ISTORIJA

Pilietiškumo	Aptaria ir kritiškai vertina įvairiose žiniasklaidos priemonėse (ir šiuolaikinėse medijose) pateikiamą informaciją, apibūdina informacijos išsamumą, patikimumą ar tendencingumą; nagrinėja istorinės propagandos pavyzdžius.
Kultūrinė	Remdamiesi istorijos šaltiniais, tekstais ir šiuolaikinėmis medijomis analizuoja ir aptaria Lietuvos ir Europos (atskiris atvejais ir pasaulio) kultūros istorijos reiškinius ir jų visumą: žmonių vertybes, idėjas, kultūros formas ir simbolius, meno kūrinius, kasdienybės ir gyvenamosios aplinkos istoriją [...] Suvokia ir vertina Lietuvos tautų, konfesijų, bendruomenių tradicijas, kultūrinį palikimą, puoselėja Lietuvos valstybingumo tradiciją ir paveldą [...] Mokiniai analizuoja įvairių gyvenamosios vietovės (aplinkos) istorinę (kraštotyrinę) medžiagą.
Komunikavimo	Mokiniai įvairiais būdais ir formomis, naudodamiesi informacinėmis technologijomis, mokosi pateikti savąjį istorijos supratimą ir jį pagrįsti. Išreiškia savo istorijos pasakojimą, tinkamai vartoja istorijos sąvokas, remiasi istorijos šaltiniais, tekstais ir šiuolaikinėmis medijomis. Mokiniai mokosi atsirinkti patikimą informaciją apie istorijos įvykius, reiškinius ir jų vertinimus, ją palyginti ir panaudoti atliekant užduotis, kuriant istorinį pasakojimą. Mokiniai, remdamiesi istorine medžiaga, atlieka tyrimus, daro pristatymus, projektus [...] kelia klausimus apie istorinius įvykius, asmenybes.

Mokinių tiriamoji veikla yra detalizuota pasiekimų vertinimo apraše. Mokinių istorijos pasiekimai vertinami keturiose pasiekimų srityse:

- istorinės raidos supratimas,
- orientavimasis istoriniame laike ir erdvėje,
- istorijos tyrimas ir interpretavimas,
- istorinio pasakojimo kūrimas ir raiška.

Reikalinga pažymėti, jog atlikdami tiriamąją veiklą mokiniai neišvengiamai pagilina žinias ir supratimą visose nurodytose srityse, tačiau daugiausia tiriamoji veikla siejama su dviem paskutinėmis sritimis (2 lentelė).

ISTORIJA

2 LENTELĖ. Istorijos tyrimo (tyrinėjimo) IV pasiekimo lygio pasiekimo požymių fragmentai 9-10 kl.

Pasiekimų sritis	Pasiekimų požymių fragmentai, demonstruojantys pasiekimų srities sąveiką su tiriamąja veikla
Istorinis tyrimas / tyrinėjimas	<ul style="list-style-type: none"> ● Savarankiškai suformuluoja istorinius klausimus, kurie padeda atskleisti temos esmę. Gali suformuluoti probleminius klausimus ir, kritiškai naudodamasis įvairiais informacijos šaltiniais, pateikia pagrįstus ir išsamius atsakymus. ● Išsamiai išsiaiškina, kas yra žinoma apie tiriamą klausimą, argumentuotai išdėsto atsakymą. Nagrinėdamas probleminį klausimą, gali pateikti keletą argumentuotų atsakymų, juos palyginti ir pagal pasirinktus kriterijus įvertinti.
Istorinio pasakojimo kūrimas	<ul style="list-style-type: none"> ● Kuria įvairių tipų tekstus (esė, santraukas, komentarus, recenzijas, biografijas ir pan.) remdamasis 2-3 šaltiniais. Atlieka su nagrinėjamais šaltiniais nesudėtingus tiriamuosius ir kūrybinius darbus bei įvairius projektus. Gali apklausti istorinių įvykių liudininkus. ● Savarankiškai randa istorinio pasakojimo kūrimui reikiamą informaciją bibliotekoje, internete ir kituose informaciniuose šaltiniuose, kritiškai pasirenka šaltinius, tinkamai jais remiasi. ● Pagrįstai remdamasis 2-3 šaltiniais, kelia istorinius klausimus, samprotauja žodžiu ir raštu, išreiškdamas savo požiūrį į vieną ar kitą įvykį, reiškinį, asmenybę ar problemą. Savo nuomonę pagrindžia argumentais.

Apibendrinant istorijos bendrojoje programoje išsakytus teiginius dėl tiriamosios mokinių veiklos, galime konstatuoti, jog mokinių atliekamas istorijos tyrimas yra artimas istorijos tyrimui, kurį atlieka mokslininkai istorikai. Tik mokinių atliekamas tyrimas nėra toks sudėtingas kaip tai daro istorikai: mokiniai naudoja daug mažiau pirminių šaltinių, paprastai atlieka nesudėtingą analizę, pateikia ne tokias galias ir argumentuotas išvadas, pagaliau pats darbas (parašytas tekstas) yra nedidelės apimties. Tačiau tyrimo procedūros esmė išlieka – mokiniai įgyja supratimą apie istorijos mokslą, t. y., kaip istorikai sužino apie praeities žmonių gyvenimą.

Kaip organizuoti ir įgyvendinti mokinių istorijos tyrimus

Remiantis Lietuvos ir kitų valstybių patirtimi, galima konstatuoti, jog mokiniams atlikti savarankiškai istorijos tyrimą yra didelis iššūkis. Tai natūralu, nes neretai ir patiems mokytojams stinga tokios patirties, dar sudėtingiau yra paaiškinti mokiniams, kurie tokią veiklą dažniausiai atlieka pirmą kartą. Akivaizdu ir tai, kad mokinių atliekamo tyrimo sudėtingumą apsprendžia jų amžius. Žemesnių klasių mokiniai atlieka nesudėtingus tyrimus, o vyresnių klasių mokiniai yra pajėgūs atlikti sudėtingesnius ir didesnės apimties tyrimus.

Žinomas Kanados pedagogas, tyrinėjimu grįsto mokymosi pagrindinėje ir vidurinėje mokykloje konsultantas Trevoras MacKenzie savo knygoje „Pasinerti į tyrimą“ (*Dive to Inquiry*, 2016 m.) vietoj tradicinio mokymo klasėje siūlo mokytojams sudaryti sąlygas mokiniams dažniau atlikti tyrimus ir nurodo, jog tai reikia daryti sistemingai. Iš pradžių mokytojas demonstruoja, kaip atlikti tyrimą, o tolimesniuose etapuose jo vaidmuo mažėja, kol galiausiai mokiniams suteikiama veiklos laisvė.

Trevoras MacKenzie išskiria keturias pagrindines tyrinėjimo klasėje rūšis.

Struktūruotas tyrimas: mokiniai seka mokytojo pavyzdžiu ir visa klasė kartu atlieka vieną tyrimą. Tuo būdu mokiniai yra supažindinami su tyrimo procedūra.

Kontroliuojamas tyrimas: mokytojas numato temą ir parenka šaltinius, kuriuos nagrinėdami mokiniai pateikia atsakymus į klausimus.

Vadovaujamas tyrimas: mokytojas numato temą ir klausimus, o mokiniai nusprendžia, kaip pasieks galutinį rezultatą ir tai įgyvendina.

Savarankiškas tyrimas: mokiniai pasirenka savarankiškai temą be jokių iš anksto pateiktų nurodymų. Visi mokiniai gali veikti skirtingai siekdami, galutinio rezultato.

Kadangi mokinių gebėjimai dėl amžiaus (žemesnių ar vyresnių klasių mokiniai) ir įgytos patirties yra skirtingi, todėl tiriamoji veikla žemesnėse klasėse turėtų būti nesudėtinga. Kita vertus, tiriamoji veikla turėtų būti įdomi, prasminga ir kartu motyvuojanti tyrinėti kitus objektus bei ateityje atlikti sudėtingesnius tyrimus. Todėl žemesnių klasių mokiniams vertėtų pasiūlyti atlikti tyrimą apie kurį nors šeimoje esantį daiktą (artefaktą), kuris yra susijęs su mokinio tėvais, seneliais, proseneliais ar kt. pažįstamais asmenimis. Tai gali būti buities reikmenys, oficialūs arba asmeninio pobūdžio dokumentai, nuotraukos bei kt. Mokinių atliekamas tyrimas bus sėkmingas, jeigu apie pasirinktą daiktą turėjo tik minimalių žinių arba iš esmės nieko nežinojo iki tyrimo, o atlikus tyrimą apie jį gali išsamiai papasakoti. Tyrimui atlikti galima remtis sudaryta tyrimo atmintine (3 lentelė).

ISTORIJA

3 LENTELĖ. Daikto (artefakto) tyrinėjimo atmintinė

Tyrimo eiga	Pagrindiniai klausimai (pasirenkami atsižvelgiant į aplinkybes)
Sukelta reakcija	<ul style="list-style-type: none"> • Koks buvo jūsų pirmas įspūdis, kai pamatėte šį daiktą (objektą)? • Kodėl jūs pasirinkote daugiau sužinoti (tyrinėti) apie šį daiktą? • Ką jūs norite apie jį sužinoti, kuomet dar jo netyrėte? • Koks yra svarbiausias jūsų tyrimo tikslas?
Daikto charakteristika	<ul style="list-style-type: none"> • Kokia jo paskirtis ir forma? • Kas jį sukūrė? • Kada jis sukurtas? • Kus jis sukurtas?
Istorinis kontekstas	<ul style="list-style-type: none"> • Kas vyko tuo metu, kada jis buvo sukurtas? • Kiek jo sukūrimui buvo svarbi vieta ir laikas? • Kiek jo atsiradimui buvo svarbios to daikto autoriaus pažiūros?
Analizė	<ul style="list-style-type: none"> • Ką svarbaus sužinome iš to daikto? • Ko negalime sužinoti iš šio daikto? • Ką iš jo galime spręsti apie jo autoriaus požiūrį? • Kokie klausimai apie šį daiktą lieka neatsakyti? • Kokį poveikį (naudą) šis daiktas galėjo turėti tiems, kam jis buvo skirtas? • Kokį poveikį jis gali turėti dabarties žmonėms?
Vertinimas	<ul style="list-style-type: none"> • Kiek šis daiktas yra panašus ar skiriasi nuo kitų tos paties rūšies daiktų? Paaiškinkite. • Kuo šis daiktas jus dar labiau sudomino (patiko)? O gal atsitiko priešingai? • Kaip jūsų supratimą apie praeitį arba pažiūras pagilino, sustiprino šis tyrimas? • Ką norėtumėte apie tą daiktą sužinoti daugiau?

Remiantis aukščiau pateikta atmintine, galime išskirti tris esminius artefakto tyrimo eigos bruožus, kuriuos turėtų aprėpti mokinių atliekamas tyrimas.

1. Mokiniai turi **surinkti ir užrašyti faktus, kuriuos jie įgyja betarpiškai tyrinėdami** patį daiktą. Todėl jie apžiūrėdami į daiktą, jį pakilnodami, pavartydami, o kai kuriais atvejais – ir naudo-

ISTORIJA

damiesi uoslės teikiamais pojūčiais surašo to daikto bruožus, kaip antai: dydis, spalva, sandara, paskirtis ir kt.

2. Daugeliu atvejų mokiniams stinga žinių apie konkretaus daikto paskirtį, apie jo pagaminimo ypatumus, jo paplitimą, kas juo dažniausiai naudojosi ir pan. Todėl **reikalinga įgyti papildomų žinių apie daikto istorinį kontekstą** iš kitų istorijos šaltinių. Pirmiausia gali būti vyresnio žmogaus paaiškinimas arba pademonstravimas, kaip tuo daiktu buvo naudojama. Papildomų žinių įgyjama skaitant įvairius leidinius (enciklopedija, straipsnis interneto portale ar kt.), žiūrint TV laidas, „Google“ bendrovės socialinį tinklą „YouTube“ ar kt. Įgytos papildomos žinios pasitarnauja paties daikto gilesniam supratimui. Taip pat gilinimasis į daiktą ir jo istorinį kontekstą įpareigoja susirasti tinkamus kelis istorijos šaltinius, palyginti jų suteikiamą informaciją. Paprastai istorijos šaltiniai papildo vienas kitą savo suteikiama informacija, tačiau gali būti, jog dalis informacijos yra prieštaringa. Jos suradimas ir fiksavimas taip pat yra atliekamo tyrimo bruožas ir, neabejotinai – pranašumas.
3. Svarbus yra **mokinio asmeninis vertinimas**. Viena vertus, jis turi galimybę išsakyti savo argumentus, kuo šis pasirinktas daiktas jam yra svarbus. Pvz., pasirinkta nuotrauka vienu atveju mokiniui gali būti jam svarbi dėl to, kad tai yra seniausia nuotrauka, kitu atveju – joje matomi visi senelių (prosenelių) šeimos nariai, trečiu atveju – įamžintas labai svarbus giminės įvykis, ketvirtu atveju – vienintelė nuotrauka, kurioje užfiksuoti seneliai (proseneliai), dirbantys kasdieninius darbus savo ūkyje. Pasirinkimo motyvų gali būti įvairių. Antra vertus, mokinys turi galimybę išsakyti savo požiūrį baigiamojoje darbo dalyje – vertindamas savo paties atliktą darbą, apmąstydamas, kas pasisekė ir ko nepavyko sužinoti.

Vyresnėse klasėse mokinių tiriamoji veikla paprastai būna sudėtingesnė ir didesnės apimties. Neatsitiktinai kitose valstybėse yra pateikta įvairių rekomendacijų, kurios pasitarnauja mokytojams ir mokiniams atliekant istorijos tyrimus. Pasinaudosime Australijoje sukurtos svetainės „Istorijos įgūdžiai“ („History Skills“) kūrėjų parengtomis rekomendacijomis, kurios gali pasitarnauti Lietuvos istorijos mokytojams, o kartu ir pagrindinės ugdymo pakopos baigiamųjų klasių arba vidurinės ugdymo pakopos mokiniams.

Istorijos tyrimo atlikimo seka:

1. Pirmiausia apsispręskite dėl tyrimo tematikos – ką jūs norite tirti. Tuomet formuluokite tyrimo temą klausimo forma. Klausimas turi būti atviro tipo ir turi būti orientuojamasi į gebėjimus nustatant esminius istorijos įvykių ar procesų aspektus (žr. 4 lentelė).

ISTORIJA

4 LENTELĖ. Gebėjimai nustatyti esminius istorijos aspektus

Aspektas	Klausimo formulavimo pavyzdys
Nustatyti priežastis	Kokios priežastys lėmė arba turėjo įtakos istorijos įvykiui, istorinei asmenybei?
Nustatyti pokyčius	Kuo skiriasi procesas arba asmens gyvenimas prieš (konkretų) įvykį ir po įvykio?
Nustatyti pasekmes	Kas atsitiko įvykio ar asmens veiklos išdavoje?
Nustatyti prieštaravimą	Kaip žmonės skirtingai vertina, interpretuoja tą patį įvykį arba asmenį?
Nustatyti tęstinumą	Kas laikui bėgant nesikeičia, išlieka stabilus?
Nustatyti motyvus	Kas paskatino žmones veikti?
Nustatyti reikšmę	Kodėl tai yra svarbu?

Formuluojant tyrimo klausimą siūloma jį sukonkretinti nurodant istorines asmenybes, vyksmo vietą ir chronologiją, vartojant istorijos terminus.

Apibendrinant visus aukščiau išsakytus siūlymus, pateikiame mūsų suformuluotus tyrimo klausimo pavyzdžius. Aiškumo dėlei tris klausimo sudėtines dalis pažymėsime skirtingai: 1) atviro tipo žodį-klausimą – įprastu šriftu, 2) esminį istorijos aspektą arba gebėjimą – *pasvirusiu šriftu*, 3) specifines istorijos žinias – **pajuodintu šriftu**.

Tyrimo klausimo pavyzdžiai (orientuojamasi į gyvenamos vietos istoriją):

1. Kaip *pasikeitė* N. mokykla **sovietinės Lietuvos metais (1944-1990)?**

(Atliekamas tyrimas orientuotas į pokyčių nustatymą ir palyginimą)

2. Kodėl vieni N. **valsčiaus gyventojai įsijungė į antisovietinę rezistenciją**, o kiti – tapo **kolaborantais**?

(Atliekamas tyrimas orientuotas į priežasčių nustatymą)

3. Kas *paskatino* N. rajono gyventojus *remti Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdį 1988-1990 m.*?

(Atliekamas tyrimas orientuotas į motyvų nustatymą)

4. Kaip N. krašto žmonės *reagavo* į **nacistinės Vokietijos okupaciją** ir **Holokaustą 1941 m.**?

(Atliekamas tyrimas orientuotas į prieštaravimų nustatymą)

5. *Kaip* N. rajone yra *įamžintos antisovietinės rezistencijos* vietos ir kokia *įamžinimo* reikšmė?

(Atliekamas tyrimas orientuotas į reikšmės nustatymą)

Aukščiau pateikti pavyzdžiai, t. y. mokinių tiriamojo darbo temos yra formuluotos klausimo forma. Istorijos didaktikos leidiniuose rašoma, kad toks sprendimas yra geriau nei temos formulavimas teiginio forma. Šiuo atveju pirma pateikta tema būtų formuluojama taip: „N. mokykla sovietinės Lietuvos metais (1944-1990)“. Klausimo forma padeda mokiniams geriau suvokti, kokį aspektą jie turi išsiaiškinti ir kokios išvados yra kaip atsakymas į išsikeltą klausimą. Antruoju atveju daugiau orientuojamasi į referato rašymą. Priminsime šio žodžio reikšmę: *Referatas* (lot. refero – pranešu), trumpas mokslinio darbo, leidinio ar jo dalies turinio išdėstymas, pateikiant pagrindinius faktografinius duomenis ir išvadas.

1. Referato rašymas taip pat yra prasmingas, kadangi mokiniai mokosi pasirinkti reikalingą literatūrą, sistemina tekstą iš kelių informacijos šaltinių, daro išvadas. Tačiau tiriamoji veikla, kuomet mokiniui atsiveria platesnės galimybės daugiau analizuoti pirminius šaltinius, interpretuoti, vertinti ir kt., yra labiau vertinga ugdymo požiūriu.

2. Kuomet turite suformulavę istorijos tyrimui temą, galima pereiti prie pagrindinės literatūros skaitymo. Pasirinktos literatūros (antrinių šaltinių) skaitymas pasitarnauja geresniam istorijos konteksto supratimui, t. y. kas tuo metu atsitiko. Todėl konteksto suvokimui yra rekomenduojama atkreipti dėmesį į: 1) tuo metu vykusius įvykius, 2) tuo metu veikusias asmenybes, 3) vyksmo vietą, 4) svarbius terminus (sąvokas). Kai įgyjamas gilesnis supratimas apie klausimą, kurį norima tyrinėti, tuokart pereiname prie kito etapo.

3. Reikia patikslinti tyrimo klausimą, jeigu paaiškėja, kad tema nėra suformuluota tinkamai. Taip gali nutikti tuo atveju, kuomet susipažinus su literatūra tapo aišku, kad tema galbūt yra per sudėtinga, stinga literatūros ir pirminių šaltinių, kuriais remiantis siekiama atlikti tyrimą (gali būti, jog leidinių yra, tačiau mokinio gyvenamojoje aplinkoje juos sunku surasti).

Šiame etape tyrimo klausimą suskirstykite į tris antrinius klausimus. Tai pasitarnaus atliekant darbą – jis turės aiškią struktūrą, bus lengviau atlikti analizę ir apibendrinti mažesnės apimties klausimą.

ISTORIJA

4. Numatykite tyrimo atlikimo tvarką. Tuo tikslu derėtų susirašyti atliekamo darbo etapus ir numatyti jų atlikimo terminus.

5. Atsirinkite pirminius ir antrinius šaltinius. Šaltinių yra daug ir įvairaus turinio, tačiau reikalinga atsirinkti tam tikrą kiekį šaltinių ir tuos, kurie labiausiai pasitarnaus numatytai tyrimo temai.

6. Išnagrinėkite kruopščiai šaltinius ir susirašykite tų šaltinių teikiamą informaciją. Jums reikalingą informaciją galite surašyti sudarytoje lentelėje, kur pasižymėkite tris dalykus: suteikiamą informaciją, iš kur tai paimta ir kuriam antriniam klausimui (kaip minėjome, tyrimo darbas susideda ne mažiau kaip iš trijų mažesnės apimties klausimų).

PAVYZDYS:

„Kaip pasikeitė N. mokykla sovietinės Lietuvos metais (1944–1990)“

Šią temą gali sudaryti trys antriniai klausimai, dėl kurių apsisprendžia pats mokinys. Pvz., vienas galimas variantas:

1. N. mokyklos mokytojų ir mokinių kaita 1944–1990 m.
2. Mokyklos pastatai ir mokymo bazė
3. Mokomieji dalykai ir užklasinė veikla

Kiekvienam klausimui atskleisti mokiniui siūloma atsirinkti tinkamą informaciją iš pasirinktų leidinių. Todėl geriausia išeitis – kiekvienam antriniam klausimui fiksuoti atskirai tą informaciją, kurią mokinys suranda skaitydamas knygas, straipsnius, enciklopediją ar kt. Tuo būdu vėliau bus lengviau analizuoti kiekvieną klausimą, nes visa reikiama informacija bus vienoje vietoje (žr. lentelę).

PAVYZDYS:

Mokomieji dalykai ir užklasinė veikla

1949 m. Lietuvos mokyklos perėjo į SSRS sistemą, t. y. 11 metų mokymą. 1949/1950 m. m. visos gimnazijos (8 kl.) pertvarkytos į vidurines mokyklas, progimnazijos (4 k.) – į nepilnas vidurines mokyklas, o stambesnės pradinės – į septynmetes mokyklas. Nuo tada moksleivius pradėjo mokyti pagal naujas mokymo programas, kurių akcentas buvo materialistinės pasaulėžiūros formavimas. Jos pagrindas – marksistinė ideologija.

[Vidmantas E., Šilalės kraštas, III t., V., 2001, p. 154]

Kiek pamenu, pirmieji pokario komjaunuoliai mūsų mokykloje atsirado tik 1945 m. rudenį. Pradžioje jų pirminė organizacija apjungė gal 12–15 narių. [...] Komsorgas mokytojas L. Karpis man

ISTORIJA

buvo protingas ir „lietuviškos dvasios“ veikėjas. Antai kartą mūsų klasėje vedė agitacinę pamoką, ragino stoti į komjaunimą. Kalbino kiekvieną individualiai. Kas kaip sumanė, taip atsikalbinėjo: girdi, neleidžia tėvai, dar pagalvoti nori, gal vėliau... Mes du – Albinas Rupšlaukis ir aš – pasakėme gryną tiesą: norime stoti į kunigų seminariją, o ten komjaunuolių nepriima. Ir paliko mus visam laikui ramybėje. Deja, nei vienas kunigu netapome.

[Šilalės kraštas ir mokykla: Kazimiero Šetkaus atsiminimai: Šilalės kraštas, t. X, V., 2014, p. 170, 171.

[Fiksuojami išrašai iš kitų šaltinių]

PAVYZDYS:

N. mokyklos mokytojų ir mokinių kaita 1944–1990 m.

1943–1944 m. m. Šilalės vidurinėje mokykloje buvo leistos tik septynios klasės. Tačiau kai kurios jų buvo tokios gausios, kad reikėjo skelti į dvi paralelines klases. Tačiau oficialioje statistikoje buvo po vieną klasę (I–IV ir VI–VIII). 1943 m. spalio 1 d. buvo 345 moksleiviai, 1944 m. vasario 1 d. – 339 (167 berniukai ir 172 mergaitės). Pirmoje klasėje buvo 64, antroje – 58, trečioje – 63, ketvirtoje – 52, šeštoje – 33, septintoje – 29, aštuntoje – 40 moksleivių (tarp jų – 18 berniukų). Buvo nemažai „peraugusių“ jaunuolių. Pvz., pirmoje klasėje daugiausia mokėsi dvylikamečių (17), ir trylikamečių (18), tačiau net dešimt pirmokų buvo vyresni. Aštuntoje klasėje trylika jaunuolių buvo sulaukę 18 metų, penkiolika – 19, septyni – 20, du – 21 metų.

[Buchaveckas S. Švietimas Šilalės valsčiuje. Šilalės kraštas VII t.: Šilalės valsčius, V., 2006, p. 308]

Per visą laiką su savo auklėjamąja klase palaikiau kuo geriausius santykius. Kaip gaila, kad didelė tos klasės mokinių dalis arba žuvo (K. Petrošius bolševikų kalėjime, Antanas Kinsgaila – miške...), arba išblaškyti po visą pasaulį ir nebegalėjo duoti Lietuvai to, ką jie galėjo nuveikti esant normaliai padėčiai. Kalėjimai (Stasė Trijonytė, Juozas Bridis), trėmimai (Vaclovas Aušbikavičius, Edmundas Steponavičius, Jadvyga Raudoniūtė...), pasitraukimas į Vakarus (Zigmas Brinkis, Antanas Lingis, Birutė Straukaitė...) išblaškė tą puikią klasę, ir tik nedaugelio buvusių mokinių likimas man žinomas.

[Biržiškis S. Praeities pėdsakai [Šilalės kraštas II t.], V., 1995, p. 247]

[Fiksuojami išrašai iš kitų šaltinių]

ISTORIJA

Lentelės forma susisteminus visus atliktus išrašus, pereinama prie paskutinio etapo arba paskutinės rekomendacijos.

7. Rašykite tekstą laikydamiesi duotų nurodymų.

Šiame etape mokiniai turi parengti tekstą pagal mokytojo pateiktus reikalavimus. Jie dažniausiai yra skirtingi, nes tai apsprendžia mokinių amžiaus tarpsnių ypatumai ir jų patirtis, tiriamojo darbo paskirtis bei kt.

Kuomet mokiniai atlieka istorijos tyrimą – pasirenka tinkamus istorijos šaltinius, juos išanalizuoja ir pateikia savo tyrimų rezultatus rašto forma, jo atliktą darbą reikalinga įvertinti. Kaip tinkamai įvertinti atliktą darbą – nėra paprasta užduotis pedagogui, kuris neturi įgijęs patirties. Antra vertus, rengiant tokį darbą ir pačiam mokiniui pravartu žinoti, kas jo darbe yra svarbu ir kaip jo atliktas darbas bus vertinamas.

Kadangi kitose valstybėse per abiturus egzaminus mokiniai atlieka nedidelės apimties tyrimus, grįstus istorijos šaltinių analize, todėl mums gali pasitarnauti ir jų naudojama vertinimo atmintinė. Šiuo atveju pasiremsime Estijos pavyzdžiu, kur darbas vertinimas 15 taškų skalėje (savo nuožiūra galima numatyti, už kiek surinktų taškų ir koks rašomas pažymys 10 balų skalėje).

PAVYZDYS:

Darbo struktūra – 2 taškai

- 0 – darbas nėra struktūruotas, pateikti tik sakiniai iš duotos temos;
- 1 – darbas turi struktūrą, bet neturi logiškos sekos: nėra nei įžangos, nei išvadų;
- 2 – darbas yra gerai struktūruotas (įžanga, nagrinėjimas, išvados).

Temos atskleidimas ir analizė – 4 taškai

- 0 – darbas parašytas ne į temą, tekstas nesusijęs su tema arba yra per mažos apimties nei reikalaujama;
- 1 – darbas atitinka temą, tačiau tai yra paprastas pasakojimas;
- 2 – tema yra atskleista paviršutiniškai ir pateikiamas tik vienas požiūris, kuris daugiausia yra grindžiamas pavyzdžiais;
- 3 – tema yra atskleista pakankamai gerai, rašinys yra aprašomojo-pasakojimo pobūdžio;
- 4 – tema yra visiškai atskleista, analizė yra atlikta remiantis atliekant palyginimus, atskleisti priežasties-pasekmės ryšiai.

ISTORIJA

Laikotarpio supratimas ir orientavimasis laike – 2 taškai

- 0 – mokiniai pateikia įvykius ne iš to laikotarpio;
- 1 – mokiniai suvokia laikotarpį, sumaišo įvykių seką arba rašo apie įvykius, kurie nepri- skiriami šiam laikotarpiui;
- 2 – mokiniai orientuojasi laike.

Faktai – 3 taškai

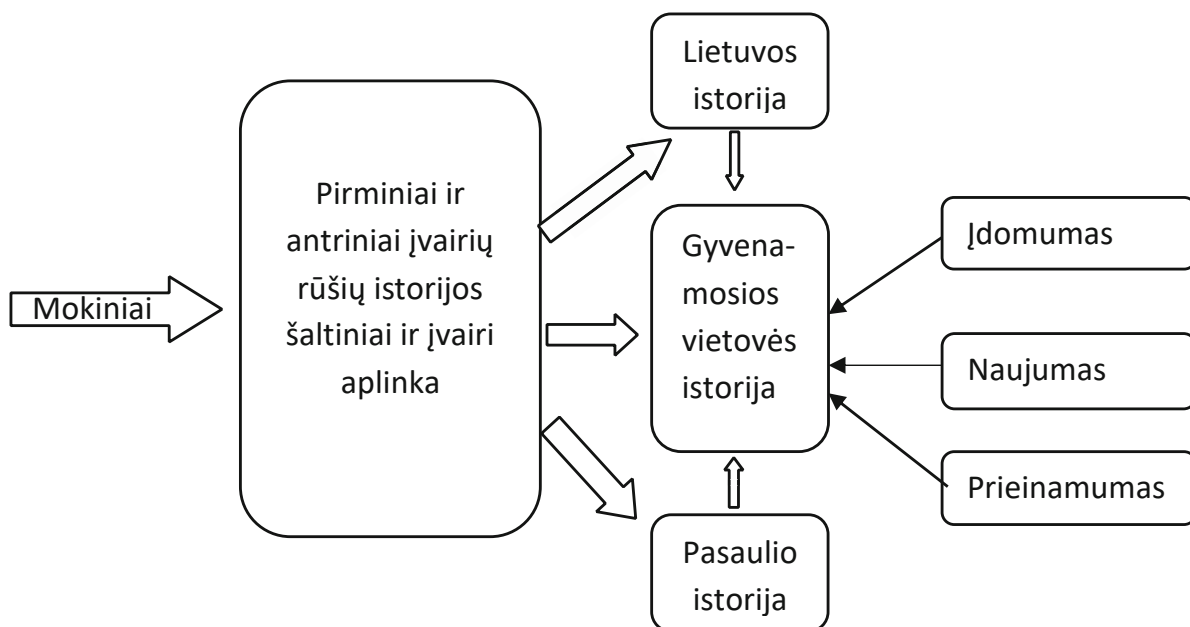
- 0 – pasitaiko grubios klaidos, nepateikta faktų arba pavyzdžių;
- 1 – pateikti faktai yra nereikalingi, pasitaiko nedidelių faktinių klaidų;
- 2 – tik dalis pateiktų faktų atitinka duotą temą;
- 3 – pateiktų faktų yra užtektinai temai atskleisti.

Išvados ir vertinimai – 2 taškai

- 0 – nėra nei išvadų, nei apibendrinimų arba jie yra neturintys ryšio su darbu;
- 1 – darbo autorius laikosi (turi asmeninį) požiūrį, tačiau jis nėra pagrįstas;
- 2 – darbo autorius turi demonstruoja asmeninį požiūrį, ir jis yra pagrįstas argumentais ir pavyzdžiais.

KELETAS IDĖJŲ DĖL MOKINIŲ GYVENAMOSIOS VIETOVĖS ISTORIJOS TYRIMŲ

Bendroji istorijos programa numato, kad mokiniai turi įgyti gebėjimus, kaip analizuoti įvairius istorijos šaltinius. Taip pat programoje numatyta, jog mokiniai turi įgyti žinių ir supratimą apie pasaulio, Lietuvos ir gyvenamosios vietovės praeitį. Visa tai galime pavaizduoti vienoje scheme, kurioje išryškiname savo siūlymą dėl mokinių prioritetinės tiriamosios veiklos (1 pav.).

1 PAV. Mokinių atliekami istorijos tyrimai

Kaip pavaizduota scheme, mokinių atliekamas tyrimas yra grindžiamas pirminių ir antrinių istorijos šaltinių analize, kurie yra įvairių rūšių. Taip pat mokinių atliekami tyrimai vyksta įvairiose aplinkose – ne tik namų arba mokyklos aplinkoje, bet ir lankantis archeologijos ar architektūros paveldo objektuose, įvairiuose vietovėse, muziejuose ir kt.

Atlikdami tyrimą mokiniai turi galimybę pasirinkti, kas juos labiausiai domina iš pasaulio (Europos) ar Lietuvos istorijos. Yra daugybė praeities klausimų, kuriuos gali norėti mokiniai tyrinėti ir išsiaiškinti bei apie tai supažindinti kitus. Tačiau norėtume daugiau atkreipti dėmesį į mokinių gyvenamosios vietovės istoriją, kurią gali pasiryžti mokiniai tyrinėti. Viena vertus, gyvenamosios vietovės istorijoje atsispindi pasaulyje ir Lietuvoje vykę praeities įvykiai. Faktiškai nėra gyvenamojoje vietovėje objektų, kuriuos tyrinėjant nebūtų pastebimos sąsajos su tuo metu Europoje ar Lietuvoje

ISTORIJA

vykusiais įvykiais ar reiškiniais. Todėl tyrinėdami vietos istoriją mokiniai kartu geriau suvokia ir to laikotarpio tarptautinę padėtį ar to laikmečio ypatumus.

Antra vertus, artimiausios aplinkos – gyvenamosios vietovės praeities tyrinėjimas mokiniams dažniausiai yra įdomi veikla, nes tai yra dažnai susiję su jų pačių ar mokiniams artimų žmonių bei kitų pažįstamų žmonių gyvenimu. Tuos tyrimui pasirinktus objektus jie yra matę, iš dalies pažįsta, todėl visa tai gali motyvuoti sužinoti išsamiau apie jų praeitį, kuri gali nustebinti netikėtais atradimais.

Tyrinėjant gyvenamosios vietovės istoriją atsiveria platesnės galimybės naujumo aspektui pasireikšti. Reikšmingi Lietuvos ar pasaulio įvykiai, iškilios Lietuvos asmenybės ar kt. yra susilaukę daug dėmesio iš kitų asmenų, todėl visa yra aprašyta knygoje, žinyuose, straipsniuose ar kt. Tuo tarpu mažiau žinomi gyvenamosios vietovės objektai kartais yra kaip „baltos dėmės“, kurias mokiniai gali pasistengti užpildyti savo tiriamąja veikla.

Objekto prieinamumas taip pat svarbus aspektas: gyvenamosios vietovės paminklai yra netoli mokinio namų arba mokyklos. Todėl yra lengvai pasiekiami ir nereikia eikvoti daug laiko nei lėšų norint juos aplankyti ar detaliam apžiūrėti.

Istorijos bendrojoje programoje yra numatyta, jog 5 klasės mokiniai turi būti supažindinami su artimoje aplinkoje esančiu kultūros paveldu – piliakalniais, maldos namais, dvarų sodybomis, kapinėmis ir kt. objektais. Kartu mokiniai turi įgyti supratimą apie istorijos tyrimų objekto pavyzdžius artimoje aplinkoje, t. y. pasirinkto istorinio paminklo arba kaimo, miestelio ar miesto istorija. Programa įpareigoja padėti mokiniams suprasti, kaip tyrinėjama ir rašoma istorija, ir kuo tai yra svarbu.

Šiame leidinyje pateikiame kelių gyvenamosios vietovės objektų tyrinėjimo klausimynus, kuriuos sukūrė įvairių valstybių autoriai (daugiausia – JAV Masačusetso valstijos istorijos mokymosi projekto 1997-2010 m. darbo grupės). Klausimynai turėtų pasitarnauti atliekant su mokiniams tyrimus. Kadangi istorijos programa numato 30 % pamokų laiko skirti mokytojo nuožiūra, todėl atsiveria galimybė pažintinę ar tiriamąją mokinių veiklą apie artimoje aplinkoje esantį kultūros paveldą plačiai taikyti ir vyresnėse klasėse, kuomet vėlesnių laikotarpių istorijos temos yra nagrinėjamos išsamiau.

Žemiau pateikti klausimynai (klausimynas – tai iš anksto apgalvotų klausimų tam tikriems duomenims sukaupti rinkinys) orientuoja mokinius tirti pačius objektus – pirminius šaltinius, o kartu pasinaudoti kitais informacijos šaltiniais (vietos žmonių pasakojimais, knygomis, skaitmeniniais resursais ar kt.), kas yra įprasta procedūra atliekant kad ir nesudėtingą istorijos tyrimą.

Klausimynas archeologijos paminklams tyrinėti

1. Kaip paminklas vadinamas?
2. Ką apie šį paminklą byloja legendos ir žmonių pasakojimai?
3. Ką apie šio paminklo atsiradimo laiką ir paskirtį teigia mokslininkai?
4. Koks yra šio paminklo dydis, sandara, bruožai?
5. Kiek šis paminklas yra tipiškas ir išsiskiriantis, jį lyginant su kitais tokio tipo paminklais?
6. Kokių atsitikimų yra nutikę su šiuo archeologiniu paminklu?
7. Kokia archeologijos paminklo būklė yra šiuo metu?

Klausimynas seniausiems gyvenamosios vietovės pastatams tyrinėti

1. Kuris pastatas yra seniausias? Kada jis pastatytas?
2. Kokia pastato paskirtis?
3. Kas pastatą projektavo? Koks pastato architektūros stilius? Kokios statybinės medžiagos buvo naudojamos?
4. Ką šis pastatas byloja apie jo savininką – turtinę padėtį, veiklą, asmenybės bruožus?
5. Kurios pastato dalys išliko originalios? Kurios dalys pakeistos arba restauruotos?
6. Kas buvo pastato savininkai vėlesniais laikotarpiais? Kam šie pastatai tuo metu buvo naudojami?
7. Su kokias žymiausias gyvenamosios vietovės, valstybės ar tarptautinio masto įvykiais šis pastatas yra susijęs?
8. Ar šis pastatas yra saugomas valstybės? Iš ko sprendžiate?

Klausimynas memorialiniams paminklams tyrinėti

1. Kada paminklas pastatytas ir kam jis skirtas?
2. Koks užrašas yra ant paminklo?
3. Kas paminkle pavaizduota?
4. Kas paminklo autorius? Kas skyrė lėšas šiam paminklui pastatyti?
5. Kodėl paminklas buvo pastatytas šioje vietoje? Kas dalyvavo jo atidengimo šventėje?
6. Kokios medžiagos naudotos paminklui? Iš kur jos buvo atgabentos?
7. Kaip paminklas buvo prižiūrimas ir koks vietos žmonių bei valdžios požiūris į šį paminklą skirtingais istorijos laikotarpiais (arba – anksčiau ir dabar)?
8. Ar paminklas buvo restauruotas? Kada ir kodėl? Kas jame išliko originalaus?
9. Kokia paminklo būklė dabar?

Klausimynas gyvenamosios vietovės gatvių pavadinimams tyrinėti

1. Kuri miesto (gyvenvietės) gatvė yra centrinė? Kaip ji pavadinta?
2. Kurios kitos miesto (gyvenvietės) gatvės yra seniausios? Kaip jos pavadintos?
3. Kaip centrinė ir kitos seniausios gatvės buvo vadinamos anksčiau (sovietmečio pabaigoje, sovietmečio pradžioje, Nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu)?
4. Kuo galima paaiškinti, kad gatvės būdavo pervadinamos?
5. Kurios dabartinės gatvės yra pavadintos iš šios vietovės ar regiono kilusių žmonių vardais? Kuo jie yra nusipelnę?
6. Kokie yra kitų gatvių pavadinimai ir kodėl joms galėjo būti suteikti tokie pavadinimai?

Klausimynas gyvenamosios vietovės kapinėms tyrinėti

1. Kaip kapinės yra vadinamos? Kodėl jos taip pavadintos?
2. Kodėl kapinėms parinkta ši vieta?
3. Kada kapinės šioje vietoje atsirado? Kuo tai galima paaiškinti?
4. Kokie žymiausi žmonės yra palaidoti kapinėse? Kokie jų nuopelnai?
5. Kaip žymiausi žmonės (kuriuos aukščiau nurodėte) yra įamžinti jūsų gyvenamojoje vietovėje, kitose vietovėse arba šalies mastu?
6. Kaip laikui bėgant keitėsi antkapiniai paminklai?
7. Kokie simboliai dažniausiai matomi ant antkapinių paminklų ir ką jie reiškia?
8. Kokių tautybių ir religijų žmonės yra palaidoti?
9. Ką iš antkapinių paminklų galima spręsti apie palaidotų žmonių turtingumą ir profesijas?
10. Kokia vidutinė žmonių gyvenimo trukmė buvo anksčiau ir dabar? Kokia vidutinė moterų ir vyrų gyvenimo trukmė? Ką galima spręsti apie vaikų mirtingumą?
11. Kada (laikotarpis, metai) mirtingumas buvo didžiausias? Kuo tai galima paaiškinti?
12. Kokie dažniausiai pasitaiko eiliuoti antkapio įrašai (epitafijos)? Ką jie liudija apie to meto žmonių pažiūras, lūkesčius, vertybes?

Be aukščiau įvardytų galimų tyrinėjimo objektų mokiniams gali būti įdomu ir prasminga tyrinėti mažiau įprastus objektus. Vienus gali dominti iš istoriko perspektyvos pažvelgti į istorinę grožinę literatūrą (pvz., Rūtos Šepetys romaną „Tarp pilkų debesų“, kur vaizduojama Stalino laikotarpiu vykdyti trėmimai į Sibirą) ir nustatyti, kiek romane atvaizduoti įvykiai atitinka istorijos mokslo tyrimus. Kitiems gali būti įdomu analogišku aspektu tyrinėti istorinį vaidybinį filmą (pvz., režisieriaus Jono Vaitkaus 2003 m. pastatytą „Vienui vieni“). Tretiems galbūt būtų įdomu įsigilinti į karines istorines dainas (pvz., laikotarpiai – kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės, Vilniaus vadavimo, pokario rezistencijos ir tremties).

KELETAS ISTORIJOS TIRIAMŪJŲ VEIKLŲ, ĮGYVENDINTŲ LIETUVOS BENDROJO UGDYMO MOKYKLOSE

Projekto „**Bendrojo ugdymo mokytojų bendrųjų ir dalykinių kompetencijų tobulinimas**“ dalyviai istorijos mokytojai kvalifikacijos kėlimo metu supažindino kolegas mokytojus su atliktomis tiriamosiomis veiklomis savo mokyklose. Keli minėtos veiklos pavyzdžiai yra pristatomi šiame leidinyje.

Mokinių atliktos tiriamosios veiklos daugiausia orientuotos į savo šeimos ir gyvenamosios vietos praeities pažinimą. Savaiame suprantama, kad remiantis pagyvenusių žmonių atsiminimais, prieinamų istorijos šaltinių gausa (pvz., nuotraukomis ar išsaugotais laiškais) bei lankantis istorijos įvykius įamžinančius paminklus – daugiausia orientuojamasi į XX a. istorijos tyrimus. Neatsitiktinai mokytojų paskatinti mokiniai savo tyrimais siekia gilintis į antisovietinę ginkluotą rezistenciją, sovietų vykdytus Lietuvos gyventojų trėmimus, Antrąjį pasaulinį karą, o kai kuriais atvejais siekiama domėtis ir Pirmosios Lietuvos Respublikos laikotarpiu.

Visos tiriamosios veiklos yra susijusios su Bendrojoje istorijos programoje apibrėžta turinio apimtimi (tematika). Nors pateikti veiklų pavyzdžiai yra atlikti pagrindinio ugdymo pakopoje (5-10 kl.), tačiau iš esmės jas visas galima įgyvendinti ir vidurinio ugdymo pakopoje, kadangi turinio požiūriu dalis praeities įvykių yra nagrinėjama pakartotinai, tik orientuojamasi į gilesnes žinias ir aukštesnio lygio gebėjimus.

Istorijos mokytojų žemiau pateikti tiriamosios veiklos pavyzdžiai yra susisteminti tokia tvarka: iš pradžių pristatomos veiklos, siejamos su mokinių šeimos narių istorija ir jų pateiktais istorijos šaltiniais, o po jų – gyvenamosios vietovės pasirinktų objektų tyrinėjimas.

Lina Kasteckienė,

istorijos vyr. mokytoja, Klaipėdos Tauralaukio progimnazija

Veiklos pavadinimas:

Kaip pasikeitė žmonių gyvenimas nepriklausomoje Lietuvoje 1918-1940 m.?

Mokymosi uždavinys

Mokinys, tyrinėdamas šeimos albume ir įvairiuose leidiniuose surastas Lietuvos Respublikos laikotarpio nuotraukas, gebės jas analizuoti elementariai ir užpildyti nuotraukų nagrinėjimo atmintinę bei pristatys atliktą tyrimą žodžiu klasėje, parengs 10 sakinių rišlų ir argumentais pagrįstą tekstą apie žmonių gyvenimo pokyčius per du Lietuvos nepriklausomybės dešimtmečius.

Aktualumas

Mokinių tiriamąją veiklą ugdoma pagarba Vasario 16-osios – Lietuvos valstybės atkūrimo dienos ir tarpukario Lietuvos laikmečio atminimui. Mokiniai mokosi rinkti informaciją apie žmonių gyvenimą nepriklausomoje Lietuvoje (1918-1940 m.) iš vaizdinių istorijos šaltinių – tarpukario laikmečio nuotraukų, ugdomi gebėjimus surastas nuotraukas analizuoti, vertinti, jas pristatyti, nuotraukų teikiamą informaciją sisteminti, apibendrinti darant išvadas. Mokinių tiriamąją veiklą galima taikyti pagrindinio ir vidurinio ugdymo pakopose. Istorijos bendrojoje programoje yra numatytų temų, skirtų Lietuvos Respublikos (1918-1940 m.) laikotarpio nagrinėjimui ir apimančių įvairias šio laikotarpio žmonių gyvenimo sritis. Taikydami mokslininko-tyrėjo darbo metodiką su istorinėmis nuotraukomis, mokiniai gali patys atskleisti nepriklausomos Lietuvos žmonių gyvenimo kontekstą arba kurios nors atskiros žmonių gyvenimo srities vaizdinius. Taip pat ši veikla gali padėti mokiniams geriau pažinti genealogines savo šeimos šaknis.

1 LENTELĖ. Esminiai atliktos tiriamosios veiklos bruožai

Dalyko tema	Klasė / amžiaus grupė	Bendra veiklos trukmė valandomis / pamokomis
5 kl.: Lietuvos Respublika (1918-1940 m.) 10 kl.: Lietuvos visuomenė tarpukariu: žemės ūkis ir pramonė; ekonominė emigracija; kaimo, miestelio ir miesto kasdienybė; religijos vaidmuo. 10 kl. Lietuvos kultūrinis gyvenimas tarpukariu: tautinė kultūra, meniniai sąjūdžiai, Kauno modernizmo architektūra, teatras, kinas, spauda, radijas, švietimo pokyčiai. 11 kl. Lietuvos kultūros modernėjimas ir mokslo pažanga	Darbas atliktas 8 klasėje (veikla tinkama pagrindinio ir vidurinio ugdymo pakopoje).	Tiriamosios veiklos vykdymo trukmė – 2 pamokos ir savarankiškas mokinių darbas namuose.

Trumpas veiklos aprašymas (trukmė)

Organizuota mokinių tiriamoji veikla – netradicinė, laisvai pasirinkta ir susieta su mokykloje vykdytomis integruotomis veiklomis, skirtomis Vasario 16-ajai – Lietuvos valstybės atkūrimo dienai paminėti, nuotolinio mokymo metu.

Pirmoje pamokoje mokiniams pristatomi tiriamosios veiklos etapai

1. Įvardijamas tiriamosios veiklos pavadinimas: „Kaip pasikeitė žmonių gyvenimas nepriklausomoje Lietuvoje (1918 – 1940 m.)?“;
2. Nurodomas tiriamosios veiklos tikslas;
3. Pateikiama nuotraukų tyrimo atmintinė, detalizuojamas jos pildymas, peržvelgiant visus klausimus (nuotraukų tyrimo atmintinė parengta pagal metodines rekomendacijas: Šetkus B. *Kaip analizuoti istorijos šaltinius*. V., 2017. P.72-77)
4. Aptariamas tiriamojo darbo vertinimas, vertinimo kriterijai.

ISTORIJA

Mokinių darbas namuose

1. Mokiniai ieško šeimų albumuose tarpukario Lietuvos laikotarpio 2 nuotraukų;
2. Analizuoja nuotraukas ir pildo nuotraukų tyrimo lapus;
3. Pasirengia nuotraukų pristatymui;
4. Užpildytus nuotraukų tyrimo lapus ir pačias nuotraukas (nuskenuotas, perfotografuotas) su glausta metrika pateikia mokytojui nuotolinio mokymo aplinkoje „Google Classroom“.

Antroje pamokoje

1. Mokytojas demonstruoja parengtą virtualią lentą (Padlet) su surinktomis mokinių istorinėmis fotonuotraukomis;
2. Pasisako mokiniai, klasei pristatydami savo surastas tarpukario Lietuvos laikotarpio nuotraukas, pateikdami esminę informaciją iš nuotraukų tyrimo lapų;
3. Mokytojas, stengdamasis praplėsti mokinių akiratį apie tarpukario Lietuvos laikotarpį, papildo mokinių pasisakymus esminėmis žiniomis;
4. Mokiniai virtualioje lentoje (Padlet) 20-25 min. rašo apibendrinamąsias išvadas apie žmonių gyvenimą nepriklausomoje Lietuvoje.

Tiriamąjo darbo vertinimas

Mokinių veikla vertinama pažymiu. Galutinį pažymį sudaro:

- Surastos tarpukario Lietuvos laikmečio nuotraukos, kuriose įamžinti tarpukario žmonių gyvenimo bruožai (ypač šeimų albumuose) – 2 taškai;
- Išsamus nuotraukų tyrimo lapų užpildymas – 3 taškai;
- Apibendrintas, susistemintas istorinis pasakojimas (ne mažiau kaip 10 sakinių, teksto apimtis gali būti didinama priklausomai nuo mokinių amžiaus grupės, kurioje tiriamoji veikla yra taikoma) apie žmonių gyvenimą nepriklausomoje Lietuvoje 1918-1940 m. – 5 taškai.

PRIEDAI.

PRIEDAS NR. 1

Klaipėdos Tauralaukio progimnazijos 8 kl. mokinės Vegos Kavaliauskaitės nagrinėtos giminaičių Krasauskų šeimos praeities nuotraukos tyrimo užpildytas lapas

I. Nuotraukos autorystės išsiaiškinimas

1. Nustatyk nuotraukos autorių. Ar jo asmenybė, veikla kaip nors susijusi su užfiksuotais įvykiais?
Šios nuotraukos autorius - nežinomas to laikmečio fotografas. Paprašytas jis padarė bendrą šeimos nuotrauką.
2. Kokia dingstimi, kieno prašymu fotografuota?
Ši nuotrauka atsirado siekiant įamžinti šeimą, augančias dukras, palikti atminimą ateities kartoms.

II. Nuotraukos nagrinėjimas

1. Ar galite pasakyti, kada ir kur nuotrauka buvo daryta?
Nuotrauka daryta 1923 metais, Žemaitijos apylinkėse.
2. Apytikslis paros laikas:
Nuotrauka daryta vidurdienį.

ISTORIJA

3. Apytikslis metų laikas:

Metų laikas – vasara.

4. Fotografuota lauke ar patalpoje?

Fotografuota lauke.

5. Kuo detaliau paaiškinkite vietą, kur nuotrauka buvo daryta:

Nuotrauka daryta Žemaitijos kaime, sodyboje arba šalia bažnyčios – vieta tiksliai nežinoma.

6. Bendrai apibūdinkite nuotraukos įspūdį:

Nuotrauka perteikia gražų šeimos ryšį, jautumą. Nuotraukoje esantys žmonės atrodo šiek tiek išsigandę, truputį įsitempę.

7. Kokia tema, koks įvykis įmažintas?

Tai eilinė šeimos nuotrauka, norint įamžinti šeimos narius.

8. Kas užfiksuota nuotraukoje? Surašykite nuotraukoje matomus žmones, objektus, veiklas. Detaliai juos apibūdinkite.

Žmonės: Krasauskų šeima. Mažiausioji mergaitė – mano promočiutė Adolfina, ji pasipuošusi jūreiviško stiliaus suknele, laiko gėles. Jos sesė Jadvyga taip pat pasidabinusi išeigine suknele, į plaukus įsipynusi kaspiną. Mergaičių tėvai Ona ir Kazimieras taip pat pasipuošę gražiausiais savo drabužiais, atrodo elegantiškai.

Objektai: žmonės pozuoja sėdėdami ant suoloelio, už jų nugaros matosi tvora, augantys medžiai, krūmai.

Veiklos: nuotrauka statiška, daug veiksmo nėra, šeima pozuoja fotografui.

9. Kurios nuotraukos detalės, tavo nuomone, itin svarbios?

Šeimos aprangos stilius atspindi tarpukario laikmetį, išsidabinę šeimos nariai siekė padaryti gerą įspūdį bei malonų prisiminimą.

10. Ar nuotrauka specialiai apdorota? (Montažas, retušas, iškarpa)

Nuotrauka nėra specialiai apdorota.

III. Išvadų darymas

1. Remdamiesi jūsų aukščiau pateikta informacija, surašykite tris išvadas, kurias galime padaryti iš šios nuotraukos:

- *Kadangi nuotraukoje užfiksuoti žmonės apsirengę puošniausiais savo drabužiais, prieš fotoaparato objektyvą atrodo įsitempę, galime daryti išvadą, jog kaimo žmonės nuotraukose įsiamžindavo retai, todėl buvo pasipuošę bei šiek tiek išsigandę.*
- *Nuotraukoje tarp mano prosenelės mamos ir tėčio matome labai didelį amžiaus skirtumą. Vyras už savo žmoną buvo bent penkiolika metų vyresnis, tarpukario laikotarpiu tokie amžiaus skirtumai nebuvo retenybė.*

ISTORIJA

- *Paprasti kaimo žmonės taip pat turėjo išveidinius, puošnius drabužius, neatrodo pervargę arba vargšai. Tai rodo, jog tarpukario laikotarpiu buvo pasiturinčių žmonių. Iš nuotraukos matome, kad ši šeima tikrai neskurdo.*
2. Kokių klausimų mintyse kyla žvelgiant į nuotrauką?
Kodėl mažoji mergaitė šypsojosi, kai likusieji šeimos nariai buvo įsitempę? Kas ją pralinksmino? Kurioje tiksloje vietoje daryta nuotrauka?
 3. Kur jūs galite rasti atsakymus į tuos klausimus?
Į šiuos klausimus atsakymų rasti nebegaliu, nes mano artimieji nebepamena nuotraukos detalių.

ISTORIJA

PRIEDAS NR. 2.

Iškarpa iš mokytojos Linos Kasteckienės parengtos virtualios lentos (Padlet), skirtos demonstruoti 8 kl. mokinių surinktoms tarpukario Lietuvos laikmečio nuotraukoms su mini metrika

Atliktos veiklos refleksija

Mokiniams tiriamoji veikla buvo įdomi, tirdami pritaikė mokslininko-tyrėjo darbo metodiką, patys atrado įvairius tarpukario Lietuvos žmonių gyvenimo savitumus, galėjo palyginti su dabarties Lietuva, daugiau sužinojo apie savo šeimos, giminės praeitį.

Mokytojas šios mokinių tiriamosios veiklos metu pasirengė demonstracinę medžiagą virtualioje (Padlet) lentoje, kurią puikiai panaudos ir kitose klasėse aptariant nagrinėjamą laikotarpį.

Ne visiems mokiniams pavyko šeimų albumuose rasti tarpukario Lietuvos laikmečio nuotraukų, todėl buvo leidžiama jų ieškoti istoriografinėje literatūroje ar interneto ištekliuose.

Tiriamoji veikla įgyvendinta nuotolinio mokymo metu, tačiau ji sėkmingai vyktų ir dirbant kontaktiniu būdu, tik baigiamąją refleksiją mokiniai turėtų rašyti raštu ant pateiktų lapų.

Arūnė Vaičiūnaitė-Levuškinienė,
mokytoja metodininkė, Kalvarijos gimnazija
Veiklos pavadinimas:

Antrasis pasaulinis karas ir mano šeima

Mokymosi uždavinys

Mokinys, apklausdamas savo šeimos narius, tyrinėdamas prosenelių nuotraukas, remdamasis anksčiau įgytomis žiniomis, skaitydamas istorijos literatūrą sugebės atskleisti pasirinkto šeimos nario kasdienį gyvenimą Antrojo pasaulinio karo metu ir tyrimo rezultatus pristatys klasėje kompiuterinių skaidrių rinkiniu bei parengs ne mažiau kaip 1000 žodžių apimties tekstą.

Aktualumas

Tiriamasis darbas skiriamas 10 kl. (II gimnazijos kl.) pradėjus Antrojo pasaulinio karo Lietuvoje temas, siejant jas su artimiausiomis tuo metu pasitaikančiomis atmintinomis datomis (pvz., sovietine ir nacistine okupacija, represijos – birželio trėmimai, Holokaustas ir kt.). Dažnai mokiniams atrodo, kad istorija buvo „kažkur“ ir „kažkada“, todėl šia veikla siekiama parodyti, kad istorijos peripetijos paliečia kiekvieną žmogų, jo aplinką, kad ir kur jis būtų.

Tiriamasis darbas atliktas vadovaujantis Bendrąja istorijos programa, kuri numato, jog mokiniai turi:

- Išvelgti tiesioginį pagrindinių pasaulio, Lietuvos istorijos įvykių, reiškinių ir procesų ryšį;
- Susieti nagrinėjamų istorijos laikotarpių įvykius į prasminę visumą, suvokti jų chronologinį nuoseklumą ir sinchroniškumą;
- Rasti ir panaudoti regionų kraštotylinę medžiagą aiškinant Lietuvos istorijos įvykius;
- Dalyvio, jaunojo tyrinėtojo lūpomis perteikti informaciją (raštu, žodžiu, naudojantis informacinėmis technologijomis) apie istorijos įvykius ir reiškinius.

ISTORIJA

1 LENTELĖ. Esminiai atliktos tiriamosios veiklos bruožai

Dalyko tema	Klasė / amžiaus grupė	Bendra veiklos trukmė valandomis / pamokomis
Sovietinis teroras Lietuvoje: gyventojų deportacijos, prievartinė kolektyvizacija	Veikla tinkama atlikti II (10) kl.	Iki 4 pamokų (veiklos gali sudaryti tik dalį pamokos laiko taip netrukdamas bendro ugdymo proceso) 1 pamoka: veiklos aptarimas ir nusimatyimas 1-2 pamokos: surinktos medžiagos tikslinimas 1 pamoka: tyrimo pristatymas

Trumpas veiklos aprašymas (trukmė)

Eiga

Mokiniam formuluojama užduotis apklausti vyriausius šeimos narius ir prašyti jų papasakoti apie gyvenimą, savo aplinkos žmones, gimtąjį miestą (kaimą) Antrojo pasaulinio karo metu. Su mokiniais aptariami klausimai, kurie gali padėti pokalbiuose ir nurodomos kryptys, nes dažnai tiesiai klausinėjant garbingo amžiaus asmenys neatskleidžia turimos informacijos taip, kaip pasakodami apie savo jaunystę ar išgyventus įvykius.

Patarimai mokiniam

- Bendraujant su artimaisiais reikalinga daryti garso ar vaizdo įrašą, kad vėliau būtų galima tiksliai užfiksuoti visas atsiminimų detales.
- Nenusiminti, jei senolis atsisako pasakoti arba nepavyksta surasti žmogaus, kuris galėtų pasidalyti atsiminimais.
- Neturėti išankstinio nusistatymo dėl praeities, nes istorija yra nenuspėjama.
- Nebijoti visur ir visada klausti ir perklausti tiek liudininko, tiek ir mokytojo.

ISTORIJA

Patarimai mokytojui

- Sukurti patikėjimo ir pasitikėjimo atmosferą, nes užduotis aktuali ne vien mokiniui, bet ir jo šeimai.
- Nekelti įtampos nei sau, nei mokiniui, kadangi tiriamoji veikla turi atnešti istorijos atradimo džiaugsmą ir motyvaciją toliau tyrinėti, o ne kelti stresines asociacijas.
- Pasiruošti konsultuoti ir nukreipti mokinius.
- Nusiteikti, kad ir geriausias mokinys gali nieko neatlikti, nes senoliai gali atsisakyti dalintis atsiminimais.
- Pasidalinti savo patirtimi.
- Mokiniam dažnai tokio pobūdžio užduotis yra nauja, tad gali tekti duoti elementariausius patarimus.

Su mokiniais SUSITARTI privalomas visiems atlikti veiklas bei tiriamojo darbo dalis, pagal kurias bus vertinama. Pavyzdžiui, susitariama, kad siekiant aukščiausio įvertinimo reikia apklausti bent 3 asmenis; aplankyti ir aprašyti bent 3 objektus, susijusius su liudininkų pasakojimais; surinktą informaciją pagrįsti bent 2 istorijos tyrinėjimų medžiaga; minimali darbo apimtis 1000 žodžių word formatu; pristatymui sukurtas video (6–7 min.) arba Pecha Kucha metodu (specialus pristatymo formatas, kurio pagalba informacijos turinys yra greitai ir efektyviai pateikiamas auditorijai). Naudojantis šiuo formatu, pranešėjas nekontroliuoja savo pristatymo skaidrių – jų privalo būti 20 ir 20 sekundžių kiekvienai skaidrei apibūdinti, praėjus laikui jos automatiškai keičiasi, kas lemia aiškiai apibrėžtą vieno pristatymo trukmę – 6 minutės ir 40 sekundžių. Skaidrėje vengiama daug teksto.

Veiklų charakteristika

- Žodiniai pasakojimai fiksuojami, nuotraukos ir dokumentai fotografuojami (gavus sutikimą).
- Gautą iš liudininkų informaciją mokiniai papildoma žiniomis apie Antrąjį pasaulinį karą, susiedami amžininko atsiminimus su Lietuvos ir mokinių gyvenamosios vietos tuometiniais įvykiais. Informacija užrašoma, papildoma nuotraukomis ir dokumentais.
- Mokytojas konsultuoja dėl medžiagos panaudojimo ir pateikimo.
- Veiklos vyksta ne pamokų metu, jas atlikti skiriama apie 2 sav.; labai palankus metas būtų gegužės-birželio mėnesiais, kai prasideda patikrinimai ir egzaminai, t. y. kuomet pamokos vyksta ne kiekvieną dieną pagal nustatytą tvarkaraštį.
- Mokinių darbai gali būti pristatomi per pamokas, atskiros mini konferencijos metu, kaupiami muziejuje, pasinaudojama jais atliekant kitus krašto istorijos tyrimus.

ISTORIJA

Veiklų aptarimas

Veiklas aptariant dalyvauja visi mokiniai, kurie klausydamiesi pristatymų pasižymi po tris atradimus (2 lentelė).

2 LENTELĖ. Mokinų fiksuojami „atradimai“ (pavyzdys)

Tiriamoji veikla / autorius	1 „atradimas“	2 „atradimas“	3 „atradimas“
[...]	Mano kaimynai buvo tremtiniai	[...] moka sukurti gerą video	Amžininkų klausinėjimas užima daug laiko

Tiriamojo darbo vertinimas

Tiriamoji veikla yra atliekama bendradarbiaujant mokiniui ir jo šeimai bei mokytojui. Tai procesas, kuris nepriklausomai nuo darbo rezultatų ugdo mokinio komunikavimo, kūrybiškumo, bendrąsias ir IKT kompetencijas. Todėl už atliktą veiklą yra vertinama pažymiu. Tiriamosios veiklos pristatymą siūloma vertinti visiems mokiniams pagal iš anksto susitartus kriterijus.

Vertinimas susideda iš kelių dėmenų:

Mokinių prašoma 3-5 sakiniiais įvertinti dvi veiklas – atliktą tiriamąjį darbą (turinį) ir jo pristatymą. Tam mokiniams siūloma užpildyti dvi lenteles, kurių kiekviena numato vertinimą 10 balų skalėje. Po to abiejų vertinimai yra sumuojami.

2 LENTELĖ. Darbo turinio vertinimas

Pavadinimas/ autorius	Apklausti respondentai	Aprašyti objektai	Istoriografija	Apimtis žodžiais	Taškų suma
	3 asm. – 3 tšk. 2 asm. – 2 tšk. 1 asm. – 1 tšk.	3 obj. – 3 tšk. 2 obj. – 2 tšk. 1 obj. – 1 tšk.	2 šalt. – 2 tšk. 1 šalt. – 1 tšk.	> 1000 – 2 tšk. < 1000 – 1 tšk.	(1–10)

Pastabos

ISTORIJA

3 LENTELĖ. Darbo pristatymo vertinimas

Pavadinimas/ autorius	Pristatymo trukmė	Vizualumas	Tekstas	Kalbė- jimas	Taškų suma
	10–11 min. – 1 tšk. 8–9 min. – 2 tšk. 6–7 min. – 3 tšk. 5–4 min. – 2 tšk. 3–2 min. – 1 tšk.	Skaidrėse / video dominuoja vaizdai – 3 tšk. Vaizdai kartojasi, yra neatitinkančių temų – 2 tšk. Mažai vaizdumo, kartojasi, nesusiję su tema – 1 tšk.	Informatyvus, dera su vaizdu – 2 tšk. Pakankamai informatyvus – 1 tšk.	Patrauklus, įdomu klausy- tis – 2 tšk. Pristatymo metu tekstas skaitomas – 1 tšk.	(1–10)

Pastabos

PRIEDAI

PRIEDAS NR. 1. Ištraukos iš Gustės Puodžiūnaitės atlikto tyrimo „Lietuviai, iškelti į Lietuvą. Mano senelės istorija“

Numatant projektinio darbo kryptį kviesta ieškoti ir atrasti savo artimoje aplinkoje Antrojo pasaulinio karo pėdsakų: asmenų, patyrusių tremtį, Lietuvos okupacinių režimų nusikaltimus, šias negandas išgyvenusius vaikų. Darbo tikslas buvo pažinti istoriją artimoje aplinkoje ir atrasti mikro istorijos elementus sukuriančius istorijos mozaiką. Šiam darbui pasirinkau savo prosnelės Kostantos (Kostės, Kastulės) Urbanavičienės istoriją.

Mano prosnelė gimė 1927-03-22, Lenkijoje, Punsko valsčiuje, Ožkinių kaime. Valinčiaus Martyno ir Valinčienės Marijos (gimusi 1904 m.) šeimoje. Gausus vaikų būrys supo tėvus: Matilda (Milda) (gimusi 1926 m.) ir Kostė (mano prosnelė, gimusi 1927m.), sūnus Jonas-Domininkas (Danielius, gimęs 1931m.), kurį visi vadino Danium ir tėčio penki vaikai iš pirmos santuokos (paveikslas 1). Marija ištekėjo už našlio, Amerikos lietuviu. Jis buvo išvykęs į Ameriką užsidirbti. Grįžo turtingas, turėjo daug žemės, didelį sodą. Marija augino vaikus, o Martynas ūkininkavo, augino gyvulius. Prosenelė gyveno ten iki trylikos metų. Dabar jai 92 metai. Vaikystėje su savo seserimis ir broliu važinėjosi tėčio sumeistrautu mediniu vežimuku. Nuo kalno nuvažiuodavo pats, o lygioje vietoje reikėdavo tempti už virvutės. Namuose siu vosi skudurines lėles. Dar turėjo medinį vilkelį, kurį sumeistravo tėtis. Jį reikėjo užsukti virvute ir paleisti, po to pats sukosi. Žaislai buvo paprasti ir gaminami kiekvienuose namuose iš to, kas buvo buityje.

[...]

Lietuvius iš Lenkijos varė į Lietuvą, išvaromi žmonės žinojo, kad jei nesutiks išsikelti – pasibaigs kaip žydams. Penki mirusio Martyno vaikai ir Marija su nauju vyru ir trimis savo vaikais persikėlė į Lietuvą. Pasiimti leido viską, ką norėjo. Jų ir kitas šeimas vežė vežimais į Kalvariją. Čia pernakojo, o paskui vežė mašina į geležinkelio stotį. Anksti ryte susodino į traukinį ir nuvežė į Latviją. Kai ešalonas sustojo, žmonės verkė, nešė maisto, drabužių, vaikams davė saldainių. Iš ten juo atvežė į Obelius. Atvykę su vežimais žmonės juos nugabeno į Krekenavą (paveikslas 2) Apsigyveno Panevėžio apskrityje, Krekenavos valsčiuje, Dobrovolės vienkiemyje (paveikslas 3). Čia buvo apgyvendintos trys šeimos: Krapavickai, Kalesinskai ir Vilkeliai. [...]

Pasikeitus karo eigai ir 1944 m. sovietinei kariuomenei pradėjus vyti vokiečius šeima nutarė grįžti į Lenkiją. Pasiėmė arklį, karvę, išsipirko vagoną ir visa šeima atvažiavo į Kalvariją. Apsigyveno Kalvarijoje name prieš autobusų stotį. Ten gyveno mamos brolis Nevulis. Turėjo vaikus: Onutę, Birutę, Elę, Česių, Janę. Kiek pailsėjusi šeima važiavo į Salaperaugį, tačiau ties kareivinėmis nutrūkęs

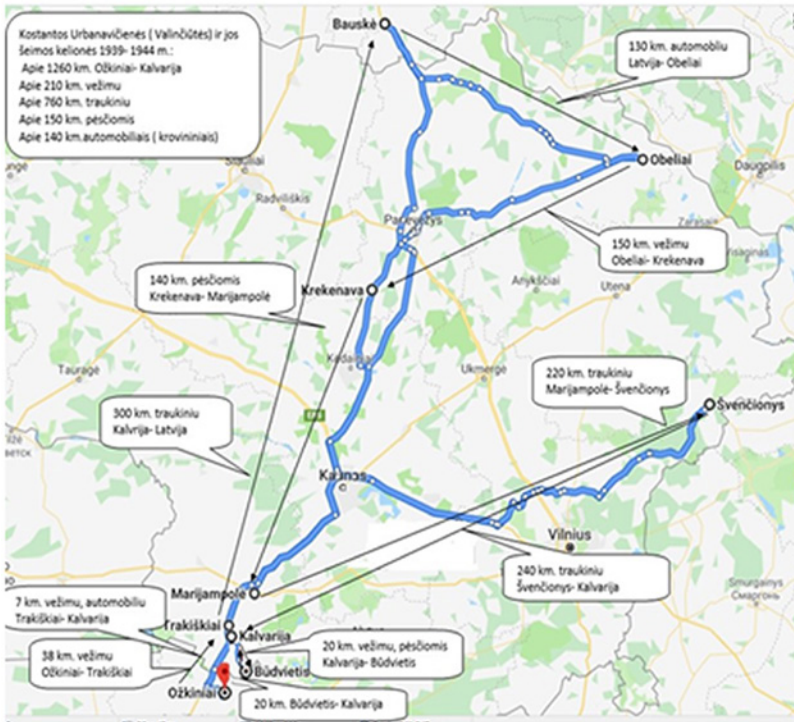
ISTORIJA

elektros stulpo laidas užmušė kumelę, teko eiti pėsčiomis. Krapavickai trumpam apsigyveno Būdvietyje, mokykloje. Čia buvo apsistoję ir rusų kareiviai. Gausi prosenelės šeima neturėjo ko valgyti. Kareiviai parodė lauką, kuriame vokiečiai buvo prisisodinę bulvių ir kitų daržovių. Kostė nukeliavo iki daržo parnešti šeimai maisto, tuo metu pro šalį dviračiu važiavo lenkų policininkas Vrona (Varna) ir pasiteiravo, kieno šis laukas, sužinojęs, kad vokiečio, liepė eiti, nes nušaus. Grįžusi Kastulė pasisakė rusų kareiviams. Kitą dieną nuvyko ji su kareiviais ir nukasė visas bulves, nuėmė kopūstus. Patėviui Juozui išėjus ieškoti kur gyventi, teko nueiti iki Radziškės, kur rado paliktą vokiečio namą. Buvo kluonas, tvartas, namas sudegęs, likęs tik vieno kambario priestatėlis. Jame apsigyveno tėvai su jauniausia dukra Aldona. Milda, prosenelė Kastulė ir Danius (paveikslas 7) apsigyveno rūsyje. Kaimynystėje gyveno Alfonsas Urbanavičius, kuris ilgainiui susidraugavo su Kastule ir sukūrė šeimą, gyveno Radziškėje, vyro namuose. Krapavickai nusipirko Alksnėnuose anksčiau zastavo, kurį perkėlė į Trumpalius, viršininkui pastatytą namą, o Alfonso ir Kastulės šeima vėliau išsikėlė į Kalvariją, kur gyvena iki šiol.

NR. 2. Krapavicko, Kalesinskų ir Vilkelių šeimos Krekenavoje 1941 m. slepiasi nuo bombardavimo

ISTORIJA

NR. 3. Kostantos Valinčiūtės-Urbanavičienės ir jos šeimos kelionės 1939-1944 m.

NR. 4. Prosenelė Kastulė, sulaukusi 92 metų amžiaus, 2019 m.

Atliktos veiklos refleksija

Atliekant tiriamąją veiklą:

- Dalis mokinių patyrė istorijos atradimus, nes senoliai pagaliau papasakojo istorijas, kurių nežinojo dalis kitų šeimos narių.
- Keliems mokiniams buvo pasakyta, jog „tau nereikia šito žinoti“.
- Tiek „atradusiems“, tiek ir negavusiems ieškomos informacijos, reikia patarimų, kur ir kaip ieškoti informacijos, ką galima apklausti arba kuriame publikuotame šaltinyje galima rasti reikiamos medžiagos.
- Mokytojas turi būti vedliu, kuris rodo pasitikėjimą mokiniu bei kai jam nesiseka; pasiūlo pagalbą, nes mokinys gali nedrįsti jos prašyti.

Paskirtą užduotį atliko 90 proc. klasės mokinių. Daliai jų nepavyko gauti liudininkų pasakojimų, todėl teko remtis publikuotais šaltiniais. Kuriems mokiniams nepavyko iki galo atlikti užduoties, neslėpė nusivylimo, bet džiaugėsi bendramokslų „atradimais“. Mokiniai prisipažino, kad sunkiausia buvo pradėti, o vėliau liudijimus susieti su istorine medžiaga. Veikloje dalyvavę mokiniai tiriamąją veiklą vertino kaip sėkmingą, nes jie bandydami rasti informaciją ir ją pristatydami išmoko tam tikrų dalykų, kurie jiems bus naudingi ateityje.

Vida Pulkauninkienė, istorijos mokytoja metodininkė,
Ukmergės Dukstynos pagrindinė mokykla

Veiklos pavadinimas:

„Vilties laišakai“: politinio kalinio rašytų laiškų tyrinėjimas

Mokymosi uždavinys

Mokinys, tyrinėdamas politinio kalinio laiškus, saugomus asmeniniame archyve, gebės susisteminti juose esančią informaciją pagal kartu su mokytoju išskirtus aspektus, susies su istorine literatūra, tuo pagrindu parengs istorinį rašinį, kuriame įvertins išlikusių laiškų reikšmę Lietuvos gyventojų sovietinių trėmimų gilesniam suvokimui.

Aktualumas

Tema yra numatyta Bendrojoje istorijos programoje ir nagrinėjama pagrindinio ir vidurinio ugdymo pakopoje (5, 10, 12 klasėse). Aktualumas pasireiškia ir tuo, jog dabarties visuomenei sovietų vykdyti trėmimai yra vienu iš aktualiausių istorijos įvykių, kurį išgyveno mokinių seneliai ir proseneliai.

Dalyko tema	Klasė / amžiaus grupė	Bendra veiklos trukmė valandomis / pamokomis
5 kl.: Okupuota Lietuva: gyvenimas sovietmečiu 10 kl. Sovietinis teroras Lietuvoje: gyventojų deportacijos, prievartinė kolektyvizacija	Darbas atliktas 8 klasės mokinės (tinkamas pagrindinio ir vidurinio ugdymo pakopoje)	Rekomenduotina trukmė – 2-4 mėn.

Trumpas veiklos aprašymas (trukmė)

Ne pirmus metus tenka dirbti su mokiniais, kurie renkasi tiriamuosius darbus laisvės kovų tema. Aštuntos klasės mokinės Agnietės tiriamasis darbas – vienas iš jų.

ISTORIJA

Ruošdamiesi konkursui „Laisvės kovų ir netekčių istorija“ jau spalio mėn. aptarėme veiklos planą: liudininkų paieška, interviu klausimyno sudarymas, susitikimas su liudininku, informacijos paieška internete, artefaktų paieška, konsultacijos su mokytoja, veiklos apibendrinimas ir refleksija. Darbo trukmė numatyta lapkričio–kovo mėn.

Mokinė labai stengėsi ieškodama liudininkų tiriamajam darbui atlikti. Po kurio laiko paaiškėjo, kad ji negali surasti, nes kliūtimi tapo ir pandemijos sąlygos. Teko man įsijungti į paieškas ir padėti Agnietei. Atsitiktinai sutikau kolegę, su kuria pasidalinau savo sumanyta tiriamąja veikla. Kolegė kadaise išgyveno sovietinę tremtį, tačiau tuo metu ji buvo dar maža ir todėl negalėjo papasakoti apie savo išgyvenimus. Tačiau ji išsaugojo savo tėvo laiškus ir pasiūlė jais pasinaudoti mums vykdant sumanytą tyrimą.

Darbas susidėjo iš dviejų dalių: iš pradžių atliekama laiškų analizė, o po to rengiamas rašinys. Agnietė pasakojo, kad tiriamasis darbas buvo atsakingiausias, bet kartu įdomiausias ir tikrai įtraukus. Ištrauka iš jos rašinio:

„Tokia daugybė laiškų kėlė smalsumą ir kartu nerimą, nuo ko pradėti? Kaip juos sudėlioti? Gal tikslingiau pradėti skaityti pagal parašymo laiką? O gal skaitant viskas stosis į savo vietas? Tiek klausimų užpuola, kai gaunu šį neįprastai nepaprastą siuntinį. O ir gaunu neįprastai, paštu, juk karantinas, negalima ne tik su pateikėjais susitikti, bet ir su mokytoja tenka konsultuotis nuotoliniu būdu...Darbas buvo unikalus tuo, kad tai buvo laišškai, rašyti 1946-1947 m. iš Intos lagerio.“

Analizuodama laiškus mokinė susipažino su politinių kalinių gyvenimu, jų darbo sąlygomis, išgyvenimais, ryšio palaikymu su artimaisiais. Bendravo su sovietų vykdytų trėmimų liudininke, konsultavosi su mokytoja dėl nežinomų terminų, tikslino vietas, gilinosi į laiškų turinį. Iš pradžių sutarėme dėl svarbiausių kriterijų, kuriais remiantis mokinė suskirstė visus laiškus į atskiras grupes. Po to buvo lengviau juos tyrinėti – ieškoti mus dominančios informacijos. Po to visa tai mokinė apibendrino savo rašinyje, papildydama savo išgyventais jausmais ir mintimis.

Mokinė suvokė, kad praeities įvykiai daro įtaką mūsų valstybės ir jos gyventojų dabarčiai. Ji džiaugėsi, kad galėjo laisvai reikšti savo mintis. Darbas padėjo geriau pažinti savo krašto gyventojų praeitį, kėlė pasididžiavimo jausmą žmonėmis, kurie kovojo už laisvę. Agnietė jautėsi atradusi autentišką istoriją: nuo šiol jai istorija nėra vien tik faktų ir įvykių sanoka vadovėlyje – dabar tai gyvas praeities kalbėjimas ateičiai.

Tiriamąjo darbo vertinimas

Atlikto darbo vertinimas yra siejamas su tiriamosios veiklos pradžioje aptartais reikalavimais, kurie yra pagrindiniai vertinimo kriterijai: interviu su įvykių amžininku atlikimas, temos atskleidi-

ISTORIJA

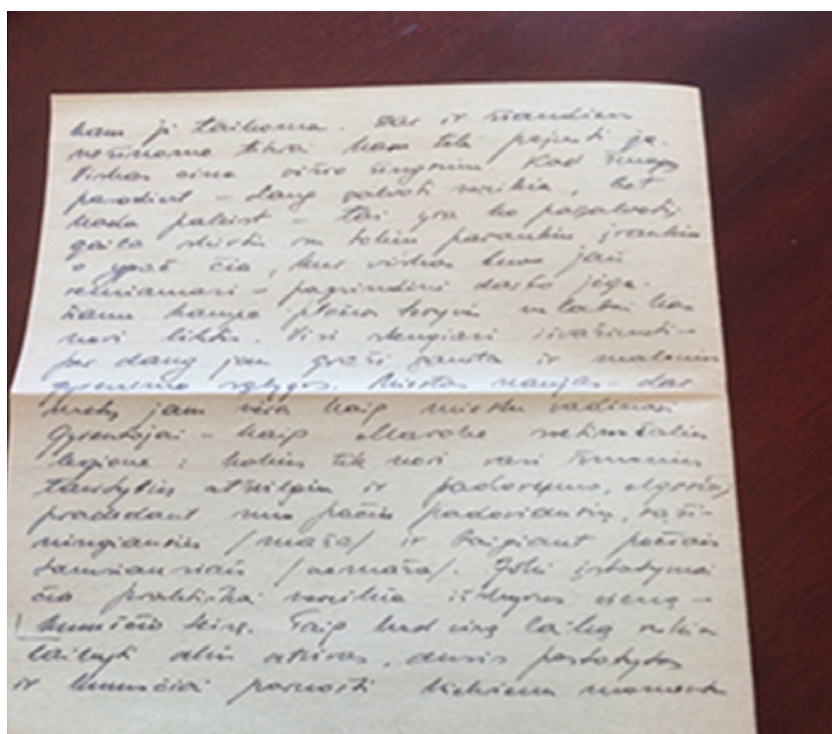
mas, pagrindimas faktais ir argumentais, laikotarpio supratimas ir orientavimasis laike, išvados ir vertinimai. Stengiuosi įtraukti visus mokinius į darbo vertinimą ir pageidauju, kad jie savo vertinimą pagrįstų argumentais. Vertinant mokinių parašytus rašinius pirmiausia atkreipiame dėmesį į darbo struktūrą, į temos atskleidimą. Taip pat žiūrima, kaip atlikta analizė, kaip atspindėti to laikotarpio bruožai. Kreipiamas dėmesys į kūrybiškumą, gebėjimą daryti išvadas arba apibendrinimus. Atsižvelgiama į paties mokinio, t. y. darbo autoriaus pateiktą savo darbo vertinimą ir refleksiją.

PRIEDAI

NR. 1. Politinio kalinio rašyti laiškai (Agnietės Zalepūgaitės nuotr.)

NR. 2. Laiško fragmentas (Agnietės Zalepūgaitės nuotr.)

NR. 3. Ištrauka iš Agnietės Zalepūgaitės rašinio „Vilties laišakai“

Daugelį metų saugoti, ko gero, slėpti, gal paslapčia ne kartą buvo skaityti, pavartyti, o gal visai nejudinti. Dukra nelinkusi atvirauti... Ji patikėjo man brangiausio žmogaus laiškus.

...Seseriai Stefanijai rašytame laiške pasakojama apie jausmus. Daug visko norima parašyti, bet popieriaus nėra daug, tad ne viską įmanoma ir galima parašyti. Jau nebesinori rašyti „sveikas, gyvas“. Romas laiške rašo, kad fiziškai yra sveikas, bet moraliai jau seniai serga. Visi ištremtieji ir atskirti nuo šeimos, nugrūsti į patį žemės kraštą, serga dvasiškai....

Kaip Romas ir rašo, kad „niekada nebūna taip skaudu, kaip Kūčių vakarą, kai esi atskirtas“. Niekad nematai kitų ilgesingų akių, tik per Kūčias. Šv. Kūčių vakarą pajunti, kuo buvai, kuo galėjai būti ir kuo esi. Bet ilgesys nepalaužia dvasios, o skatina eiti pirmyn. Taip skaudu Šv. Kūčių vakarą praleisti be artimųjų, kai nežinai, ar jiems tikrai viskas gerai. Romas nesiskųdavo, nenorėjo jaudinti kitų, jis viską pakentė. Svarbiausia, kad ilgesys, ši neteisybė nepalaužia žmogaus dvasios, o ragina eiti tolyn.

Na, o vienas laiškas buvo parašytas rusų kalba. Ir tai suprantama kodėl, nes rusų valdžia prievarta vertė ištremtuosius mokytis rusų kalbos, o ir tikrinti laiškus taip buvo paprasčiau. Jis skirtas seseriai Stefanijai. Šiuo laišku norima pasakyti, kokia lietuviams vis tikrai yra svarbi lietuvių kalba. „Jau ketvirtas mėnuo, kaip aš gyvenu naujoje vietoje, nežiūrint į tai, kad nenustojau rašyti Tau, Tėčiui ir kitiems. Nors atsakymų greitai negaunu. Per tą laiką gavau dvi atvirutes nuo Tavęs. Prieš mėnesį vieną“.

Šie daugelį metų saugoti laišakai liudija, ką reiškia būti atskirtiems nuo Tėvynės ir artimųjų. Kokios vienodai graudžios ir tamsios buvo jų gyvenimo dienos. Kiek mažai žmogui reikia ir kiek daug jis gali pakelti.

Sigutės tėvas, kramtydamas jo mielos mamytės iškeptus pyragaičius ir lietuviškus lašinius, jaučiasi lyg būdamas namuose – tikroje Tėvynėje. Kas gi dar primins Tėvynę, artimuosius atšiauriame krašte, jeigu ne naminis lietuviškas maistas? Na, o Romo tėvelio atsiųstas tabakas kvėpia Kazlų Rūda. Šis siuntinys – tai dalelė Lietuvos, kuri pradžiugino Romą.

Atliktos veiklos refleksija

Mokinė pasirinko šią temą, nes ir jos artimoje aplinkoje buvo giminaičių tremtinių, ji pati domėjosi šia tema, daug skaitė. Kad darbas sektųsi, leidau mokinei pasijusti svarbiai ir pavyzdžiais parodyčiau, kuo prasminga tokia veikla. Darbas buvo sėkmingas, nes mokinė patikėjo idėja, gavo laisvę kūrybai ir pati norėjo dalyvauti tiriamojame veikloje. Ir dar: yra sakoma „jei pats degi, uždegsi ir vaikus“. Laisvės kovų tema man yra svarbi. Aš esu gimusi tremtyje, mano tėvai ten praleido 16 metų. Aš turiu savo istoriją, patirtį ir ją noriu dalintis. Skatinu tuo domėtis ir mokinius.

ISTORIJA

Tiriamasis darbas truko ilgai, nes situacija buvo nepalanki, kadangi buvo paskelbtas karantinas dėl pandemijos. Aštuntokei buvo sunkiau suvokti kai kurias temas iš politinių kalinių gyvenimo, todėl teko padėti aiškintis, ką reiškia žodžiai: „Intos lagerių grupė“, „barakas“, „karceris“, „bušlatas“, „čiūnė“, „vachta“ ir kt. Tuo tikslu pirmiausia jai pasiūliau tuos terminus susirasti istorijos vadovėliuose. Lengviau pasidarė tada, kai mokinė į rankas paėmė laiškus ir juos grupavo, analizavo, darė išvadas. Laiškus grupavo pagal temas, kurios buvo atskleistos laiškuose, kaip antai: gamtinė aplinka, darbo sąlygos, santykiai su kitais tremtiniais, bendravimas su vietiniais gyventojais, tremtinių laisvalaikis, Tėvynės ir artimųjų ilgesys, sapnai, šventės, siuntiniai iš Lietuvos. Galima buvo laiškus grupuoti pagal jų parašymo metus, tuomet buvo lyginama juose esanti informacija ir daromos išvados. Būdama mokytoja, aš nesistengiau nurodyti mokinei, kaip ji turi elgtis, ką daryti. Aš stengiausi likti konsultante ir duodavau patarimą, kai ji to paprašydavo. Supratau, kad jai taip lengviau.

Didžiausia sėkmė reikėtų laikyti tai, kad laišškai buvo pakankamai gerai išsilaikę ir jų buvo gana daug. Taip pat pasisekė ir tuo požiūriu, kad laiškų autorius raštas yra nesunkiai įskaitomas. Kita palanki aplinkybė – galimybė kalbėtis su politinio kalinio dukra. Ji padėjo suprasti sudėtingesnes laiškų vietas, kur rašoma apie tai, ką kitiems žmonėms gali būti sudėtinga suprasti.

Bendraujant su laisvės kovų dalyviais svarbus yra pats pašnekovas, jo atvirumas, gebėjimas aiškiai, rišliai dėstyti mintis. Mokiniam visuomet sakau: jeigu nepavyks prakalbinti iš pirmo karto, pakartokime antrą kartą. Darbo sėkmė yra garantuota, jei mokytojas prieš mokinio atliekamą interviu pats susitinka su įvykių amžininku. Tada tampa aišku, kiek atviras yra pašnekovas, kokius klausimus galima užduoti, apie ką verčiau neužsiminti, pagaliau galima patarti mokiniui, kaip jis turi bendrauti.

Mūsų kalbinta tremties liudininkė taip pat nebuvo atvira. Kaip ji pati sakė, nenorėjusi skaudinti savęs graudžiais prisiminimais. O pasitaikė ir tokių liudininkų, kurie dar ir dabar vengia pasakoti apie savo gyvenimo istoriją. Žmonės vis dar jaučiasi psichologiškai palaužti.

Mokinius skatina įdomi, sėkminga veikla ir apčiuopiami rezultatai, vidinę motyvaciją sustiprina išoriniai paskatinimai (išvykos, pažymėjimai, apdovanojimai ir pan.). Svarbu ir bendrumo jausmas su šalia esančiais. Kuo daugiau mokiniai neformaliai bendrauja su pagyvenusiais asmenimis, tuo tvirtesnis ryšys užsimezga. Jie nebijo klausti, tampa atviresni, suvokia kartų skirtumus ir panašumus. Reikia tik parodyti jiems, kad juos gerbi.

Mano požiūriu, yra svarbu pasiekti, kad mokiniai, dirbdami su artefaktais, neapsiribotų paviršutinišku istorijos šaltinių skaitymu arba tik susipažinimu su jais, bet gebėtų juos nagrinėti ir pateikti argumentuotas išvadas. Tokie tiriamieji darbai gali būti atliekami naudojant dokumentus, nuotraukas, dienoraščius, dainų tekstus bei daugelį kitų istorijos šaltinių.

Rasa Burinskienė, istorijos mokytoja metodininkė,
 Marijampolės sav. Igliaukos Anzelmo Matučio gimnazija
 Veiklos pavadinimas:

Partizaninis karas Lietuvoje

Mokymosi uždavinys

Mokinys, dirbdamas grupėje, sugebės išsikelti tyrimo klausimą apie partizaninį karą Lietuvoje, atlikti reikiamos informacijos paiešką, apklausti šeimos narius, surinktą medžiagą sujungti į visumą ir pateiks savo atlikto tyrimo rezultatus klasėje žodine forma bei sukurtu plakatu, pateiks savo ir klasės draugų atliktos tiriamosios veiklos vertinimą.

Aktualumas

Penktoje klasėje mokiniai pradeda mokytis istorijos, todėl svarbu jiems ugdytis įgūdžius, kurie bus reikalingi vėlesniais mokymosi metais. Atlikdami tyrimą mokiniai ugdytės įvairias kompetencijas, mokysis surasti ir atrinkti tinkamą medžiagą, susipažins su skirtingais to paties istorinio įvykio vertinimais, ugdytės kritinį mąstymą.

Dalyko tema	Klasė / amžiaus grupė	Bendra veiklos trukmė valandomis / pamokomis
5 kl.: Partizaninio karo Lietuvoje ir artimiausioje gyvenamoje aplinkoje aptarimas. 10 kl.: Lietuvos partizaninis karas su SSRS 12 kl.: Ginkluota rezistencija: tikslai, organizacija, veiklos būdai	Darbas atlikas 5 klasės mokinių (tokia tiriamoji veikla tinkama pagrindinio ir vidurinio ugdymo pakopoje)	Rekomenduotina trukmė – 3 pamokos

ISTORIJA

Trumpas veiklos aprašymas (trukmė)

Atlikdami šį tyrimą penktos klasės mokiniai nebuvo mokęsi apie partizaninį karą Lietuvoje, todėl pasirinkta tema jiems buvo mažai žinoma. Būtent dėl to minėtas Lietuvos istorijos įvykis buvo pasirinktas kaip savarankiško mokinių tyrimo objektas. Patys mokiniai sudarė tyrimo veiklos planą, patys tarėsi, kaip tokią temą tyrinės. Žinoma, mokytojas atliko konsultanto ir pagalbininko vaidmenį, kai to prireikdavo.

Pirmosios pamokos metu tariantis su mokiniais buvo sudarytas toks veiklos planas:

1. Mokiniai nusprendė dirbti grupėmis, į jas padėjo susiburti mokytoja;
2. Buvo susitarta, kad grupės ieškos informacijos apie partizaninį karą įvairiuose interneto puslapiuose (konkretūs puslapiai nebuvo nurodyti, leista rinktis patiems) bei apklausdami šeimos narius;
3. Numatyta, kad ieškant informacijos svarbiausia atsakyti į šiuos klausimus (kabinete turime schemą, kaip nagrinėti istorinį įvykį): kada vyko partizaninis karas, kodėl jis kilo, kaip jame kariauta, kokie buvo karo rezultatai, kurios asmenybės šiame kare buvo svarbiausios ir kas vyko partizaninio karo metu mūsų gyvenamose vietovėse.
4. Bendrai dirbdami mokiniai sudarė klausimyną šeimos nariams (Priedas Nr. 1);
5. Grupelių nariai pasidalino darbus: susitarė, kas ieškos informacijos, kas ją pristatys, parengs plakatus, naudodami įrankį Canva (Priedas Nr. 2), šeimos narius sutarė apklausti kiekvienas mokinius;
6. Susitarta dėl vertinimo. Numatyta, kad kiekviena grupė bus vertinama už medžiagos dalykinį tikslumą, jos pristatymą, šeimos narių apklausas, parengtus plakatus ir darbą grupėje. Mokytoja paruošė vertinimo lentelę (Priedas Nr. 3);

Antrosios pamokos metu vyko darbas grupėse konsultuojantis su mokytoja. Mokiniai pasidalino informacija, kokius faktus jiems pavyko surasti, ką sužinojo iš šeimos narių, kokius pradėjo kurti plakatus.

Trečiosios pamokos metu vyko grupių darbų pristatymai, aptarimas ir vertinimas bei įsivertinimas. Pristatymų metu mokiniai susakė istorinius faktus, garsiausius partizaninio karo mūšius, partizanų vadų pavardes ir slapyvardžius, nurodė, ką pavyko sužinoti apie partizaninį karą savo gyvenamoje vietovėje. Jie taip pat pasidalino surinkta informacija, kur ir kokie paminklai pastatyti partizanų atminimui.

ISTORIJA

Tiriamąo darbo vertinimas

Trečiosios pamokos metu grupės paėiliui pristatė savo darbus (surinktą faktinę medžiagą, šeimos narių apklausų rezultatus ir savo sukurtus plakatus apie partizaninį karą). Kiekviena mokinių grupė gavo lentelę ir taip pat vertino savo klasės draugų darbus. Galutinis įvertinimas buvo suskaičiuotas pagal mokinių bei mokytojos užpildytas vertinimo lenteles. Po pristatymų buvo skirtas laikas klausimams ir diskusijoms. Įsivertindami savo veiklą mokiniai užpildė apklausą elektroniniu būdu.

Dauguma nurodė, kad veiklos tyrimo metu buvo įdomios, todėl visi turėjo ką nuveikti, sužinojo naujų dalykų apie partizaninį karą ne tik visoje Lietuvoje, bet ir savo gyvenamoje vietovėje. Beveik visi mokiniai, atlikdami tyrimą, jautėsi atlikę prasmingą darbą, jiems buvo smagu darbą atlikti su klasės draugais.

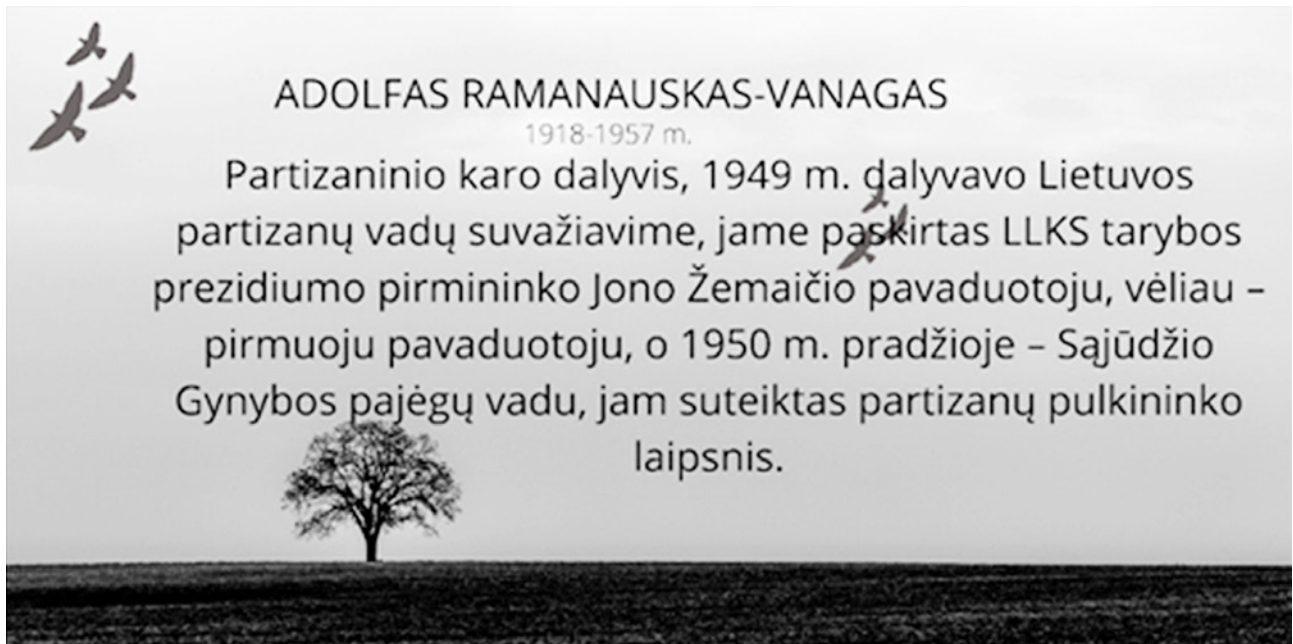
PRIEDAI

Nr. 1. Klausimynas šeimos nariams

1. Gal galite paaiškinti, kokį karą vadiname partizaniniu? Ar toks karas vyko Lietuvoje?
2. Kelintais metais partizaninis karas vyko Lietuvoje?
3. Kuriuos partizaninio karo mūšius / asmenybes esate girdėję?
4. Ką žinote apie partizaninio karo įvykius savo gyvenamoje vietovėje?

ISTORIJA

NR.2. Mokinių grupių parengti plakatai

Nr. 3. Vertinimo lentelė

Grupė	Pateikta medžiaga	Pristatymas	Šeimos narių apklausa	Plakatas	Darbas grupėje	Galutinis įvertinimas
	(neatlikta – 0 tšk.; atlikta su trūkumais – 1 tšk.; atlikta labai gerai – 2 tšk.)	(neatlikta – 0 tšk.; atlikta su trūkumais – 1 tšk.; atlikta labai gerai – 2 tšk.)	(neatlikta – 0 tšk.; atlikta su trūkumais – 1 tšk.; atlikta labai gerai – 2 tšk.)	(neatlikta – 0 tšk.; atlikta su trūkumais – 1 tšk.; atlikta labai gerai – 2 tšk.)	(neatlikta – 0 tšk.; atlikta su trūkumais – 1 tšk.; atlikta labai gerai – 2 tšk.)	

Atliktos veiklos refleksija

Penktos klasės mokiniai, su kuriais buvo atliekamas šis tyrimas, yra aktyvūs ir žingeidūs, todėl mokiniai labai įsitraukė į veiklą. Tik vienas kitas nerodė iniciatyvos. Savarankiškai rinkdami medžiagą sužinojo tokių dalykų, kurie penktoje klasėje paprastai neaptariami. Pvz., jie sužinojo apie partizanų vado Adolfo Ramanausko-Vanago suėmimo aplinkybes ir kalinimo sąlygas.

Apklaudami šeimos narius mokiniai išgirdo skirtingus partizaninio karo vertinimus. Klasėje kilo diskusija, todėl mokiniai turėjo nemažai klausimų. Mes aptarėme skirtingus partizaninio karo vertinimus, paplitusias žmonių nuomones, tikrus faktus ir pramanus. Manome, kad mokinių atliktas tyrimas suteikė penktos klasės mokiniams galimybę (ko gero, pirmą kartą) mokyti išsikelti tyrimo tikslą ir uždavinius, planuoti tyrimo eigą, tinkamai pasirinkti reikalingus informacijos šaltinius bei juos nagrinėti. Mokiniai tobulino bendrąsias kompetencijas, kurios įvardytos Bendrojoje istorijos programoje: aptarė žmonių vertybes, gyvenamosios aplinkos istoriją, pristatė paminklus, skirtus partizaninio karo dalyvių atminimui (kultūrinė kompetencija), ugdėsi patriotinę savimonę (pilietiškumo kompetencija), mokėsi savarankiškai kelti klausimus, kurie padeda išvelgti ir suprasti nagrinėjamo laikotarpio problemas, remdamiesi įvairiais šaltiniais kūrė vizualizacijas (kūrybiškumo kompetencija), mokėsi pateikti savąjį istorijos supratimą ir jį pagrįsti, siekė tinkamai vartoti istorijos sąvokas; mokėsi atsirinkti informaciją, ją palyginti ir panaudoti atliekant užduotis, kuriant istorinį pasakojimą, siekė įsiklausyti į kito nuomonę, diskutuoti, laisvai reikšti savo nuomonę, mokėsi veikti drauge su kitais (komunikavimo kompetencija); mokėsi pažinti praeities žmogaus gyvenimą, suprasti jo mąstyseną, ugdėsi supratimą, kad tuos pačius istorinius įvykius galima suvokti iš skirtingų perspektyvų, mokėsi išreikšti savo poziciją (socialinę, emocinę ir sveikos gyvenimosi); atliko informacijos paiešką naudodamiesi šiuolaikinėmis medijomis, per paieškos ir filtravimo sistemas, tikslingai medžiagą atsirinkti (skaitmeninė kompetencija).

Neringa Matusevičienė, metodininkė,

Kazlų Rūdos Kazio Griniaus gimnazija

Veiklos pavadinimas:

Kazlų Rūdos miškuose kovoję partizanai ir jų atminimo jamžinimas

Mokymosi uždavinys

Mokinys, tyrinėdamas Kazlų Rūdos apylinkės partizaninio karo objektus, apklausdamas įvykių amžininkus ir savo šeimos narius, tyrinėdamas vietos gyventojų nuotraukas, sugebės apibūdinti ir iš dalies paaiškinti partizaninio karo gyvenamojoje vietovėje vieną iš pasirinktų aspektų ir pristatyti klasėje sklandžia kalba.

Aktualumas

Tema numatyta Bendrojoje istorijos programoje ir nagrinėjama pagrindinio ir vidurinio ugdymo pakopoje (10, 12 klasėse). Tema ypač aktuali, ugdanti pasididžiavimo savo tauta ir jos gynėjais jausmą, ugdanti pilietiškumą ir patriotiškumą. Jos nagrinėjimas skatina giliau susipažinti su savo gyvenamosios vietos ir artimiausios aplinkos istorija.

Atlikdami šią užduotį mokiniai

- Analizuoja ir tiria istorinę medžiagą, šaltinius, paminklus,
- Kaupia autentišką informaciją,
- Pagilina žinias apie Tauro apygardos partizanus, veikusius Kazlų Rūdos apylinkėse,
- Renka medžiagą iš dar gyvų partizaninį judėjimą menančių žmonių, domisi savo šeimos, giminės istorija,
- Ugdosi kritinį mąstymą ir kūrybiškumą,
- Įgyja praktinio tyrinėjimo įgūdžius.

ISTORIJA

Dalyko tema	Klasė / amžiaus grupė	Bendra veiklos trukmė valandomis / pamokomis
10 kl.: Lietuvos partizaninis karas su SSRS 12 kl. Ginkluota rezistencija: tikslai, organizacija, veiklos būdai	Darbas atliktas 10 kl. (II gimnazijos klasė) klasių mokinių	Rekomenduotina trukmė 1-2 savaitės

Trumpas veiklos aprašymas

Tema apie partizaninį pasipriešinimą – labai jautri. Tai patriotiška, bet kelia ir daug diskusijų. Gyvename vietovėje, kurioje gausu pokario pasipriešinimą įamžinusių paminklų ir menančių garbaus amžiaus liudininkų.

Įvairias tiriamąsias veiklas, susijusias su partizanais, vykdam jau nuo 2015-2016 metų.

Darbas vykdomas išnagrinėjus temą apie partizaninį pasipriešinimą, kai jau žinomos mokiniams antisovietinės rezistencijos priežastys, etapai, žymiausi mūšiai ir padariniai.

Mokiniams visada daug įdomiau prisiliesti prie istorijos „gyvai“, sužinoti savo artimos aplinkos, šeimos istoriją. Mokinius, kurie yra žemesnių pasiekimų, sudomina galimybė atlikti kūrybinį darbą šalia tiriamosios veiklos. Yra daug galimybių užduotis diferencijuoti pagal mokinių gebėjimus.

Po išnagrinėtos temos, siekiant labiau įtvirtinti medžiagą ir pasigilinti į gyvenamosios vietovės istoriją, mokiniams užduodami darbai. Mokiniai suskirstomi grupėmis pagal sritį ir grupėse gali patys pasirinkti, kokius objektus tyrinės. Dažniausiai tyrinėjamos sritys yra šios: partizanų veikla; partizanų atminimo, žūties įamžinimas; šeimos / giminės istorija (asmenys, susiję su partizanais), bunkeriai Kazlų Rūdos miškuose.

Mokiniai su specialiaisiais ugdymosi poreikiais (individualizuotomis, pritaikytomis programomis) dažniausiai renkasi kūrybinius darbus. Mokiniai analizuoja partizanų aprangą, simboliką, įvykius, ir tai perteikia savo kūrybiniuose darbuose. Turintiems didelių mokymosi sunkumų vaikams tokiu būdu yra galimybė atsiskleisti ir parodyti savo gebėjimus.

II kl. (gimnazijos) mokiniams skiriamos orientacinės temos ir 1-2 savaitės darbų atlikimui. Aptariami tikslai, išgryninamos idėjos, sudaromas planas – kaip bus vykdomas tyrimas, kokia konkreti sritis bus tirama. Mokinius labiausiai domina savo šeimos istorija. Ir vis dar atsiranda mokinių, kurie nustemba sužinoję apie savo protėvius, giminaičius partizanus ar jų ryšininkus – tai juos labiausiai intriguoja, sukelia azartą atrasti kažką nežinomo.

ISTORIJA

Mokiniai, išsigryninę temą, ieško informacijos internete, susitinka su gyvais liudininkais, konsultuojasi su mokytoja, ruošia pristatymus savo klasės draugams, daro išvadas, reflektuoja. Be abejo, susiduriama šiame darbe su kai kurių mokinių atmetimu požiūriu. Bet dažniausiai pastebimas didelis susidomėjimas. Gaila, bet karantino metu veikla buvo pristabdyta.

Tiriamoji veikla susidėjo iš dviejų dalių. Pirmiausia vyko medžiagos rinkimas, o po to buvo ruošiamas jo pristatymas. Galiausiai sekė aptarimas, pasidalijimas įgyta patirtimi. Didžiausia kliūtimi buvo įvardytas informacijos trūkumas, liudininkų stoka ir jų nenoras dalintis atsiminimais. Tačiau, nežiūrint to, mokiniai teigė, kad atlikti tyrimą buvo gana įdomu

Mokinės Rugilės Kučiauskaitės mintys apie atliktą darbą:

„Istorijos darbą buvo labai įdomu atlikti ne tik dėl gaunamos informacijos, bet ir dėl savęs: pasiskaityti apie paminklus, nuvykti ir juos aplankyti, pakalbėti su giminėmis ir išsiaiškinti, kokie žmonės ją sudarė, ir kokios buvo jų vertybės. Sunkiausia buvo rasti informacijos apie Joną Simanuską, todėl norėčiau paminėti ir išreikšti padėką Lietuvos kaimo rašytojų Sąjungos nariui Vladui Šemetai, kuris sudarė ir parengė spaudai rinkinį apie „Tauro“ apygardos partizanų kovas ir skyrė dėmesio mūsų krašto patriotams.“

Mokinio Kipro Navasaičio mintys apie atliktą darbą:

„Darydamas šį tyrimą išsiaiškinau daug įdomios informacijos. Labai nustebino ir net supykde tas faktas, kad niekas šeimoje man to nepasakojo, lyg tai atrodytų nesvarbu... Didžiausią susidomėjimą sukėlė giminės patirtis, ir tai, kad senelio brolis buvo partizanas. Sunkumų kėlė noras surasti negirdėtos informacijos ir ją pateikti įdomiai.“

Rinkdami informaciją mokiniai susipažino su savo giminės istorija. Kiek tik buvo įmanoma, kalbino gyvus liudininkus, nors jų labai mažai belikę. Tiesa, dalis jų nenorėjo dalintis atsiminimais apie sukrėtusius gyvenimą įvykius. Tyrinėjo partizanus įamžinančius paminklus, ieškojo informacijos apie juos, lankė partizanų bunkerius.

Tiriamojo darbo vertinimas

Darbų vertinimas siejamas su aptartais kriterijais ir reikalavimais. Mokiniai labiausiai skatina dirbti siekis gauti aukštą įvertinimą. Buvo vertinamos šios sritys:

- Temos atskleidimas (neatlikta – 0 tšk.; atlikta su trūkumais – 1 tšk.; atlikta be trūkumų – 2 tšk.)
- Šaltinių panaudojimo įvairovė (tik vienas šaltinis – 0 tšk.; 2 šaltiniai – 1 tšk.; 3 šaltiniai ir daugiau – 2 tšk.)

ISTORIJA

- Faktai ir jų autentiškumas (vienas kitas ir keliantis abejonių – 0 tšk.; keli, tačiau pasitaiko keliantys abejonių – 1 tšk.; faktų pakanka temai atskleisti ir jie įtikinami – 2 tšk.)
- Kūrybiškumas (atlikta šabloniškai – 0 tšk.; kūrybiškumas ribotas – 1 tšk.; atlikta sumaniai – 2 tšk.)
- Teksto sklandumas ir viešasis kalbėjimas (daug klaidų, neaiškiai dėstomos mintys – 0 tšk.; kelios klaidos ir ribota rišli kalba – 1 tšk.; nėra esminių klaidų ir sklandžiai dėstomos mintys – 2 tšk.)

Pastebėjau, kad mokiniams sudėtingiausias darbo pristatymo ir kalbėjimo momentas. Tai tik įrodo, kad atsakinėjimas žodžiu, rišlus pasakojimas, taisyklinga kalba labai svarbu šiuolaikiniam mokiniui, ir nereikėtų šių dalykų nustumti į antrą planą.

PRIEDAI

Nr. 1. Partizanų įamžinimo paminklas (Rugilės Kučiauskaitės nuotrauka ir tekstas)

Paminklas šalia esančiame miškelyje užkastų 1944–1952 m. Kazlų Rūdos apylinkėse žuvusių Stirnos bataliono (nuo 1945 m. rugpjūčio 15 d. – Tauro apygardos Stirnos rinktinės, 1946 m. sausio 31 d. pervadintos Žalgirio vardu) kovotojų atminimui.

Pastatytas buvusio LPKTS Kazlų Rūdos skyriaus pirmininko, Kazlų Rūdos šaulių būrio vado pavaduotojo, 1941 m. tremtinio A. Lelešiaus iniciatyva ir lėšomis Antano Palubinsko kieme Kazlų Rūdoje, Lietuvos partizanų gatvėje. Projektas – A. Lelešiaus, raidės iškalė Juozas

ISTORIJA

Lelešius, vaizdelį – dailininkas Vytas Aputis, atidengė 1990 m. rugpjūčio 25 d. Antanas Lukša, pašventino kunigas T. Vallianas. Paminklas keturis kartus išniekintas: naktį prieš atidengimą apipiltas dažais, bet juos pavyko nuvalyti, dukart nuverstas, buvo nulenktas kryžius, todėl vadinamas paminklu kankiniu. 2002 m. birželį perkeltas į Kazlų Rūdos naująsias kapines.

Ant paminklo užrašyti žodžiai: „Tauro Apygardos partizanams 1944-1952 Šitame miške buvo užkasami išniekinti partizanų kūnai“.

NR. 2. Vietos, kurioje buvo užkasti nukankintų partizanų kūnai, įamžinimas (Paulinos Jakevičiūtės nuotrauka)

NR. 3. Kipro Navasaičio padarytas tyrimas apie savo senelio brolių partizaną, ir senelio brolio – partizano Mykolo Navasaičio-Ainio nuotrauka

ISTORIJA

Mykolas Navasaitis – buvęs Lietuvos kariuomenės ulonas, pasiliko kovoti už Lietuvą, nors galėjo pasitraukti su keliais broliais į vakarus. – Ainis ir kiti du Stirnos rinktinės partizanai -Mykolas Raibikis ir Stasys Urbaitis, narsiai kovojo užimant Šilavotą ir išrūkant iš ♀mūrelio“ (taip buvo vadinama Šilavoto sribelnyčia) sribus.

Šilavoto (Prienu r.) bažnyčios šventoriuje yra akmuo, kuriame iškalto partizanų pavardės, tarp jų ir Mykolo Navasaičio-Ainio – kaip atminimas jų veiklos tose apylinkėse.

1945 m. balandžio 24 d. rytą, einant iš slaptų mišių, buvo užklupti NKDV dalinio. Mūšyje Biliūno raiste Ainis su keliais vyrais išsiveržė iš apsupties, tačiau vėliau pateko į kryžminę kulkosvaidžių ugnį. Nelygioje kovoje žuvo 20 partizanų, taip pat – ir būrio vadas Mykolas Navasaitis-Ainis.

Ilgai niekintus, po kaimą tąsytus partizanų kūnus užkasė Igliškėliuose prie šiukšlynų.

NR. 4. Rugilės Kučiauskaitės surinkta iš giminių informacija apie partizaną Joną Simanauską

JONAS SIMANAUSKAS, be slapyvardžio. Išėjo partizanauti 1944 m., žuvo 1945 m. gegužės 6 d. prie Jūrės upelės. Jonas buvo mano močiutės pusseserės tėtis. Močiutės pusseserė Regina gerai tėčio neprisimena, jai buvo tik 2 metukai, kai tėtis išėjo į miškus ginti tėvynės.

Šiek tiek apie tolimo giminaičio veiklą:

Matydamas, kad kitos išeities nėra, Jonas Simanauskas 1944 m. rudenį išėjo partizanauti. Surado daugiau vyrų, kurie jau negalėjo namuose gyventi, buvo išėję iš namų. Apsirūpino likusiais nuo fronto ginklais, pradėjo organizuotis į būrius. Jonas Simanauskas buvo kulkosvaidininkas, be to, jis gerai nusimanė apie ginklus. Jis kvietė ir savo brolių Vincą, kad eitų kartu su juo į būrį, bet šis atsisakė. Vincas sakė, kad išsikasęs slėptuvę pas svainį Petrą Šuopį ir pamėginsias dar taip slapstyti. Taip ir padarė – mūriniame tvarte iškasė slėptuvę, įėjimą įrengė po karvės loviu, kurį atitraukus buvo galima patekti į slėptuvę. Ir kurį laiką ramiai gyveno. Retkarčiais užeidavo tik jo žmona. Bet, matyt, kažkokia pikta akis pastebėjo. 1945 m. gegužės 6 dieną užgriuvo kareiviai į jų kiemą.

Kokiomis aplinkybėmis žuvo Jonas Simanauskas?

Jonas Simanauskas iš Višakiškės km., kulkosvaidininkas, apie kurį žmonės šnekėjo, kad iššaudęs visus šovinius jis kulkosvaidį įmetė į upelę ir būdamas sužeistas nusišovė.

Atliktos veiklos refleksija

Mokiniai atliktus tyrimus pristatė klasės draugams. Dauguma darbų buvo sėkmingi, nes mokiniai tyrinėjo savo apylinkių istoriją, aplankė paminklus, įlipo į bunkerį. Susipažino su žmonėmis, kurie jiems pateikė daug įdomios informacijos.

Tiriamasis darbas su pristatymais truko 2 savaites, bet tokį darbą galima daryti ir gerokai ilgesnį laiką, skiriant tam 2-3 mėnesius. Mokiniai aiškinosi paminklų pastatymo aplinkybes, aiškinosi, kodėl pirmiausia kai kurie iš jų buvo pastatyti privačiose valdose, kodėl sulaukdavo išniekinimo. Tai sukėlė diskusijas apie tai, kad buvo partizanai ir tie, kurie prisidengdavo partizanų vardu, kitaip sakant, infiltruoti, kad diskredituotų partizanų gerą vardą.

Didžiausia sėkme laikau tai, kad mokiniai rodo susidomėjimą, kad atlieka darbą ir siekia tyrinėti ir domėtis labiau. Kad aplanko savo gyvenamas vietas, ieško partizanų įamžinimo vietų. Didelė sėkmė surasti žmones, juos prakalbinti ir leisti dalintis brangiomis relikvijomis.

Bendraujant su gyvais liudininkais labai svarbu žmogaus atvirumas, noras kalbėti. Deja, nors dar turime gyvą liudininkę – partizanų ryšininkę, prakalbinti jos nepavyksta. Pati bandžiau ne kartą ją prakalbinti, bet... Ji sutinka kalbėti apie tremtį, apie išgyvenimus Sibire, bet prakalbus apie brolius partizanus, kurie buvo nukankinti, užsisklendžia. Užsisklendusi ji ir nuo savo artimiausių giminaičių. Todėl visad labai svarbu nuspręsti, ar verta siųsti mokinį, ar geriau pabandyti paklausinėti kitų giminaičių, kad jie papasakotų. Žinoma, pasakojimus reikia vertinti kritiškai, dažnai reiškiasi emocijos, iš laiko perspektyvos dažnai atrodo kitaip, neretai hiperbolizuotai. Todėl mokinius mokau kantriai išklausti, bet informaciją patikrinti, kartu aptarti ir pagalvoti, kiek ji iš tiesų yra tikroviška. Svarbu mokinius sudominti. Matau, kad tai pavyksta. Man labai svarbu matyti užsidegusias mokinio akis, kylančius klausimus.

ISTORIJA

Audronė Štirvydienė, istorijos vyresnioji mokytoja,

Biržų r. Vabalninko Balio Sruogos gimnazija

Veiklos pavadinimas:

Vabalninko senosiose kapinėse palaidoti žymūs žmonės

Mokymosi uždavinys

Mokinys, dirbdamas grupėje ir tyrinėdamas Vabalninko miesto kapines bei remdamasis istorinio turinio knygomis ir žinytais, parengs pristatymą klasėje apie kapinėse palaidotus žymiausius krašto žmones, tyrimo duomenis pateikdami parengtose parengtyse, laikantis nurodytų reikalavimų.

Dalyko tema	Klasė / amžiaus grupė	Bendra veiklos trukmė valandomis / pamokomis
5 kl.: Garsūs mano krašto žmonės; Mano krašto kankiniai; 9 kl.: Paminklai pasakoja apie praeitį; 10 kl.: Tarpukario Lietuvos pasiekimai	Darbas atliktas 9 kl. (I kl.) klasių mokinių	Rekomenduotina trukmė 1-2 mėn.

Trumpas veiklos aprašymas (trukmė)

Tyrimas atliktas susipažinus su Vabalninko krašto kultūros ir istorijos fondo išleista knyga „XX amžiaus Vabalninkas: datos, įvykiai, žmonės žmonės“ (2007). Remiantis minėtu leidiniu senosiose Vabalninko kapinėse ieškota iškilių mūsų krašto žmonių palaidojimo vietų, rinkta informacija apie juos iš enciklopedijos, mokyklos archyvo ir kt. šaltinių.

Darbą mokinės atliko pristatydamos tiriamąją veiklą rajone vykusiame konkurse. Darbo tema buvo mano inicijuota. Mokinėms pasiūliau perskaityti knygą apie Vabalninką, o kuomet jos knygą perskaitė, tuomet iškėlė klausimą: „Ką mes galėtume padaryti?“. Kartu atkreipėme dėmesį į skyrių „Kapinės“ ir nusprendėme, kad būtų prasminga surasti paminėtų žmonių palaidojimo vietas.

ISTORIJA

Ruošiantis atlikti darbą, pirmiausiai ėjome į Vabalninko senąsias kapines ir ieškojome, kurie knygoje paminėti žmonės yra palaidoti šiose kapinėse. Tuo metu dar kapinės nebuvo suskaitmenintos, todėl visa tai užėmė daug laiko. Surastos palaidojimo vietos buvo fotografuojamos.

Mokinės iš literatūros, enciklopedijų rinko informaciją ir ją susistemino pagal tai, kurių žmonių nuopelnai svarbūs visai Lietuvai, kaip antai prieškario Lietuvos švietimo ministras Konstantinas Šakenis, gydytojas bakteriologas higienistas Antanas Jurgeliūnas. Taip pat buvo susisteminta medžiaga apie tuos žmones, kurie įnešė indėlį į Vabalninko miesto ir mūsų mokyklos istoriją.

Atrinkus ir susisteminus turimą medžiagą, buvo ruošiama pateiktis, naudojant PowerPoint programą. Ruošiant pateiktį, buvo laikytasi šių kriterijų:

- I. Pateiktis turi būti sudaryta iš ne daugiau nei 10 skaidrių, iš kurių:
 - Pirma skaidrė – įvadinė, kur pristatoma tema ir autorius;
 - Antra skaidrė – turinys, kur nurodyta, kas bus pristatoma;
 - Trečia-aštunta skaidrė – pagrindinės pristatymo skaidrės (gali būti mažiau);
 - Devinta skaidrė – apibendrinimas, išvados, atsisveikinimas;
 - Paskutinė skaidrė – šaltiniai, kuriais remiantis, paruošta pateiktis.
- II. Pateiktis turi užtrukti ne trumpiau nei penkios minutės, į kurias įskaičiuojamas pateikties atidarymas, pristatymas, uždarymas.
- III. Pateiktis turi būti aiški, ryški, raidės ir iliustracijos pakankamo dydžio; negali būti gramatinių klaidų, nereikalingų žymėjimų, pabraukimų, reiktų vengti iliustracijų su jų naudojimą ribojančiais ženklais.
- IV. Pateiktyje turi būti išlaikytos teksto ir iliustracijų proporcijos: tekstas negali sudaryti daugiau nei ketvirtadalio skaidrės apimtį.
- V. Tekstas turi būti aiškus, trumpas. Vengti rišlaus teksto. Pateikti tezes, svarbiausius teiginius, pagrindinę informaciją. Kita informacija turi būti pateikta žodžiu.
- VI. Tekste visos sąvokos turi būti suprantamos pranešėjui. Gali būti kai kurių sąvokų paaiškinimai.
- VII. Visos iliustracijos (žemėlapiai, nuotraukos, schemas, piešiniai) turi turėti pavadinimus.
- VIII. Pristatant pateiktį, perskaitoma skaidrėje pateikta informacija ir pakomentuojama, papildoma žodžiu.
- IX. Pristatant pateiktį, reikia kreiptis į auditoriją ir suvokti, kad pasakoji būtent jiems.
- X. Po pristatymo reikia paklausti auditorijos, ar ji neturi kokių klausimų, siūlymų, pastebėjimų.

Kitą informaciją mokinės pateikė žodžiu. Pristatydamos pateiktį mokinės pirmiausiai perskaitė informaciją, pateiktą skaidrėje, o tada ją papildė žodžiu. Pateikčiai pristatyti paprastai yra skiriamas ribotas laikas, todėl mokinės turėjo labai apgalvotai pasirinkti informaciją ir ją perteikti.

PRIEDAI

NR. 1. Keletas skaidrių iš mokinių parengto tyrimo pristatymo (Gerdos Baltrašiūnaitės nuotraukos)

VABALNINKO BALIO SRUOGOS VIDURINĖ MOKYKLA

Tiriamasis darbas

Žymūs žmonės palaidoti senosiose Vabalninko kapinėse

Darbą atliko: 9 klasės mokinės Auksė Griciūnaitė, Gerda Baltrašiūnaitė, Eglė Bobulytė, Gabija Atkočiūnaitė

Darbo tikslai

- Išsiaiškinti kiek žymių žmonių yra palaidotų senosiose Vabalninko kapinėse;
- Kuo šie žmonės nusipelnė Lietuvai, Vabalninkui, Vabalninko Balio Sruogos vidurinei mokyklai

Senosios Vabalninko kapinės

Senosiose Vabalninko kapinėse pradėta laidoti nuo XVIIIa.

Šiandien kapinių plotas 1,5ha ir 0,5ha aplinkos Senų XIXa. pabaigos metalinių paminklų paminklų išlikę mažai

Pradžioje kapinės buvo arčiau Pasvalio gatvės, vėliau, XX a. pradžioje, buvo dvigubai praplėstos miesto link ir įrengti antri vartai.

Šiose kapinėse yra palaidota nemažai žymių žmonių garsinusių Vabalninką, Vabalninko mokyklą ir Lietuvą.

Konstantinas Šakenis

Konstantinas Šakenis (1881 m. lapkričio 27 d. Veleniškiuose, Vabalninko valsčius, Biržų apskritis - 1959 m. liepos 7 d. Troškūnuose) buvo žymus Lietuvos inžinierius, pedagogas, politikas, visuomenės veikėjas.

Konstantino Šakenio kapas

ISTORIJA

Lietuvos nepriklausomybę gynę savanoriai

- ⊗ Antanas Manikas;
- ⊗ Povilas Lazdynas;
- ⊗ Lioginas Ragaišis.

Išvados

- ⊗ Vabalninko senosiose kapinėse radome nemažai žymių žmonių kapų.
- ⊗ Sužinojome, kuo jie nusipelnė Lietuvai, mūsų kraštui bei mokyklai.

Atliktos veiklos refleksija

Mokines sudominau šia tema, nes vietos istorijos nagrinėjimas, manau, yra svarbi patirtis mokiniams. Darbas rajone vykusiame konkurse buvo išskirtas dėl pasirinktos temos specifikos.

Ruošiant pateiktis, mokiniams reikia pateikti tikslus reikalavimus. Kad pateiktys būtų gerai parengtos, mokiniams pasiūliau vadovautis šiais nurodytais pateikčių kriterijais (prieiga internete: <https://istorijai.lt/pateikciu-reikalavimai/>; žiūrėta 2020.09.12).

Mokinių atliktą darbą siekiu vertinti remdamasi pateiktais trimis vertinimais. Vieną įvertinimą pateikia pats mokinys (mokiniai), kurie parengė darbą. Antrą įvertinimą pateikia tie mokiniai, kurie išklauso darbo pristatymą. Trečią įvertinimą pateikia mokytojas. Jų visų įvertinimai yra sumuojami (kiekvienas iš išvardintų vertintojų lemia trečdalį įvertinimo).

Apibendrinimas

Apibendrinant aukščiau pateiktus mokinių atliktus istorijos tyrimus, norime dar kartą pabrėžti tai, kad buvo sakyta šio skyriaus pradžioje. Pateikti pavyzdžiai rodo, kad juos atlikdami mokiniai pagilino žinias ir supratimą iš Bendrojoje istorijos programoje nurodytų temų: sužinojo nežinomų faktų, išsiaiškino negirdėtus istorijos terminus, geriau suvokė kai kurių įvykių priežastis ir padarinius bei kt. Tiriamoji veikla sudarė sąlygas mokiniams plėtoti reikalingus gebėjimus – šaltinių paieškos, jų analizavimo, kritinio mąstymo, rišlaus rašymo bei kt. Pagaliau mokiniams susiklostė aplinkybės ugdytis vertybines nuostatas, kadangi jiems savo išgyvenimus perteikė artimi žmonės ar kiti asmenys, kurių veikla tam tikra dalimi įkvepia turėti gyvenime savo siekius ir būti pasirengusiems ryžtingai juos įgyvendinti, kovoti už valstybės laisvę bei kt.

Remiantis mokytojų pateiktomis refleksijomis, galima konstatuoti, kad mokiniams atlikti tyrimus yra įdomu. Kai įdomu, atsiranda interesas sužinoti daugiau. Todėl drįstame daryti išvaidą, kad tokiu atveju stiprėja mokinių motyvacija mokytis istorijos ir tuo pačiu stiprėja nuostata veikti ir mokytis savarankiškai.

Literatūros sąrašas

- ISTORIJOS BENDROSIOS PROGRAMOS PROJEKTAS (Tekstas neredaguotas. 2021-08-16) <https://www.emokykla.lt/upload/EMOKYKLA/BP/2021-08-16/BPP/Istorijos%20BP%20projektas.2021-08-16.pdf>
- History Skills: The historical research process explained (prieiga internete: <https://www.historyskills.com/researching/>; žiūrėta 2022.01.22)
- MacKenzie T. (2016). *Dive Into Inquiry* (prieiga internete: <https://www.trevormackenzie.com/dive-into-inquiry>; žiūrėta 2022.03.15)
- Šetkus B. Istorijos esė: mokymas, rašymas, vertinimas, *Dialogas*, 2008 m. kovo 28 d.
- Šetkus B. *Gyvenamosios vietovės istorija: žmonės, įvykiai, paminklai*. Medžiaga bendrojo lavinimo mokyklų mokiniams (2008) Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
- Šetkus B. *Kaip analizuoti istorijos šaltinius* (2017). Vilnius: Briedis.

PILIETIŠKUMO UGDYMAS

Parengė *Liutauras Degėsys*

Turinio redaktorius *Šarūnas Gerulaitis*

PILIETIŠKUMAS – TAI MOTYVACIJA

Nuolatinio žmogaus kitimo kintančiose socialinėse struktūrose, savęs kūrimo, ugdymo ir ugdymosi proceso idėja verčia atsisakyti ir klasikinės ugdymo, kaip tam tikrų rezultatų siekimo, sampratos. Jeigu mokymosi ir išmokimo esmė yra kažkas, ką galima nusakyti baigtinai ir substanciškai (rezultatyviai), tai kintantį sąmonėjimo ir saviugdos procesą, mokslininko požiūriu, galima aprašyti tiktai procesiškai. Pilietiškumas neįmanomas be vidinės, nuolat aktualizuojamos motyvacijos: būti, keistis, mąstyti, žinoti, suprasti, veikti.

„Nei laisvė, nei kokia nors kita vertybė niekada negali būti žmogaus veiklos produktas tokia pačia prasme, kaip stalas aiškiai yra dailidės veiklos galutinis produktas“ (Hannah Arendt)

Pilietiškumo kaip nuolatinio lavinimo(si) ir ugdymo(si) procesas yra save motyvuojantis, egzistenciškai neišvengiamas, savaime vertingas procesas. Jeigu jis neturi savaiminės prasmės, tai tuomet jam reikia sukurti išorinę motyvaciją įvairiausiai, „šiuolaikiškiausiai“ ugdymo metodais. Tuomet tokią savaiminę prasmę įgyja didaktikos sistemos elementai - mokymąsi reikia nuolat aktyvinti ir stimuliuoti vis naujais, vis efektyvesniais ugdymo (o iš esmės – išorinio motyvavimo) metodais.

Todėl pilietiškumo ugdymas(is) turėtų būti nukreiptas ne tiek į tikrovę orientuotą objektyvų edukacinį santykį (rezultatą), bet į vidinių vertybinių nuostatų, įgūdžių, gebėjimų ir žinių ugdymo(si) svarbą (procesą). Nuolat prižiūrima, puoselėjama, ugdoma vidinė tikrovė suteiktą galimybę *suvokti save* (savo santykį su pačiu savimi – taigi, ugdant savivoką, savižiną ir savikūrą), *suvokti kitus* (pri-

PILIETIŠKUMO UGDYMAS

skiriant subjektiškumo sampratą ir kitiems visuomenės nariams) ir galimybę *suvokti savo santykių su kitais tipą* (suvokiant savo santykį su kitais). Didaktine prasme ši nuostata reiškia būtinybę akcentuoti kiekvieno žmogaus valios laisvę ir asmeninę atsakomybę už savo keliamų tikslų ir pasirinktų priemonių visumą.

Todėl pilietiškumo ugdymo(si) esmė nėra ir negali būti vien baigtinių rezultatų – žinių – perdavimas, įsisavinimas ir išsaugojimas. Asmenybės ugdymas – tai sąlygų vidinei ir visuomeninei individualumo sklaidai sudarymas.

Jei gamtinis pasaulis gali egzistuoti ir be mūsų jam suteikiamos reikšmės ir prasmės, tai socialinis gyvenimas neįmanomas be mūsų angažuotumo, kaip vidinio socialinio gyvenimo prasmės ieškojimo ir legitimavimo (įteisavimo ir pateisinimo) proceso. Šią didaktinę nuostatą galėtų įgyvendinti metodai, orientuoti ne į mechaninį žinių gausinimą, atminties lavinimą ir reikšmių perteikimą, o į savarankišką prasmės paiešką. Klausiantysis ieško prasmės, remdamasis turimų žinių reikšmėmis, pats sau gilina sąvoką, įprasmina ir išprasmina sąvokos reikšmę ir tuo pat metu numato sau ir kitiems kylančius klausimus. Klausinėjimo procese gimsta kolektyvinės socialinių, pilietinių situacijų tyrėjų bendruomenės („community of inquiry“ (Lipman, 1992)), suvokiančios, kad prasmės negalima perduoti kitam mechanišku žinių perdavimo būdu. Prasmė atrandama asmeniškai, tačiau tik socialiniame tyrimo, analizės ir bendravimo procese. Esmine žmogaus laisvės sąlyga tampa ne racionaliai suplanuota, „teisinga“, išoriškai reglamentuojama ugdymo veikla, o kiekvieno individo atliekamas saviugdos ir savikūros procesas, pagrįstas asmenine patirtimi, nuolatinio eksperimentavimo idėja ir teise klysti.

Žinios suteikia galimybę įvertinti procesus, taigi, klausti ir ieškoti prasmės. Tik aptikus prasmę galima formuoti asmenines nuostatas, įgyti sąmoningus įgūdžius, racionaliai pasinaudoti gebėjimais. Labai svarbi ugdymo procese yra galimybė klausti ir abejoti, o ne būtinybė surasti ir pateikti vienareikšmius atsakymus. Didaktine prasme šis reikalavimas galėtų būti įgyvendintas metodų sistema, užtikrinančia galimybę žmogui individualiai lavinti laisvo ir nepriklausomo mąstymo galias ir tuo pat metu klausiant kelti kitus klausimus.

Siekiant vertybiškai angažuoto, subjektyvaus, asmeninio pritarimo socialinėms normoms, reikėtų akcentuoti metodus, leidžiančius autonomiškai, autentiškai suvokti, interpretuoti ir vertinti socialinio gyvenimo faktus, metodus, skatinančius svarstyti ir rinktis alternatyvius, savarankiškus visuomeninės ir asmeninės veiklos būdus. Kitaip tariant, yra svarbu vadovautis socialinių idealų ir socialinės veiklos neatskiriamumo principu. Ne tik imituojant išorinių proceso elementų rekonstravimą (net ir tokiais moderniais metodais, kaip situaciniai žaidimai, socialiniai-imitaciniai veiksmai, situacijų simuliacija, konfliktų analizė ir sprendimai, kt.).

Žmonių santykiai visuomenėje yra pagrįsti tarpusavio priklausomybe ir abipusiškumu, paprasčiau tariant, visi mes daugiau ar mažiau aiškiai suvokiame, kad mūsų veiksmai sudaro kitų

žmonių veiksmų socialinę aplinką, kad mūsų veiksmai sukelia padarinius ir kad tai, kas mums yra subjektyvu („mano jausmai“, „mano mintys“, „mano veiksmai“), kitų gali būti suvokiama ir vertinama objektyviai – kaip dalykai, nepriklausantys nuo jų sąmonės.

Vertindami kitus, stebėdami jų veiksmus objektyviai, mes, atvirkščiai, remiamės savo subjektyvia patirtimi, norėdami suprasti kitų žmonių elgesio motyvus, pasitelkiame savo motyvus, taigi, traktuojame kitus kaip žmones, panašius į mus pačius (arba kaip žmones, kurie yra kitokie nei mes patys), tačiau remiamės lyg ir visiems bendrai privaloma „tokumo“ ir „kitokumo“ klasifikacija. Suprantama, kad tiems, kurie mums mūsų klasifikacijoje yra „kitokie“, ir mes patys greičiausiai atrodome „kitokie“. Tačiau net ir tokiu „kitokumo“ atveju visada išlieka galimybė susikalbėti ir vieniems kitus suprasti.

Kultūrų, religijų, politinių ir moralinių principų susidūrimas greitai besikeičiančiame pasaulyje tampa neišvengiama realybe. Šioje realybėje atsiskleidžia šių skirtingų kultūrų konflikto ir nesusikalbėjimo galimybė. „Kito“ – „kitokio“ – keisto ir svetimo nepripažinimas, nenoras įsigilinti į problemą ir nenoras keistis, nepripažinimas teisės kitam būti savimi, niekuo nepagrindžiami įsitikinimai ir reikalavimai, kad „kiti būtų tokie, kaip ir visi“ ir kad „visi būtų tokie, kokie reikia“, – visa tai ir sudaro psichologines, socialines ir egzistencines nepakantumo, nesupratimo, nesusikalbėjimo ir netolerancijos prielaidas.

Kiekviena visuomenė, teikdama bendrąjį išsilavinimą savo visuomenės nariams, tuo pat metu privalo ugdyti tokias sociokultūrinės kompetencijas, kurios padėtų įveikti kultūrinius ir socialinius prietarus ir leistų visuomenės nariams įgyvendinti praktinius pilietinio bendradarbiavimo teorijos aspektus: konstruktyviai dalyvauti visuomenės ir valstybės gyvenime, pajėgti kartu su kitais spręsti savo ir visuomenės gyvenimo problemas

Todėl pilietiškumas yra tai, kas sukuria konkrečiai visuomenei universalesnę – prisitaikymo prie būsimos, nežinomos tikrovės – perspektyvą.

Pilietiškumas yra tai, kas skatina įvairovę, kas išskiria vienus žmones iš kitų, pabrėžia jų unikalumą. Tai, kas garantuoja unikalų vienetinį, originalų santykio su tikrove būdą pačiam individui. Kas sukuria jo gyvenimo prasmę, kas nėra tik pakartojimas – žudantis jo savaiminį vertingumą.

Pilietiškumas – tai motyvacija keistis ir kurti save

Kadangi ugdymosi subjektas yra save suvokiantis, save formuojantis, savo tikslus keliantis ir už save atsakingas individas, jis turi būti pasirengęs interpretuoti ir perinterpretuoti nuolat besikeičiančią tikrovę. Jis turi remtis savęs stebėjimo ir savianalizės (refleksijos) nuostatomis. Veikdami klaidų ir bandymų metodu, nuolat eksperimentuodami, žmonės daro daug klaidų, bet nuolat įgyja naujų žinių, ugdomi įgūdžius ir nuostatas.

PILIETIŠKUMO UGDYMAS

Šiame procese formuojasi pilietiškumas, kaip motyvacija suprasti, tobulinamas sugebėjimas keisti žvilgsnio perspektyvą, peržvelgti ir analizuoti situacijas iš skirtingų perspektyvų. Mokymasis tampa savęs kūrimo ir nuolatinio atnaujinimo principu, nuolatinio žinių įgijimo prasmės patikrinimu, asmeniniu įsipareigojimu tobulinti įgūdžius, nuostatų vertingumo pripažinimu.

Pilietiškumas – tai motyvacija socializuotis

Žmogus tampa žmogumi, sąveikaudamas su aplinka. Nuo pat gimimo jis yra susijęs su konkrečia kultūrine ir socialine tvarka, kuri lemia ne tik žmogaus išlikimą, bet ir jo vystymosi kryptis. Socialinė tvarka visuomet yra ankstesnė už žmogaus organinį vystymąsi, žmogus yra įpareigojamas nuolat kurti savo prigimtį, nuolat kurti ir perkurti save. Būdų tapti žmogumi yra be galo daug – tiek, kiek yra kultūrų. Socializacijos procese nuolat vyksta asimiliacija ir akomodacija. Mokomasi schemų, o paskui – arba bandoma pritaikyti pasaulį, jį suvirškinti, pajungti savo schemoms ir teorijoms, pritaikyti prie savo schemų, arba vadovaujamasi situacine logika.

Žmogus nuolat atsiduria valdymo ir pavaldumo situacijose, bet socialinio bendravimo normas ir formas jis turi įsigyti, pasigaminti pats. Neišmokęs valdyti savęs (neeksperimentavęs) – tik akylai paklusęs – jis negali tapti žmogumi, o tik pavaldiniu arba valdytoju. Jis turi save išsiauklėti, susikurti save pats, bendraudamas ir bendradarbiaudamas, o ne vien akylai pakludamas.

Pilietiškumas – tai motyvacija susitarti

Atsidūręs socialinėje, kultūrinėje aplinkoje, žmogus patenka į socialinių santykių sistemą ir yra priverstas reguliuoti savo santykius su kitais, priimti tam tikras taisykles, atsižvelgti į kitų visuomenės dalyvių poreikius ir teises.

Pirmiausia, jis turi suvokti, kad teks susitarti dėl susitarimo. Gyvenant bendruomenėje, tenka susitarti dėl privalėjimo laikytis vieno arba kitų susitarimų. Kiekvienas visuomenės narys turi perimti, įsisavinti savo visuomenės socialines reikšmes, bet jis turi pats susidaryti, „pasidaryti“ visuomenines, kultūrines prasmes. Prasmės – neperduodamos, jos įgyjamos socializacijos metu. Žaidimo taisyklės (reikšmes) galima išmokti iš anksto, bet kad žaidime privaloma laikytis taisyklių, nes tik tokiu atveju žaidimas turi prasmę – tai galima suvokti tik žaidžiant. Tik santykiuose su kitais galima suvokti save, ir tik eksperimentavimo būdu. Ir tik keičiant žvilgsnio perspektyvą.

Vienintelis būdas atkurti, pažinti ir suprasti tikrovę yra kalba: jos dėka įvaldoma, suasmeninama išorinio pasaulio tikrovė, socialinių santykių tikrovė, integruojamos savo vidinio pasaulio ir kitų žmonių vidinės tikrovės. Kalbos dėka žmogus gali įsisąmoninti prasmes, su-prasti, pa-aiškinti ir

PILIETIŠKUMO UGDYMAS

pa-teisinti bendrąsias socialines prasmes, be kurių jis negali orientuotis ir egzistuoti socialiniame pasaulyje.

Tik kalbos dėka žmogus gali suvokti savo ir kitų asmenų subjektyvumą, kuris nėra duodamas tiesiogiai ir nėra prieinamas betarpiškai.

Pilietiškumas – tai sugebėjimas:

1. Suvokti socialinių problemų prasminius ryšius su aktualiomis visuomenės gyvenimo problemomis.
2. Analizuoti vertybes iš skirtingų perspektyvų.
3. Taikyti turimas teorines žinias ir patyrimą skirtingose socialinėse situacijose.
4. Numatyti elgesio probleminėse situacijose pasekmes ir remtis šiuo gebėjimu, priimant sprendimus.

Pilietiškumas – tai gebėjimas savarankiškai ugdytis etinės sąmonės bruožus, susikuriant autonomišką pažiūrą, principų ir elgesio normų sistemą:

- Gebėjimas ugdytis pagarbą sau ir pasitikėjimą savo galiomis.
- Mokėjimas reflektuoti savo vertybines nuostatas bei veikseną.
- Gebėjimas suprasti savo jausmus, gebėti juos perteikti kitiems.
- Gebėjimas suvokti savo asmens vertę.
- Mokėjimas būti atviru tikrovės kaitai, gebėti ją įvertinti bei atsakingai rinktis.
- Gebėjimas vadovautis pažiūrą, žodžių ir veiksmų vienybės ir nuoseklumo nuostata.

1. PAMOKOS (VEIKLOS) AKTUALUMAS – nacionalinės savimonės, etnokultūrinės tapatybės skatinimo, istorinės atminties lavinimo ir ugdymo aspektu

Pamokoje (veikloje) nagrinėjamos aktualios nacionalinės ir globalios problemos, raginama gilintis į valstybės, šalies, rajono, bendruomenės kultūrinės ir socialines aktualijas, skatinama reaguoti į besikeičiančios tikrovės reiškinius. Interpretuojami globalūs reiškiniai, integruojant, įprasminant juos valstybės, tautos, miesto, bendruomenės, šeimos kontekstuose. Akcentuojama istorinės atminties svarba, bandant suprasti šiandieninius visuomenėje vykstančius procesus. Siejant pilietiškumo programos principus su konkrečiomis mokyklos, klasės ar bendruomenės tradicijomis, integruojant pamokų temas su konkrečios vietovės ir mokyklos projektine, socialine, pilietine, kultūrine veikla.

Paulius Bakanas,

Vilniaus Pilaitės gimnazijos istorijos mokytojas metodininkas.

Pamokos tema: Tautų pėdsakai Vilniuje

Pilietiškumo pagrindų BU programos tema: „Lietuvos tautinių ir religinių mažumų problematika ir istorinis kontekstas“.

Mokinių amžiaus grupė: 9 kl. (15-16 metų).

Tikslas: atskleisti tautinių ir religinių mažumų kultūrą.

Uždaviniai:

- atskleisti tautinės ir religinės mažumos sampratą, mažumos teisių demokratijos principą;
- palyginti tautinių ir religinių mažumų materialią ir nematerialią kultūrą;
- atskleisti tautinių ir religinių mažumų materialų ir nematerialų paveldą šiuolaikinėje buityje ir Vilniaus miesto istorinio paveldo architektūroje;
- pasirengti pristatyti kelias kultūras, pabrėžti jų išskirtinumą, tyrinėti lietuvių požiūrį į mažumas ir santykį su jomis praeityje ir dabartiniu laikotarpiu.

PILIETIŠKUMO UGDYMAS

Trukmė: 2 tą pačią dieną vykstančios pamokos.

Eiga

1. Mokiniai supažindinami su 1.pamokos tikslais ir uždaviniais; 2. Darbo eiga / etapais, darbo priemonėmis ir užduočių atlikimo būdais, galimais sunkumais (dėl darbo grupėse, ribojamo užduočių atlikimo laiko ir savarankiško darbo apibrėžiama pagalbos / konsultavimo forma); 3. Paaiškinama, kokie darbo pabaigos kriterijai (kas yra laikoma baigtu darbu), kaip pateikti darbo rezultatus, kaip mokiniai turi įsivertinti savo žinias (aptarti gautą rezultatą, pataisyti klaidas, klausti tai, kas dar nėra aišku,); 4. Paaiškinami mokinių įvertinimo kriterijai (darbo grupėje gebėjimai, rezultatas, įsivertinimo užduoties atlikimas).
2. Mokiniai atlieka pirmas užduotis. Nagrinėja įstatymus ir dokumentus atskleidžiančius tautinių ir religinių mažumų padėtį / teises Lietuvoje (pirma pamoka).
3. Tarpinės diskusijos metu mokiniai paaiškina ką sužinojo apie tautinių mažumų teises ir organizacijas. Nurodo informacinius šaltinius (pirma pamoka).
4. Refleksija ir įsivertinimas (pirma pamoka).
5. Mokiniai atlieka testo užduotis, susipažįsta su istoriniu ir dabarties religinių mažumų kultūros kontekstu (antra pamoka).
(Panaudotos LIMA Vilniaus skyriaus 2021 m. kovo 9 dienos Vilniaus miesto istorijos 7-8 klasių olimpiados „Tautų pėdsakai Vilniuje“ užduotys).
6. Atlikę uždaro testo užduotis, mokiniai grupėse aptaria ir atsako atvirus klausimus (antra pamoka).
7. Po pristatymų ir diskusijos, kiekvienos grupės darbas vertinamas įsk arba nsk. Darbas vertinamas teigiamai, tik tuomet, kai yra pateikiamas. Papildomai, kaupiamuoju vertinimu vertinamas mokinių aktyvumas. (Vilniaus miesto istorinis kontekstas)

Aktyvios nuorodos

Pirma pamoka – teorinė dalis ir testo užduotys:

https://quizizz.com/admin/presentation/61ae450d2b1a08001db47d21?source=quiz_page

Antra pamoka – viktorina:

https://quizizz.com/admin/presentation/61ae45c32917f7001d8429a7?source=quiz_page

2. PAMOKOS (VEIKLOS) INOVATYVUMAS –

naujos, nestandartinės tematikos, visuomenės atsinaujinimo, pokyčių ir santykių dinamikos iniciavimo, naujų socialinių-kultūrinių santykių propagavimo, naujos literatūros ir šaltinių įtraukimo aspektu

Pamoka (veikla) skatina apmąstyti įvairius informacinės ir žinių visuomenės patiriamus iššūkius, įsisauginti savo dalyvavimo valstybės ir visuomenės gyvenime prasmę, propaguoja ir ugdo praktinius socialinius – komunikacinius ir dalyvavimo gebėjimus, veikiant bendruomenėje.

Pamoka (veikla) inicijuoja pokyčius visuomenėje, propaguoja naujus socialinius ir kultūrinius santykius, skatina kaitos ir vystymosi procesus, skleidžia naujas idėjas, įtraukia naujus literatūros šaltinius.

Darius Dumčius,

Trakų Vytauto Didžiojo gimnazijos vyr. istorijos mokytojas

Pamokos tema: Autorių teisės ir
intelektinės nuosavybės apsauga

Pagrindinis tikslas mokytojui: supažindinant su autorių teisėmis ir jų svarbumu, ugdyti mokinių atsakingą požiūrį į intelektinės nuosavybės apsaugą.

Pamokos uždavinys mokiniams: nagrinėdami pateiktus vaizdo įrašus, dalyvaudami diskusijoje, mokiniai kritiškai įvertins savo santykį su autorių teisėmis ir intelektine nuosavybe.

Pamoka skirta I gimnazijos (9) klasės mokiniams.

Galima tarpdalykinė integracija su: lietuvių k., užsienio k., istorijos, meninio ugdymo mokomaisiais dalykais.

PILIETIŠKUMO UGDYMAS

Trumpas apibendrintas veiklos aprašymas:

Su autorių teisėmis ir intelektinės nuosavybės apsauga mokiniai susiduria kasdienybėje: žiūrėdami filmus, klausydami muzikinius kūrinius, matydami įvairius prekės ženklus ar kurdami turinį soc. tinklų platformose, kitose veiklose. Tikėtina, mokiniai kartais pažeidžia patys arba jų pačių autorių teises yra pažeidžiamos. Todėl mokytis šios temos yra svarbu.

Metodai / medžiagos pateikimo būdai:

- Vaizdo įrašų, skirtų motyvuoti naudoti legalų turinį ir geriau suprasti, kaip veikia autorių teisės, peržiūra (žr: PRIEDAI, skiltis: vaizdo įrašai);
- Diskusija apie intelektinę nuosavybę, mokinių kūrybos saugojimą pagal įstatymus ar kita aktualia mokiniams tema (daugiau informacijos instrukcijose) – ją rekomenduojama organizuoti mokiniams susėdus ratu;
- Refleksija.

Laikas (konkrečios veiklos trukmė): 1 pamoka (45 min.)

Patarimai mokytojams:

- Informatyvus vaizdo įrašas apie autorių teises ir autorių kūrinių naudojimą: <https://www.youtube.com/watch?v=N75Xo9HQwSA> (žiūrėta 2022-06-30), kuri rekomenduojama peržiūrėti ruošiantis pamokai, o taip pat pasirinktinai paleisti ir prieš organizuojamą mokinių diskusiją. Šis įrašas gali būti naudingas ir pačioje pedagoginėje praktikoje, ruošiantis pamokoms.
- Taip pat rekomenduojama apsilankyti Creative Commons svetainėje (pasiekama: <https://creativecommons.org/licenses/?lang=lt> (žiūrėta 2022-06-30), siekiant daugiau sužinoti apie įvairaus tipo licenzijas.
- Patiems mokiniams išsikeliant pamokos uždavinį, galimi įvairiausi mokinių savarankiškai suformuluoti uždaviniai, pagal individualius pasiekimų lygmenis: *kas tai yra autorių teisių apsauga, kodėl jos svarbios, kaip jos ginamos, ar mano kūrybą saugo įstatymai, kodėl svarbu saugoti autorių teises ir kt.* Kylant sunkumams, galima padėti mokiniams išsikelti individualų uždavinį su mokytojo pagalba, atsižvelgiant į veiklos pagrindinį tikslą.
- Aukštesniųjų pasiekimų lygmens siekiantiems mokiniams arba visiems klasės mokiniams iš anksto prieš pamoką galima pasiūlyti perskaityti ir pagal pasirinktus kriterijus analizuoti „Autorių ir gretutinių teisių įstatymą“.
- Prieš pamokos plano įgyvendinimą, rekomenduojama atsižvelgti į mokinių interesus, poreikius ir gebėjimus, klasės kontekstą ir kt. svarbius aspektus.

PRIEDAI

LR Konstitucijos 42 straipsnis:

Kultūra, mokslas ir tyrinėjimai bei dėstymas yra laisvi.

Valstybė remia kultūrą ir mokslą, rūpinasi Lietuvos istorijos, meno ir kitų kultūros paminklų bei vertybių apsauga.

Dvasinius ir materialinius autoriaus interesus, susijusius su mokslo, technikos, kultūros ir meno kūryba, saugo ir gina įstatymas.

- „Autorių ir gretutinių teisių įstatymas“, kuris pasiekiamas:
<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.551F0CDE5B64/asr> (žiūrėta 2022-06-30).
- Apie intelektinės nuosavybės apsaugą ES mastu:
https://europa.eu/youreurope/business/running-business/intellectual-property/index_lt.htm
(žiūrėta 2022-06-30).
- Vaizdo įrašai:
 1. <https://www.youtube.com/watch?v=cqgO-i8m7rc> (žiūrėta 2022-06-30).
 2. <https://www.youtube.com/watch?v=N75Xo9HQwSA> (nuo 0:23) (žiūrėta 2022-06-30).
 3. Vietoje antro vaizdo įrašo, galimas žaismingas vaizdo įrašas anglų k.:
<https://www.youtube.com/watch?v=AeTIXtEOplA> (žiūrėta 2022-06-30).
- Platforma refleksijai Padlet: <https://padlet.com/> (žiūrėta 2022-06-30).

Pasiruošimas

Rekomenduojama įstatymą ar jo ištraukas mokytojui, atsižvelgiant į pradžioje plano minėtus aspektus, atspausdinti ar kitaip būti pasiruošus mokiniams pateikti, kad būtų galima jį analizuoti interaktyviau.

Mokytojas turėtų būti pasiruošęs fiksuoti mokinių pasisakymus, pasidomėti, kokias žinias turi mokiniai ir pagal tai vėliau plėtoti diskusiją savo ar mokinių suformuota tema.

Instrukcijos, eiga

- Pamokos pradžioje mokiniams pademonstruojamas **1 vaizdo įrašas** („Pradėk nuo savęs“).
- Po vaizdo įrašo peržiūros mokinių paklausama, kokiai temai, jų manymu, plėtoti skirtas šis įrašas. Mokiniams savarankiškai arba su mokytojo pagalba **atrandama, jog vaizdo įrašas**

PILIETIŠKUMO UGDYMAS

skirtas autorių teisių temai. Mokytojui mokiniams pateikus pamokos temos pavadinimą, mokinių paprašoma suformuluoti individualų pamokos uždavinį. **Pasiūlymas uždavinio formulavimui: kiekvienas mokinys užrašuose ar kitoje informacijos fiksavimo priemonėje rašo: „Norėčiau išsiaiškinti...“ ir sakinių pratęsia klausimu pagal savo interesus, pomėgius ir gebėjimus.**

- Po to parodomas **2 vaizdo įrašas** („Autorių teisės“) arba **3 vaizdo įrašas** (Creative Commons Kiwi). Po vaizdo įrašo peržiūros ar tuo pačiu metu lentoje ar kitoje gerai mokiniams matomoje vietoje pademonstruoja LR Konstitucijos 42 straipsnį:
- Po vaizdo įrašo peržiūros organizuojama diskusija, kurios temą **vertėtų suformuluoti patiems mokiniams, tačiau, kylant sunkumams, galimos temos diskusijai:**
 - Kodėl svarbi intelektinės nuosavybės apsauga ir kas gina autorių teises?
 - Ar mokinių kūryba saugoma įstatymo?
 - Ar savo veikla prisidedame prie autorių teisių gynimo, ar kaip tik jas pažeidžiame?
- Jeigu mokiniams reikalinga pagalba formuluojant savo mintis, vertėtų skatinti mokinius pasidalinti nuomone klausimais apie tai:
 - Kokias platformas turiniui gauti, naudoti ir kurti mokiniai naudoja, ar už jas sumoka, ar bando turinį gauti nelegaliai, jei taip, tai kokios to priežastys?;
 - Ar, mokinių manymu, jų kuriamas ir publikuojamas turinys soc. tinkluose ir kitose soc. medijose, konkursuose ir pan. yra intelektinė nuosavybė ir kodėl? Ar šis turinys yra saugomas?
 - Kokios galimybės ir iššūkiai gali mokiniams kilti viešai publikuojant asmeninę kūrybą ir pan.?

Refleksija

Po diskusijos mokinių paprašoma 2–3 sakiniais atsakyti į pamokos pradžioje išsikeltą uždavinį. Siekiant kiekvieno mokinio įsitraukimo ir asmeninės pažangos fiksavimo, tai galima padaryti panaudojant interaktyvią platformą PADLET, MS Whiteboard ar pan. Refleksija gali būti atliekama jos pradžioje užrašant savo išsikeltą uždavinį dar kartą arba pratęsti iš karto po užrašymu.

Atsižvelgdamas į klasės kontekstą, mokytojas gali pateikti bendrą pasiūlyta leidinyje pamokos uždavinį.

PILIETIŠKUMO UGDYMAS

Dažnai pasitaikantys intelektualinės nuosavybės teisių pažeidimo pavyzdžiai

- Nuotraukų, paveikslų, iliustracijų naudojimas be licencijos, nenurodant autorystės.
- Muzikinio kūrinio perdarymas ir panaudojimas asmeninėms reikmėms.
- Autoriaus kūrinio panaudojimas reklamoje.
- Autorių citatų panaudojimas, nenurodant autorystės.
- Spektaklių pastatymas, neturint pjesės autorių leidimo.
- Kūrinių perdarymas.
- Ne savo kūrinio įkėlimas socialiniame tinkle.

Po pamokos mokiniai turėtų:

1. Paaiškinti autorių teisių svarbą;
2. Gebėti atpažinti autorių teisių pažeidimo atvejus;
3. Puoselėti atsakingą požiūrį į intelektualinės nuosavybės apsaugą (paisyti autorių teisių tiek užsiimdami kūryba asmeniškai, tiek susidurdami su kitų autorių kūrinių naudojimu).

3. PAMOKOS (VEIKLOS) ORIGINALUMAS – netradicinės, nestandartinės problematikos, žanrų įvairovės aspektu

Pamoka (veikla) gilinasi į nestandartinę, naują, paradoksalią, intriguojančią, patrauklią problematiką.

Yra išradinga, nesikartojanti, perspektyvi, griaunanti mąstymo stereotipus, atsinaujinanti savo turiniu ir forma.

Audronė Pileckienė,

Lazdijų Motiejaus Gustaičio gimnazijos istorijos
mokytoja metodininkė

**Pamokos tema: Rokadinio kelio istorija
Lietuvos-Lenkijos pasienyje**

Pagrindiniai tikslai

- Supažindinti su Rokadinio kelio istorija, raida bei jo svarba sovietmečio laikotarpiu Lietuvos-Lenkijos pasienyje.
- Padėti suvokti, kad Lietuva sovietmečiu vadinosi Lietuvos Sovietų Socialistine Respublika ir buvo Sovietų Socialistinių Respublikų Sąjungos dalimi, o jos piliečiai –SSRS piliečiais.
- Padėti suprasti, kad nuo Lenkijos Liaudies Respublikos bei nuo socialistinių valstybių SSRS skyrė „Geležinė uždanga“– inžineriniais įrengimais atskirta dalis Rokadiniame kelyje.

Mokymosi uždaviniai

- Remdamiesi mokytojo pateikta informacija, mokiniai gebės vartoti sąvokas, susijusias su Lietuvos istorija sovietmečiu, ir adekvačiai vertinti to laikotarpio įvykius.
- Organizuotoje pažintinėje-edukacinėje išvykoje Rokadiniu keliu mokiniai gebės atlikti numatytas užduotis „Stotelėse“, išdėstytas Rokadiniame kelyje.
- Aplankę kovų už laisvę dalyvio dm. gen. Adolfo Ramanausko-Vanago tėviškę, pagerbs jo atminimą ir ugdysis sąmoningo nepriklausomos Lietuvos piliečio vertybes.

PILIETIŠKUMO UGDYMAS

Tikslinė grupė / amžius / lygis

Mokymo tipas	Mokymo lygis	Dalyko integracija su kitais dalykais
Netradicinių pamokų ciklas (3 pamokos)	10 kl.	Istorija Pilietiško pagrindai

Trumpas skyriaus aprašymas

Per istorijos pamokas mokiniai analizavo Antrojo pasaulinio karo, antrosios sovietinės okupacijos laikotarpius. Dalyvaudami netradicinėje istorijos-pilietiško pagrindų pamokoje „Rokadinio kelio istorija Lietuvos-Lenkijos pasienyje“ mokiniai apibendrino šiuos laikotarpius, susipažino su Rokadinio kelio istorija, raida bei jo svarba sovietmečio laikotarpiu Lietuvos-Lenkijos pasienyje, suvokė, kad Lietuva sovietmečiu vadinosi Lietuvos Sovietų Socialistine Respublika ir buvo Sovietų Socialistinių Respublikų Sąjungos dalimi, o jos piliečiai – SSRS piliečiais, suprato, kad 1945-1990 m. nuo Lenkijos Liaudies Respublikos bei nuo kitų socialistinių valstybių SSRS skyrė „Geležinė uždanga“ – inžineriniais įrengimais atskirta dalis Rokadiniame kelyje, dalyvavo pažintinėje – edukacinėje išvykoje „Rokadiniu keliu“, apibendrinimą atliko „Stotelėse“, išdėstytose Rokadiniame kelyje, ir realiai pamatė dalį SSRS įrengtų inžinerinių įrengimų (užtvėriamąją tvorą, stebėjimo bokštą, kelius, kontrolinę pėdsakų juostą, vartus, pasienio ženklus).

Buvusioje Galinių užkardoje mokiniai pamatė pasieniečių bokštelį ir „merdėjančius“ objektus bei jos teritorijoje stovintį namą, kuriame mokėsi ir Galinių pradžios mokyklą 1930 m. baigė Lietuvos partizanų vadas dm. gen. Adolfas Ramanauskas-Vanagas, pagerbė jo atminimą tėviškėje Bielėnų kaime, Lazdijų rajone.

Metodai / medžiagos pateikimo būdai:

Stimulas: Mokiniai gyvena netoli Lietuvos sienos su Lenkija. Ne vieną lazdijiečių šeimą siejo ir sieja giminystės ryšiai su Punsko valsčiuje (Lenkijos Respublika) gyvenančiais giminėmis. Ilgus sovietmečio metus giminės negalėjo susitikti, nes juos skyrė „Geležinė uždanga“. Jaunoji karta sunkiai įsivaizduoja to laikotarpio realybę ir įvykius, vykusius sovietmečiu, šį laikotarpį žino tik iš istorijos vadovėlių arba savo senelių pasakojimų. Pamokos metu mokiniai ne tik sužinojo Rokadinio kelio istoriją, raidą bei jo svarbą sovietmečiu Lietuvos-Lenkijos pasienyje, bet ir patys juo važiavo, atliko praktines užduotis ir įvardijo pokyčius, atkūrus Lietuvos valstybės nepriklausomybę ir jai tapus Europos Sąjungos dalimi.

PILIETIŠKUMO UGDYMAS

Vizualizavimas: Rokadinio kelio aplinka.

Laikas:

- 1-oji veikla 45 minutės; 9.00– 9.45 val.
- 2-oji veikla 90 minučių; 10.00 – 12.30 val.

Patarimai mokytojams:

Mokytojas, naudodamasis informacinėmis technologijomis, turi pasirengti Lazdijų turizmo informaciniame centre trumpai pristatyti Rokadinio kelio istoriją. Būtina apgalvoti pamokos eigą nepalankiomis oro sąlygomis (trumpa vaizdo medžiaga ir papildoma informacija apie Rokadinį kelią pateikta 2 priede).

Pamokos planas paremtas mokytojos surinkta medžiaga. Kitų regionų mokytojai gali adaptuoti šį planą, remdamiesi savo krašto istorija.

Daugiau informacijos galite rasti čia:

- „Geležinės uždangos“ likučiai Lietuvoje: spygliuota tvora ir paslaptingas kelias suveikia geriau nei laiko mašina - DELFI Kelionės.
- Filmą „Tarybų Lietuva“. Nr. 22/1201, režisierė A. Pavlova. Lietuvos kino studija 1976 m.

Ištekliai

- Mokytojos parengta medžiaga
- Literatūra: enciklopedija, literatūros leidinių sąrašas (5 priedas)
- Kompiuteris, internetas.

Veikla pasiruošimui

Susitarti su mokyklos administracija ir kitų dalykų mokytojais dėl 3 pamokų ciklo, transporto mokiniams nuvežti į pasienį ir kitus objektus bei su Lazdijų turizmo informaciniu centru pasienyje dėl pamokos organizavimo jų salėje.

1-OJI VEIKLA

45 minučių

Pavadinimas: Rokadinio kelio istorija

Pagrindinis tikslas:

Supažindinti su Rokadinio kelio istorija, raida bei jo svarba sovietmečio laikotarpiu Lietuvos-Lenkijos pasienyje.

Metodai, būdai ir priemonės: skaidrės, užrašai, IKT taikymas. Istorijos stotelių užrašai

Ištekliai: Lazdijų turizmo informacinio centro salė, multimedija, kompiuteris, transportas

Instrukcijos / eiga

1. Mokiniai atvyksta į Lazdijų turizmo informacinį centrą.
2. Čia esančioje salėje susėda klasėmis ir susipažįsta su pamokos tikslais, uždaviniais ir eiga.
3. Mokytoja skelbia pamokos tikslus ir uždavinius, supažindina su Rokadinio kelio istorijos raida bei jo svarba sovietmečio laikotarpiu Lietuvos-Lenkijos pasienyje.
4. Mokiniai suskirstomi į 4 grupes, išduodami leidimai ir paaiškinama, kaip jie turės elgtis pažintinės-educacinės išvykos Rokadiniame kelyje metu.
5. Mokiniai vyksta į pasienio ruožą ir atlieka numatytas užduotis.
6. Mokiniai važiuoja Rokadiniu keliu ir matomą informaciją fiksuoja užduočių lape.
7. Mokiniai aplanko dm. gen. Adolfo Ramanausko-Vanago tėviškę Bielėnų kaime, Lazdijų rajone ir pagerbia jo atminimą.

Patarimai mokytojams / galimi sunkumai:

Pirmą pamoką patartina suplanuoti taip, kad daugiau laiko liktų pažintinei-educacinei išvykai ir praktinėms užduotims atlikti pasienio Rokadiniame kelyje. Išvykos metu gali būti sunku užtikrinti drausmę, reikia pasirūpinti, kad mokinius lydėtų keli mokytojai. Prieš pamoką mokytojai, atsakingi už istorijos stoteles, turi būti parengę visas užduotis ir priemones joms atlikti. Atsakingi asmenys iš anksto turi žinoti, kur jų buvimo vieta Rokadiniame kelyje, ir nuvykti į ten anksčiau, negu atvyks mokiniai.

PILIETIŠKUMO UGDYMAS

Apžvalga / refleksija (15 min)

Trijų klasių mokiniai noriai dalyvavo pamokose, neraginami atliko visas užduotis, po paskutinės pamokos sugrįžę į Lazdijus Dm. gen. Adolfo Ramanausko-Vanago aikštėje aptarė trijų pamokų veiklą, dalijosi įspūdžiais, vertino savo atliktas užduotis.

2-OJI VEIKLA

90 minučių

Pavadinimas: Pažintinė edukacinė išvyka „Rokadiniu keliu“ ir „Istorijos stotelės“

Pagrindinis tikslas

Mokiniai vyks Rokadiniu keliu ir atliks praktines užduotis bei suvoks, ką reiškia sąvokos: Rokadinis kelias, Geležinė uždanga, Šengeno erdvė, SSRS įrengtų inžinerinių įrengimų sistema.

Metodai, būdai ir priemonės: užduočių lapai „Leidimai“, užduotys, vertinimas, darbas grupėse.

Ištekliai: Žmonės, kurie stovės stotelėse, įrengtose Rokadiniame kelyje, ir sulaukę mokinių grupių užduos jiems klausimus ir įvertins.

Praktiniai klausimai

Stotelė „Rokadinis kelias Geležinė uždanga“ (3 priedas)

Stotelė „Partizanai už geležinės uždangos“ (1 priedas)

Stotelė „Taiklus Vanagiukas“ (1 priedas)

Stotelė „Žvalgai“ (4 priedas)

Vertinimas

Mokiniai atlieka praktines užduotis, kurios vertinamos taškais, suvedami rezultatai ir mokiniai įvertinami pagal surinktus taškus.

PILIETIŠKUMO UGDYMAS

Patarimai mokytojams / galimi sunkumai

Sudaryti istorijos stotelėms užduotis, paskirti atsakingus (pakviesti į pagalbą dalyvaujančių klasių auklėtojus). Sunkumų gali iškilti, jeigu dalyvauja kelios dešimtos klasės, sudėtinga tilpti į pamokai skirtą laiką. Tuomet reikia kažkurios pamokos dalies atsisakyti. Edukacijos Rokadiniame kelyje priklauso nuo oro sąlygų, kadangi dvi pamokos vyksta po atviru dangumi.

Apžvalga / apmąstymas (15 min.)

Trijų klasių mokiniai noriai dalyvavo pamokose, neraginami atliko visas užduotis, po paskutinės pamokos sugrįžę į Lazdijus Dm. gen. Adolfo Ramanausko-Vanago aikštėje aptarė trijų pamokų veiklą, dalijosi įspūdžiais, vertino savo atliktas užduotis.

PRIEDAS NR. 1

Leidimas vykti Rokadiniu keliu ir atlikti užduotis

Mokyklos pavadinimas

Data

Eil. Nr.	Grupės pavadinimas	„Rokadinis kelias - Geležinė uždanga“ (7 taškai)	„Partizanai už geležinės uždangos“ (5 taškai)	„Taiklus Vangiukas“ (30 taškų)	„Žvalgai“ (10 taškų)	Iš viso taškų

PILIETIŠKUMO UGDYMAS

PRIEDAS NR. 2

Rokadiniame kelyje išlikę originalūs eksponatai – spygliuotos „Geležinės uždangos“ tvoros, besimėtančios aprūdijusios signalizacijų dalys. Nuotr. Kęstučio Pilecko.

Rokadinis kelias. Nuotr. Kęstučio Pilecko

Pasieniečių bokštas.
Nuotr. Audronės Pileckienės

Pasienio Rokadinis kelias.
Nuotr. Kęstučio Pilecko

Tik žvyrkelis, asfalto nebuvo, prižiūrėjo Lazdijų rinktinė: taisė duobes, tvarkė pakeles, pylė žvyrą ir t.t. Paskutinį kartą remontavo 1987 m. Jeigu Rokadinis kelias eidavo per upelį, griovį, buvo įrengtos pralaidos, kurių galai grotuoti. Nuotr. Lazdijų turizmo informacinio centro.

PILIETIŠKUMO UGDYMAS

Pasienio ženklai, žymintys Lietuvos ir Lenkijos sieną. Sovietmečiu ženklai buvo kiti. Nuotr. Audronės Pileckienės

Dm. gen. Adolfo Ramanausko-Vanago tėviškė Bielėnų k., Būdviečio sen., Lazdijų r. Nuotr. Kęstučio Pilecko.

PRIEDAS NR. 3

Leidimas į Rokadinį kelią

Grupės pavadinimas (pagal vietovių pavadinimus, ežerų)

Taškai

Vienas atsakymas teisingas:

Klausimas	Atsakymas
1. Nuo Lenkijos Liaudies Respublikos ir nuo kitų socialistinių valstybių SSRS skyrė	A. Inžinerinių įrengimų sistema; B. „Gyvoji“ grandinė; C. Uždaryti vartai; D. Kelio ruožas.
2. Rokadinis kelias eina palei buvusią kontrolinę pėdsakų juostą. Juo patruliuodavo tik	A. Pasieniečiai; B. Muitininkai; C. Policininkai; D. Gaisrininkai.

PILIETIŠKUMO UGDYMAS

<p>3. Lietuvos–Lenkijos siena sutampa su buvusios SSRS (TSRS) siena su Lenkijos Respublika ir tęsiasi.</p>	<p>A. 101,7 km B. 102,8 km C. 103,2 km D. 103,7 km.</p>
<p>4. Lietuvos–Lenkijos siena sutampa su buvusios SSRS (TSRS) siena su Lenkijos Respublika.</p>	<p>A. 8 upes, 3 ežerus, 4 tiltus, 18 kelių, 2 geležinkelius. B. 8 upes, 9 ežerus, 4 tiltus, 10 kelių, 2 geležinkelius. C. 8 upes, 9 ežerus, 4 tiltus, 18 kelių, 2 geležinkelius. D. 8 upes, 3 ežerus, 1 tiltą, 18 kelių, 2 geležinkelius.</p>
<p>5. Šaltasis karas truko:</p>	<p>A. 1945-1989 m. B. 1944-1988 m. C. 1946-1999 m. D. 1946- 1988 m.</p>
<p>6. „Geležinė uždanga“ truko:</p>	<p>A. 1946-1989 m. B. 1944-1988 m. C. 1946-1999 m. D. 1946- 1988 m.</p>
<p>7. Kontrolinė pėdsakų juosta – tai</p>	<p>A. Specialiai paruošta važiuojamoji dalis; B. Specialiai paruošta šunims trasa; C. Specialiai paruošta juosta vietovėje; D. Specialiai paruoštas gyvuliams kelias.</p>

PILIETIŠKUMO UGDYMAS

PRIEDAS NR. 4

Leidimas vykti Rokadiniu keliu ir atlikti užduotį „žvalgai“

Grupės pavadinimas

Taškai.....

Važiuodami Rokadiniu keliu stebėkite ir užfiksuokite objektus bei įrašykite juos į šią lentelę.

OBJEKTAI:

PRIEDAS NR. 5

Literatūros sąrašas ir interneto šaltiniai

1. Mjr. J. Baranovski. Metodinė medžiaga.
2. „Geležinės uždangos“ likučiai Lietuvoje: spygliuota tvora ir paslaptingas kelias suveikia geriau nei laiko mašina - DELFI Kelionės.
3. Audronės Pileckienės darbas „Rokadinio kelio istorija Pietų Lietuvoje“. 2013.
4. Dokumentinis filmas „Tarybų Lietuva“. Nr. 22/1201, režisierė A. Pavlova. Lietuvos kino studija. 1976.
5. Donatas Mazurkevičius „Geležinė uždanga“, 2013 m.
6. http://www.genocid.lt/Leidyba/3/Juozas_Starkauskas.htm
7. Juozas Starkauskas. Čekistai pasieniečiai Lietuvoje pokario metais.
8. Kašelionis Bronius. Dainava Seinų kraštas. Vilnius 2002.

4. PAMOKOS (VEIKLOS) KŪRYBIŠKUMAS –

kritinio ir kūrybinio mąstymo skatinimo aspektu.

Pamoka (veikla) lavina kūrybinį ir kritinį mąstymą, nestandartinį, paradoksalų tikrovės matymą, susidomėjimą socialinės tikrovės pertvarkymo problemomis, propaguoja gerąsias kritinio mąstymo ir kūrybiškumo patirtis. Akcentuoja būtinybę autonomiškai, autentiškai suvokti, interpretuoti ir vertinti socialinio gyvenimo faktus, skatinti svarstyti ir rinktis alternatyvius, savarankiškus visuomeninės ir asmeninės veiklos būdus. Įgydami žinių apie save ir visuomenę, mokiniai ugdomi motyvaciją kūrybiškai interpretuoti socialinę aplinką, keisti žvilgsnio perspektyvą, ugdomi nuostatą nuolat tobulinti, lavinti, kurti save.

Aistė Oškinytė,

VGTU inžinerijos licėjus

Pamokos tema:

Socialinių tinklų pranašumai ir trūkumai

Pagrindinis tikslas

Analizuoti socialinių tinklų pranašumus ir trūkumus.

Mokymosi uždaviniai

1. Išmokti atpažinti propagandines žinutes socialiniuose tinkluose;
2. Susipažinti su socialinių tinklų teikiamomis galimybėmis aktualių problemų sprendimui;
3. Atpažinti interaktyvumo pranašumus bei pavojus.

Mokymosi uždavinys(iai)

Tikslinė grupė / amžius / lygis

Mokymo tipas	Mokymo lygis	Dalyko integracija su kitais dalykais
Pamoka	10-12	Pvz.: Informacinės technologijos, Istorija

PILIETIŠKUMO UGDYMAS

Trumpas skyriaus aprašymas

Per pamokas mokiniai aptars, ieškos, analizuos bei darys prielaidas ir išvadas apie socialinių tinklų pranašumus bei trūkumus.

Mokiniai susipažins su socialinių tinklų teikiamomis galimybėmis bei kylančiais pavojais.

Penkių pamokų ciklo metu mokiniai žinias bei suvokimą apie socialinių tinklų pranašumus bei trūkumus įsisavins atlikdami užduotis: 1. Ruošdami propagandinius plakatus savo pasirinktomis temomis; 2. Kurdami socialinį tinklą gamtosaugos (ar kitoms) problemoms plėtoti; 3. Ieškodami patyčių apraiškų socialinių tinklų platformose;

Pamokų metu mokiniai bus skatinami suvokti socialinių tinklų įtaką žmonių gyvenimui (teigiamus ir neigiamus aspektus).

Metodai / medžiagos pateikimo būdai

Stimulas – Socialinių tinklų aktualizavimas šiandieninėje visuomenėje, pandemijos patirtis ir žmonių įsitraukimas į medijas dar stipriau, nuotolinio bendravimo ir bendradarbiavimo patirtis.

Vizualizavimas: Mokiniai atskirose grupėse rengia projektus (plakatą bei socialinį tinklą / interneto svetainę.

Laikas

- 1-oji veikla 90 minučių;
- 2-oji veikla 90 minučių;
- 3-oji veikla 45 minutės.

Patarimai mokytojams

Mokytojas trumpai pristato socialinius tinklus bei šiandienines aktualijas: neseniai prabėgusį karantiną, nuotolinį mokymą(si), bendravimą ir bendradarbiavimą. Kalbama apie pasaulį, kuriame kompiuteriai, socialiniai tinklai ir interneto platybės atlieka vis svarbesnį vaidmenį. Mokytojas pristato, jog medijose gausu ir privalumų, ir pavojų. Privalumai: lengvesnis, bei patogesnis bendravimas, greita informacijos paieška, nenutrūkstamas bendravimas esant netikėčiausioms sąlygoms (pandemija, ekstremali padėtis ir t. t.). Tačiau taip pat nemažai ir trūkumų, pvz.: matome žinomų žmonių veidus ant netikrų reklamų, reklamų atakas, per didelį įsitraukimą į socialinius tinklus, nelieka gyvo bendravimo, klesti patyčios, sukuriamas socialinis burbulas, vyrauja viena tema, dezinformacijos gausa, stinga kritiško požiūrio, tapatybės praradimas, slėpimas / tikrosios tiesos pagražinimas, privatumo netekimas, ir daugybė kitų temų.

Ištekliai

- Literatūra: literatūros leidinių bei šaltinių sąrašas (1 priedas);
- Kompiuteris, internetas;

Veikla pasiruošimui

Susitarti su kitų dalykų mokytojais dėl 5 pamokų ciklo, suderinti susitikimus su kolegomis, kurie galėtų pagelbėti rengiamų pamokų metu (pvz., IT specialistais).

1-OJI VEIKLA

90 minučių

Pavadinimas:

Propagandinės žinutės socialiniuose tinkluose

Pagrindinis tikslas

Išsiaiškinti, kokie pagrindiniai aspektai atsispindi propagandinėse žinutėse.

Metodai, būdai ir priemonės

Informacijos analizė, darbas grupėse.

Ištekliai

Šaltinis „7 punktai, kaip atpažinti propagandą“ (priedas 2), kompiuteriai, internetas.

PIRMA PAMOKA

Instrukcijos / eiga

- Mokiniai suskirstomi grupėmis pagal skaičius (skaičiuojama iki septynių, kiekvienas vaikas sako po vieną skaičių, tuomet visi pasakę skaičių 1, keliauja į vieną grupę, visi pasakę skaičių 2 – į kitą grupę ir t.t.).
- Mokiniai susėda grupėmis ir išsitraukia po vieną iš septynių punktų (priedas Nr.2). Išsitrauktas punktas – mokinių grupės tema.
- Mokiniai analizuoja informacinę medžiagą 30 minučių, parengia planą, pagal kurį kitą pamoką kurs propagandinį plakatą pagal vieną iš septynių punktų (kiekviena grupė gauna vis skirtingą nagrinėjamą punktą).

PILIETIŠKUMO UGDYMAS

Patarimai mokytojams / galimi sunkumai

Temas / punktus, esančius priede Nr. 2, reikia atspausdinti ir sukarpyti / paruošti kiekvienai grupei.

Apžvalga / refleksija (15 min)

1. Kokie septyni punktai padeda atpažinti propagandines žinutes?
2. Kuris punktas labiausiai paveikia žmones (mokiniai išsako savo nuomonę / įžvalgas)?
3. Kurį iš septynių punktų dažniausiai pastebime socialiniuose tinkluose?
4. Kokių tikslų siekia propagandinės žinutės socialiniuose tinkluose?
5. Savanorių grupė pristato savo parengtą planą kitos pamokos darbui.

ANTRA PAMOKA

Instrukcijos / eiga

1. Naudojantis praeitos pamokos planais bei atsineštomis priemonėmis, mokiniai kuria savo propagandinius plakatus. Šiai veiklai skiriamos 25 min.
2. Likusi pamokos dalis skiriama plakatų bei temų pristatymui (laiką skirstyti atsižvelgiant į grupių skaičių).

2-OJI VEIKLA

90 minučių

Pavadinimas: Socialinio tinklo kūrimas

Pagrindinis tikslas

Sukurti socialinį tinklą šių dienų problemoms spręsti (pvz., gamtosaugos problemos).

Metodai, būdai ir priemonės

Darbas grupėse, informacijos paieška ir analizė, specialistų konsultacijos.

Ištekliai

IT mokytojo (bei kitų, pvz., gamtos) konsultacija, kompiuteriai / planšetiniai kompiuteriai, interneto tinklalapiai bei programėlės, skirtos socialiniams tinklalapiams ar interneto svetainėms kurti.

PILIETIŠKUMO UGDYMAS

Praktiniai klausimai

Bendradarbiaujant su mokyklos administracija bei IT pamokų mokytojais, rezervuoti kompiuterių klasę, arba planšetinius kompiuterius. Pasikviesti specialistus, galinčius pakonsultuoti apie socialinių tinklų (ar interneto svetainių) kūrimą (gali būti ir mokyklos IT mokytojas). Pasidomėti aktualiomis šiandienai temomis (gamtosauga, sveika gyvensena, masinis vartojimas ir t.t.), supažindinti mokinius su šiomis temomis.

Esant galimybei supažindinti mokinius su populiariais socialiniais tinklais ir interneto svetainėmis, rodant jų privalumus. Galima peržiūrėti 10 populiariausių socialinių tinklų (<http://www.webmarketing.lt/10-populiariausiu-socialiniu-tinklu> [2022 04 20]).

PIRMA PAMOKA

Instrukcijos eiga

- Primename mokiniams, kad socialiniai tinklai gali turėti ne tik neigiamą, tačiau ir teigiamą reikšmę žmonių bendruomenėms.
- Mokiniai išsirenka aktualią temą, kurią norėtų plėtoti, siekiant išspręsti problemą ar teigiama linkme pakreipti situaciją.
- Mokiniai susiskirsto į grupes naudojant žaidimo ir klasės draugų pažinimo metodą (visi mokiniai sustoja į vieną liniją nuo vyriausio iki jauniausio, paskui mokytojas, pagal grupių skaičių, atskaičiuoja mokinius, kurie priklausys vienai grupei ir t.t.).
- Mokiniai, konsultuojami IT mokytojo mokosi kurti socialinį tinklą / interneto svetainę:
 - pasirenka tinkamiausią įrankį svetainės kūrimui;
 - surenka visą reikiamą informaciją, kuri bus talpinama socialiniame tinkle / interneto svetainėje;
 - sukurtą produktą papildo vizualizacijomis;

ANTRA PAMOKA

Instrukcijos eiga

- Mokiniai baigia kurti savo socialinį tinklą / interneto svetainę;
- Savo sukurtą produktą mokiniai platina kuo didesnei auditorijai (stengiasi surinkti kuo daugiau sekėjų, arba svetainės aplankymų skaičių);
- Pamokos apibendrinimas, refleksija.

PILIETIŠKUMO UGDYMAS

Apžvalga / refleksija

1. Kokią teigiamą naudą gali teikti socialinio tinklo kūrimas?
2. Kokie pavojai gresia, kuriant socialinius tinklus?
3. Kodėl socialinio tinklo kūrimas ypač aktualus šiomis dienomis?

Namų darbai

Kitą pamoką mokytojui turėtų trumpai pristatyti, koks buvo pasiektas rezultatas (sekamumo / apsilankymų skaičius svetainėje) per savaitę.

3-OJI VEIKLA

45 minutės

Pavadinimas:

Interaktyvumo pranašumai ir pavojai:
patyčių apraiškos socialiniuose tinkluose

Pagrindinis tikslas

Išmokti atpažinti pavojus (šiuo atveju patyčias) socialiniuose tinkluose.

Metodai, būdai ir priemonės

Individualus darbas, aptarimas grupėje, mokytojo konsultacija, diskusija.

Ištekliai

Informacinės technologijos, kompiuterių klasė, interneto ryšys, šaltinis Nr. 3 „Elektroninės patyčios“.

Praktiniai klausimai

Mokytojas turi pasirūpinti galimybe mokiniams naudotis kompiuteriais.

PILIETIŠKUMO UGDYMAS

Instrukcijos / eiga

1. Mokytojas pateikia mokiniams diskusinį klausimą (pvz., kaip manote, interaktyvumas turi daugiau pranašumų ar pavojų?) apie interaktyvumą ir paprašo mokinių porose aptarti interaktyvumo pranašumus bei pavojus. Mokiniai trumpai pristato darbo porose rezultatus.
2. Mokytojas mokiniams trumpai primena, kas yra patyčios ir kokiais bruožais patyčios pasižymi (vaizdo įrašas: <https://www.youtube.com/watch?v=lgQZ7tGL2so> [2022 04 20]), taip pat primena, kad patyčios gali būti vienas iš interaktyvumo pavojų, iliustruojant šį argumentą parodo vaizdo įrašą: <https://www.youtube.com/watch?v=NCuudFQxMIk> [2022 04 20]. Klasėje žiūrėdami įrašą trumpai jį analizuoja.
3. Mokiniai, individualaus darbo metu, interneto svetainėse, tinklaraščiuose bei socialiniuose tinkluose ieško patyčių apraiškų.
4. Radę, jų nuomone, tinkamą pavyzdį, konsultuojasi su mokytoju, ar pavyzdys tikrai tinkamas.
5. Diskusijos metu pateikia ir aptaria savo surinktus patyčių pavyzdžius.

Patarimai mokytojams / galimi sunkumai

Būti pasiruošus keletą patyčių pavyzdžių iš interneto tinklalapių ar socialinių tinklų, kad galėtų padėti mokiniams aiškiau suprasti, kaip atrodo patyčios internete (pvz. <https://www.youtube.com/watch?v=NCuudFQxMIk&t=1s> [2022 04 20]).

Apžvalga / apmąstymas (15 min.)

1. Ar sunku atpažinti patyčias internete?
2. Kaip aš galiu prisidėti prie patyčių interneto erdvėje stabdymo?
3. Kaip aš galiu neprisidėti prie patyčių medijose?
4. Ką reiktų žinoti kiekvienam apie patyčias interneto erdvėje.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

Literatūros ir interneto šaltinių sąrašas

1. Liaugaudaitė V., Socialinių tinklų pasekmės: nuo socialinių iki psichologinių problemų, Atvira Klaipėda, 2020, interneto prieiga: <https://www.atviraklaipeda.lt/2020/10/09/socialiniu-tinklu-pasekmes-nuo-socialiniu-iki-psichologiniu-problemu/> [2022 04 20]
2. Mažonienė M., Povilaitis R., Suchodolska I., Elektroninės patyčios ir jų prevencija, Vilnius, 2012, interneto prieiga: https://www.bepatyciu.lt/media/files/downloadable/elektronines-patycios_perziurai_galutinis_FcYPqOY.pdf [2022 04 20]
3. Porsti, J., Propagandos kerai. Šimtas nuomonės kontroliavimo metų, Vilnius: Sofoklis, 2020
4. Povilaitis, R., Jasiulionė J. S., Moku bendrauti be patyčių. Rekomendacijos vaikams ir paaugliams, Vilnius, 2008, interneto prieiga: https://www.bepatyciu.lt/media/files/downloadable/7_moku_bendrauti_be_patyciu.pdf [2022 04 20]

2 PRIEDAS

7 punktai, kaip atpažinti propagandą

1. *Etikečių klįjavimas*. Tam tikra idėja arba žmonių grupė pasmerkama priklijuojant neigiamą etiketę, neįvertinus faktų. Priešininkai apšaukiami „melagiais“ arba „parazitais“.
2. *Kilnios sąvokos*. Teigiami jausmai sužadunami susiejant tam tikrą dalyką su kilniomis sąvokomis, tokiomis, kaip laisvė, teisė, teisybė, demokratija, neįvertinant realių faktų.
3. *Emocijų perkėlimas*. Pritarimo tam tikram dalykui siekiama susiejant jį su kokio nors kito dalyko autoritetu ir verte. Taip pat ir priešingai: tam tikras dalykas atmetamas prikišant jam niekinamų asociacijų.
4. *Liudijimas*. Gerbiamas asmuo įkalbamas gerai atsiliepti apie tam tikrą dalyką, programą, produktą arba asmenį.
5. *Apeliavimas į liaudį*. Kalbantysis tikina klausytojus, kad jis arba jo reprezentuojamas dalykas atstovauja „liaudies“ arba „paprastų žmonių“ interesams. Kaip tik dėl šios priežasties politikai dažnai atskleidžia savo „kasdienę“ pusę.
6. *Tinkamos kortos*. Sudaromas tinkamų tikrų faktų ir melų, logiškų ir logikai prieštaraujančių argumentų bei vaizdinės medžiagos ir klaidinančios informacijos rinkinys, kuriuo siekiama sukurti kuo geresnį arba kuo blogesnį kokio nors dalyko, veiklos, produkto arba asmens įvaizdį.

7. *Minios galia*. Tikslas – pasistengti įtikinti, kad visi taip elgiasi – bent jau visi „mūsiškiai“. Jeigu klausytojai patiki, kad visa socialinė grupė, su kuria jie tapatinasi, jau dalyvauja tam tikroje veikloje, jie labiau linkę ir patys prie jos prisidėti.
8. J. Porsti, *Propagandos kerai. Šimtas nuomonės kontroliavimo metų*, Vilnius: Sofoklis, 2020

3 PRIEDAS

Elektroninės patyčios

Elektroninėmis patyčiomis vadiname tokį elgesį, kaip:

- Įžeidinėjimai virtualioje erdvėje, kai vaikas yra įžeidinėjamas viešai, kitiems matant ar girdint, o tai gali sukelti baimės ir gėdos jausmą patiriančiam vaikui. Pavyzdžiui, socialinio tinklo profilyje yra užrašomi įvairūs keiksmažodžiai, vaikas viešai pravardžiuojamas.
- Šmeižimas internete, kai apie vaiką ar jų grupę yra skleidžiami gandai. Pavyzdžiui, mergaitės du savo bendraklasius vadina „pora“, siuntinėja kitiems bendraklasiams žinutes ir elektroniškus laiškus apie tai, tokiu būdu skleidamos klaidingą informaciją.
- **Apsimetimas kitu asmeniu ir kenkimas kito vaiko reputacijai.** Elektroninėje erdvėje yra lengva išlikti anonimiškam ir slėpti savo tapatybę, taip pat galima apsimesti tuo, kuo iš tikrųjų esi. Pavyzdžiui, septintokas, norėdamas pajuokauti, apsimesa savo bendraklase ir jos vardu rašo SMS žinutes kitoms klasės mergaitėms, pravardžiuodamas jas įvairiais negražiais žodžiais.
- **Apgaulės būdu išgaunama asmeninė informacija ir paviešinama kitiems.** Tai gali būti asmeninės nuotraukos, videofilmukai, prisijungimo duomenys ir kita svarbi vaikui informacija, kuria jis nenori dalintis su kitais.
- **Atstūmimas ir nepriėmimas į draugų grupę** pokalbių kambariuose, socialiniuose tinkluose ir kt.
- **Persekiojimas**, kuomet grasinama kaip nors pakenkti, tarkime, sumušti, arba teigiama, kad vaikas yra slapčia stebimas.
- Įvairių su vaiku susijusių situacijų filmavimas ir įkėlimas bei platinimas internete. Vaikas gali būti filmuojamas jam nepatogiose situacijose, pavyzdžiui, netinkamai atsakinėjantis pamokoje, prastai atliekantis užduotį kūno kultūros pamokoje, taip pat gali būti filmuojami ir viešinami smurtiniai veiksmai prieš vaiką.

Šaltinis sudarytas remiantis „Vaikų linija“ interneto svetaine
(<https://www.bepatyciu.lt/vaikams/apie-patycias/apie-elektronines-patycias/>)

PILIETIŠKUMO UGDYMAS

Birutė Čiegienė,

istorijos mokytoja ekspertė,

Kauno Tado Ivanausko progimnazija (1 pamoka)

Diana Murauskienė,

istorijos mokytoja ekspertė, Kauno Veršvų gimnazija (2 pamoka)

Pamokų tema: Socialinių tinklų pranašumai ir trūkumai

Pagrindinis tikslas

Atlikti tyrimą ir išanalizuoti socialinių tinklų pranašumus bei trūkumus

Tikslinė grupė / amžius / lygis: 10 (II gimnazijos klasė)

Mokymo tipas	Mokymo lygis	Dalyko integracija su kitais dalykais
Pamoka	10 (II gimnazijos) klasė	Istorija, etika, informacinės technologijos, anglų kalba, lietuvių kalba Tarpdalykinės temos: <ul style="list-style-type: none">● Globalus pasaulis: technologinė revoliucija ir interneto sklaida.● Aš ir virtuali bendruomenė.● Virtualių aplinkų saugumo nuostatai.● Propagandos ir dezinformacijos atpažinimas.● Komunikacija realioje ir skaitmeninėje erdvėje.● Žiniasklaidos žanrai (nuomonė, reklama, recenzija, esė ir kt.), jų paskirtis, sandara, kalbos ypatybės.

Mokymosi uždaviniai

1. Remdamiesi savo žiniomis, informaciniais šaltiniais, skaidrėmis, mokytojos aiškinimu, dirbdami grupėse, mokiniai atliks tyrimą ir išsiaiškins socialinių tinklų pranašumus ir trūkumus.
2. Naudodamasi įvairiais informacijos šaltiniais kiekviena grupė rinks informaciją ir pristatys pasirinktą socialinių tinklų pranašumą ir trūkumą pagal pateiktus kriterijus.

PILIETIŠKUMO UGDYMAS

3. Atliktas darbo grupėse užduotis (1 pamokos metu) pagal savo pasirinktą formą mokiniai pristatys klasės draugams (2 pamokos metu).
4. Klausydami darbo grupių pristatymus, mokiniai užpildys „Vertinimo lentelę“ (4 priedas).

Pamokų veiklose remiamasi prielaida, kad socialinių tinklų pranašumai gali virsti trūkumais.

Teiginiai.

SOCIALINIŲ TINKLŲ PRANAŠUMAI

Socialinių tinklų teikiamas mobilumas – išnyksta erdviniai-laikiniai socialinės komunikacijos apribojimai.

Kūrybiškumas – atsiranda galimybė originalioms, asmeniškoms, kūrybiškoms socialinių santykių interpretacijoms.

Laisvė – išsiplėčia interaktyvus, intersubjektyvus socialinių santykių laukas, atsiveria neribotos kultūrinės, socialinės komunikacijos galimybės.

Kritinis mąstymas – vystosi informacijos atsirinkimo įgūdžiai ir atsparumas propagandinėms bei dezinformacinėms klišėms.

SOCIALINIŲ TINKLŲ TRŪKUMAI

Interaktyvumas – gali tapti nepageidaujamu, pernelyg intensyviu, priekabiū. Pašaipos, patyčios, priekabiavimas.

Bendravimo malonumas – gali pavirsti tuščiu laiko švaistymu.

Asmeniniai duomenys – gali būti naudojami įtikinėjimui ir reklamai.

Gali sumažėti *visuomeninis aktyvumas* ir padidėti *agresyvumas*.

Gali sustiprėti *depresyvumas* ir *vieništumo* jausmas.

Klaidinančių žinių (fake news) srautas.

Pamokų (veiklų) problemiškasumas

Pamokos (veiklos) skatina nuomonių įvairovę, kritišką informacijos šaltinių analizę, inicijuoja diskusijas, dialogą, propaguoja visuomenės atvirumo ir demokratijos principus, sieja pamatines žmogaus teisių ir laisvių idėjas su konkrečios socialinės tikrovės faktais ir procesais.

PILIETIŠKUMO UGDYMAS

Trumpas apibendrintas visų veiklų (jei yra kelios veiklos) aprašymas:
Metodai / medžiagos pateikimo būdai

Darbas grupėse, tyrimas, skaitmeninis atlikto tyrimo pateikimas (grupinis darbas), vertinimas, diskusija.

Laikas

- 1 veikla: 45 min. (priedas Nr. 1)
- 2 veikla: 45 min. (priedas Nr. 2)

Ugdomosios kompetencijos

Pažinimo: tyrinėja pilietiškumo, tolerancijos, atsakomybės, susitarimo ir kitas pilietines vertybes, laikosi demokratinės elgsenos.

Kūrybiškumo: tobulina dalyvavimo, bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžius ir ugdo atvirumo socialinei kaitai nuostatas.

Skaitmeninė: ugdo informacijos paieškos, informacijos perdavimo įvairiose skaitmeninėse aplinkose įgūdžius.

Kultūrinė: ugdo ir lavina aktyvaus socialinio gyvenimo įgūdžius, naudojant socialinius tinklus, propaguoja naujus socialinius-kultūrinius santykius. Lavinasi inicijuoti socialinius pokyčius.

Komunikavimo: mokosi veikti – kurti, suvokti, interpretuoti ir komunikuoti, pasirinkti patikimą informaciją įvairiuose socialiniuose tinkluose.

Pilietiškumo: aptaria, kritiškai ir kūrybiškai vertina įvairių socialinių tinklų informaciją, ugdo nuolatinio tobulinimosi nuostatas.

Patarimai mokytojams

Mokytojas parengia pateiktis „Socialiniai tinklai“ ir pristato mokiniams.

Daugiau informacijos galima rasti:

<http://www.webmarketing.lt/10-populiariausiu-socialiniu-tinklu> (žiūrėta 2022-04-3).

<https://www.youtube.com/watch?v=lQSYTp1jk5g> (žiūrėta 2022-04-03).

<https://www.youtube.com/watch?v=fiy4JbH-tA0> (žiūrėta 2022-04-03).

Ištekliai

- Informaciniai šaltiniai, skaidrės, dalijamoji medžiaga,
- Kompiuterinis projektorius, kompiuteris, internetas, Plickers programėlė.

PILIETIŠKUMO UGDYMAS

Pasiruošimas

Pasiruošti kabinetą darbui grupėse. Parengti informacinį stendą ir kompiuterinę techniką.

PRIEDAS NR. 1

Konkrečios veiklos aprašas

1-OJI VEIKLA

45 minutės

Pavadinimas:

Socialinių tinklų pranašumai ir trūkumai

Pagrindinis tikslas

Atlikti tyrimą ir išanalizuoti socialinių tinklų pranašumus ir trūkumus. Pristatyti pasirinktą socialinių tinklų pranašumą ir trūkumą pagal pateiktus kriterijus.

Metodai, būdai ir priemonės

Aiškinimas, darbas grupėse, „minčių lietus“, tyrimas, darbas su informaciniais šaltiniais.

Priemonės: pateiktys, dalijamoji medžiaga, informaciniai šaltiniai.

Ištekliai

Spalvotos kortelės, skaidrės, informacinis stendas, kompiuterinis projektorius, kompiuteris, internetas.

Instrukcijos, eiga

- *Pasiruošimas darbui grupėse.* Mokiniai susiskirsto į 5 grupes pagal pasirinktos spalvos korteles.
- *Mokinių patirties išsiaiškinimas.* Mokiniai, remdamiesi įgytomis žiniomis ir savo patirtimi, nurodo, kas yra socialiniai tinklai ir išvardija socialinius tinklus, kuriais jie naudojami.

PILIETIŠKUMO UGDYMAS

- Mokiniai pagilina žinias apie socialinius tinklus pagal mokytojos parengtas pateiktis „Socialiniai tinklai“.
- *Tiriamąjį (probleminį) klausimą iškelimas:* Kokie svarbiausi socialinių tinklų pranašumai ir trūkumai?
- „*Minčių lietus*“. Kiekviena grupė ant popieriaus lapo surašo po 5 socialinių tinklų pranašumus ir po 5 socialinių tinklų trūkumus, ir nurodo po 1 svarbiausią, jį pristato klasei. Grupės ant lentos parengtame informaciniame stende „Socialinių tinklų pranašumai ir trūkumai“ parašo savo pasirinktą svarbiausią pranašumą ir trūkumą. (1 priedas)
- *Darbas grupėse. Tyrimo atlikimas.* Mokiniai naudoja įvairius informacinius šaltinius: kompiuterį, renka informaciją apie pasirinktą socialinių tinklų pranašumą ir trūkumą pagal pateiktus kriterijus. (2 priedas) Mokiniai pristato atlikto tyrimo tarpinius rezultatus. (35 min.)

Patarimai mokytojams / galimi sunkumai

Mokytojui svarbu žinoti tikslų mokinių skaičių, kad galėtų mokinius padalinti į lygias grupes. Tiksliai suplanuoti pamokos laiką.

Apžvalga / refleksija / klausimai (10 min)

- *Pamokos apibendrinimas.* Apibendrinamoji diskusija „Kodėl socialiniai tinklai yra neatsiejamą mūsų gyvenimo dalis?“.
- *Vertinimas.* Vertinami atlikto tyrimo tarpiniai rezultatai kaupiamuoju vertinimu („plusų ir minusų“ sistema arba kt.).
- *Namų darbas.* Grupės pabaigia atlikti tyrimą ir parengia jo pristatymą pasirinkta forma.
- *Įsivertinimas.* Kiekvienai grupei pateikiami klausimai:
 1. Kokiais socialiniais tinklais naudojosi pamokos metu ir kodėl?
 2. Kaip grupei sekėsi atlikti užduotis?

PRIEDAS NR. 2

2-OJI VEIKLA

45 minutės

Pavadinimas:

Socialinių tinklų pranašumai ir trūkumai

Pagrindinis tikslas:

Atliktas darbo grupėse užduotis ir, pagal savo pasirinktą formą, parengtus pristatymus pateikti mokytojo ir savo klasės draugų vertinimui. Klausantis darbo grupių parengtų pristatymų, užpildyti „Vertinimo lentelę“ (3 priedas).

Metodai, būdai ir priemonės

Supažindinimas su darbų pristatymo taisyklėmis, skaitmeninis atlikto tyrimo pateikimas (grupinis darbas), vertinimas.

Priemonės: dalijamoji medžiaga „Vertinimo lentelė“ (3 priedas).

Ištekliai

Plickers programėlė (4 priedas) <https://www.plickers.com> (žiūrėta 2022–04-03), kompiuterinis projektorius, kompiuteris, internetas.

Instrukcijos, eiga

- *Pasiruošimas darbų pristatymui grupėse.* Mokiniai susėda prie savo darbo grupės stalo pagal 1 pamokos metu ištrauktą spalvotą kortelę.
- Mokytojas skelbia pamokos temą, supažindina su darbo grupių atliktų tyrimų pristatymo tvarka ir parengtais vertinimo kriterijais (3 priedas).
- *Darbas grupėse. Atliktų tyrimų pristatymas.* Mokiniai pristato atliktus tyrimus, juos vertina pagal vertinimo kriterijus (3 priedas).
33-35 min.

Patarimai mokytojams / galimi sunkumai

Vietoje Plickers programėlės galima naudoti savo pasirinktas programėles greitai apklausai / įsivertinimui arba paruoštus klausimus lapeliuose. Rekomenduojama nustatyti parengtų darbų pristatymo bei vertinimo tvarkos taisykles, darbų pristatymui siūloma skirti iki 5 min.

PILIETIŠKUMO UGDYMAS

Apžvalga / refleksija (10 - 12 min.)

- *Pamokos apibendrinimas.* Apibendrinamoji diskusija „Kokie, pagal Jūsų atliktą tyrimą, išskirti socialinių tinklų pranašumai / trūkumai gali padėti / suklaidinti tinkamos informacijos atrankai?“
- *Vertinimas.* Vertinami atlikto tyrimo pristatymai pažymiu pagal „Vertinimo lentelės“ kriterijus (3 priedas).
- *Įsivertinimas.* Plickers programėlės pagalba kiekvienam mokiniui pateikiami klausimai:
 1. Užduotis atlikau puikiai, gebėjau susirasti reikiamą informaciją, bendradarbiau su darbo grupės nariais.
 2. Užduotims atlikti reikėjo mokytojo, draugų pagalbos.
 3. Užduotis atlikti buvo sunku, trūko informacijos paieškos ir bendradarbiavimo įgūdžių.

PRIEDAI

PRIEDAS Nr. 1

1 GRUPĖ
PRANAŠUMAS:
TRŪKUMAS:

2 GRUPĖ
PRANAŠUMAS:
TRŪKUMAS:

3 GRUPĖ
PRANAŠUMAS:
TRŪKUMAS:

SOCIALINIŲ TINKLŲ PRANAŠUMAI
IR TRŪKUMAI

4 GRUPĖ
PRANAŠUMAS:
TRŪKUMAS:

4 GRUPĖ
PRANAŠUMAS:
TRŪKUMAS:

PILIETIŠKUMO UGDYMAS

PRIEDAS Nr. 2

Pranašumas

Priva-lumas	Nauda-asme-niui	Patrau-klumas	Bendra-vimas	Edu-kacija	Kūry-ba	Nuo-monė	Savi-raiška	Re-fleksi-ja	Savi-vertė

Trūkumas

Priva-tumas	Bend-raamžių spaudi-mas	Priklau-somybė	Atsi-riboji-mas	Paty-čios inter-nete	Inter-netiniai suk-čiai	Agresy-vumas	Klaidi-nan-čios žinios	Vieni-šumas

PILIETIŠKUMO UGDYMAS

PRIEDAS Nr. 3

Vertinimo lentelė

Gru- pės Nr.	Temos atskleidi- mas	Panaudoti bent du in- formaciniai šaltiniai	Pristatymo nuoseklu- mas, rem- tasi argu- mentais	Pristatymo kūrybišku- mas	Bendra- vimas su auditorija	Viso:
	0 - 2 balai (0 – neat- skleista, 1 – atskleista dalinai, 2 – atskleista pilnai)	0 - 2 balai (0 – šaltiniai nepanaudoti, 1 – panaudotas 1 šaltinis, 2 – panaudoti du ar daugiau šaltinių)	0 - 2 balai (0 – nėra argumentų, 1 – remta- si vienu ar dviem argu- mentais, 2 – remtasi trimis ar dau- giau argu- mentų)	0 - 2 balai (0 – nėra kūrybiškumo elementų, 1 – pristaty- mas dalinai kūrybiškas, 2 – pristaty- mas įdomus, patrauklus, novatoriškas)	0 - 2 balai (0 – nėra bendravimo, 1 – dalinis bendravimas, palaikomas akių kontak- tas, 2 – aktyvus bendravimas, auditorijos įtraukimas, klausimų, atsakymų pateikimas)	
1.						
2.						
3.						
4.						
5.						

PILIETIŠKUMO UGDYMAS

PRIEDAS Nr. 4

Individualus įsivertinimo lapas arba įvesti klausimai į Plickers programėlę.

Vardas, pavardė:

1. Užduotis atlikau puikiai, gebėjau susirasti reikiamą informaciją, bendradarbiauau su darbo grupės nariais.
2. Užduotims atlikti reikėjo mokytojo, draugų pagalbos.
3. Užduotis atlikti buvo sunku, trūko informacijos paieškos ir bendradarbiavimo įgūdžių.

Interneto ištekliai:

1. <https://www.mokykla2030.lt/uta-kas-vyksta-apie-bp-diegimo-tyrimo-rezultatus/> (žiūrėta 2022-03-29);
2. <http://www.webmarketing.lt/10-populiariausiu-socialiniu-tinklu> (žiūrėta 2022-04-03);
3. <https://www.youtube.com/watch?v=lQSYTp1jk5g> (žiūrėta 2022-04-03);
4. <https://www.youtube.com/watch?v=fiy4JbH-tA0> (žiūrėta 2022-04-03);
5. <https://www.plickers.com> (žiūrėta 2022-04-03).

5. PAMOKOS (VEIKLOS) PROBLEMIŠKUMAS: nuomonių įvairovės skatinimo, tautinių, moralinių ir pilietinių vertybių hierarchijos, atvirumo visuomenės kaitai nuostatų ugdymo aspektu

Pamoka (veikla) skatina nuomonių įvairovę, kritišką informacijos šaltinių analizę, inicijuoja diskusijas, dialogą, propaguoja visuomenės atvirumo ir demokratijos principus, sieja pamatines žmogaus teisių ir laisvių idėjas su konkrečios socialinės tikrovės faktais ir procesais.

Giedrė Bazilevičienė,

Jonavos Senamiesčio gimnazija

**Pamokos tema: Melagienos ir sąmokslo
teorijos: kaip jas atpažinti?**

Pagrindinis tikslas

Mokyti pasirinkti šiuolaikinės informacijos sraute; susipažinti su komunikacijos priemonių įvairove, skatinti kritinį mąstymą; analizuoti istorinius faktus, jų pateikimą, faktinės medžiagos patikrinimą.

Mokymosi uždaviniai

- Pažiūrėjęs pateiktą vaizdo medžiagą mokinys gebės atpažinti melagieną.
- Kūrybiškai pasinaudodamas istorinio laikotarpio tekstu sukurs savo melagieną.
- Mokės pristatyti savo vertybines nuostatas bei nuomonę.
- Gebės įvertinti pateiktus faktus ir patars, kaip atsakingai juos rinktis pagal eksperto pateiktus patarimus.

PILIETIŠKUMO UGDYMAS

Tikslinė grupė / amžius / lygis

Mokymo tipas	Mokymo lygis	Dalyko integracija su kitais dalykais
Pamoka	Klasė 10	Informacinės technologijos; Istorija; Etika.

Trumpas apibendrintas visų veiklų (jei yra kelios veiklos) aprašymas

Pastaruoju metu Lietuvoje padaugėjo melagingos informacijos, kaip ją valdyti, atpažinti? Mokiniai išmoks patys nustatyti melagienų šaltinius, tikslus, sužinos, į ką atkreipti dėmesį norint nustatyti melagieną. Atliks kūrybinį darbą, pagal pasirinktą istorinį laikotarpį ir pasirinktą faktą patys sukurs melagieną, pristatys ją draugams. Apibendrins veiklų prasmę ir įvardins sėkmės, sunkumų priežastis.

Metodai / medžiagos pateikimo būdai

Savarankiškas darbas su istoriniu šaltiniu, interneto informacijos paieška ir valdymas. Kūrybinis darbas. Diskusija grupėse.

Laikas (konkrečios veiklos trukmė)

2 pamokos.

Patarimai mokytojams

Pasirinkti istorinį laikotarpį, kuris būtų žinomas ir mokinio nagrinėtas. Pasirūpinti, kad mokykloje būtų prisijungimas prie interneto ryšio, nes jis bus reikalingas visiems mokiniams.

Ištekliai

10 klasės istorijos vadovėlis, mobilus telefonas, užrašai, internetas, enciklopediniai rinkiniai.

Pasiruošimas

Susirasti informaciją apie šių dienų melagienų šaltinius, pateikimo priežastis, žalą asmenybei, visuomenei ir valstybei, pateikti statistiką, kas jas skleidžia.

You Tube filmuotos medžiagos Atlanto tarybos dezinformacijos eksperto Luko Andriukaičio 5 patarimai, kaip atpažinti melagienas.

„5 ŽINGSNIAI KAIP NEPASIMAUTI ANT MELAGIENŲ“

Konkrečios veiklos aprašas:

1-OJI VEIKLA

45 minutės

Pavadinimas: Melagienos ir sąmokslų teorijos, kaip jas atpažinti?

Pagrindinis tikslas

Mokyti atpažinti melagingą naujieną.

Metodai, būdai ir priemonės

Savarankiškas darbas su istoriniu šaltiniu, interneto informacijos paieška ir valdymas, aptarimas su suolo draugu ir diskusija.

Ištekliai

Istoriniai šaltiniai, interneto informacijos valdymas, vadovėlis.

Instrukcijos, eiga

Mokiniam pateikiama 10 faktų pagal pasirinktą istorinį laikotarpį (10 klasei – iš XX amžiaus).

Mokytoja paaiškina melagienų kilmę, jų daromą žalą žmogui, visuomenei, valstybei. Parodo filmuotą medžiagą „5 ŽINGSNIAI KAIP NEPASIMAUTI ANT MELAGIENŲ“.

Savarankiškai kiekvienas mokinys pasirenka šaltinius, kaip patikrinti pateiktą faktą, pasižymi savo atsakymą, bei informacijos šaltinį, kuriuo remiasi.

Mokiniai su savo suolo draugu aptaria atliktą užduotį, pasirinktus šaltinius melagienoms atpažinti.

Nuomonėms išsiskyrus, diskutuojama klasėje, bandoma kartu rasti kompromisinį sprendimą, aptariama, kodėl išsiskyrė nuomonės.

PILIETIŠKUMO UGDYMAS

Mokytoja pateikia argumentus, kaip surasti teisingą sprendimą, kodėl kartais gali būti kelios nuomonės ir kaip jos gali paskatinti melagienų kūrimą.

Patarimai mokytojams / galimi sunkumai

Pasirinkti istorinį laikotarpį, kuris būtų žinomas ir mokinio nagrinėtas. Pasirūpinti, kad mokykloje būtų prisijungimas prie interneto ryšio, nes jis bus reikalingas visiems mokiniams.

Apžvalga / refleksija / klausimai (15 min)

Kas buvo sunkiausia?

Kodėl būtina nepasitikėti viena nuomone?

Ar naudinga gauta pamokos informacija ir kuo naudinga mokiniui?

Ar teko kasdienybėje tikrinti informaciją, ar tai buvo pirmas kartas?

2-OJI VEIKLA

45 minutės

Pavadinimas: Mano naujiena ar melagiena?

Pagrindinis tikslas

Skatinti kritinį ir kūrybinį mąstymą, mokyti formuluoti išvadas.

Metodai, būdai ir priemonės

Kūrybinis darbas, darbas grupėse, diskusija.

Ištekliai

Interneto informacija, istorijos vadovėlis.

Instrukcijos, eiga

Mokiniams pasiūlomas istorinis laikotarpis, kurio melagingą istoriją jis turės sukurti pats. Skiriama 15 min.

Visa klasė suskirstoma į grupes po 4 mokinius, jose pristatomos sukurtos melagienos, aptariamos ir atpažįstamos.

Kiekviena grupė išrenka, mokinių nuomone, įtikinamiausią melagieną, kuri pristatoma klasei. Išrenkama klasės melagiena.

PILIETIŠKUMO UGDYMAS

Mokiniai, atsakydami į refleksijos klausimus, išsako savo nuomonę, ji gali skirtis, tuomet diskutuojama ir ieškoma kompromisinio sprendimo, formuluojamos išvados.

Patarimai mokytojams / galimi sunkumai

Kuriant melagieną mokiniai gali naudotis klasėje esančiais vadovėliais, jeigu mokiniai neturi interneto ryšio, vadovėlis gali būti pagalbini medžiaga melagienos faktui pasirinkti, bet visa kita turi būti mokinio kūrybinis darbas. Įspėti mokinius, kad jie turi susiplanuoti savo laiką kūrybai, tai turėtų būti trumpos informacijos melagiena.

Apžvalga / refleksija:

Kas buvo sunkiausia kuriant melagieną?

Ar lengviau melagieną sukurti ar ją nustatyti?

Kodėl žmogus patiki melagienomis, o tikra informacija nėra įtikinanti?

Ar svarbu visuomenėje, valstybėje kovoti su šiuo reiškiniu, ar palikti tai žodžio laisvės teisei?

PRIEDAS Nr.1

<https://www.youtube.com/watch?v=kb40Xg5E7I>

Arūnė Vaičiūnaitė-Levuškinienė, Vilija Savčenkienė,
Kalvarijos gimnazija

Pamokos tema: Propaganda ir diskreditavimas

Pagrindinis tikslas:

Atliekant šaltinių analizę ugdyti mokinių kritinį mąstymą bei skatinti dialogą žmogaus teisių ir laisvių klausimais propagandos bei diskreditavimo kontekste

Tikslinė grupė / amžius / lygis

Mokymo tipas	Mokymo lygis	Dalyko integracija su kitais dalykais
Pamoka	II (10)	Istorija, Dorinis ugdymas (etika), Geografija, Ekonomika ir verslumas

Trumpas apibendrintas veiklų aprašymas

Mokymosi uždaviniai

Pamokos veiklos skirtos skatinti nuomonių įvairovę, kritišką informacijos šaltinių analizę, inicijuoja diskusijas. Mokiniai dirba su dokumentais, turi atrasti mąstymo klaidas bei jas taisyti diskutuodami.

Pamokos eiga

Pamokos eiga ir laikas	Mokytojo veikla	Mokinių veikla
Pamokos pradžioje skelbiama pamokos tema ir pamokos uždaviniai. (5 min.)		

PILIETIŠKUMO UGDYMAS

<p>Teorinė dalis - supažindinama ir aiškinama, kas yra propaganda. (10 min.)</p>	<p>Klausinėjant mokinių jie „vedami“ link propagandos, kaip reiškinio įvardijimo. Galimi klausimai orientuojasi į dienos ar savaitės aktualijas, mokinių informacijos valdymo galimybes pvz.: Kokios šios dienos naujienos?, Ką rašo X šaltinis? Kokia Jūsų nuomonė apie... ir pan.</p>	<p>Pasyvesni gali gauti užduotį iš anksto „Savaitę sekti informacijos srautus“, jeigu klasė grupė aktyvi, pakanka bendros diskusijos.</p> <p>Pateikiami dokumentai, geriausiai – aktualiosios informacijos publikacijos.</p>
<p>Pamokos praktinė dalis. (20 min.) Remdamiesi šaltiniais ir savo žiniomis, atlikite užduotis.</p>	<p>Propaganda Propaganda yra tyčinis realybės iškreipimas. Kartais paslėptas, kartais gana atviras. Realybės iškreipimas visada reiškia vieną dalyką: vietoj tikrojo pasaulio vaizdo mes susidarome iškreiptą, ne-tikrą, melagingą. Savo esme propaganda yra melas. Dažnai labiau užmaskuotas, nepastebimas, bet visada melas, kuriuo patikime ir už kurio visada slypi kažkas suinteresuotas. Svarbu išmokti objektyviai vertinti situaciją. Tačiau propaganda mąstymo klaidas visada tyčia stengiasi įkalti į galvas. Jei norime efektyviai kovoti su propaganda, turime įgyti įgūdžių, leidžiančių taisyti mąstymo klaidas.</p>	<p>Užduotis</p> <ul style="list-style-type: none"> • Porose aptarti gautą testą, po 5 min. savo įžvalgos dalijasi 2 poros, padaro savo įžvalgų santrauką, po 5 min. įžvalgomis dalijasi 4 poros – šiam aptarimui irgi skiriama 5 min. Papildomos 5 min. skiriamos informacijos suskirstymui pagal kryptis ir įžvalgų užrašymui bendrame sąrašė. • Nustatyti informaciją, kurią tiesiogiai suteikia dokumentas; • Nustatyti dokumento laikotarpį • Nustatyti autoriaus pažiūras; • Įvardinti „mąstymo klaidas“ (perteklinis apibendrinimas, esmė – neteisingas paskiro atvejo apibendrinimas, visa situacija suvokiama remiantis pavieniu neigiamu atveju) • Pabandyti, taisyti klaidą „filtruojant“ keliais aspektais. Taisant klaidą svarbu suprasti, kad pertekliniai apibendrinimai yra neobjektyvūs.

		<p>Minčių filtras – iš mąstymo ar diskusijos pasiimama viskas, kas nepatogu, netinka, verčia matyti kitokį pasaulio vaizdą. Atrodo, kad kai kurių dalykų žmogus apskritai nemato. Paprastai pašalinami geri dalykai, nors kartais tokiu būdu gali būti pašalinamas ir negatyvas.</p> <p>Pavyzdžiai:</p> <p>„Valdžia tik vagia ir nieko gero nepadarė“;</p> <p>„Rusija niekada nieko nėra užpuolusi, neskleiskite propagandos!“;</p> <p>„Tarybiniais laikais niekas žmonių nepersekiojo ir į kalėjimus neso-dino“.</p> <p>Mentalinis filtras tiesiog pašalina viską, kas trukdo iškreiptam, re-alybės neatitinkančiam pasaulio vaizdavimui. Kai visi prieštaravimai pašalinami ir nelieka neatitikimų, absurdiškas realybės atpasakojimas ima atrodyti tikroviškas – itin ryškus propagandoje. Jos kūrėjai neįvardija to, kas jiems prieštarautų.</p> <p>Taisant klaidą svarbu suprasti, kad tam tikrų dalykų pašalinimas trukdo pamatyti tikrovę:</p> <ul style="list-style-type: none"> • gal kažkas valdžioje ir vagia, bet dar nėra buvę tokios valdžios, kuri nedarytų ir naudingų darbų; • Rusija per paskutinį šimtmetį yra užpuolusi dešimtis valstybių, net per paskutinį ketvirtį amžiaus užpuolė kelias valstybes;
--	--	--

PILIETIŠKUMO UGDYMAS

		<ul style="list-style-type: none"> • Pozityvo diskvalifikavimas, arba gerų dalykų nuvertinimas <p>Šios klaidos esmė: geri dalykai pavadinami nesvarbiais, nieko nereiškančiais ar sumenkinami kitais būdais.</p> <p>Viskas, kas tik gali būti gero ir teigiamo, tiesiog neigiama. Gerus dalykus paneigti galima įvairiais būdais.</p> <p>Pavyzdžiai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • „Visi geri mano pažymiai nieko nereiškia, nes turiu ir blogų pažymių“; • „Jei Rusija puls, nieko nereikš tie jūsų bokseriai ir nauji šarvuočiai“; • „Lietuva, žlugus SSRS, nieko gero nepasiekė, tie lazeriai ar vaistai nieko nereiškia“; • „Kam ta jūsų demokratija, niekam jos nereikia“
Refleksija (5 min.)	Mokytojas koordinuoja diskusiją ir minčių fiksavimą	<p>Atsižvelgiant į mokinių užrašytus pastebėjimus, bendrai suformuluojamos išvalgos, kurios turi atsakyti į klausimus:</p> <p>Aš supratau, kad propaganda ...</p> <p>Norint užkirst kelią diskreditavimui reikia...</p> <p>skleidžiamai...</p> <p>Pastaruoju metu aktyviausiai propagandai pasitelkiama...</p> <p>Norima diskredituoti</p>
Vertinimas	Rekomenduojamas kaupiamasis–formuojamasis	

PILIETIŠKUMO UGDYMAS

Patarimai mokytojams:

Diskusija ir veikla, jos rezultatyvumas labai priklauso nuo klasės / grupės dydžio, socialinio / tautinio konteksto, todėl parenkant informaciją į tai labai svarbu atsižvelgti, nes vieniems mokiniams bus sudėtinga aptarti 4 eilučių tekstą, kitiems straipsnis bus per paprastas. Darbo pagrindinė idėja – ne kiekybė, bet diskusija ir teksto kritinis vertinimas „atrandant“. Svarbu, kad pateikiami šaltiniai mokiniams būtų „arti“: laikotarpis, vietovė, naujienų aktualijos ir panašiai.

Ištekliai:

Spauda, virtuali spauda, skelbiamos naujienos socialiniuose tinkluose.

Pasiruošimas:

Sekti aktualijas, paruošti dokumentus pagal planuojamų grupių skaičių, vietas, kur bus užrašomi pastebėjimai, refleksija.

6. PAMOKOS (VEIKLOS) ŠVIETĖJIŠKUMAS – naujų idėjų populiarinimo, kultūrinės, politinės, demokratinės ir patriotinės savivokos ugdymo aspektu

Pamoka (veikla) yra švietėjiška, bet ne didaktiška, kviečianti mokytis, gilintis į problemas, suprasti ir tobulėti.

Skatinanti pažinti, lavinti, kurti ir keisti visuomenę ir save.

Deklaruojanti ir įgyvendinanti susitarimo, savitarpio supratimo, empatijos, bendravimo ir bendradarbiavimo idėjas.

Vilma Dargevičienė,

Prezidento Jono Žemaičio gimnazija

Pamokos tema: Žiniasklaida ir dezinformacija

Pagrindinis tikslas

Paaiškinti žiniasklaidos teigiamą ir neigiamą įtaką asmeniui.

Kritiškai nagrinėti ir vertinti žiniasklaidos informaciją.

Skatinti žiniasklaidos raštingumą.

Uždaviniai

Apibūdins žiniasklaidos svarbą savo ir visuomenės gyvenime.

Aptars ir paaiškins straipsnio pavadinimo patikimumą.

Argumentuotai paaiškins, pateikdami konkrečių pavyzdžių, žiniasklaidos privalumus ir trūkumus.

Vertins žiniasklaidos patikimumą.

PILIETIŠKUMO UGDYMAS

Tikslinė grupė / amžius / lygis

Mokymo tipas	Mokymo lygis	Dalyko integracija su kitais dalykais
Pamoka	10 klasė	Lietuvių kalba Etika Užsienio kalba

Trumpas apibendrintas visų veiklų (jei yra kelios veiklos) aprašymas

Šiandieniniame pasaulyje žiniasklaida vaidina didelį vaidmenį visuomenės gyvenime, todėl būtina atkreipti dėmesį į moksleivių ir žiniasklaidos santykį. Nagrinėjant temą, moksleiviams bus galimybė įvertinti žiniasklaidos svarbą bei kritiškai pažvelgti į jos suteiktas galimybes.

1 veiklos metu atkreipiamas dėmesys į žiniasklaidos priemonių įvairovę. Praktinio darbo metu analizuojami jos privalumai ir trūkumai.

2 veiklos metu kritiškai vertinami informacijos šaltiniai.

Metodai / medžiagos pateikimo būdai

Diskusija, komandinis darbas, individualus darbas.

Laikas (konkrečios veiklos trukmė)

1-oji veikla 45 min.

2-oji veikla 45 min.

Patarimai mokytojams

2 veiklos vienu metu, tai priklauso nuo klasės gebėjimų ir aktyvumo, galima įgyvendinti abu pateiktus variantus.

Ištekliai

Interneto svetainės, straipsniai, dalijamoji medžiaga.

Pasiruošimas

Siekiant pasiruošti produktyviam darbui, sužinoti moksleivių naudojamas žiniasklaidos priemonės.

Kiekvienam mokiniui paruošti dalijamąją medžiagą.

Konkrečios veiklos aprašas

1-OJI VEIKLA

45 minutės

Pavadinimas: Žiniasklaida

Pagrindinis tikslas

Paaikškinti žiniasklaidos teigiamą ir neigiamą įtaką asmeniui.

Metodai, būdai ir priemonės

Diskusija, „Minčių lietus“, darbas grupėse.

Ištekliai

Priedas Nr. 1, interneto svetainės.

Instrukcijos, eiga

I. Mokinių parengimas darbui

Diskusija

Kas yra žiniasklaida?

Kokiomis žiniasklaidos priemonėmis naudojate?

Ką galite sužinoti iš žiniasklaidos?

II. Praktinis darbas (Priedas Nr. 1)

Mokiniai suskirstomi į 5-6 grupes. Grupės išsirenka vadovą.

Mokiniai turi aptarti grupėse ir konkrečiais pavyzdžiais apibūdinti nurodytus žiniasklaidos pranašumus ir trūkumus.

Patarimai mokytojams / galimi sunkumai

Atsakant į klausimą, kokiomis žiniasklaidos priemonėmis naudojate, atsakymai gali būti rašomi lentoje.

Atsakant į klausimą, ką galite sužinoti iš žiniasklaidos, galima kartu su moksleiviais peržiūrėti kelis interneto puslapius.

Dirbant grupėse, stengtis mokinius suskirstyti mažesnėmis grupėmis.

Apžvalga / refleksija / klausimai (15 min)

Pranašumų ir trūkumų aptarimas.

Žiniasklaidos vaidmuo mano gyvenime.

2-OJI VEIKLA

45 minutės

Pavadinimas: Melagienos ir dezinformacija

Pagrindinis tikslas

Kritiškai nagrinėti ir vertinti žiniasklaidos informaciją.

Metodai, būdai ir priemonės

Diskusija, darbas grupėse, individualus darbas.

Ištekliai

Priedai Nr. 2–3, straipsniai. Interneto puslapis

https://www.youtube.com/watch?v=YhErFzESs_Q

Instrukcijos, eiga

Mokinių parengimas darbui.

Diskusija

Ar galima pasitikėti žiniasklaida?

Ar reikia tikrinti žiniasklaidoje esančią informaciją?

Apibendrinant išsakytas mintis ir peržiūrėti vaizdo medžiagą.

https://www.youtube.com/watch?v=YhErFzESs_Q

Temos paskelbimas.

PILIETIŠKUMO UGDYMAS

1 VARIANTAS

Diskusija. (Praktinis darbas su straipsnio pavadinimu).

1. Mokiniai susėda grupėmis (5–6 grupės). Kiekvienas mokinys grupėje pristato savo atsinešto straipsnio pavadinimą ir diskutuoja su kitais apie pavadinimo patikimumą. Grupėse išrenkamas vienas, labiausiai abejotinas straipsnio pavadinimas.

2 VARIANTAS

Praktinis (savarankiškas) darbas su straipsniu.

1. Mokiniai nagrinėja atsinešto straipsnio patikimumą ar nepatikimumą, vadovaujantis informacijos vertinimo kriterijais. Iškilus klausimams, mokytojas individualiai konsultuoja mokinius.
2 priedas.

Patarimai mokytojams / galimi sunkumai:

Galima vertinti reklamas, prie straipsnių pateiktas fotografijas, elektroninius laiškus. Priedas Nr.3

Apžvalga / refleksija

1 VARIANTAS

Kiekviena grupė pristato išrinkto, labiausiai nepatikimo straipsnio pavadinimą kitoms grupėms ir pagrindžia savo pasirinkimą. Kitų grupių mokiniai gali užduoti jiems kilusius klausimus.

Kodėl yra pateikiamas klaidingas straipsnio pavadinimas?

Mokinių nuomonės rašomos lentoje. Galima sunumeruoti pagal aktualumą.

2 VARIANTAS

Mokiniai pristato rastus straipsnio nepatikimumo arba patikimumo bruožus.

Kodėl žiniasklaida vadinama „Ketvirtąja valdžia“?

PILIETIŠKUMO UGDYMAS

PRIEDAS NR. 1

Žiniasklaidos pranašumai	Žiniasklaidos trūkumai
Greitas susisiekimas	Priklauso nuo technologijų
Komunikacija	Sukuria priklausomybę
Nuotolinės studijos	Ne visada patikima
Globalizacija	Autorystės problemos
Sumažina kultūrinį atotrūkį	Manipuliacija
Reklama	Mažai tiesioginio bendravimo
Informacijos sklaida	Informacijos žala
Pigu	

PILIETIŠKUMO UGDYMAS

PRIEDAS NR. 2

Vertinimo kriterijai

1. Pavadinimas.

Pavadinimas neturėtų skelbti išankstinių išvadų, piršti nuomonės.

2. Autorius.

Kas yra informacijos autorius? Ar tiksliai ir aiškiai nurodytas autorius? Ar autorius atstovauja kokiam nors organizacijai?

3. Faktai ir aplinkybės.

Informacijai keliami klausimai: Kas? Ką? Kur? Kada? Kodėl? Kaip?

Ar pateikta informacija informatyvi, neprovokuojanti, be išankstinio nusistatymo? Ar faktai atskirti nuo nuomonių?

4. Nuomonių įvairovė.

Turi būti pateikiamos įvairios įvykio dalyvių nuomonės.

PRIEDAS NR. 3

Vertinant reklamą, elektroninius laiškus, fotografijas pildoma lentelė:

Vertinimo objektas	
Kas sukūrė / parašė?	
Kokiu tikslu pateikiama (-as)?	
Kokie motyvai?	
Ar galiu pasitikėti?	

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Rasa Aškinytė, Liutauras Degėsys. Etika kaip loginio mąstymo teorija ir praktika. Vadovėlis aukštųjų mokyklų studentams. Vilnius, VPU leidykla, 2006.
2. Etika 7-9 klasei. Vadovėlis vidurinėms mokykloms, Kronta, 2002.
3. Mano ir Tavo šalis Lietuva. Sociokultūrinio ir pilietinio ugdymo vadovėlis. (aut. R.Aškinytė, L.Degėsys). Vilnius, Kronta, 2003.
4. Mano ir Tavo šalis Lietuva. Sociokultūrinio ugdymo vadovėlis. Aut. R.Aškinytė, L.Degėsys. - V., Vaistų Žinios, 2008.
5. Degėsys, Liutauras. Suaugusiųjų mokymo specifika ir suaugusiųjų švietimo plėtros problemos.// Mokymosi visą gyvenimą strategija. Požiūrių įvairovė. -V., Efrata, 2009.
6. Mokymasis mokyti: neformaliojo suaugusiųjų mokymo(si) modulis[lietuviškam leidimui adaptavo ir parengė Liutauras Degėsys] ; [iš anglų kalbos vertė Auksė Kuokštienė, Reda Ona Dūdienė]. Vilnius.
7. Mano ir Tavo šalis Lietuva. Mokytojo knyga (aut. R.Aškinytė, L.Degėsys ir kt). Vilnius, Kronta, 2004.
8. Pilietinės kompetencijos pagrindai. Mokytojo knyga. – Vilnius, Kronta, 2006. – Sudarytojai – L Degėsys, R.Totoraitis.
9. Degėsys L., Bužinskas G. Ekonominio gyvenimo mitologija ir kasdienybė. –Vilnius: Kronta, 2007.
10. Degėsys L., Bužinskas G., Aškinytė-Degėšienė R., Kanapinskaitė J. Kasdienio ir socialinio gyvenimo tikrovė. –Vilnius: Kronta, 2007.
11. Degėsys L. Socialinės struktūros analizės problemos ir pilietinio ugdymo metodologija// Žmogus ir žodis, Filosofija, Mokslo darbai, 2007, 9 t., Nr.4, p. 23-28.
12. Degėsys L. Ugdymo teorija kaip socialinės tikrovės dekonstrukcija ir interpretacija. Žmogus ir žodis, 2009, t. IV. p. 41–46.
13. Degėsys L. Ugdymo fenomenų filosofinės analizės klausimu. Pedagogika, 2011m., T.102, p. 25-32.
14. Degėsys L. Reikšmės ir prasmės problema ugdymo filosofijoje ir psichologijoje. Žmogus ir žodis, 2012, 14, t. IV. p. 25-30.
15. Degėsys, Liutauras, Jūratė Baranova. Filosofijos didaktika modernizmo ir postmodernizmo takoskyroje. P. 309 - 328// Ugdymo paradigimų iššūkiai didaktikai: kolektyvinė monografija. Vilnius : Lietuvos edukologijos universiteto leidykla, 2014. ISBN 978-9955-20-973-7

16. Jurate Baranova, Liutauras Degėsys. Philosophical Didactics: How Creativity can be Compatible with Critical Thinking in Mediterranean Journal of Social Sciences, Vol 6, No 2 S5 (2015), April 2015, p. 319-327. ISSN 2039-2117 (online) ISSN 2039-9340.
17. Degėsys, Liutauras. Socialinių fenomenų teorinių legitimacijų problemos. Žmogus ir žodis, 2015, 17, t. IV. p. 62-78. ISSN 1392-8600 E-ISSN 1822-7805
18. Teacher Education for Change. The theory behind The Council of Europe Pestalozzi Programme. Council of Europe Publishing, 2011.//L.Degėsys. Education as liberation of the self: principles and concepts of learning and teaching in the Pestalozzi Programme.

GEOGRAFIJA

Rengėjas *Darius Česnavičius*

Turinio redaktorius *Šarūnas Gerulaitis*

1. GEOGRAFIJOS TIRIAMOSIOS VEIKLOS MOKYKLOJE METODINIAI ASPEKTAI

1.1. Geografijos prioritetai / privalumai užsienio nacionalinių ugdymo programų tyrimų analizės pagrindu

Geografijos dalykas mokykloje turinio prasme vienas labiausiai kintančių ir greičiau prisitaikantis prie spartėjančios švietimo ir gyvenimo dinamikos. Tuo pačiu dalykas išlieka reikšmingas ir būtinas visapusiškos asmenybės ugdymui. Toliau apžvelgiami du svarbiausi šiuolaikinės mokyklinės geografijos aspektai, įgyvendinant nacionalines ugdymo programas: dalyko integracija ir stiprėjančios kaip savarankiško dalyko pozicijos nacionalinėse užsienio šalių ugdymo programose.

Dalyje šalių (taip pat ir Lietuvoje) buvo bandoma geografiją paversti integruotu dalyku arba integruojančiu mokymosi elementu. Daugelis nacionalinių programų kūrėjų naudojami populiariausiu pastarojo laikotarpio dalyko integracijos modeliu, išplėtotu amerikietės Robin Fogarty prieš 30 metų (Fogarty, 1991; 1991). Ji pateikė 10 integracijos modulių trimis vektoriais (vienoje disciplinoje, keliose disciplinose, ugdymo koncepcijos visumoje). Dalis autorių teigia, kad taikant bent kelis modelius ugdymo programų koncepcijose, jie veikia pozityviai (Schumacher, 1995; Gibbons, 1979; Lounsbury, 1996; Leite, Fernandes, Figueiredo, 2020).

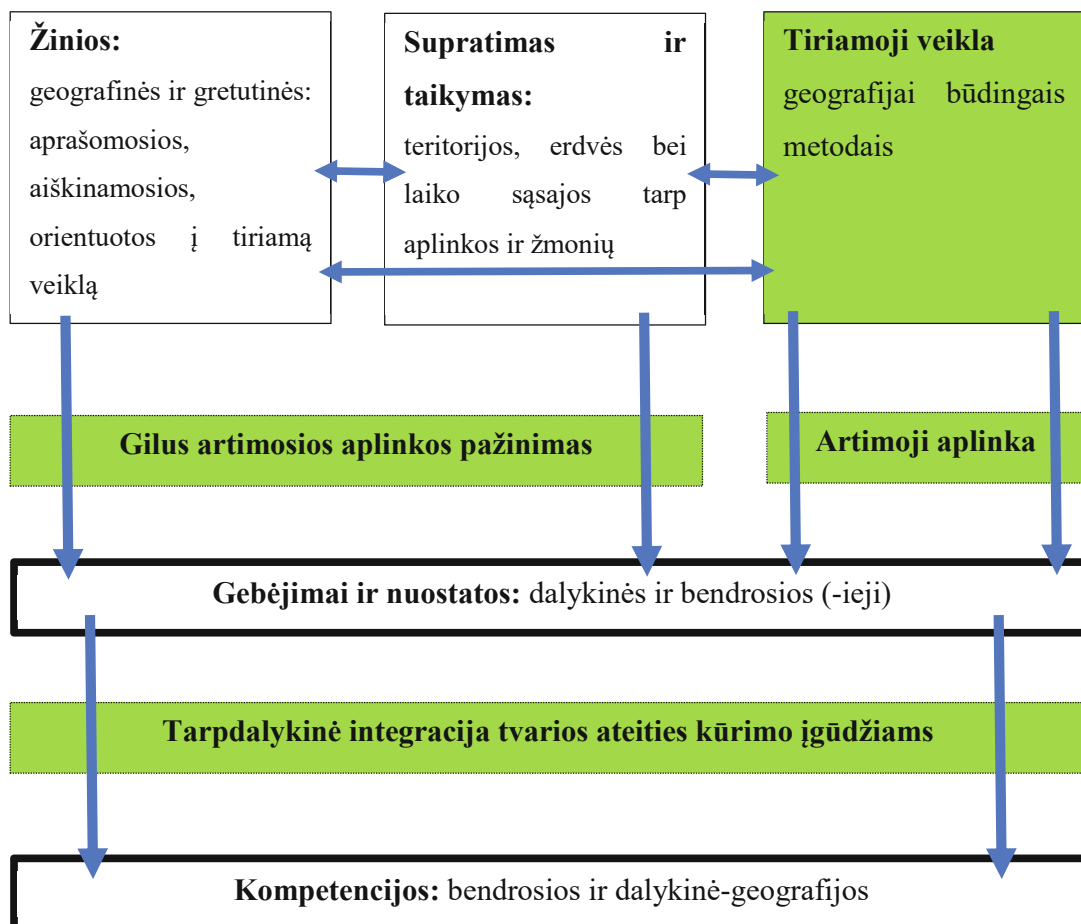
Bene ryškiausias šiuolaikinės mokyklos transformacijų modeliotojas britas Michael Young ir toliau gina savo tarpdisciplininių ugdymo programų būtinybę ateities, o gal ir dabarties, nacionalinių programų rengimui (Young, Muller, 2010). Tačiau čia galima taikyti praktiškesnius švietimo pro-

GEOGRAFIJA

blemų kelius, pvz., nacionalinius susitarimus dėl disciplinų persidengimo, terminologijos, tiriamųjų aspektų ar procesų apibrėžtumo. Tai vestų prie nacionalinio susitarimo: koks kiekvienos disciplinos indėlis į ugdytinį / ugdymo rezultatą ir kokių algoritmu sekant to turima pasiekti.

Tačiau daugeliu atveju tai nepadidina ugdymo efektyvumo, nes tokiu būdu nuskurdusi geografija nebegali išlaikyti loginės sekos (mokymo(si) algoritmo, 1 pav.) ir tampa pseudoinstrumentu (Bouwman, Béneker, 2018). Jau nuo pradinio ugdymo geografija tarsi ištrinama dėl mokinio krūvio ir svarbesnių dalykų / temų viršenybės (Usher, 2020). Be to, integracija tarpdisciplininiu lygiu eliminuoja vietos (lokalios) geografijos prioritetą ir sumenkina ugdymo universalumą, t. y. mažina mokymosi turinio pasirinkimo laisvę (Lambert, Hopkin, 2014).

Atskiros mokslo studijos pagrindžia, kodėl mokykloje reikia turėti atskirą geografijos dalyką, kuriame vyresnėse klasėse būtų taikomas sinergetinis (geografija tam tinka idealiai) problemomis pagrįstas požiūris, pabrėžiantis tvarios ateities koncepcijas ir procesus; geografija yra gyvybiškai svarbi jaunimo ugdymo dalis, net jei ji gali būti išreikšta skirtingais būdais skirtingose nacionalinėse aplinkose (Dizon, 2021; Butt, Lambert, 2014; Lee, Butt, 2014; Hopkin, 2013).

1 PAV. Geografija kaip mokymosi disciplinos visuma tiriamosios (veiklos) paradigmos atžvilgiu.

Tiriamoji paradigma – tai atgimstanti geografijos mokymo nuostata, kai dalyko mokymas siejamas su geografinės aplinkos ir informacijos tyrimais tarpdisciplininiame kontekste taikant geografijai būdingus tyrimo metodus. Žalia spalva – šiuolaikinės mokyklinės geografijos prioritetai.

Dalies žinomų šalių geografijos šiuolaikinių (dabar įgyvendinamų) bendrųjų programų orientuotos į aplinkos ir visuomenės gerovę bei tvarumą, holistinio pasaulio supratimo ugdymą (pvz., Maude, 2014; Sirpa Tani, 2014; Yasar, Seremet, 2009; Casinader, 2016; Daugherty, Jones, 1999; Lloyd and others 2015). Tikima, kad geografija įgalina mokinius puoselėti / keisti socialiai teisingą ir tvarią ateitį, tačiau lygiagrečiai ne mažiau svarbus nacionalinis ir tarpkultūrinis identitetas. Tam būtina:

- gilios žinios ir supratimas, kodėl pasaulis yra toks, koks jis yra;
- gebėjimai, pagrįsti tiriamąja veikla: teritorijos, erdvės bei laiko sąsajos tarp aplinkos ir žmonių; gyvenamosios (artimos) vietovės tyrinėjimo prioritetas;
- dalykinių ir universaliųjų (atitikmuo – bendrųjų, red.) kompetencijų, tinkamų nuostatų, įgaliinančių kurti tvarią ateitį.

Atsižvelgiant į anksčiau minėtas studijas, galima išskirti tokius mokyklinės geografijos pranašumus ir plėtojimo prioritetus šiuolaikinėje / pažangioje mokykloje:

1. Gilus artimos aplinkos ir gretimų erdvių pažinimas (žinios ir supratimas).
2. Kompleksinė tiriamoji veikla artimojoje aplinkoje ir pasaulinių problemų / iššūkių kontekste.
3. Tvarios ateities kūrimui reikalingų kompetencijų ir nuostatų įtvirtinimas tarpdisciplininiu bendradarbiavimu (tarpdalykinė integracija).

1.2. Geografijos tiriamoji veikla mokykloje: samprata, metodai, formos

Tiriamoji veikla artimojoje aplinkoje ir pasaulinių problemų / iššūkių kontekste tampa svarbiausiu mokyklinės geografijos prioritetu daugelyje pirmaujančių švietimo šalių, taikančių geografijos discipliną kaip atskirą visapusiško ugdymo sudėtinę dalį. Geografijoje tiriamosios veiklos paradigmos pagrindas – **geografinių teiginių patikrinimas lauko tiriamaisiais darbais** (mokymosi simboliais sustiprinimas realybėje); **geografinių klausimų kėlimas ir**, remiantis surinkta, išanalizuota apibendrinta medžiaga, **atsakymas į tyrimo pradžioje iškeltus klausimus**.

Tiriamoji veikla iš esmės yra mokymasis per mokinių veiklas (kas labiausiai atspindi naujosios geografijos BUP koncepciją), o geriausiai ją atspindi patirtinio mokymosi koncepcija. Geografams itin svarbus betarpiškas aplinkos tyrimas arba bet kuri suplanuota praktinė veikla (turint teorinį pagrindą ir bent minimalų pasiruošimą veikloms, t. y. žinias ir gebėjimus), vadovaujant mokytojui. Šiuo atveju mokiniai stebi, kartoja, matuoja ir fiksuoja tai, ką mato realiame pasaulyje, todėl motyvacija

turėtų būti didelė, nes jų sėkmė yra susijusi su jų pačių pastangomis. Lauko tyrimų esmė mokykloje – mokymosi simboliais sustiprinimas realios aplinkos suvokimu.

Kodėl tiriamoji veikla mokykloje? Pateikiame kelis svarbius šios veiklos argumentus:

- mokymasis veikiant – patirtinis mokymasis;
- kaupiami pirminiai duomenų šaltiniai: fotografija, lauko eskizai, matavimai / skaičiavimai, stebėjimai, apklausų duomenys, interviu / istorijos, mėginiai ir kt.
- ugdo vietos pojūtį ir artimosios aplinkos jausmą;
- keičia mokymosi aplinką (dažniau išvedame mokinius iš klasės);
- mokymasis bendradarbiaujant / komandinis darbas;
- aktyvus mokymasis mokykloje / mokymosi mokykloje laikotarpiu (mažiau namie);
- aktyvios mokymosi metodikos / skatinančios motyvaciją mokyti;
- mokymas suprasti vertinimą / realus įsivertinimo suvokimas;
- individualus mokymasis / galimybė diferencijuoti užduotis.

Suteikia mokytojams galimybę apsibrėžti geografijos mokymo prioritetus ir siekiamybes; plėtoti bendravimą su kolegomis; dalintis gerąja patirtimi; tvarkyti mokymo išteklius ir kurti / plėsti mokymo bazę, adaptuoti vertinimo sistemą ir kt.

Patirtinio mokymo(si) samprata. Patirtinis ugdymas – tai mokinių ugdymo per veiklas strategija. Patirtinis mokymas(is) – tai nuolatinis veiklos, orientuotos į praktinius gebėjimus, taikymas mokymosi procese. Jis reikšmingai papildo bet kurią mokymosi strategiją. Patirtinis ugdymas, papildantis „tradicinį“ mokymąsi, be kita ko, papildomas mokinio emocijomis, pojūčiais, individualiomis reakcijomis ir elgesiu, realybės suvokimu siejant simbolius su tikrove, išlaisvina kūrybos galias.

Patirtinis mokymas(is) – tai mokymo(si) strategija, kai esminis mokymo(si) išteklius yra patirtis. Tai mokymas(is) veikiant, kai besimokantieji kuria savo žinojimą, įgauna įgūdžių, ugdomi gebėjimus ir vertybes iš tiesioginės savo, o kartais ir kitų patirties. Patirtinis mokymas(is) yra integrali aktyvaus mokymo(si) dalis, nes jis vyksta tik tada, kai besimokantieji yra „įtraukiami į tam tikrą veiklą, ją kritiškai reflektuoja ir analizuoja, o gautų rezultatų pagrindu įgyja naudingų įžvalgų, kurias panaudoja savo suvokimui ir elgesiui keisti” (Gerulaitis, Vaivadienė, 2019). Tai nėra nauja idėja, o XX a. įtakingu patirtinio mokymo skleidėju laikomas amerikietis John Dewey (Dewey, 1938).

1.2.1. Pagrindiniai geografijos tiriamosios veiklos metodai mokykloje

Dėl gausių metodų interpretacijų pastaruoju metu nebetikslinga ieškoti ir aprašyti metodų įvairovės. Mokykloje sėkmingai taikyti galime ne visus geografinių tyrimų metodus. Todėl svarbu susi-

GEOGRAFIJA

telkti ties pagrindiniais tiriamosios veiklos metodais, kurie efektyvūs mokykloje. Remiantis daugeliu autorių, svarbu ne metodų įvairovė ar variacijos, o metodų tikslingumas – būtent geografini tiriama-jai veiklai. Galime išskirti dvi pagrindinių metodų grupes:

1. Specifiniai geografijai būdingi metodai. Jie apima geografinius lauko tyrimus / stebėjimą, kartografinį, rajonavimo, geografinės kompleksinės analizės, geografinės prognozės, geoinforma-cijos metodus.
2. Kiti metodai, dažnai tikslingai taikomi geografiniuose tyrimuose: istorinis metodas, lyginama-sis (lyginamosios analizės, daugialypės analizės), statistinis, ekonominis-matematinis, mode-liavimo metodai.

Lauko tyrimas – duomenų surinkimas iš tiesioginių šaltinių, vadinamųjų pirminių duome-nų šaltinių kaupimas. Nors metodas paprastai apibūdinamas kaip kokybinis tyrimas, jis gali apimti (ir dažnai apima) kiekybinius duomenis. Geografinis lauko tyrimas siejamas su geografijos tiriamais objektais. Kartais šis metodas suprantamas ir plačiau nei geografijoje – bet koks pirminių (originalių) duomenų rinkimas. Kai kuriuose moksluose jis naudojamas ir **stebėjimo metodo** sinonimu. Dažnai tik vietoje galima nustatyti arealus, ribas, specifiškumus ir kt. Darbas „lauke“ padeda naujai pažvelgti į daugelio reiškinių prigimtį ir pamatyti tai, ko anksčiau nepastebėjo joks kitas tyrinėtojas (arba neat-kreipė dėmesio). Mokiniam jis padeda pajusti realybę mokymosi kontekste. Kartais nebūtinai reikia stebėti gamtą savo akimis. Daug informacijos gaunama filmuojant iš dronų, palydovų ir pilotuojamų orlaivių. Be to, **nuotolinis stebėjimas** gali apimti informacijos rinkimą iš automatiškai veikiančių įrenginių (mokyklos meteorologinė stotelė, vaizdo kamerų tinklas ir kt.). Šiuo metu yra daug laisvai prieinamų stebėjimo sistemų realiuoju metu.

Kartografinis metodas – geografinio pažinimo ir tyrimo metodas, apimantis erdvių gamtos ir žmogaus sukurtų objektų vaizdavimą grafiniais modeliais plokštumoje. Nors apima įvai-rius kartografinius kūrinius, mokykloje dažniausiai naudojami žemėlapiai ir jų rinkiniai, planai ir skaitmeniniai žemėlapiai. Naudojant šį metodą mokinys tampa ir vartotoju, ir kūrėju. Viena vertus, analizuojami jau sudaryti žemėlapiai, nes toks informacijos pateikimo būdas žmogui yra patogiau-sias. Kita vertus, kuriami nauji žemėlapiai, kurie vizualiai atspindi surinktą informaciją. Žemėlapių naudojimas padeda interpretuoti kraštovaizdį ir nustatyti vietas bei reiškinius naudojant žemėlapi-o elementus; svarbu mokėti susieti žemėlapi su kraštovaizdžiu ir tiksliai nustatyti savo dabartinę padėtį kraštovaizdyje, žemėlapyje. Stambaus mastelio žemėlapiai ir planai (topografiniai) naudingesni at-liekant veiksmus vietovėje. Kuriant mokinys žymi žemėlapyje ar užduoties lape reikiamus objektus, simbolius pagal užduotį, tuo būdu pats kurdamas savo kartografinę istoriją.

GEOGRAFIJA

Geografinės kompleksinės analizės metodas – specifinis geografinių komponentų visumos analizės metodas, nors pati kompleksinė analizė moksle dažnai tapatinama su matematinės analizės atšaka – sudėtingų kintamųjų funkcijų teorija. Geografijoje šis metodas taikomas kaip erdvinių sistemų (pasiduodančių rangavimui) analizė, statiniu ar dinaminiu požiūriu. Metodo esmė – kintamųjų modeliavimas ir prognozė, siekiant konkretaus erdvinės sistemos visapusiško (arba bent įvairiapusiško) įvertinimo.

Geografinės prognozės metodas glaudžiai susijęs su modeliavimu ir remiasi geografinių procesų teorijomis ir sukurtais modeliais, įgalinančiais numatyti įvykių raidą. Paprasčiausias pavyzdys yra savaitės orų prognozė. Tačiau geografojai taip pat numato ateinančius dešimtmečius ir net šimtmečius.

Geoinformacijos metodas rečiau taikomas mokyklinėje geografijoje, apima darbus, susijusius su didžiulių statistinės informacijos šaltinių rinkimu naudojant specifines priemones, pvz., kosminius palydovus, meteorologines stotis ir kitus plačiuosius geografinės informacijos tinklus. Galimas pritaikymas prasitę atvėrus laisvai prieigai nuolat papildomas duomenų bazes. Nors tai nuotolinis tyrimo metodas, tačiau gali būti nepaprastai įtraukus.

Rajonavimo metodas – nors dažnai tik geografijoje taikomas metodas (vienos teritorijos padalijimas į rajonus), tačiau mokykliniuose tiriamuose darbuose yra itin retas, o ir jo tikslumas kartais abejotinas. Dažniau mokiniai naudojami jau esamais rajonais (regionais) kaip tyrimo bazė. Rajonavimo metodą galima taikyti, pvz., žemėnaudų tyrimuose.

Istorinis metodas naudojamas objekto ar reiškinių kaitos dinamikos tyrimams. Tam analizuojami istoriniai duomenys. Dažnai tokia analizė padeda rasti geografinių reiškinių priežastis ir pasirošti kitų metodų naudojimui. Mokykloje dažnai šis metodas naudojamas kaip teorinio projekcinio darbo dalis ar analitiniais darbais.

Lyginamasis (lyginamosios analizės, daugialypės analizės) **metodas** – vienas plačiausiai taikomų daugelyje dalykų. Šiuo metodu galima siekti įvairių uždavinių sprendimo būdų: aprašomojo (panašumo ar skirtumo nustatymo) arba analitinio (aiškinimo, numatymo, praktinių rekomendacijų). Šios aplinkybės ir lemia lyginimo būdų, veiksnių, viso tyrimo analizės ir organizavimo realizavimą. Lyginant objektas suskaidomas į dalis, išskiriami jų ypatumai. Jų gretinimas reiškia elementų siejimą. Palaipsniui gilėjančios analizės ir sintezės kaita leidžia lyginimu atskleisti objektų vienodumo, skirtingumo, tapatumo ir panašumo santykius. Norėdami rasti modelius, geografojai turi

palyginti skirtingus procesus tarpusavyje. Jie ieško geografinių procesų ir reiškinių panašumų ir skirtumų, juos klasifikuoja.

Statistinis metodas – vienas labiausiai priimtinių mokiniams. Statistika yra svarbiausias įrankis beveik bet kuriame moksle, ir geografija nėra išimtis. Remiantis statistika, galima sudaryti įvairius ją atspindinčius žemėlapius ar kitus geografinius kūrinius, ji suteikia tyrėjams informacijos apdorojimo metodus, pvz., galima nustatyti koreliaciją tarp bet kurios parametru poros (statistika rodo, kad šalyse, kuriose rūkančių gyventojų yra mažai, gyvenimo trukmė yra ilgesnė).

Ekonominis-matematinis metodas kartais atskiriamas nuo statistinio metodo ir siejamas su sudėtingesnių socialinių ekonominių rodiklių, kaip bendrasis vidaus produktas, mirtingumas ir gimstamumas, gyventojų tankumas, migracijos ir emigracijos lygiai, skaičiavimu.

Modeliavimo metodas – tai tam tikrų objektų, objektų sistemų arba procesų santykių ir elgsenos atskleidimas sudarant ir tyrinėjant modelius. Paprasčiausio Žemės modelio pavyzdys yra gaublys. Dažnai mokiniai kuria tam tikro objekto (ugnikalnio, jūros kranto) atkuriamuosius modelius, rečiau imitacinius. Yra ir sudėtingesnių modelių geografijoje, įskaitant ir skaitmeninius.

1.2.2. Geografijos tiriamosios veiklos mokykloje formos

Tiriamoji veikla gali apimti įvairias formas. Detaliai jų neapatarsime ir išsamiai neklasifikuosime, tačiau remiantis praktine veikla mokykloje reikėtų išskirti tiriamosios veiklos aplinkas ir tiriamąsias veiklas pagal paskirtį bei kompleksiskumą. Pagal aplinką tiriamosios veiklos:

1. Geografijos kabinetas;
2. Mokyklos ir kitos uždaros erdvės (laboratorijos, IT klasės, viešos erdvės, kiemas, muziejus, pažinimo centras, mokslo centrai, gamybinė įmonė, kūrybinės dirbtuvės ir t. t.);
3. Lauko aplinka (mokyklos teritorijoje arba už jos ribų).

Pagal paskirtį galima išskirti praktinius, pažintinius ir mokslinius tiriamuosius darbus. Gebėjimų ugdymas praktinėse veiklose (taikomieji, analitiniai ir empiriniai darbai, atskiri stebėjimai ar eksperimentai, bandymai ir kt.) atsispindi **praktiniuose darbuose**. Žinių ir gebėjimų taikymas tiriamuosiuose kompleksiniuose darbuose (pvz., projektai), sutelktas į tyrinėjimus, o pagrindinė forma – **pažintiniai tiriamieji darbai**. Čia **projektinė veikla** – mokymo metodas, kai mokiniai įgyja ir taiko įgūdžius ilgą laiką kurdami projektą, kuriame atlieka išsamų konkrečios temos ar klausimo tyrimą bei parengia jo pristatymą. Moksliniai (akademini) tyrimai (trumpalaikiai ir ilgalaikiai) mokykloje turi atitikti minimalius mokslo darbams keliamus reikalavimus; pagrindinė forma – **moksliniai darbai**. Tiriamųjų darbų formų pavyzdžiai pateikti 1 lentelėje.

1 LENTELĖ. Geografijos tiriamųjų veiklų formos ir pavyzdžiai

Tiriamųjų veiklų formos	Praktiniai darbai	Pažintiniai tiriamieji darbai	Moksliniai darbai
Tiriamųjų veiklų pavyzdžiai	praktinis darbas; kompleksinis praktinis darbas; integruotas kompleksinis praktinis darbas; praktinių įgūdžių savaitė; geografinis žaidimas	pažintinis tiriamasis darbas; trumpalaikis ar ilgalaikis projektas; GIS projektas; tolimoji lauko praktika	mokslinis tiriamasis darbas; integruotas mokslo tiriamasis darbas; ekspedicija

Tiriamosios veiklos už mokyklos ribų, lauko aplinkoje **organizavimo etapai**

1. Išankstiniai susitarimai ir bendroji tvarka.

1.1. Mokyklos politika. Laikytis arba kurti mokyklos bendrąsias tvarkas ir ugdymo planus, kuriuose numatyti tiriamieji darbai ir jų organizavimo ypatumai.

1.2. Bendradarbiavimas. Aptarti ilgalaikį planą su kolegomis ir vadovais, atlikti išankstinį apibendrintą tiriamųjų veiklų poreikio ir įgyvendinimo aprašymą. Jeigu organizuosite integruotas veiklas, jas derinti su kolegomis. Aptarti, ar reikės papildomų mokytojų.

1.3. Informavimas. Informuoti atsakingą mokyklos vadovą ir suderinti preliminarų vykimo laiką bei trukmę. Informuoti tėvus. Paruošti instruktažą ir instrukuoti mokinius.

2. Planavimas.

2.1. Organizuojamos veiklos tikslai ir uždaviniai, siekiamybės pagal ugdymo programą, veiklos metodai ir formos, priemonės, refleksija, vertinimas.

2.2. Veiklos vietos parinkimas, patikrinimas ir detalus išplanavimas.

2.3. Judėjimas. Transportavimas į veiklos vietą, transporto organizavimas, įveikiamų atstumų planavimas.

2.4. Tiriamosios veiklos eiga, scenarijus. Mokytojų ir mokinių kiekis, paskirstymas į darbo grupes. Veiklų trukmė.

2.6. Biudžetas.

2.5. Tolesnis darbų atlikimas grįžus iš lauko tyrimų. Darbų aptarimas, ataskaitų rengimas. Kokie bus mokymosi rezultatai? Vertinimas ir įsivertinimas.

3. Planavimo tikslinimas prieš veiklą – pasiruošimo seka (algoritmas).

3.1. Pasiruošimas prieš veiklą. Paruošti veiklos lapus ir priemones; patikslinti judėjimo grafikus; patikslinti vietos specifikos sąlygas; ar reikalinga išorės pagalba; mokinių sąrašai ir telefonai, instruktavimas dėl saugaus darbo atlikimo, pirmosios pagalbos rinkinys.

3.2. Fiziniai mokinių poreikiai tiriamosios veiklos vietoje. Tinkama apranga ir apsaugos

GEOGRAFIJA

priemonės. Pasiruošimas fiziniams poreikiams (gėrimai, tualetai, poilsio vietos, sėdimos vietos, pertraukos, kepurės ir t. t.). Maitinimas (jei veikla trunka ilgiau nei 1,5 val.).

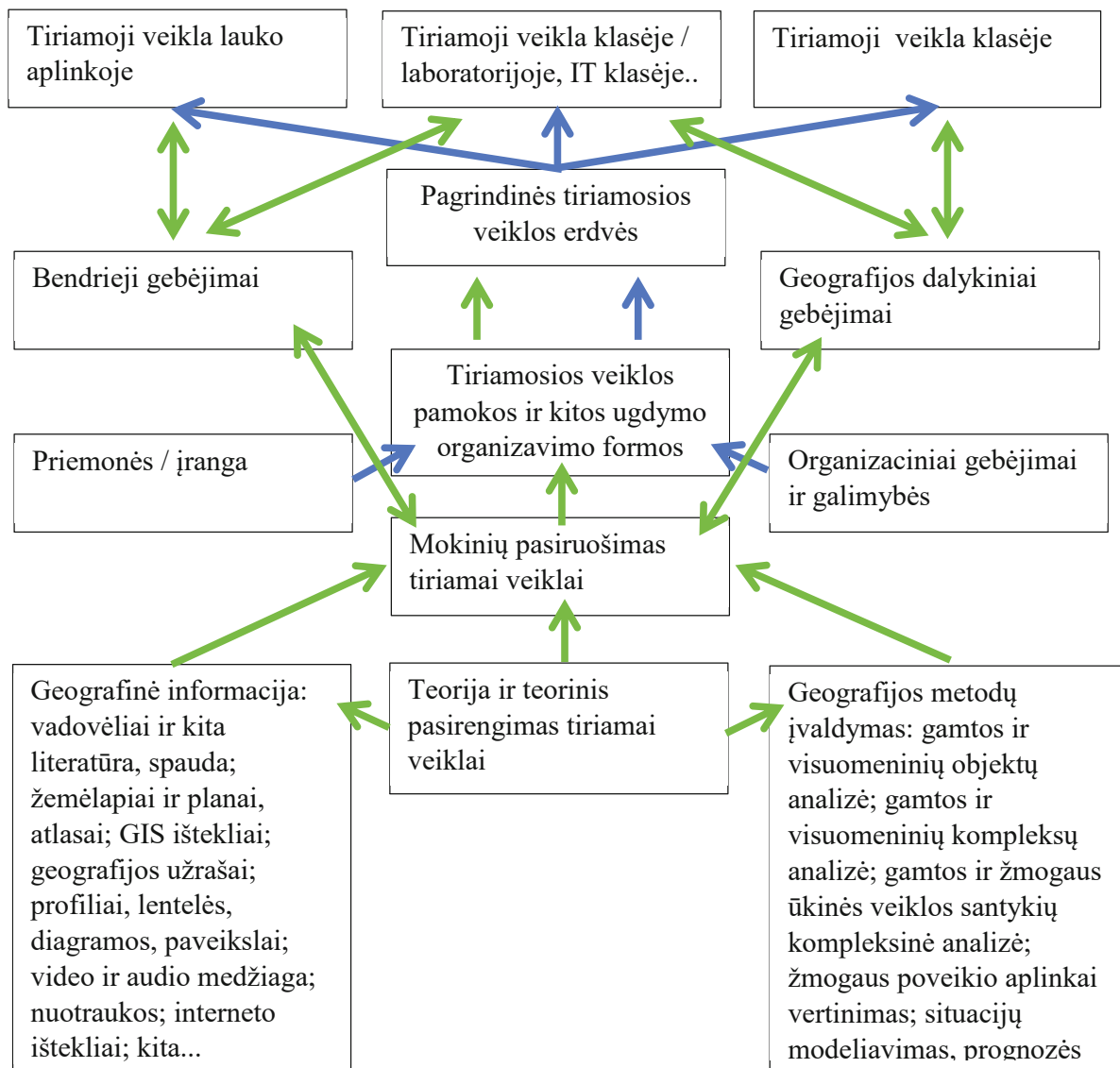
4. Tėvų informavimas ir grįžtamasis ryšys. Informaciniai pranešimai tėvams / globėjams (veiklos / išvykos tikslas, išlaidos / maitinimas ar pan.; reikalinga speciali įranga, apranga; išvykimo ir grįžimo laikas; iš tėvų – sutikimas veiklai, atsakymas/ patvirtinimas / leidimo raštas, jei reikia – medicininės pagalbos atvejų priežastys, alergijos ir pan.

5. Pasiruošimas klasėje.

5.1. Veiklų aptarimas su mokiniais. Instruktažas. Supažindinimas su naudotinais prietaisais ir įranga, jei reikia – veiklų imitavimas kabinete ir pan.

5.2. Veiklos / išvykos paruošiamieji rašto darbai. Aptariama veikla grįžus į klasę.

Metodinis pasiruošimas tiriamai veiklai pavaizduotas 2 pav.

2 PAV. Principinė tiriamosios veiklos mokykloje išteklių schema. Mėlynai – organizaciniai ir metodiniai ištekliai; žaliai – ugdytinio pasiruošimas tiriamai veiklai ir grįžtamasis ryšys.

1.3. Geografijos bendrosios ugdymo programos integracija su kitais dalykais

Geografijos turinio integracija su kitais mokomaisiais dalykais apsiriboja tarpdalykine integracija. Tai viena priimtinausių geografijos mokytojams integracijos formų. Jau minėta, kad R. Fogarty (Fogarty, 1991) apibendrina mokomųjų dalykų integracijos formas (gal tiksliau – strategijas) bendruosiuose ugdymo dokumentuose. Daugelis didaktikos specialistų jas plačiai naudoja, todėl jomis galime remtis ir šiose rekomendacijose. Integracija vienoje disciplinoje dažnai jau pateikiama programose. Itin sudėtingas procesas – integracija ugdymo koncepcijos visumoje, kuomet išnyksta mums geriausiai suvokiama teminė geografija, geografinių tiriamųjų darbų unikalumas ir realaus pasaulio „kvapai“ (Even, 2003). Sudėtingiausia sinergetinė integracija skirta profesiniam ar aukštajam mokslui.

Integracija keliose disciplinose perspektyviausia, o ir Lietuvos mokytojų įdirbis čia – didelis. Todėl toliau pateiksime naujųjų BUP integracijos galimybes geografijai (2 lentelė), dažniau tiriamosios veiklos pobūdžio (kai kurių artimesnių integracijai dalykų).

2 LENTELĖ. Geografijos integracijos galimybės naujose bendrosiose ugdymo programose (pagal mokymosi turinį ir ugdymo pakopą)

Integruojamas dalykas, klasė: istorija 5-6, 9, 10 kl. kursas / geografija – 6,9,10 kl.			
BUP sąsaja (trumpai) integruojamo dalyko	BUP sąsaja (trumpai) geografijos	Galimos temos (tematika)	Pastabos
Žemėlapis: istorinių objektų, įvykių ir kitų svarbių vietų žymėjimas Lietuvos ir / ar gyvenamosios vietovės žemėlapyje (5 kl.)	6.1.2.2. ...mokosi žemėlapyje ir gaublyje nustatyti geografines koordinatas. Skiria vietovės planą nuo žemėlapio, žino pagrindinius žemėlapio elementus. (6 kl.)	Lietuvos istorinio įvykio(-ių) vaizdavimas gamtiniame žemėlapyje (praktinis darbas)	galimos integruotos veiklos istorikams, įtvirtinant 5 kl. kurso gebėjimus. (vidinis susitarimas tarp mokytojų)

G E O G R A F I J A

<p>Kultūros paveldo, esančio artimoje aplinkoje aplankymas ir aptarimas: maldos namai, dvaro sodyba, piliakalnis, kapinės ir kt. (5)</p>	<p>6.1.1.2. Tyrinėja ir apibūdina artimiausios aplinkos gamtinius, socialinius, ekonominius ir kultūrinius objektus, aiškina jų sąryšingumą ir kaitą laike ir erdvėje (6)</p>	<p>Kultūros paveldo objekto, esančio artimoje aplinkoje, kompleksinis aprašymas lauko tyrimo metodika.</p>	
<p>Istorijos tyrimų objekto pavyzdžiai artimoje aplinkoje: kaimo, miestelio ar miesto istorija (5)</p>		<p>Mokinio gyvenamosios vietovės gamtos ir istorijos sąsajos laiko juostoje.</p>	
<p>Istorinių įvykių vaizdavimas dailėje. (5) DAILĖ: 6.3.1.6. Lietuvos peizažas (5-6)</p>	<p>6.1.5.4. Aiškinasi, kaip miškingi kraštovaizdžiai išplitę Lietuvoje, kaip keičiasi gamtinis ir kultūrinis kraštovaizdis (6)</p>	<p>Aplinkos įtaka lietuvių partizaniniam pasipriešinimui pokario laikotarpiu.</p>	
<p>Arčiausiai mokyklos esančio muziejaus aplankymas: jo istorija ir ekspozicija (5)</p>	<p>6.1.1.2. Tyrinėja ir apibūdina artimiausios aplinkos gamtinius, socialinius, ekonominius ir kultūrinius objektus, aiškina jų sąryšingumą ir kaitą laike ir erdvėje (6)</p>	<p>Pagal vietovę</p>	
<p>Vilniaus – daugiakultūriškumo istorija. Kaunas – laikina, bet modernioji sostinė. Klaipėda – jūros reikšmė valstybei (5)</p>	<p>6.1.6.1. Nagrinėja Lietuvoje vykstančią miestų plėtrą ir kaimiškų vietovių kaitą, įvardija miestų ir kaimiškų vietovių problemas. (6) 6.1.4.2. Nagrinėja sostinės Vilniaus ir uostamiesčio Klaipėdos geografinę padėtį bei šių miestų reikšmę Lietuvai.</p>	<p>Klaipėdos uostamiestis: reikšmė Lietuvai ir traukos centras</p>	
<p>Senųjų švenčių prasmės ir tradicijos Lietuvoje: Vėlinės, Kūčios, Užgavėnės (ar kitų pasirinktų tradicijų aptarimas) (5)</p>	<p>6.1.7.1. Nagrinėja svarbiausius veiksmus, nuo kurių priklauso žemės ūkio plėtra. Apmąsto ir vertina savo valgymo įpročius (6)</p>	<p>Tradicinių švenčių stalas</p>	<p>Geografija ir Istorija 6 kl.</p>
<p>Rekomenduojama tema: pasirinktų Europos šalių valstybinių švenčių tradicijos (5-6)</p>	<p>6.1.4.1. Susipažįsta su didžiausiomis pagal plotą ir gyventojų skaičių valstybėmis (6)</p>	<p>Tradicijos Pietų Europoje Lotynų Amerika – tautų ir rasių katilas</p>	

G E O G R A F I J A

<p>Industrinė revoliucija; urbanizacija, visuomenės sekularizacija, iššūkiai švietimui; socialinis klausimas ir gerovės siekimas (9)</p>	<p>6.4.3.1. Nagrinėja Lietuvoje ir pasaulyje vykstančius urbanizacijos procesus, pasitelkia konkrečius miestų pavyzdžius. Aiškinasi ir vertina stumiančiuosius ir traukiančiuosius veiksnius (9)</p>	<p>Urbanizacija: nuo pramonės perversmo iki šiuolaikinių miestų</p>	<p>Sutampa laikas ir tematika</p>
<p>Lietuvos visuomenė tarpukariu: žemės ūkis ir pramonė; ekonominė emigracija; kaimo, miestelio ir miesto kasdienybė... (10)</p>	<p>6.5.1.2. Vertina, kaip žemės ūkio plėtrą Lietuvoje ir pasaulyje lemia gamtiniai ir ekonominiai veiksniai. Nagrinėja žemės naudojimo ir ūkininkavimo tipus bei išskylančias problemas (10)</p>	<p>Lietuvos žemės ūkis: nuo svarbiausios ūkinės veiklos iki modernaus ūkio</p>	
<p>Integruojamas dalykas, klasė: biologija 8, 9, 10 kl. kursas / geografija – 8, 9, 10 kl.</p>			
<p>6.2.2. Ekosistema. Mokomasi apibūdinti tarprūšinius veiksnius; paaiškinama sausumos ir vandens bendrijų kaita, nagrinėjama, kaip kinta bendrijos dėl sezoninių pokyčių, krūmų / miškų kirtimo, gaisrų, sausros, potvynių.</p>	<p>6.3.3.1. Aiškinasi priežastis, lemiančias geografinių zonų susiformavimą ir išsidėstymą. Ieško priežasties ir pasekmės ryšių tarp įvairių geografinės zonos komponentų.</p>	<p>Pasaulio biomai ir jų kaita</p>	<p>Laikas: NESUTAMPA</p>
	<p>6.3.3.2. Pateikia ir analizuoja skirtingų žmogaus ūkinių veiklų pavyzdžius. Nurodo netinkamo žemės naudojimo padarinius.</p>	<p>Miško istorija</p>	
<p>6.4.2. Biotechnologijos: biotechnologijos yra integruotas gamtos ir technikos mokslų taikymas; kuriami žmogui naudingi produktai: žemės ūkiui, medicinai, aplinkosaugai</p>	<p>6.5.1.4. Aiškinasi pramonės išdėstymo veiksnius. Nagrinėja pramoninės gamybos pokyčius technologijų kaitos, teritorijų naudojimo aspektais.</p>	<p>Biotechnologijos – inovacinių ūkio šakų pagrindas Kodėl mums maisto neprietrūks</p>	<p>Sutampa laikas ir tematika</p>
<p>6.4.3. Ekologinės problemos: įvardijamos pasaulinės žmogaus poveikio aplinkai problemos.</p>	<p>6.5.3. Klimato kaita ir klimato apsauga</p>	<p>Žmogaus poveikis aplinkai: būtinybė ar žmogaus viršenybė</p>	

G E O G R A F I J A

<p>6.4.4. Aplinkosauga: mokomasi paaiškinti žmogaus veiklos įtaką klimato kaitai: miškų kirtimas, gaisrai, iškastinio kuro naudojimas. Mokomasi paaiškinti, kokią įtaką klimato pokyčiai turi organizmų bioįvairovės ir ekosistemų stabilumui.</p>	<p>6.5.3.1. Lygina natūralią ir žmonių veiklos paspartintą klimato kaitą. Aiškinasi ir vertina klimato kaitos priežastis. Nagrinėja klimato kaitos padarinius pasaulyje ir Lietuvoje. 6.5.3.2. Vertina galimus klimato kaitos scenarijus ir prisitaikymą prie esamų klimato kaitos iššūkių pasaulyje. Nurodo klimato kaitos švelnimo būdus ir priemones.</p>	<p>Žmogaus veiklos įtaka aplinkai</p>	
<p>Integruojamas dalykas, klasė: technologijos 8, 9, 10 kl. kursas / geografija – 8, 9, 10 kl.</p>			
<p>Mityba. Lietuvos pramonės šakos. Ūkio šakos, pvz., turizmo, viešbučių, viešojo maitinimo, maisto pramonės šakos Lengvoji pramonė. Tvari gamyba. Lietuvos ir pasaulio virtuvės patiekalai</p>	<p>Įvairios su gamyba, pramone, amatais, žemės ūkiu susijusios temos</p>	<p>Turizmas Lietuvoje: nuo kaimo iki miesto</p>	<p>Laikas: DERINTI.</p>
<p>Integruojamas dalykas, klasė: matematika 5 kl. kursas / geografija – 6 kl. (tik fragmentas)</p>			
<p>Susiję dalykai siejami matematikos pamokose šiose srityse: Finansinis raštingumas; Tiesiniai ir netiesiniai ryšiai (grafikai, proporcijos ir kt.); Geometrija ir matavimai. Transformacijos. Braižymas; Duomenys ir jų interpretavimas (diagramų, požymių analizė ir kt.).</p>			
<p>Apibrėžiama procento sąvoka. Ilgis, plotas, tūris. Aptariama metrinė matavimo sistema. Matavimo vienetai stambinami ir smulkinami. Susipažįstama su matlankiu ir kampų matavimo vienetu – laipsniu (°). Ploto, tūrio skaičiavimai. Mokomasi formuluoti apklausos / anketos klausimus ir numatyti galimus atsakymus (5)</p>	<p>Įvairios su matematiniu pagrindu ir skaičiavimais, vaizdavimais užduotys (6)</p>	<p>Kodėl turėdamas žemėlapi nepasiklysiu</p>	<p>Galimos integruotos veiklos matematikams, įtvirtinant 5 kl. kurso gebėjimus (vidinis susitarimas tarp mokytojų)</p>

GEOGRAFIJA

Integruojamas dalykas, klasė: informatika 5-6, 7-8, 9-10 kl. kursas / geografija – 6-10 kl.

Susiję dalykai siejami matematikos pamokose šiose srityse:

Skaitmeninio turinio kūrimas;

Duomenų tyryba ir informacija;

Virtuali komunikacija ir bendradarbiavimas.

<p>Paieška internete užduotims atlikti. Darbas su failais. Projektinė veikla integruojant įvairų turinį. Skaitmeninio turinio naudojimo teisėtumas (autorių teisės, licencijos).</p>	<p>Įvairios su informaciniu raštinumu, vaizdavimais susijusios užduotys</p>	<p>Integracija su GIS</p>	<p>Laikas: DERINTI.</p>
<p>Skaitmeninių priemonių derinimas. Skaičiuoklės lentelės. Mokiniai supažindinami su skaičiuoklės programa; Diagramos. Skaitmeninio turinio integravimas (7-8)</p>		<p>Integracija su ekonomikos temomis</p>	
<p>Kūrybinis projektas. Skaitmeninio darbo apipavidalinimas. Kompiuterinė leidyba. Tinklapių kūrimas.</p>		<p>Kūrybiniai projektai, pvz., geografinės temos tinklapių kūrimas</p>	

Geografijos ir lietuvių kalbos, anglų kalbos, meninio ugdymo integracija galimai yra labai plati, netaikoma teminiams ir turinio dalykams, taikoma kompetencijų ugdymui. Geografija ir fizinis ugdymas, gyvenimo įgūdžių programa, dorinis ugdymas – integracija galimai yra gana siaura, netaikoma teminiams ir turinio dalykams, taikoma kompetencijų ugdymui.

1.4. Geografijos mokytojų tiriamosios veiklos plėtojimo tematika

Lietuvos geografijos mokytojai pasidalino savo patirtimi įgyvendinant tiriamąją veiklą mokyklose. Nors veiklos buvo planuotos dar naudojamos geografijos ugdymo programos įgyvendinimui, pateikiame sugrupuotas veiklas pagal naujų BUP tematinę struktūrą atskiroms klasėms.

3 LENTELĖ. Mokytojų rekomenduojama tiriamoji veikla bendrosiose ugdymo programose

6 klasė. Tiriamoji veikla: tematika ir rekomendacijos		
Praktiniai darbai mokykloje ir aplinkoje	Projektiniai darbai (tematika)	Geografiniai tiriamieji ir mokslo darbai. Integruoti tiriamieji darbai
1.2. Orientavimasis vietovėje ir bendrieji tyrimai		
<p>Darbai su geografijos atlasu, žemėlapiais: žemėlapių elementų analizė; geografinių koordinacijų nustatymas; vietovių nustatymas pagal aprašą ir kt. Topografinio plano / žemėlapių sudarymas (sutartinių ženklų naudojimas, kūrimas).</p> <p>Gyvūno, augalo ar pan. kūrimas iš topografinių ženklų (mozaika). Integracija su daile.</p> <p>Orientavimasis pagal žemėlapi, planą Atstumų matavimas (plane, žemėlapyje, gaublyje).</p> <p>Geografijos rašytinio šaltinio analizė. Geografijos vaizdinės iliustracijos (nuotraukos, piešinio) nagrinėjimas.</p> <p>Vietovės plano sudarymas.</p> <p>Mano kelias į mokyklą.</p> <p>Savo kambario plano sudarymas naudojant mastelį ir topografinius ženklus.</p> <p>Orientavimasis parke: praktinės užduotys.</p> <p>Orientavimasis pagal žemėlapi, planą. Pasaulio kryptių rožė.</p> <p>Orientavimasis mokyklos teritorijoje (naudojant interaktyvius žaidimus).</p> <p>Horizonto kryptių nustatymas pagal gamtos požymius.</p> <p>Apsilankymas savo miesto informaciniame centre.</p>	<p>„Kur tai yra? Kas tai yra?“ – geografinių koordinacijų nustatymas. Senieji kartografiniai šaltiniai. Gyvenamojo miesto gatvės, susijusios su geografinėmis sąvokomis, reiškiniams, objektais.</p> <p>Kelias į mokyklą (naudodamiesi miesto planu mokiniai nagrinėja kelią iš namų iki mokyklos, nurodo gatves, kryptis, išmatuoja atstumus). Augintiniai šalia mūsų (kilmės šalis, kiek kilometrų iki Lietuvos, kokia kryptimi ir koku azimutu keliavo iki Lietuvos).</p> <p>Pirmoji kelionė aplink pasaulį, atradimai ir aplankytos šalys.</p> <p>„Gaublys – tiksliausias Žemės modelis“ (gaublio gamyba).</p> <p>Gaublio kūrimas iš gamtinių medžiagų.</p> <p>Gaublio kūrimas iš atliekų (popierių, plastikinių pakuočių, taros, kt.).</p>	<p>Tyrinėja ir apibūdina artimiausios aplinkos gamtinius, socialinius, ekonominius ir kultūrinius objektus, aiškina jų sąryšingumą ir kaitą laike ir erdvėje.</p> <p>Savo gyvenamosios vietos geografinis tyrimas. Integruota geografijos – kūno kultūros veikla.</p> <p>Orientavimasis aplinkoje pagal gamtinius objektus. Artimos aplinkos vandens telkinių ekologinės būklės vertinimas.</p>

GEOGRAFIJA

1.3. Planeta Žemė		
<p>Žemės sandaros, elementų modeliavimas naudojant įvairias medžiagas. Kalvos maketo gamyba. Elementaraus kompasos gamyba. Darbai analizuojant ir braižant horizontales. Santykinio aukščio nustatymas vietovėje. Kristalo auginimas. Uolienų tipai / uolienų ir mineralų palyginimas. Išvyka į geologijos / mineralogijos muziejų (uolienų kilmė). Kartoschemos sudarymas.</p>	<p>Ugnikalniai – Žemės puošmena (gamina ugnikalnius iš įvairių medžiagų, demonstruoja ugnikalnio veikimo principą). Ugnikalnio modelio gamyba (ugnikalnio maketo gaminimas ir eksperimento atlikimas su soda ir actu. Integracija su chemija ir technologijomis). Vidinės Žemės sandaros modelio kūrimas (plastilinas). Nuo dulkių debesų iki kietos planetos. Reljefo modelio kūrimas.</p>	<p>Povandeninio ugnikalnio išsiveržimas – eksperimentas su rašalu (difuzija). Geografijos–fizikos integruota pamoka. Mano atrastoji Žemė (integruotas lietuvių kalbos ir geografijos dalykų) – rašinys ir projektas. Vandens druskingumo nustatymas.</p>
1.4. Atmosfera ir orai		
<p>Debesies gamyba. Vėjo rožės sudarymas. Modeliavimas orų / klimato įtakos žmonių aprangai, mitybai ir kt. Meteorologinių prietaisų gamyba. Išvyka į meteorologinę stotį. Klimatogramos sudarymas pagal surinktus duomenis (pasirinkto laikotarpio). Mėnesio / savaitės orų kalendoriaus sudarymas. Orų požymiai ir prognozės. Artimosios aplinkos orų stebėjimas ir orų prognozės sudarymas. Barometro gaminimas iš gamtinių medžiagų (kankorėžio, eglės šakos). Orų kalendoriaus pildymas (mėnesio). Rašinėlis „Vandens lašelio kelionė“ ir iliustracija apie vandens apytakos ratą – integracija su lietuvių kalba ir daile. Integruota geografijos–matematikos pamoka: vidutinės paros, mėnesio ir metų temperatūros skaičiavimas bei kt.</p>	<p>„Pagauk debesį“ (mokiniai fotografuoja įvairius debesis, nustato tipus ir pristato darbą). Liaudies meteorologija. Vaizdinės medžiagos kūrimas: debesų tipai. Meteorologinių prietaisų gamyba (namuose) ir praktinė pamoka lauke su jais. Orų kalendorius. Liaudies meteorologija dabartiniame gyvenime. Kodėl įvairiose pasaulio vietose klimatas yra skirtingas? Žmogus ir klimatas (nagrinėja 4 pagrindines klimato juostas, nurodo klimato bruožą, kaip žmogus pritaiko gyventi prie esamo klimato: apranga, būstas, ūkinė veikla). Vėjų įvairovė Žemėje (dykumų, kalnų, tropikų ciklonai, pastovieji, sezoniniai, vietiniai vėjai). Senolių išmintis apie orus.</p>	<p>Išvyka į artimiausią meteorologijos stotį ir praktinių darbų atlikimas. Savo miesto automatinių meteorologinių stotelių aplankymas, sisteminimas ir pateikimas žemėlapyje. Orų prognozės. Orų stebėjimas mano mieste. Oro prognozių stebėjimas ir jų patikimumo tyrimas. Mokyklos meteorologinės stotelės panaudojimas tyrimams.</p>

1.5. Valstybės ir gyventojai, Lietuva Europoje

<p>Darbai su geografijos atlasu, žemėlapiais: politinis žemėlapis. Savo gyvenamosios vietovės nagrinėjimas pasirinkta tematika.</p>	<p>Interaktyvių temperatūros ir kritulių kiekio diagramų kūrimas su programa Canva. ES miesto gatvėse. Valgomų vėlių gamyba (skirtingų šalių). Lietuvos vardai pasaulyje. Šalis batų dėžutėje. Lietuviai ir latviai – baltų tautos. Valstybės nagrinėjimas pagal 4 veiksmų planą (geografinė padėtis, gamtinė aplinka, gyventojai, ūkis). Europos Sąjungos institucijos. Lietuvos palyginimas su kaimyninėmis valstybėmis (geografinė padėtis, gyventojų skaičius, priklausymas tarptautinėms organizacijoms).</p>	<p>Gyvenamosios vietos gyventojų tautinės mažumos duomenų surinkimas, analizė. Miesto / kaimo gyventojų socialinis- ekonominis apibūdinimas. Išvyka į Europos informacijos centrą. Kaip atrodo mokykla svetur (kitos šalies mokykla iš vidaus)? Mano gyvenvietės gyventojų tautinė sudėtis ir gyvenimo trukmė. Maisto produktų kilmės tyrimas.</p>
---	--	--

1.6. Lietuvos kraštovaizdžiai

<p>Lietuvos kontūro ir geografinių objektų kartoschemos sudarymas, grafiškas geografinio proceso vaizdavimas. Žemės gelmių turtų kūrybinis darbas. Lietuvos upės modelis. Pajūrio kraštovaizdžio modeliavimas. Mokyklos dendrologinio parko schemos analizė ir veikla jame. Tarša sausumoje ir vandenyje. Gyvenamosios vietos kraštovaizdžių fiksavimas, analizė, skirstymas ir pristatymas. Pasirinktų kraštovaizdžių palyginimas. Aukštapelkės ir žemapelkės palyginimas. Lietuvos ir kaimyninių šalių kraštovaizdžių palyginimas.</p>	<p>Kelionės maršrutas po pasirinktą savivaldybę (į maršrutą būtina įtraukti muziejų, edukaciją, gamtos paminklą, aktyvią veiklą, pažintinį taką, vandens telkinį). Projektas „Mano kelionių žemėlapis“. Lietuvos saugomos teritorijos ir gamtos paminklai. Gyvenamosios vietovės kraštovaizdžio kaita. Kultūrinio kraštovaizdžio paplitimas gyvenamoje aplinkoje. Lietuvos saugomos teritorijos pristatymas. Savo rajono, gyvenamosios vietovės kraštovaizdžio modeliavimas. Kuo garsi mūsų šalis? Didžiausių Lietuvos pelkių pristatymas. Parko artimoje aplinkoje augalijos tyrimas (rūšys ir jų paplitimas).</p>	<p>Geografinis upelio tyrimas: upės skersinis ar įstrižinis profilis, upelio tėkmės santykinio greičio nustatymas, upelio vandens debito apskaičiavimas, slėnio kartografavimas Išvyka į regioninį parką, edukacija. Kraštovaizdžio įvertinimas (aprašyti ir kartografuoti mokyklos, kelionės, žygio metu ar kitur stebimą kraštovaizdį). Vizuali kraštovaizdžio tarša. Mokyklos teritorijos kraštovaizdžio tyrimas. Piliakalnio tyrimas (integruota istorijos geografijos pamoka).</p>
--	---	---

GEOGRAFIJA

1.7. Kaimas ir miestas. 1.8. Žmonių ūkinė veikla

<p>Miesto ir kaimo skirtumų lyginamasis darbas, modelis. Miesto vietovių problemų lyginamasis darbas, modelis. Praktinis darbas: nuo išteklių iki gaminių. Tarptautinė prekyba: erdvinis modeliavimas. Skaitmeninio žemėlapio “Didžiausi pasaulio / Europos miestai” sudarymas.</p>	<p>Ūkio šakos geografinis projektas. Technologijos žemės ūkyje. Projektinis darbas „Pas ūkininką“. Projektinis darbas „Kur gyventi geriau – mieste ar kaime?“ Antrinių žaliavų panaudojimas. Antrinių žaliavų aikštelės, jų veikla ir nauda. Kodėl gyventi mano mieste (rajone) yra gera? Išnykę Lietuvos kaimai. Rajono vietovardžių kilmė. Mano gyvenvietė (senujų ir dabartinių nuotraukų palyginimas). Ateities pasaulis.</p>	<p>Artimoje aplinkoje esančio ekologinio žemės ūkio tyrimas. Socialinės apklausos „Kur gyventi geriau“. Atliekų / atliekų tvarkymo geografinis tiriamasis darbas. Anketavimas apie žmonių veiklas-darbus. Iš kokių šalių į Lietuvos parduotuves atvežami vaisiai ir daržovės (žemėlapiu sudarymas).</p>
---	---	---

7 klasė. Tiriamoji veikla: tematika ir rekomendacijos

2.1. Orientavimasis erdvėje

<p>Darbas su GIS šaltiniais. Skaitmeninių žemėlapių analizė. Laiko juostos panaudojimas: laiko skaičiavimo darbai. Darbas su Google Earth programa. Palydovinės informacijos nagrinėjimas. Ekskursijos skaitmeninėje aplinkoje planavimas, maršruto sudarymas, Palydovinės informacijos nagrinėjimas. Darbas su Google My Maps programa. Darbas su kompasu.</p>	<p>Žemėlapiu pasakojimo kūrimas ArcGis Online. Interaktyvaus kelionių žemėlapiu kūrimas. Kelionių maršrutų sudarymas.</p>	<p>Geografijos ir technologijų projektinis darbas „Žemės sala“ (projektuojamas trimatis 3D Žemės modelis). Orientacinis žaidimas „Menas mano mieste“.</p>
---	---	---

GEOGRAFIJA

2.2. Europos politinis žemėlapis ir gyventojai.

2.3. Europos gamtos ypatumai

<p>Ledynų veikla – ledynų veiklos modeliai. Žymiausi Lietuvos alpinistai, jų nuopelnai. Klimato žemėlapių analizė. Sinoptinio žemėlapių analizė, klimato veiksnių ir elementų analizė. Cunamio modelis. Klimatogramų analizė. Reljefo profilio skaitymas ir sudarymas. Nuo Vilniaus iki Berlyno, Paryžiaus ir Madrido – Europos politinio žemėlapių raida (integracija su muzika).</p>	<p>Pavojingi gamtos reiškiniai. Klimato anomalijos. Turizmas Europoje. Klimato anomalijos (nebūdingi reiškiniai). Europos kalnų kūrybinis darbas. Lietuviškos kilmės kalnai / viršūnės. Potvyniai ir atoslūgiai. Cunamiai. Antropocenas Europoje. Seisminės sritys Europoje. Islandija – ledo ir ugnies sala. ES ženklai gyvenamojoje vietovėje.</p>	<p>Klimato kaitos įtaka meteorologiniams elementams / klimatui / orams / fenologiniams reiškiniams. Kraštovaizdžio tyrimas. Geografinės zonos tyrimas. Pasirinktos valstybės kompleksinis geografinis tyrimas.</p>
--	--	--

2.4. Ūkinė veikla Europoje

<p>Valstybių socialinių bei ekonominių rodiklių palyginimas. Turizmo regionų / turistinių vietovių analizė. Ekologinis turizmas Europoje ir Lietuvoje. Skaitmeninio žemėlapių „Turistinės vietos Europoje“ sudarymas. Europos vizitinė kortelė (skaitmeninio plakato ruošimas).</p>	<p>Europos žemės ūkis. Europos transporto (pasirinktos transporto rūšies) sistema. Europos energetiniai išteklių ir energijos gamyba. Turizmas Europoje. Lankytini (Europos šalies ar miesto) objektai. Dalinimosi ekonomika arba pasaulis be atliekų. Pasirinktos Europos šalies turistinio maršruto sudarymas. Keliamume po Europą (turistinio maršruto pasirinktame / nurodytame Europos regione sudarymas). Europos šalių kultūros ženklai gyvenamojoje vietovėje. Ekologinio turizmo vietovių pristatymas: maršrutų sudarymas, pastatai, transportas, maistas. Iš kurių Europos šalių prekės atkeliauja į mano namus. Eurotunelis – tiltas tarp D. Britanijos ir Prancūzijos.</p>	<p>Laisvalaikio galimybių ir vietovės patrauklumo turizmui tyrimas. Masinio turizmo įtaka Europos kalnuose. Europos šalių kultūros ženklai gyvenamojoje vietovėje. Laisvalaikio galimybių ir vietovės patrauklumo turizmui tyrimas. Pasirinktos įmonės tyrimas.</p>
---	--	---

GEOGRAFIJA

2.5. Gamtos jėgos ir jų padariniai

<p>Uolienų analizė, pavyzdžių atpažinimas.</p> <p>Rajono naudingosios iškasenos, jų panaudojimas.</p> <p>Litosferos plokščių modelis.</p> <p>Upės slėnio analizė.</p> <p>Ledyno suformuoti dariniai.</p> <p>Litosferos plokščių judėjimas ir pakraštyje vykstančius procesus.</p>	<p>Gamtos katastrofos (pasirinktas reiškinys ar regionas).</p> <p>Ugnikalnio modelis ir išsiveržimo imitacija.</p>	<p>Gamtinio geografinio objekto (pasirinktinai) susidarymo tyrimas.</p>
---	--	---

2.6. Išsivystymo skirtumai pasaulyje, globalizacija, darnusis vystymasis

<p>Remdamiesi svarbiausiais geografinėje naudojama statistiniais rodikliais analizuoja, lygina bei vertina valstybes ir regionus.</p> <p>Rūbų etikečių surašymas-analizė. Gamintojo nustatymas.</p> <p>Globalizacijos požymiai mano namuose, klasėje ar kuprinėje: ar galėčiau be jos? Kodėl?</p>	<p>Globalizacija: pasirinktos globalinės problemos ir jų poveikis aplinkai bei žmonėms (analizuoja galimus problemų sprendimo būdus).</p> <p>Darnusis vystymasis (pasirinkta tematika, aspektu).</p> <p>Tarptautinių bendrovių plėtra Lietuvoje.</p> <p>Pasaulis per savaitę (pasirinkta tematika). Tarptautinės prekybos ypatumai.</p>	<p>Daržovių, kitų maisto produktų tyrimas maisto prekių parduotuvėse.</p> <p>Kilmės šalių, gamintojų nustatymas.</p> <p>Valstybių laimės indeksų palyginimas.</p>
---	---	---

8 klasė: Tiriamaoji veikla: tematika ir rekomendacijos

3.2. Pasaulio klimatas

<p>Nagrinėja klimato žemėlapius, klimatogramas, aiškina klimata lemiančių veiksnių įtaką klimato juostų, klimato tipų susidarymui ir kt.</p>	<p>Klimatas veikia žmonių gyvenimo būdą.</p> <p>Šiltnamio efekto susidarymas.</p> <p>Profesijos, kurioms turi įtakos klimatas.</p> <p>Klimato kaitos padariniai Lietuvoje.</p>	<p>Kelerius metus rinktų klimato elementų analizė.</p>
--	--	--

3.3. Geografinės zonos ir jų aplinkos ūkinis naudojimas

<p>Geografinės zonos modeliavimas. Drėgnųjų atogrąžų miškų lyginimas su Europos mišriaisiais miškais ardu skaičiaus, rūšių įvairovės, maistingųjų medžiagų kiekio požiūriu. Karštųjų dykumų susidarymo, paviršiaus ypatumų lyginimas. Skirtingų žmogaus ūkinių veiklų pavyzdžių analizė. Lankymasis saugomos teritorijos (regioninio parko, rezervato ir kt.) lankytojų centre.</p>	<p>Pasirinktos geografinės zonos apibūdinimas ir pristatymas. Pasaulio augalijos ir gyvūnijos įvairovė. Geografinės zonos nagrinėjimas pagal 6 veiksmų planą (geografinė padėtis, klimatas, natūralioji augalija, gyvūnija, dirvožemis ir žmonių ūkinės veiklos įtaka). Kaip keičiasi Europos miškai nuo Atlanto vandenyno iki Uralo.</p>	<p>Dirvožemio tyrimas. Mišriųjų miškų gamtinei zonai būdingų požymių fotografavimas ir aprašymas. Dirvožemio pjūvio tyrimas.</p>
---	---	--

3.4. Valstybių ir regionų apžvalga

<p>Pasirinktos valstybės kompleksinė analizė.</p>	<p>„Kelionė į Pietų pusrutulį“ (suorganizuoti kelionę į pasirinktą valstybę (rasti lėktuvo bilietus, gyvenamąją vietą, nurodyti lankytinus objektus, valiutą, laiko skirtumą, klimata, apskaičiuoti biudžetą, ką pasiimti, ką parvežti). Pasirinktos valstybės gamtinės informacijos arba ekonominės informacijos lankstinuko kūrimas ir paroda. Pasaulio virtuvės. Europos kultūros perlai (integruotas geografijos–dailės projektas). Peru spalvos (integruotas geografijos–dailės projektas). Azijos šalių kultūra. Pasaulio religinės bendruomenės mano mieste. Projektinis darbas „Ar pažįsti Europos Sąjungą?“</p>	<p>Anglakalbių etninių grupių sklaidos pasaulyje tyrimas.</p>
---	--	---

9 klasė: Tiriamoji veikla: tematika ir rekomendacijos

4.1. Pasaulio politinis žemėlapis ir išsivystymo skirtumai

<p>Lietuvos bei kitų šalių geografinės padėties palyginimas ir vertinimas. Separatistiniai regionai: priežastys, perspektyvos.</p>	<p>Maisto išteklių pasiskirstymas pasaulyje. Politinio žemėlapių raidos etapai, istorinės medžiagos analizavimas (integracija su istorija). Lietuvos valstybingumą menantys objektai mūsų mieste (rajone). Jungtinės Tautos: nuo ištakų iki dabar.</p>	<p>Kaip valstybės ekonominės galia priklauso nuo valstybės raidos (tyrimas).</p>
--	--	--

4.2. Lietuvos ir pasaulio gyventojai

<p>Gyventojų amžiaus ir lyties piramidės nagrinėjimas. Etninės kilmės nustatymas klasėje. Gyventojų prieaugio apskaičiavimas. Gimstamumas Lietuvoje. Gyventojų tankumo apskaičiavimas. Vidutinis šeimos dydis mūsų klasėje, palyginimas su XX a. šeimos dydžiu. Dviejų valstybių gyventojų amžiaus ir lyties piramidžių analizė. Pasirinkto pasaulio regiono (atskirų valstybių) gyventojų tankumo analizė, naudojant informaciją internete.</p>	<p>Gyvenamosios vietos demografinės piramidės sudarymas. Rajono gyventojų migracija ir jos priežastys. Lietuvos gyventojų migracijos kryptys. Tautinės mažumos Lietuvoje. Depopuliacija Lietuvoje. Pasirinkto rajono gyventojų skaičiaus kaita, priežastys. Pasaulio lietuvių bendruomenės. Mano miesto gyventojų tautinė sudėtis. Savo gyvenamosios vietos / rajono gyventojų piramidė su GIS. Lietuvos etnografiniai regionai. Pasirinktos kultūros srities pristatymas. Mokyklos mokinių amžiaus ir lyties piramidė. Gamtinės ir kultūrinės aplinkos poveikis žmonių elgesiui.</p>	<p>Miesto, gyvenvietės patatų paskirties kartografinis tyrimas. Apklausa „Gimstamumas Lietuvoje“. Socialinė apklausa „Emigracija Lietuvoje“; „Imigrantai Lietuvoje“. Vietovės gyventojų tam tikrame laikotarpyje tyrimas pagal gyvenimo trukmę, lytį, tautybę (analizuojant kapinių antkapių informaciją). Apsilankymas gyvenamosios vietovės seniūnijoje, susipažinimas su einamojo laikotarpio demografiniais duomenimis</p>
--	---	--

4.3. Urbanizacija ir migracija Lietuvoje ir pasaulyje

<p>Gyvenamojo miesto funkcinių zonų išdėstymas (pažymėti spalvomis žemėlapyje).</p> <p>Gyvenamosios vietovės (miesto / miestelio) plėtra XXI amžiuje.</p> <p>Savo miesto funkcinių zonų plano sudarymas.</p> <p>Naudojantis įvairių miestų nuotraukomis, išsiaiškinti, kurie įsikūrimo vietą lemiantys veiksniai būdingi šiems miestams.</p>	<p>Megamiestų susidarymas ir išsidėstymas pasaulyje.</p> <p>Atskirų pasaulio regionų miestų bruožai ir struktūros ypatumai.</p> <p>Mano gyvenvietė (senujų ir dabartinių nuotraukų ir palyginimas).</p> <p>Migracijos kryptys mano artimoje aplinkoje.</p> <p>„Kosmonautų“ gatvės kartograma.</p> <p>Lietuvių tremties vietos.</p> <p>Lietuviai pasaulyje – didžiausios pasaulio lietuvių bendruomenės.</p> <p>Kodėl pasaulyje vyksta kontrurbanizacija?</p>	<p>Gamtinės ir visuomeninės sąlygos, darančios poveikį miesto (miestelio, kaimo) plėtrai.</p> <p>„Giminės medis“ – integruota su lietuvių kalba.</p> <p>Miesto, gyvenvietės pastatų paskirties kartografinis tyrimas.</p>
--	--	---

4.4. Gamtos ištekliai ir darnus jų naudojimas

<p>Pamoka Žemės gelmių informacijos centre.</p> <p>„Kelionė į pasaulio centrą“ uolienu tyrinėjimas ir jų panaudojimas.</p> <p>Pamoka Lietuvos geologijos muziejuje.</p> <p>Pamoka Akmenės karjeruose.</p> <p>Išvažiuojamoji pamoka į Kruonio ir Kauno hidroelektrines.</p> <p>Pamoka–išvyka Ežerėlio durpyne.</p> <p>Išvyka į Kauno marių regioninį parką, Dubravos pelkę, Dubravos miško apyrbę, Kadagių slėnį.</p> <p>Naudingųjų iškasenų telkinių internetinis tyrimas naudojant <i>google</i> žemėlapius.</p> <p>Atsinaujinantieji energijos ištekliai ir valstybių geografinė padėtis.</p> <p>Apsilankymas-ekskursija artimiausiame karjere, pvz., Drąseikių žvyro karjere.</p> <p>Apsilankymas mokyklos katilinėje.</p>	<p>„EKONAMAS: 6 idėjos jaunajai kartai“.</p> <p>Saulės, vėjo jėgainės, jų teikiama nauda.</p> <p>Pasirinkto karjero tyrimas.</p> <p>Gamtinių išteklių pristatymas.</p> <p>Baltijos jūros paplūdimio uolienos ir mineralai.</p> <p>Mano indėlis gamtos išteklių išsaugojimui.</p> <p>Atsinaujinantieji energijos ištekliai.</p> <p>Lietuvos naudingųjų iškasenų gavyba: gamtosauginės bei ekonominės problemos bei jų perspektyvos.</p>	<p>Atsinaujinantieji energetiniai ištekliai – išmanus kiemo suoliukas (saulės baterija + telefono įkroviklis).</p> <p>Atsinaujinančios energijos gamybos būdai gyvenamojoje aplinkoje.</p> <p>Vartojimo kultūra – mano spintos ar šaldytuvo turinys. Mokinių apklausa apie atliekų rūšiavimą.</p>
---	--	---

4.5. Pasaulinis vandenynas ir darnus jo naudojimas

<p>Vertinimas apie darnaus vandenynų ir jų išteklių naudojimo būdus ir priemones. Pamoka nuotekų valymo įmonėje (integruota su chemija). Pamoka vandens lygio matavimo stotyje. Pasirinktos karikatūros nagrinėjimas (vandenynų tarša, pagrindiniai taršos šaltiniai).</p>	<p>Projektas „Žemė – vandens planeta“.</p> <p>Povandeninis pasaulis (vandenyno svarba, vandenynų saugojimas). Baltijos jūros tarša ir jos mažinimo būdai.</p> <p>Gamtiniai, ekonominiai, politiniai pokyčiai Arkties regione tam tikru laikotarpiu.</p> <p>Arkties vandenynas ir naftos išteklių.</p>	<p>Verslinės žvejybos tyrimas Baltijos jūroje.</p>
--	---	--

10 klasė: Tiriamoji veikla: tematika ir rekomendacijos

5.1. Ekonominiai procesai pasaulyje ir Lietuvoje

<p>Europos Sąjungos žemės ūkio politikos priemonių ir jų įtakos Lietuvos žemės ūkiui nagrinėjimas ir vertinimas. Ekskursija į biokuro katilinę su paruoštu klausimynu, darbas grupėse. Europos Sąjungos žemės ūkio politikos priemonių ir jų įtakos Lietuvos žemės ūkiui nagrinėjimas ir vertinimas. Valstybių ekonominės galios palyginimas. Kultūros ir religijos įtaka šalies žemės ūkiui. Maisto produktų kilmės tyrimas artimiausioje parduotuvėje (importas).</p>	<p>Ekonominiai skirtumai tarp šalių: kas juos lemia?</p> <p>Pramonės gaminiai mano namuose. Lietuvos pramonės įmonės įvaizdis (aplankyti vietinę pramonės įmonę ir susipažinti su jos veikla). Ekologinio ūkininkavimo Lietuvoje plėtra. Durpyno tyrimas. Sukurti reklamą Lietuvai (turizmas Lietuvoje). Dirbančiųjų pasiskirstymas ūkio sektoriuose. Galimybės ir perspektyvos. Savo vietovės elektrinių (įvairių rūšių) apšvietimas, analizė ir tolimesnio panaudojimo galimybės.</p>	<p>Pasirinktos vietovės tyrimas GIS įrankiu. Žemės ūkio kraštovaizdžio tyrimas (naudojant <i>google</i> žemėlapi). Aplinkosaugos reikalavimai, keliami ES Lietuvos ūkininkams ir jų įgyvendinimo galimybės (tyrimas). Savo mikrorajono transporto infrastruktūros analizė, akcentuojant kelių kokybę ir sudarant „Mikrorajono kelių duobių žemėlapi“.</p> <p>Pramonės ir paslaugų vietovėje tyrimas.</p>
---	---	--

5.2. Globalizacijos procesai

<p>Nagrinėja ir kritiškai vertina globalizacijos procesus Lietuvos kontekste. Pasaulis mano kuprinėje. Pasaulis mano virtuvėje. Rūbų etikečių analizė.</p>	<p>Globalizacija prekybos centruose. „Pasaulis mano mieste“. Globalizacija mano namuose. Ekoturizmas Lietuvoje. Lietuvos etnografinio regiono pristatymas per kulinarinį paveldą. Pasaulio nelygybė. Lietuvos importo ir eksporto šaly-partnerės. Atvykstamojo turizmo plėtra Lietuvoje. Tarptautinės bendrovės Lietuvoje: jų nauda ir žala. Kur lietuviai keliauja daugiausia? Naudojantis GIs įrankiais išanalizuoti (sudaryti skaitmeninį žemėlapi) turizmo situaciją savo gyvenamojoje aplinkoje: objektai, aktyvi veikla, apgyvendinimas ir t. t.</p>	<p>Transporto tinklo, ryšių, reiškinų vietovėje tyrimas. Pramonės veiklų ir paslaugų vietovėje tyrimas. Pramonės įmonės tyrimas. Klaipėdos uosto teritorijoje įsikūrusių įmonių tyrimas. Tiriamasis darbas, „Šiuokščių kelionė“. Socialinių tinklų vartotojų tyrimas Lietuvoje. Prekybos centro tyrimas (pranašumai ir trūkumai, eksportas ir importas). Turizmo traukos objektai gyvenamojoje aplinkoje.</p>
--	--	---

5.3. Klimato kaita ir klimato apsauga

<p>Galimų klimato kaitos scenarijų vertinimas. Transporto tarša. Pažintinė pamoka meteorologinėje stotyje.</p>	<p>Diena be automobilio. Oro tarša transportu. Klimato kaitos įtaka saloms ir parkranchių teritorijoms. Klimato kaitos požymiai gyvenamojoje aplinkoje. Klimato kaitos padariniai Sahelio regiono šalyse. Klimato taršos objektai mano mieste. Pasaulio ekologinės problemos. Integruotas geografijos-biologijos projektas „Aš egzistuoju, vadinasi, teršiu“. Bendradarbiavimas su artimiausiais regioniniais parkais, monitoringai. Automobiliai ir oro tarša mano mieste.</p>	<p>Tiriamasis darbas: pravažiuojančių automobilių gatve piko metu skaičiavimas ir analizė. Tiriamasis darbas: „A+ klasės“ namas (kam sunaudojama daugiau energijos: šildymui, vėsinimui?) Mano miesto taršos šaltiniai – tyrimas. Oro taršos nustatymas kerpių metodu (integracija su biologijos dalyku). Integruotas su chemija, biologija. Mokyklos aplinkos užterštumo lygio nustatymas.</p>
--	---	---

1.5. Geografinių informacinių sistemų programų naudojimas geografijos mokyme(si) ir tiriamojame veikloje

Literatūros sąrašas

- R. Fogarty (1991). *How to Integrate the Curricula* New York: Skylight Pub.
- R. Fogarty. (1991). Ten ways to integrate curriculum. *Educational Leadership*, 49 (2), 61–5.).
- D. H. Schumacher (1995). Five Levels of Curriculum Integration. Defined, Refined, and Described, *Research in Middle Level Education*, 18:3, 73-94.
- J. A. Gibbons (1979). Curriculum Integration *Curriculum Inquiry*, Volume 9, 1979 - Issue 4.
- J. Lounsbury (1996). Curriculum Integration: Problems and Prospects, *Middle School Journal*, 28:1, 3-5.
- C. Leite, P. Fernandes & C. Figueiredo (2020). National curriculum vs curricular contextualisation: teachers' perspectives, *Educational Studies*, 46:3, 259-272.
- M. Young, J. Muller (2010). Three educational scenarios for the future: Lessons from the sociology of knowledge. *European Journal of Education*, 45 (1), 11–27).
- M. Bouwmans, T. Béneker (2018). Identifying powerful geographical knowledge in integrated curricula in Dutch schools. *London Review of Education*, 16 (3): 445–459.
- J. Usher (2020). Is geography lost? Curriculum policy analysis: finding a place for geography within a changing primary school curriculum in the Republic of Ireland, *Irish Educational Studies*, 39:4, 411-437.
- D. Lambert, J. Hopkin (2014). A possibilist analysis of the geography national curriculum in England, *International Research in Geographical and Environmental Education*, 23:1, 64-78.
- G. Arnie Dizon (2021). Content analysis of the K to 12 Junior High School Geography curriculum in the Philippines, *International Research in Geographical and Environmental Education*.
- G. Butt, D. Lambert (2014). International perspectives on the future of geography education: an analysis of national curricula and standards, *International Research in Geographical and Environmental Education*, 23:1, 1-12.
- J. Lee & G. Butt (2014). The reform of national geography standards in South Korea – trends, challenges and responses, *International Research in Geographical and Environmental Education*, 23:1, 13-24
- J. Hopkin (2013). Framing the geography national curriculum, *Geography*, 98:2, 60-67).
- A. M. Maude (2014). Developing a national geography curriculum for Australia, *International Research in Geographical and Environmental Education*, 23:1, 40-52.

GEOGRAFIJA

- Sirpa Tani (2014). Geography in the Finnish school curriculum: part of the „success story“. *International Research in Geographical and Environmental Education*, 23:1, 90-101.
- O. Yasar, M. Seremet (2009). An evaluation of changes to the secondary school geography curriculum in Turkey in 2005, *International Research in Geographical and Environmental Education*, 18:3, 171-184.
- N. Casinader (2016). A lost conduit for intercultural education: school geography and the potential for transformation in the Australian Curriculum, *Intercultural Education*, 27:3, 257-273.
- R. Daugherty, S. Jones (1999). Community, culture and identity: geography, the National Curriculum and Wales, *The Curriculum Journal*, 10:3, 443-461.
- K. Lloyd and others (2015). Geographic contributions to institutional curriculum reform in Australia: the challenge of embedding field-based learning, *Journal of Geography in Higher Education*, 39:4, 491-503).
- Š. Gerulaitis, E. Vaivadienė (2019). Patirtinis mokymas(is). Metodinė medžiaga apie patirtinį mokymąsi su praktiniais pavyzdžiais. NŠA.
- J. Dewey (1938). *Experience and Education*. NY, Kappa Delta Pi. Žr. First Touchstone Edition, 1997.
- C. Even (2003). Criticism of middle school curriculum integration : a review of the literature. *Graduate Research Papers*. 592.

2. GEOGRAFIJOS MOKYTOJŲ ATLIEKAMŲ TIRIAMŲJŲ DARBŲ PAVYZDŽIAI

Laima Zonienė,

metodininkė, Šiaulių „Juventos“ progimnazija, 6 klasė.

Veiklos pavadinimas: Oro kokybės nustatymas kerpių tyrimo metodu.

Veiklos tipas

Kompleksinis praktinis darbas; pažintinis tiriamasis darbas.

Veiklos tikslas

Nustatyti ir palyginti oro kokybę pagal kerpių tyrimo metodą.

Mokymosi uždaviniai

1. Susipažinti su oro kokybės pagal kerpių tyrimo metodu ir taikymo pavyzdžiais.
2. Stebėti kerpės ant medžių skirtingose vietovėse ir fiksuoti rezultatus.
3. Apibendrinti rezultatus ir pristatyti vertinimui, įsivertinti tiriamosios veiklos sėkmę.

Ištekliai: Tyrėjo lapas, lapas su informacija apie kerpės.

Veiklos aplinka: Mokyklos kiemas, Salduvės parkas.

Tematikos priskyrimas: Oro tyrimai.

Tiriamosios veiklos aprašas

1. Skirta 1 pamoka. Stebėtos kerpės ant medžių prie mokyklos miesto centre, Salduvės parke. Stebėjimui skirta po 15 min., 5 min. išvadoms, 10 min. kelionei iki parko ir atgal. Darbas buvo skirtas nedidelėms grupelėms (3-4 mokiniai).
2. Paaiškintas būdas, kaip pagal kerpės galima apibūdinti oro kokybę. Pateikti du pavyzdžiai iš miško kerpių tyrimo.
3. Paprasčiausias būdas stebėti miesto vaikams aplinką.
4. Užpildytas tyrėjo lapas su išvadomis. Stebėjimo rezultatai aptarti kitos pamokos metu.
5. Prieš darbą buvo pasakyta, kaip bus vertinami darbai, t. y. konkrečiai paskirstyti balai už atliktas veiklas. Taip pat mokiniai patys įsivertino darbą, pasakė, kas jiems buvo lengva, kas sunku.
Refleksija, rekomendacijos: atkreipti dėmesį, kad vaikai neskiria kerpių ir samanų. Būtina parodyti kelis tikrų (išdžiovintų) kerpių pavyzdžius, aiškiai pateikti metodiką, kaip pagal kerpės nustatyti, ar oras švarus.

GEOGRAFIJA

PRIEDAS

Oro taršos tyrimas kerpių metodu (darbo pavyzdys)

Veiklos tikslas – pagal kerpės palyginti skirtingų kraštovaizdžių oro taršą.

Tyrėjo lapas

Vietovė	Kiek yra kerpių (daug, vidutiniškai, mažai, kerpių nėra)?	Vyraujančios kerpės (žiauberiškosios, lapiškosios, krūmiškosios)	Kerpių spalvos vietovėje, kuri spalva vyrauja?	Parašykite nors vieną vyraujančių kerpių pavadinimą	Išvada apie vietovės oro taršą
Palangos parkas	daug	Lapiškosios, krūmiškosios	Pilka, geltona	Vytelinė kreivadantė Žalsvoji kežytė Pūkuotoji apuokė Briedragė	Oras beveik švarus
Miškas Telšių rajone	daug	Lapiškosios, krūmiškosios, žiauberiškosios	Pilka	Briedragė Plačioji paltužė	Oras labai švarus
Salduvės parkas	vidutiniškai	Žiauberiškosios, krūmiškosios	Pilka, geltona	Sieninė geltonkerpė Žalsvoji kežytė	Oras vidutiniškai švarus
Mokyklos kiemas	mažai	Žiauberiškosios	Geltona	Sieninė geltonkerpė	Oras nėra švarus

Bendros išvados

1. Nešvariausias oras yra prie mokyklos, nes vyrauja geltonos kerpės. O sieninė geltonkerpė yra atspari taršai.
2. Švariausias oras yra miške, kur įvairiausios kerpės, daug lapiškųjų.
3. Krūminės, šviesiai pilkos kerpės auga tik ten, kur oras švarus.
4. Parkuose prie miestų oras nėra toks geras kaip miške.

Zita Čičiurkienė, mokytoja metodininkė,
Švenčionių r. Pabradės „Ryto“ gimnazija, 8 klasė

Veiklos pavadinimas:

Kūdrinio pelėausio vasaros monitoringas

Veiklos tipas

Pažintinis tiriamasis darbas

Veiklos tikslas

Supažindinti mokinius su retomis šikšnosparnių rūšimis Lietuvoje bei jų gyvenamąja aplinka, ugdyti tyrėjo įgūdžius.

Mokymosi uždaviniai

1. Bendradarbiaujant su Asvejos regioninio parko specialistėmis atlikti kūdrinio pelėausio vasaros apskaitos stebėjimus ir apibūdinti geografinę šikšnosparnio gyvenamąją aplinką.
2. Įvertinti ir apibendrinti vasaros monitoringo duomenis.
3. Užpildyti vasaros apskaitos stebėjimo vietos taškų buveinės savybių išsaugojimo anketą.

Ištekliai: žemėlapis, ultragarso detektorius, žibintuvėliai, rašymo priemonės, parengtos užduotys.

Veiklos aplinka: dvi šikšnosparnių stebėjimo vietos Pabradės mieste prie Žeimenos upės.

Tematikos priskyrimas: aplinkosauga, saugomos teritorijos, Lietuvos raudonoji knyga

Tiriamosios veiklos aprašas

1. Tiriamasis darbas „Kūdrinio pelėausio vasaros monitoringas“ vyko birželio mėnesį (23.00-01.00 val.) Pabradės mieste, prie Žeimenos upės. Pamoką organizavome kartu su Asvejos regioninio parko vyr. specialistėmis Laura Leškevičiūte bei Jolanta Naruševičiūte. Pamokos trukmė – 2 valandos. Pamokos dalyviai – 20 mokinių iš 8 klasių.
2. Geografijos pamokos metu mokiniai buvo supažindinti su šikšnosparnių rūšimis, kurios įrašytos į Lietuvos raudonąją knygą, bei (detaliai) su geografinė aplinka jų gyvenamosiose vietovėse. Taip pat aptarėme tiriamojo darbo eigą ir priemones. Prieš tiriamojo darbo atlikimą Asvejos regioninio parko specialistės paaiškino mokiniams, kaip veikia ultragarso detektorius (mokiniai matė šį prietaisą pirmą kartą).

GEOGRAFIJA

3. Pažintinis tiriamasis darbas vyko naktį, ir tai mokiniams buvo labai netikėta ir įdomu. Atliekant tyrimus buvo ugdomos bendrosios kompetencijos, rengiant atlikto tyrimo pristatymą buvo ugdomas kūrybiškumas bei lavinami informacinių technologijų taikymo gebėjimai.
4. Mokiniai užpildė stebėjimo duomenis tiriamojo darbo metu, o kitos pamokos metu dirbdami grupėse atliko pasirinktus kūrybinius darbus: kūrė plakatus, pateiktis arba videofilmukus. Darbus užbaigė namuose.
5. Mokiniai buvo labai susidomėję atlikdami užduotis naktį gamtoje, sužinojo daug naujo apie retas šikšnosparnių rūšis Lietuvoje, jų buveines, išmoko naudotis ultragarso detektoriumi. Labai apsidžiaugėme užfiksavę kūdrinius pelėausius Pabradėje ir juos pamatę skraidančius. Ypač buvo sėkmingas bendradarbiavimas su Asvejos regioninio parko specialistais. Be jų patarimų apie kūdrinio pelėausio vasaros monitoringo eigą būtų sudėtinga atlikti šį tiriamąjį darbą.

Refleksija, rekomendacijos: atliekant refleksiją derėtų nusakyti, kaip pavyko įgyvendinti šią ugdomąją veiklą, kiek tai buvo įdomu mokiniams, kokie sunkumai iškilo ir kt. Prašytume pateikti savo siūlymus, ką reikėtų koreguoti (ar į ką atkreipti dėmesį), kad kitiems mokytojams, norintiems tokią veiklą taikyti savo mokykloje, pasisektų.

Planuojant šikšnosparnių stebėjimą gamtoje, reikėtų atkreipti dėmesį į:

- mokinių amžių (jaunesniojo amžiaus mokiniams sunkiau išbūti stebėjimo laiką tyliai, tad reikėtų mažesnės mokinių grupės);
- turimų žibintuvėlių skaičių (jų reikėtų turėti daugiau);
- apgalvoti, kaip efektyviau užpildyti apskaitos lenteles (mokinius suskirstyti prieš stebėjimą grupėmis bei pasiūlyti grupei išsirinkti atsakingą asmenį);
- atkreipti dėmesį į aplinką šalia stebėjimo taškų (mums stebėti trukdė pravažiuojantys automobiliai).

Rasa Šimoliūnaitė, vyresnioji mokytoja,
Pasvalio Petro Vileišio gimnazija, 3 klasė

Veiklos pavadinimas: Geografinis takas

Veiklos tipas: pažintinis tiriamasis darbas

Veiklos tikslas: naudojant aktyvius mokymo(si) metodus, tęsti ugdymo procesą gamtoje geografinio tako metodu.

Mokymosi uždaviniai

1. Išsiaiškinti tiriamosios veiklos procesą gamtoje *geografinio tako* metodu.
2. Atlikti paskirtas užduotis geografinėse stotelėse ir fiksuoti rezultatus.
3. Įvertinti klasės draugų sėkmę tiriamosios veiklos pristatymo metu.

Ištekliai: Naudotos priemonės: nešiojama lentelė, rašymo priemonės, liniuotė, kompasas, miesto planas, objektai / stotelės: Pėsčiųjų tiltas per upę; Girnų muziejus; Žalsvasis šaltinis; stogastulpis knygnešiams; Antanėlio skulptūra; stulpas, ant kurio užrašyti susigiminiavę miestai; paminklas P. Vileišiui.

Veiklos aplinka: artimoji aplinka (už mokyklos ribų miesto teritorijoje).

Tematikos priskyrimas: orientavimasis vietovėje.

Tiriamosios veiklos aprašas

Darbas truko dvi pamokas iš eilės. Buvo sudarytos 4 grupės po 5 mokinius. Kiekviena grupė gavo miesto planą, lapus su parengtomis užduotimis geografinėi stotelei (7). Mokiniai, naudodamiesi miesto planu, žymėjo maršrutą ir geografines stoteles. Kiekvienoje stotelėje iš anksto pasiruošęs 1 mokinys trumpai pristatė objektą. Po to mokiniai atliko užduotis: kompasu nustatė azimutą į nurodytus objektus, pasaulio kryptis, nustatė upės vandens tėkmę, panaudojo sutartinius ženklus. Vyko komandinis darbas.

Mokiniai iš anksto buvo supažindinti su tikslu ir uždaviniais; pasiruošę veiklai lauke; keli mokiniai iš anksto turėjo pasiruošti trumpai pristatyti paskirtą objektą.

Mokiniai galėjo teorines žinias pritaikyti praktikoje, geriau pažinti artimąją aplinką, patirti komandinį darbą, patys įsivertinti, padaryti išvadas.

Mokiniai, sugrįžę į klasę, apsikeitė užpildytais užduotimis ir vertino vieni kitų darbus, garsiai skelbdami atsakymus. Grupė, surinkusi daugiausia taškų, gavo aukščiausią įvertinimą, visi kiti – kauptamuosius įvertinimus.

GEOGRAFIJA

Mokiniai patys įvertino pamoką išsakydami savo nuomonę raštu. Dėl laiko stokos veiklos aptarimą pratęsėme kitą dieną.

Refleksija, rekomendacijos: šią ugdomąją veiklą pavadinau „Geografijos pamoka kitaip“. Mokiniais pamoka patiko, buvo įdomi, nes ji buvo kitokia – svarbiausia, kad ne klasėje. Visko įgyvendinti nepavyko, nespėjome įveikti 2 geografinių stotelių (sutrūkdė lietus). Mokiniai pasiūlė pratęsti veiklą mokslo metų pabaigoje, patiems papildant naujomis stotelėmis. Pagrindinė problema: laiko stoka (dviejų pamokų mažai), dar svarbu oro sąlygos.

Pasiūlymai: pasirenkant geografines stoteles galima integracija su daugeliu dalykų (istorija, biologija, lietuvių kalba), pageidaujamas lankstus pamokų tvarkaraštis.

Priedas

Vienos iš geografinių stotelių pavyzdys:

1 stotelė „Pėsčiųjų tiltas per upę“

Klausimai	Atsakymai	Balai 10
1. Kuria kryptimi teka upė?		1
2. Kuriame upės krante yra Biržų gatvė??		1
3. Kur yra upės ištakos?		1
4. Kur yra upės žiotys?		1
5. Koks upės plotis ties tiltu? (apytiksliai)		1
5. Pavaizduoti sutartiniais ženklais pėsčiųjų tiltą per upę.		1
6. Nustatyti azimutą nuo tilto į „Žalsvąjį šaltinį“.		1
7. Išvardinti Lėvens intakus.		4

Rasa Rapolavičienė, metodininkė,
Klaipėdos Prano Mašoto progimnazija, 7 -8 kl.

Veiklos pavadinimas: Svetimžemiai augalai

Veiklos tipas: pažintinis praktinis darbas. Integruota: geografija, biologija, informacinės technologijos, matematika.

Veiklos tikslas: pažinti svetimžemius augalus ir jų geografinę aplinką.

Mokymosi uždaviniai

1. Išsiaiškinti svetimžemių augalų sąvoką, plitimo ir augimviečių geografiją.
2. Analizuoti dviejų Baltijos pajūrio svetimžemių augalų (raukšlėtalapio erškėčio ir muilinės gubojos) paplitimą ir dauginimosi greitį tinkamoje geografinėje aplinkoje atliekant tyrimą,
3. Naudojant Word, Paint, Power Point programomis sumaketuoti svetimžemių augalų nuotraukų koliažus.

Ištekliai: kompiuteriai, planšetės, užduočių lapai, mokomoji medžiaga, enciklopedijos.

Veiklos aplinka: namai (ne karantino metu – kopos ir klasė)

Tematikos priskyrimas: gamtinė geografija, biosfera.

Tiriamosios veiklos aprašas

Užduotys buvo atliekamos karantino metu, nuotoliniu būdu. Trukmė – viena diena.

- Naudodamiesi tekstais mokiniai apibūdino sąvoką „svetimžemiai augalai“.
- Susipažino su svetimžemių augalų rūšimis Lietuvos miškuose ir jų geografinę aplinką.
- Aiškinosi, kaip svetimžemiai augalai atsirado Lietuvoje.
- Plačiau susipažino ir analizavo du Baltijos pajūrio svetimžemius augalus: raukšlėtalapį erškėtį ir muilinę guboją, siejo jų augimą su geografinę aplinką.
- Išsiaiškino svetimžemių augalų grėsmes ir naudingumą.
- Paskaičiavo, kiek reikia sėklų išauginti 4500 gubojos daigų.
- Lygino vyraujančias erškėčių rūšis Lietuvoje pagal aukštį. Sudarė stulpelines diagramas.
- Naudodamiesi Word programa, Paint programa, Power Point programa sumaketavo svetimžemių augalų nuotraukų koliažus.
- Pateikė išvadas.

Refleksija, rekomendacijos: dėl karantino ši veikla ir darbų pristatymas vyko nuotoliniu būdu. Teams aplinkoje vaizdo konferencijos metu mokiniai pristatė savo darbus bei stebėjo kitų mokinių

darbus. Naudojant skaitmeninius įsivertinimo įrankius (Quizzis, Kahoot), interaktyvią Padlet lentą mokiniai įsivertino, išsakė savo nuomonę. Džiaugėsi, kad ši veikla padeda įgyti savarankiško darbo, svarbiausios informacijos atrinkimo, aktualių problemų ir jų sprendimo būdų atradimo įgūdžius. Prisipažino, kad taip įgyjamas pasitikėjimas savimi, formuojamos gilesnės dalyko žinios, tobulinami viešojo kalbėjimo įgūdžiai, kurie vėliau gali būti pritaikomi įvairiuose konkursuose ir olimpiadose.

Renata Žiškienė, mokytoja metodininkė,
Vilniaus Lazdynų mokykla, 6 ir 8 klasė.

Veiklos pavadinimas: Neries upės vandens bioindikacinis tyrimas (geografija, biologija)

Veiklos tipas: praktinis darbas; pažintinis tiriamasis darbas.

Veiklos tikslas: pasinaudojant artima aplinka (Neries upė) bioindikaciniu metodu tyrinėti ir spręsti aktualias problemas.

Mokymosi uždaviniai

1. Susipažinti su upės vandens kokybės tyrimu bioindikaciniu metodu ir metodo taikymo pavyzdžiais.
2. Pagal nusakytą tyrimo tikslą suformuluoti hipotezę.
3. Atlikti veiklas Neries upės pakrantėje (natūralioje ir dirbtiniame paplūdimyje) fotografuojant, imant mėginius, tiriant upės dugno substratą.
4. Iširti mėginius ir papildomą medžiagą, parengti ataskaitą ir pristatyti ją mokyklos gamtamokslinėje konferencijoje.

Ištekliai: kibiras, kastuvas, fotoaparatas, pipetės, mėgintuvėliai, koštuvas, filtravimo popierius, mikroskopas.

Veiklos aplinka: Neries upės pakrantė (natūrali pakrantė ir supiltas dirbtinis pliažas).

Tematikos priskyrimas: upės tyrimas.

Tiriamosios veiklos aprašas

1. Veiklos etapai:

Pirmas etapas – iškelti tyrimo tikslą, hipotezę (inicijuoti mokinių diskusiją), susipažinti su upės ekosistema (klasėje).

Antras etapas – monitoringo vietos pasirinkimas. Kad pamatytume skirtumus tarp dviejų vietovių, pasirinkome natūralią pakrantę ir dirbtinai supiltą plažą kaip tyrimo vietas. Jas pažymėjome žemėlapyje.

Trečias etapas – išvyka prie upės, tyrimas: fotografavimas, mėginių paėmimas, upės dugno substrato tyrinėjimas.

Ketvirtas etapas – darbas su mėginiais (augalijos ir gyvūnijos biologinės įvairovės tyrinėjimas), informacijos paieška, vietovių fotografijų palyginimas, gautų rezultatų apibendrinimas ir palyginimas, užduočių lapų pildymas, išvados.

Penktas etapas – tyrimo pristatymas mokyklos gamtamokslinėje konferencijoje. Refleksija. Laikas – 7 akademinės valandos.

2. Pagrindinis tyrimo motyvas – parodyti, kad mokyti gali būti įdomu, skatinti mokinius patiems priimti sprendimus, pažinti aplinką. Ketvirto etapo veiklas mokiniams padėjau pasirinkti (paskirti) pagal jų gebėjimus, nuolat konsultavau. Sunkiausia buvo atpažinti augalus ir gyvūnus, nes tai reikalauja gilesnio studijavimo, pasiruošimo, kantrybės, todėl reikėjo mokinius nuolat motyvuoti.
3. Atliekant tiriamąją veiklą ugdomos visos bendrosios kompetencijos. Šis būdas padeda mokyti planuoti, logiškai, konstruktyviai mąstyti, argumentuotai rinktis, priimti sprendimus. Atliekant darbą svarbu komunikuoti ir bendradarbiauti. Nemažiau svarbu, kad mokiniai geriausiai mokosi iš savo asmeninės patirties ir savo atradimų.
4. Tyrimas pristatytas mokyklos gamtamokslinėje konferencijoje.
5. Mokiniai veiklą vertino teigiamai. „Smagiausia“ dalis – pati išvyka ir mėginių paėmimas, buvo stebimas didelis noras ir susidomėjimas. Dalis moksleivių nurodė, kad jiems buvo sudėtinga atpažinti augalijos ir gyvūnijos pavyzdžius, todėl tai pareikalavo daug laiko ir kantrybės. Pastebėję, kad upės pakrantės užterštos buitinėmis atliekomis, mokiniai patys pasiūlė organizuoti pakrantės valymą. Tyrimo eigoje – vertinimas neformalus, po darbo pristatymo konferencijoje mokiniai buvo įvertinti pažymiu.

Refleksija, rekomendacijos: organizuojant tiriamąją veiklą reikalingos didelės laiko sąnaudos, dažnai reikia derinti pamokų tvarkaraščius arba šią veiklą atlikti neformalaus ugdymo metu. Suplanuotą veiklą gali tekti perkelti dėl nepalankių oro sąlygų, reikalingos papildomos priemonės ir medžiagos tyrimui atlikti.

Ovidija Unčiurienė, Danguolė Juščienė,
Jurbarko Naujamiesčio progimnazija, 6 klasė

Veiklos pavadinimas: Mano krašto praeitis

Veiklos tipas: pažintinis tiriamasis darbas; integruotas kompleksinis praktinis darbas: geografija, istorija.

Veiklos tikslas: naudojantis informacija ir atliekant užduotis suformuoti vaizdinius apie piliakalnių atsiradimą Lietuvoje, jų reikšmę valstybei bei apie kunigaikščio Gedimino laikų valstybės valdymą, gyvenimą dvaruose XVIII –XIX a.

Mokymosi uždaviniai

1. Naudojantis mokytojų paruoštais klausimais, informacija internete, informaciniuose stenduose, atliekant užduotis suformuoti vaizdinius apie piliakalnių atsiradimą Lietuvoje, jų reikšmę valstybei.
2. Remiantis šaltiniais apie kunigaikščio Gedimino laikų valstybės valdymą, gyvenimą dvaruose XVIII –XIX a. sumodeliuoti galimus stereotipus.
3. Konsultuojantis su mokytojais parengti tiriamosios veiklos rezultatus ir juos pristatyti klasėje.

Ištekliai: paruošti mokinių pasakojimai apie piliakalnių atsiradimą, lentelės, skirtos užpildyti, internetiniai ištekliai, informacinių stendų prie piliakalnių informacija, GPS sistemos.

Veiklos aplinka: Seredžiaus piliakalnis, Veliuonos miestelis, Raudondvario dvaro parkas.

Tematikos priskyrimas: orientavimasis vietovėje – pasaulio kryptių nustatymas, geografinių ir istorinių objektų radimas Veliuonos miestelyje, upių dešiniojo ir kairiojo kranto nustatymas, istorinių objektų apžvalga.

Tiriamosios veiklos aprašas

1. Pirmasis sustojimas – Seredžiaus piliakalnis. Laikas – 1,5 val. Dirbdami grupėmis ir pildydami lenteles mokiniai nustato, kuriame Nemuno krante yra šis piliakalnis, nurodo, koks upelis suformavo šį piliakalnį, kuriame piliakalnio šlaite jis prateka. Atsako į pateiktus klausimus, analizuoja piliakalnio reikšmę tuometinei valstybei.
2. Antrasis sustojimas – Veliuonos miestelis – 2 val. Dirbdami grupėmis ieškojo užkoduotų istorinių objektų Veliuonos miestelyje, naudodamiesi internetinėmis svetainėmis parengė trumpus pasakojimus apie miestelio atsiradimą, vystymąsi, ūkinę veiklą.

GEOGRAFIJA

Prieš atliekant tyrimus ir atsakant į klausimus, mokiniams buvo paaiškinta, kaip nustatyti kairįjį ir dešinįjį upės krantą, kaip nurodyti horizonto kryptis, kaip apskaičiuoti teritorijos plotą, matuojant savo žingsniais, kur rasti atsakymus į pateiktus klausimus. Veliuonos miestelyje paaiškinta, kaip rasti nurodytus istorinius objektus, kaip pristatyti atliktą darbą.

3. Mokiniai, atlikdami užduotis, rėmėsi mokytojų paaiškinimais, lygino jau turimas žinias su naujai įgytomis, mokėsi panaudoti Google Maps programėlę, tobulino viešojo kalbėjimo įgūdžius, taip pat turtino istorines žinias ieškodami informacijos internete, informaciniuose stenduose.
4. Kiekviena grupė, atlikusi užduotis, pristatė savo darbą kitoms grupėms.
5. Už atliktas ir pristatytas užduotis – kaupiamieji taškai (nurodyta lentelėje).

Refleksija, rekomendacijos: aptariant ekskursiją-integruotą pamoką mokiniai gebėjo pasakyti, kokios asmeninės ūgties jie pasiekė (ar išmoko, sužinojo kažką naujo, ar tiriamosios veiklos įgūdžiai jiems pravers gyvenime), taip pat mokiniai pastebėjo savo veiklos trūkumus ir ką reikėtų patobulinti panašų darbą atliekant kitoje integruotoje ekskursijoje.

PRIEDAS

Tiriamoji pažintinė edukacinė ekskursija Seredžiaus piliakalnyje ir Veliuonos miestelyje

Eil. Nr.	Tiriamoji veikla	Užduoties rezultatas	Kaupiamieji taškai
1.	Naudojantis kompasu, prisiminus mokytojos aiškinimą, nustatyti, kurioje Nemuno terasoje įsikūręs Seredžiaus piliakalnis.		2
2.	Pagal mobilaus telefono kompasą nustatyti, kuria horizonto kryptimi nuo piliakalnio yra Jurbarkas, kuria Kaunas?		2
3.	Nustatyti, kuriame Nemuno ir Pieštės upelio krante yra piliakalnis?		2
4.	Matuojant žingsniais (iš pradžių išmatavus žingsnio ilgį), apskaičiuoti, kokio dydžio yra piliakalnio aikštelė.		4
5.	Naudojantis internetu ir informaciniu stendu rasti, kokiu amžiumi datuojamas piliakalnis.		1

G E O G R A F I J A

6.	Paaiškinti, koku tikslu buvo įrenginėjami piliakalniai.		1
7.	Paaiškinti, kaip gyventojai sužinodavo apie artėjantį priešą.		1
	Veliuonos miestelis		
8.	Iš kur kilo miestelio pavadinimas?		1
9.	Koks miestelio herbas? Ką jis vaizduoja?		2
10.	Surasti velnio akmenį. Kuo jis susijęs su senuoju tikėjimu?		3
11.	Rasti alką (aukurą). Kodėl Gedimino kalnas yra Veliuonoje?		2
12.	Kam skirtas paminklas miestelio centre? Kaip ši asmenybė susijusi su bažnyčia?		2
13.	Su koku JAV miestu susijusi Veliuona? Kodėl?		2
14.	Kaip vadinasi prie Nemuno esantis piliakalnis?		1
15.	Kaip vadinasi Veliuonos mokykla? Kodėl?		2
16.	Rasti vieną įdomiausią statinį ir paaiškinti, kodėl jis jums įdomus?		2

Lentelė pažymiams apskaičiuoti

1-2	3-6	7-10	11-14	15-18	19-22	23-25	25-27	28-30
1	2	4	5	6	7	8	9	10

Nerijus Vaišvilas, mokytojas metodininkas,
Palangos senoji gimnazija, II klasė

Veiklos pavadinimas: Baltijos jūros pakrantės ruožo abipus Palangos tilto tyrimas

Veiklos tipas: praktinis darbas, praktinių įgūdžių savaitė.

Veiklos tikslas: atlikti Baltijos jūros pakrantės ruožo abipus Palangos tilto erozijos ir kranto atkūrimo tyrimą.

Mokymosi uždaviniai

1. Pasiruošti tiriamajai veiklai Baltijos jūros pakrantėje pagal nurodytas rekomendacijas.
2. Per savaitę laiko atlikti pajūrio ruožo abipus Palangos tilto erozijos ir kranto atkūrimo tyrimą.
3. Kartografuoti gautus duomenis, sukurti skaitmeninį žemėlapi ir pristatyti parengtą ataskaitą vertinimui.

Veiklos aplinka: Palangos paplūdimys

Tematikos priskyrimas: krantų tipai, Krantų erozija ir akumuliacija

Tiriamosios veiklos aprašas

1. Mokiniai turėjo per savaitę laiko atlikti pajūrio ruožo tyrimą ir pateikti darbo ataskaitą.
2. Atkreipti dėmesį į kurorto centrinės paplūdimio dalies eroziją, išsiaiškinti, kaip galima šį procesą reguliuoti, įvertinti paplūdimio atstatymo darbų reikšmę ir naudą.
3. Mokiniai atliko prieš mėnesį smėliu papildyto paplūdimio ruožo matavimus, sudarydami žemėlapi praktiškai taikė kartografines žinias ir informacines technologijas. Apžiūros metu palygino senąjį ir naująjį smėlį, įvertino jų panašumus ir skirtumus
4. Mokiniai sukūrė kompiuterinį paplūdimio ruožo žemėlapi.
5. Mokiniam patiko daryti šį darbą, nes jie dažnai šioje vietoje lankosi.

Refleksija, rekomendacijos: mokiniai dirbo grupelėmis. Mokiniai matavo, skaičiavo, sudarė paplūdimio ruožo žemėlapi, įvertino paplūdimio atstatymo darbų naudą, ilgaamžiškumą, kainą ir pan. Vieniems pasisekė geriau, kitiems – prasčiau. Mokiniam reikėjo patarti, kokią metodiką taikyti matuojant atstumus paplūdimyje.

GEOGRAFIJA

PRIEDAS

Išmatuotas paplūdimio plotis nuo Dariaus ir Girėno gatvės iki centrinės gelbėjimo stoties

Kriterijai

1. Matavimai atlikti maždaug kas 100 metrų.
2. Paplūdimio plotis skaičiuotas nuo vandens iki kopų.
3. Skaičiavimai atlikti skaičiuojant žingsniais (žingsnio ilgis 1 m).

Atstumo nuo Dariaus ir Girėno gatvės centrinės gelbėjimo stoties link ir paplūdimio pločio lentelė ($\pm 5 - 10\text{m}$)

~0 m	~100 m	~200 m	~300 m
~66 m plotis	~72 m plotis	~72 m plotis	~75 m plotis
~400 m	~500 m	~600 m	~700 m
~74 m plotis	~75 m plotis	~87 m plotis	~89 m plotis
~800 m	~900 m	~1000 m	~1100 m
~88 m plotis	~94 m plotis	~75 m plotis	~73 m plotis
~1200 m	~1300 m	~1400 m	~1500 m
~75 m plotis	~71 m plotis	~67 m plotis	~80 m plotis
~1600 m	~1700 m	~1800 m	~1900 m
~80 m plotis	~71 m plotis	~65 m plotis	~58 m plotis

Jovita Achmedova, geografijos mokytoja metodininkė,
Vilniaus „Ažuolyno“ progimnazija, 8 klasė

Veiklos pavadinimas: Kraštovaizdžio geografijos pamoka-ekskursija „Karoliniškių kraštovaizdžio draustinio takais“

Veiklos tipas: praktinis darbas; pažintinis tiriamasis darbas.

Veiklos tikslas: supažindinti su kraštovaizdžio (gamtos ir žmogaus sąveikos rezultato) samprata ir paskatinti domėtis bei puoselėti kraštovaizdį savo mieste ir artimojoje aplinkoje.

Mokymosi uždaviniai

1. Supažindinti su kraštovaizdžio (gamtos ir žmogaus sąveikos rezultato) samprata ir pavyzdžiais.
2. Pamokos-ekskursijos „Karoliniškių kraštovaizdžio draustinio takais“ metu atlikti paviršiaus matavimus, palyginti skirtingas reljefo formas ir išsiaiškinti vietovės išsaugojimo, tvarkymo ir darnaus vystymosi problemomis.
3. Paruošti veiklos pristatymus plakato ar scheminės iliustracijos metodu.

Ištekliai: Karoliniškių kraštovaizdžio draustinio planas, mobilusis telefonas (Google Maps), fotografavimo prietaisas, užrašų knygtė.

Veiklos aplinka: valstybės saugomas Karoliniškių kraštovaizdžio draustinis.

Tematikos priskyrimas: Lietuvos kraštovaizdžiai.

Tiriamosios veiklos aprašas

Pėsčiomis nukeliavome apie 3 km, įveikėme 59 m aukščių skirtumus, pasigrožėjome rudeniška Vilniaus panorama, prisiminėme aukščiausius Lietuvos ir Vilniaus kalnus. Sužinojome, kuo išskirtinis Karoliniškių kraštovaizdžio draustinis, kodėl ir kaip jis saugomas, kaip ši vietovė susidarė, kinta. Susipažinome su reljefo formomis ir gamtiniais procesais eroziniame kalvyne. Įvertinome Plikakalnio atodangos aukštį, Karolinos griovos gylį, pasivaikščiojome Neries pakrante.

Mokiniai gavo žinių apie Vilniaus kraštovaizdžio raidą, jį formuojančius veiksnius, susipažino su tipiškais ir unikaliais miesto kraštovaizdžio bruožais, kompleksais, lankytinomis vietomis ir jų išsaugojimo, tvarkymo ir darnaus vystymosi problemomis. Buvo pasiūlytas aktyvus ir turiningas laisvalaikio praleidimo būdas gryname ore, padedantis aktyviau stebėti savo gyvenamąją aplinką, suprasti, kaip vietovę keičia mūsų gyvenimo būdas, įpročiai.

GEOGRAFIJA

Mokiniam buvo skirtos dvi savaitės pateikti savo darbus. Galėjo rinktis kelis variantus, kaip atsiskaityti:

1. Plakato paruošimas su atsakymais ir iliustracijomis.
2. Schema su atsakymais ir iliustracijomis.

Mokiniam buvo skiriamos konsultacijos, kurių metu buvo padedama atsakyti į iškilusius klausimus bei kaip informatyviai paruošti atsiskaitymą.

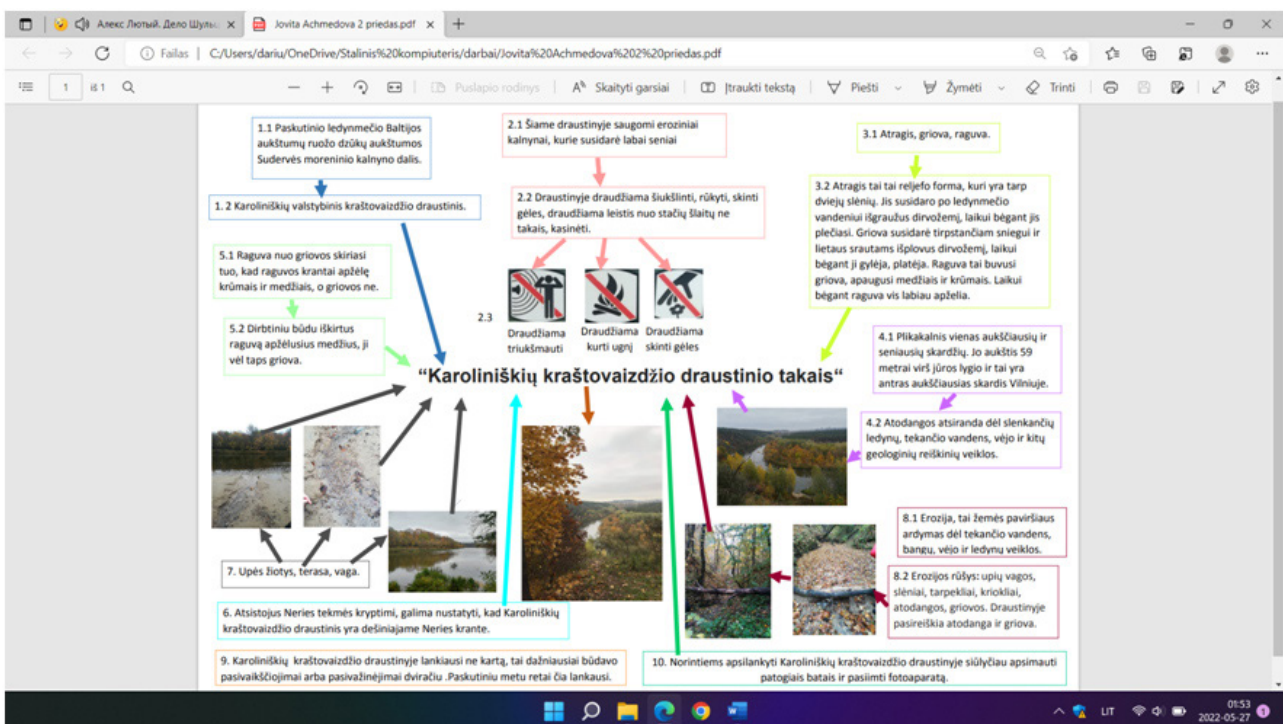
Šio praktinio darbo užduotys buvo orientuotos ugdyti pažinimo, kūrybiškumo, pilietiškumo, komunikavimo kompetencijas.

Mokinių darbai buvo vertinami pažymiais.

Refleksija, rekomendacijos: ši veikla buvo įgyvendinta sklandžiai. Mokiniam patiko, nes susipažino su draustinio kraštovaizdžio elementais. Pamatė atodangą, palygino griovą ir raguvą, pamatė upės dalis.

Rekomendacija – pasirinkti tokį kraštovaizdį, kuriame atsiskleistų gamtos ir žmogaus sąveika.

PRIEDAS

Jolita Stankevičiūtė, mokytoja metodininkė,

Rokiškio r. Juodupės gimnazija, 6 klasė

Veiklos pavadinimas:

Gyvasis pasaulis šalia mūsų

Veiklos tipas: pažintinis tiriamasis darbas. Geografija integruota su informacinėmis technologijomis.

Veiklos tikslas: naudojant jau turimas geografijos žinias pakartoti atstumų matavimą, mastelį, pasaulio horizonto kryptis, azimutą.

Mokymosi uždaviniai

1. Naudojant jau turimas geografijos žinias atlikti atstumų matavimą, taikyti mastelį, nustatyto pasaulio horizonto kryptis bei azimutą.
2. Pasirinkti pristatymo formą ir parengti pristatymą, apie 2-3 savo namų augintinius ir du namuose auginamus augalus pagal pateiktą planą.

Ištekliai: atlasas, internetas, enciklopedija, kompasas, liniuotė, pieštukas, trintukas, skaičiuotuvas.

Veiklos aplinka: privatus kiemas, butas, klasė.

Tematikos priskyrimas: orientavimasis žemėlapyje.

Tiriamosios veiklos aprašas

1. Tiriamosios veiklos eiga:
 - a) Kiekvienas mokinys parengs pristatymą, kuriame pristatys 2-3 savo namų augintinius ir du namuose auginamus augalus. Jei namuose jų neturi, tada reikės surinkti informaciją apie savo svajonių augintinius.
 - b) Jei darbas atliekamas PowerPoint programa arba su Word programa, darbe turi būti:
 - c) Gyvūno (augalo) nuotrauka, gali būti kelios nuotraukos, pavadinimas, trumpas aprašymas apie jį, 2–3 sakiniai.
 - d) Žemėlapis, kur būtų matyti augintinio kilmės regionas.
 - e) Apskaičiuotas atstumas kilometrais nuo Lietuvos iki kilmės regiono.
 - f) Parašyti pasaulio šalių kryptis ir azimutas nuo Lietuvos iki kilmės regiono ir nuo kilmės regiono iki Lietuvos.
 - g) Darbo trukmė 2-3 dienos.

GEOGRAFIJA

2. Darbas skirtas pasaulio kryptių, azimuto, atstumų matavimo kartojimui. Reikėjo padėti pagal reikalavimus sukurti pateiktis. Mokyti susirasti informaciją ir trumpai ją pateikti. Sunkiausia buvo nustatyti azimutą.
3. Ugdoma pažinimo kompetencija, nes mokiniai turimas žinias panaudoja sudėtingesnėse situacijose. Komunikacijos kompetencija, mokiniai buvo mokomi, rinkti, perteikti turimą informaciją kitiems. Pažinti ir domėtis aplinkui esančiu pasauliu, mokėti pastebėti, koks įvairus pasaulis aplink mus.
4. Atlikto tyrimo pristatymo forma. Pristatymas gali būti vaidinimas, filmo (vaizdo klipo) filmavimas ir demonstravimas, fotosesija, arba pateiktys atliktos PowerPoint programa arba su Word programa.
5. Darbas vertinamas pažymiu. Vertinimą sudarys dvi dalys, iš kurių vedamas bendras pažymys. Pirmoji dalis – vertinama surinkta ir pateikta informacija. Antroji dalis – pristatymas, jo originalumas, tikslumas, įdėtas darbas.

Refleksija, rekomendacijos: visą suplanuotą veiklą pavyksta atlikti, šį darbą aš periodiškai kartuju. Mokiniais įdomu sužinoti, iš kur kilę namuose šalia jų esantys augintiniai arba augalai, koki atstumą jie įveikė iki mūsų. Tuo pačiu pakartojame pasaulio kryptis, mastelį, atstumų skaičiavimą, azimutą, valstybes. Sunkiausiai sekasi azimutų nustatymas, reikia pakartoti pasaulio kryptis.

Ilona Mačiulaitienė, metodininkė,
Klaipėda, Martyno Mažvydo progimnazija, 6 klasė

Veiklos pavadinimas:
Meteorologija mūsų kasdienybėje

Veiklos tipas: pažintinis tiriamasis darbas, praktinių įgūdžių savaitė.

Veiklos tikslas: skatinti mokinius domėtis gamtoje vykstančiais meteorologiniais reiškiniais, orų kaitos dėsniniais.

Mokymosi uždaviniai

1. Atlikti nurodytus meteorologinius stebėjimus, matavimus vietovėje.
2. Sudaryti orų kalendorių, vėjo rožes, klimatogramas pagal gautus duomenis.
3. Apsilankyti Klaipėdos meteorologinėje stotyje ir praplėsti supratimą apie meteorologinių elementų matavimus ir analizę.
4. Apklausti tėvelius, senelius: ką žino iš liaudies meteorologijos ir paruošti pristatymą.

GEOGRAFIJA

Ištekliai: lauko termometrai, kompasai, vėjarodžiai.

Veiklos aplinka: mokyklos vidinis kiemelis, už mokyklos ribų.

Tematikos priskyrimas: orai ir klimatas. Orų rodikliai.

Tiriamosios veiklos aprašas

1. Meteorologiniai stebėjimai:
 - vėjo krypties nustatymas;
 - oro temperatūros matavimas;
 - pasaulio krypčių nustatymas su kompasu, be kompasu (pagal saulę, laikrodį ir kt.);
 - debesuotumo nustatymas.
2. Sudaromas savaitės orų kalendorius. Papildomas liaudies orų meteorologijos sąrašas.
3. Sudaromos vėjų rožės, klimatogramos.
4. Vieną dieną – išvyka į Klaipėdos meteorologinę stotį, kur mokiniai susipažino:
 - kaip apskaičiuojamas vėjo greitis ir stiprumas;
 - kaip užfiksuojami temperatūros duomenys;
 - kaip kinta saulės spindulių kritimo kampas;
 - su prietaisais oro drėgnumui nustatyti;
 - kaip surašomi duomenys, suvedami į kompiuterį.
5. Vertinimas: už visas veiklas sukauptas pažymys (kaupiamasis vertinimas).

Refleksija: ugdomąją veiklą pavyko įgyvendinti puikiai, nes visą savaitę buvo geri orai. Mokiniais buvo įdomu, jie visada laukia praktinių veiklų. Siūlymas: kai kuriuos rodiklius, kaip atmosferos slėgis, kiek iškrito kritulių, vaikai gali ieškoti kompiuteryje Gismeteo programėlėje.

Komentarai: dalį veiklų atlikome lauke, mokyklos kieme – matavimai, stebėjimai. Dalį veiklų atlikome klasėje – vėjų rožių, klimatogramų braižymas, orų kalendoriaus sudarymas. Dalį veiklų namuose – liaudies meteorologijos sąrašo pildymas, orų kalendoriaus papildymas (vakaro valandų). Dalį veiklos atlikome kompiuterių klasėje – darbas su Gismeteo programėle. Dalį veiklos atlikome meteorologijos stotyje.

Veiklos pavadinimas: „Spernios“ upelio ekosistemos tyrimas. Integruota geografijos, biologijos ir chemijos veikla arba integruota geografijos ir gamtos veikla

Veiklos tipas: integruotas kompleksinis praktinis darbas

Veiklos tikslas: atlikti Spernios upelio ekosistemos tyrimą, įvertinti būklę.

Mokymosi uždaviniai

1. Atliekant tyrimą surinkti empirinius duomenis Spernios upelio ekosistemoje.
2. Išanalizuoti surinktus duomenis ir pateikti tyrimo rezultatus.
3. Palyginti gautus rezultatus skirtingose upelio vietose pristatymo metu.

Ištekliai: Spernios upės matavimams naudota: matavimo juosta, liniuotė, laiko matavimo įranga, plūdė, fotoaparatas, vandens mėginiams paimti indai, cheminiams tyrimams: JBL vandens parametrų testavimo rinkinys, biologinė įvairovė atrenkama naudojantis vadovu augalams atpažinti ir internetiniais ištekliais.

Veiklos aplinka: tyrimas atliekamas keliuose skirtingose upės atkarpose, kur yra patogus priejimas.

Tematikos priskyrimas: Lietuvos kraštovaizdžiai.

Tiriamosios veiklos aprašas

1. Tiriamąją veiklą sudarė trys etapai: duomenų rinkimas vietovėje (duomenų rinkimas debito matavimui, biologinės įvairovės fiksavimas, vandens mėginių paėmimas), surinktų duomenų analizė – laboratoriniai darbai (upės profilio brėžimas, debito skaičiavimas, biologinės įvairovės atpažinimas, vandens kokybės tyrimai), išvadų parengimas, pristatymas ir refleksija. Visą veiklą truko 5 pamokas: 2 pamokos skirtos lauko tyrimams, 2 pamokos laboratoriniams darbams ir pristatymo ruošimui, 1 pamoka tyrimo pristatymui ir refleksijai.
2. Mokiniais yra aiškiai suformuotos užduotys, kurias jie turi su savimi. Sudaryta lauko duomenų lentelė, mokiniai žino, kokius duomenis turi surinkti. Prieš vykstant prie upės duodami nurodymai, kaip turi rinkti ir fiksuoti duomenis.

GEOGRAFIJA

3. Mokiniai veiklos metu ugdo pažinimo kompetenciją: kryptingai ugdo supratimą apie mus supantį pasaulį, skatinami jį tyrinėti, kritiškai mąstyti. Socialinę, emocinę kompetenciją: bendradarbiaudami mokiniai skatinami priimti atsakingus sprendimus, gerbti kiekvieno iš jų nuomones. Komunikavimo kompetenciją: mokiniai mokosi suprasti geografinę informaciją, kritiškai vertinti turimą informaciją, tinkamai pasirinkti pristatymo formas.

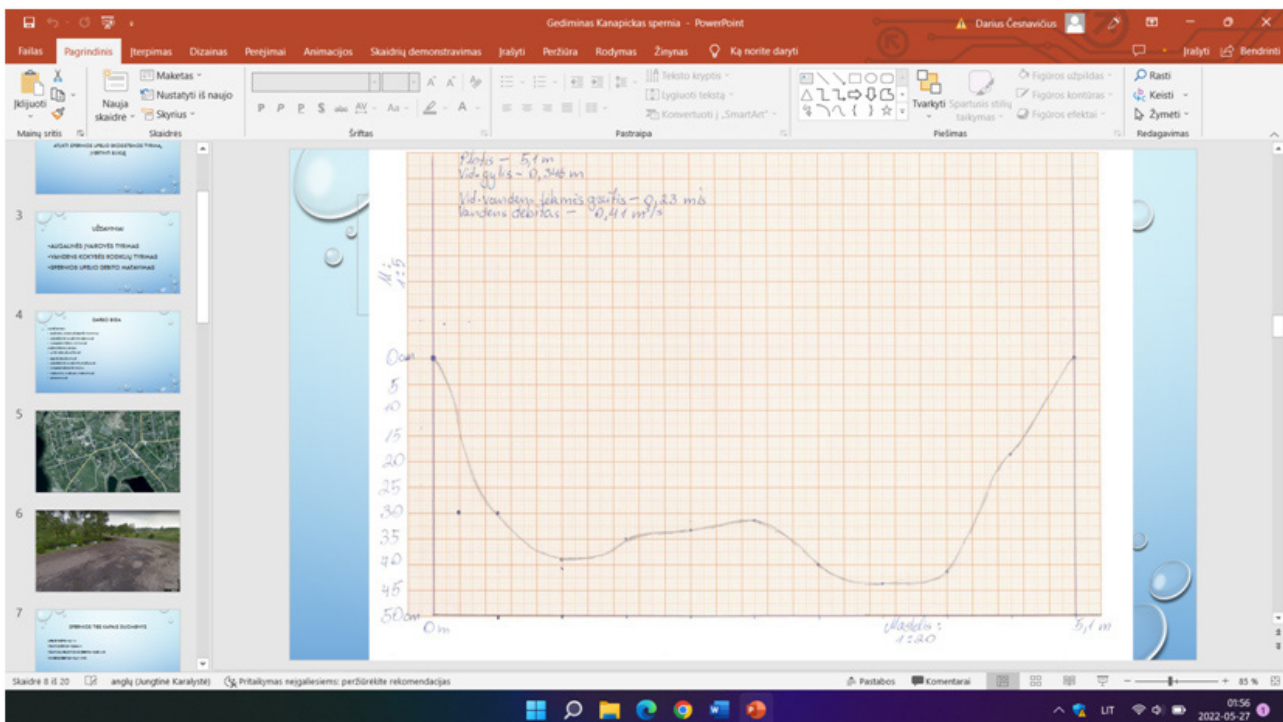
Tyrimo veikla integruoja geografiją, matematiką, biologiją, chemiją, geografines informacines sistemas, IT.

4. Pristatymo forma pasirinkta PowerPoint, alternatyva StoryMaps.

5. Mokiniai dirbo skirtinguose upės taškuose, todėl įdomiausia dalis buvo rezultatų palyginimas ir priežasčių paieška, kodėl tam tikri rezultatai buvo gauti skirtingi. Visas tyrimas mokinius sudomino ir sužadino smalsumą, kokia situacija būtų skirtingu metų laiku.

Refleksija, rekomendacijos: tyrimo metu mokiniai užduotis suprato teisingai ir vykdė labai sėkmingai. Rezultatų skirtumai atsirado dėl paties upelio būklės. Tyrimas atliktas birželio mėnesį, kai upelis jau buvo pakankamai apaugęs augmenija, dėl to atsirado viename taške sunkumai išmatuoti upės tėkmės greitį. Dėl tos pačios priežasties su paklaida buvo surinkti ir kiti upės parametrai. Tai lėmė nemažus galutinio rezultato skirtumus. Cheminiai ir biologiniai tyrimai sunkumų nesukėlė. Jei tyrimui pasirenkami keli taškai, reikia atsižvelgti, kad krantai būtų švarūs, be augmenijos, su aiškia kranto linija. Tyrimas tikslesnis būtų ankstyvą pavasarį.

PRIEDAS

Estera Matulevičienė, geografijos mokytoja metodininkė,
Šiaulių r. Kuršėnų Pavenčių mokykla–daugiafunkcis centras,
6-7 klasės

Veiklos pavadinimas: Ventos upės geografinis ir biologinis tyrimas

Veiklos tipas: trumpalaikis tiriamasis projektas, integruota geografija ir biologija.

Veiklos tikslas: ištirti Ventos upę geografiniu ir biologiniu aspektais.

Mokymosi uždaviniai

1. Skirtingose upės vietose (geografinėse stotelėse), keliaujant žemyn palei Ventos upės tėkmę, išmatuoti vandens temperatūrą, tėkmės greitį, įvertinti pakrančių užterštumą.
2. Einant nurodytu maršrutu fiksuoti gamtinius ir visuomeninius objektus, stebėti vandens ir pakrančių augalus.
3. Tiriamąją veiklą ir jos rezultatus pristatyti mokykloje konferencijos metu.

Ištekliai: objektas – Ventos upė. Priemonės – veiklos lapai, termometrai, plūdės, ruletės, sielteliai, vandens augalų atlasas.

Veiklos aplinka: Kuršėnų miestas, Ventos upės pakrantės.

Tematikos priskyrimas: upės tyrimas.

Tiriamosios veiklos aprašas

Veikla vyko pamokų metu, jai buvo skirtos 3 valandos. Veiklos metu buvo ugdomos komunikavimo ir pažinimo kompetencijos.

Mokiniai buvo suskirstyti į mišrias grupes, darbo saugumu padėjo rūpintis klasių vadovai. Veiklos vyko karuselės principu. Skirtingose upės vietose, keliaudami žemyn palei jos tėkmę, mokiniai matavo vandens temperatūrą, tėkmės greitį, vertino pakrančių užterštumą, vardino gamtinius ir visuomeninius objektus, stebėjo vandens ir pakrančių augalus. Tyrimų rezultatai buvo fiksuojami užduočių lapuose. Tiriamąją veiklą ir jos rezultatus mokiniai pristatė mokykloje, mokslo metų gale vykusios konferencijos metu. Mokinių nuomonė: „Nors ir sušalome truputį, tačiau manome, kad tokia netradicinė veikla yra naudinga ir reikalinga, ji skatina stebėti, tyrinėti mus supančią aplinką, daryti išvadas“.

GEOGRAFIJA

Refleksija, rekomendacijos: tyrimas vyko spalio mėnesio pabaigoje prieš rudens atostogas, buvo labai šalta, tad veiklą geriau organizuoti arba ankstyvą rudenį, arba vėlyvą pavasarį. Mokiniam veikla patiko, rezultatas buvo pasiektas, tačiau mokytojams buvo sunku valdyti didelį mokinių srautą. Rekomendacija – veikla su visa klase.

PRIEDAS

Ventos upės geografinis tyrimas

Stotelė

Grupės nariai

Dirbdami grupėje, atlikite lentelėje pateiktas užduotis:

Iš kur išteka Venta	
Į ką įteka	
Upės ilgis	
Upės tėkmės greitis	
Vandens temperatūra	
Krantai (statūs, lėkšti)	
Kairiojo kranto gamtiniai objektai	
Kairiojo kranto visuomeniniai objektai	
Dešiniojo kranto gamtiniai objektai	
Dešiniojo kranto visuomeniniai objektai	
Vizualinė pakrantės tarša balais (apskritimu apveskite skaičių)	0 – pakrantė švari 1 – mėtosi pavienės šiukšlės 2 – matosi šiukšlių susikaupimai

Danguolė Kairienė, geografijos vyr. mokytoja,
Utenos Aukštakalnio progimnazija, 6 klasė

Veiklos pavadinimas: Geografijos pamoka lauke „Utenos miesto upelis“

Veiklos tipas: praktinis darbas.

Veiklos tikslas: gebėti atpažinti upės dalis natūralioje aplinkoje, pritaikant teorines žinias praktiškai.

Mokymosi uždaviniai

1. Naudodamiesi matavimo prietaisais (rulete, metrine liniuote, vandens termometru, plūde, chronometru, skaičiuotuvu) ir pateiktais informacijos šaltiniais, atlikti upelio tyrimą.
2. Užpildyti užduočių lapą ir pateikti tyrimo rezultatus.
3. Įsivertinti tiriamosios veiklos sėkmę.

Ištekkliai: ruletė, metrinė liniuotė, vandens termometras, plūdė, chronometras, skaičiuotuvai ir pateikti informacijos šaltiniai.

Veiklos aplinka: arčiausiai mokyklos esantis upelis.

Tematikos priskyrimas: Žemė – melsvoji planeta; upės – mėlynieji vandens takai.

Tiriamosios veiklos aprašas

Užduotis: naudodamiesi matavimo prietaisais (rulete, metrine liniuote, vandens termometru, plūde, chronometru, skaičiuotuvu) ir pateiktais informacijos šaltiniais, atliksite 5 praktines užduotis, tirdami upelį. Įsivertinsite save ir draugus.

1. Naudodamiesi A šaltiniu atsakykite į klausimus:

Utenėlė – upelis Utenoje, Vyžuonos dešinysis intakas. Šventosios upės baseine. Ilgis – 12,2 km, baseino plotas – 32 km². Prasideda Utenaičio ežere, Leliūnų seniūnijoje. Aukštupyje prateka per Vosgėlių ir Utenėlės kaimus. Upelis natūralia vaga srūva šiaurės rytų kryptimi link Utenos. Turi kelis nežymius intakus. Į Vyžuoną įsilieja Utenos šiaurinėje dalyje, miesto parke, 24,5 km atstumu nuo Vyžuonos žiočių.

1.1 Kur Utenėlės ištakos?

1.2 Kur Utenėlės žiotys?

1.3 Koks Utenėlės ilgis?

GEOGRAFIJA

2. Plane pažymėkite upelio tekėjimo krypties rodyklę.

2.1 Kuria horizonto kryptimi teka Utenėlės upė?

3. Kurioje Utenėlės upelio pusėje yra mokykla? Kairėje ar dešinėje (pabraukite).

4. Atlikite matavimus ir skaičiavimus:

4.1. Kaip greitai teka Utenėlės upelis?

Pasirinkite tiesesnę Utenėlės 10-15 m atkarpą. Krante pažymėkite jos pradžią ir pabaigą.

Į upelio vidurį įmeskite butelio kamštį, įjunkite laikmatį. Kai kamštis pasieks atkarpos pabaigą, užfiksuokite laiką.

Apskaičiuokite: pvz.: jeigu kamštis 15m plaukė 5 sek., tai $15:5$ yra 3 m/s.

Matavimus atlikite kelis kartus ir apskaičiuokite vidurkį.

Užrašykite matavimus ir skaičiavimus:

1 matavimas ir skaičiavimas

2 matavimas ir skaičiavimas

3 matavimas ir skaičiavimas

Vidurkio skaičiavimas:

4.2. Koks upelio plotis ir gylis?

Naudodamiesi rulete išmatuokite Utenėlės plotį.

Naudodamiesi rulete išmatuokite upelio gylį.

4.3. Kokia vandens temperatūra?

Termometru pamatuokite vandens temperatūrą, kokią temperatūrą rodo? Kodėl vanduo šaltas?

5. Apibūdinkite Utenėlės upės slėnį, krantus, upelio dugną parinkdami žodžius iš šio sąrašo: siauras, platus, status, lėkštas, smėlėtas, akmenuotas.

Įsivertinimas

Kas labiausiai sudomino šią pamoką?

Ką reikėtų dar mokytis?

Už ką draugui galėtum padėkoti?

Refleksija, rekomendacijos: vaikams pamoka patinka. Dirba grupelėmis po 5-6 mokinius. Ne-tradicinė aplinka, galimybė pritaikyti praktiškai, bendradarbiavimas, komandinis darbas. Sunkumai: mokinių skaičius klasėje – 30 mokinių ir vienas mokytojas (kartais būna mokytojo padėjėja).

Dalytė Gaudušienė, mokytoja metodininkė,

Mažeikių Senamiesčio progimnazija, 6 klasė

Veiklos pavadinimas:

Pamoka-konferencija „Septyni žemynai“

Veiklos tipas: praktinis-kūrybinis darbas; projektas.

Veiklos tikslas: naudojantis įvairiais informaciniais šaltiniais rasti įdomios informacijos, kūrybiškai ją pateikti, plėsti akiratį, lavinti viešojo kalbėjimo įgūdžius.

Mokymosi uždaviniai

1. Pasirinkti žemyną ir sukaupti reikiamus duomenis apie jį, pristatymą paruošti pagal veiklos aprašą.
2. Parengti darbo pristatymą.
3. Įvertinti klasės draugų darbus, išklaudyti visų grupių pristatymus.

GEOGRAFIJA

Ištekliai: enciklopedijos, žodynai, žinytai, internetas, spauda, kanceliarinės priemonės, kt.

Veiklos aplinka: mokinių gyvenamoji aplinka (darbo rengimas), mokyklos erdvės – skaitykla, kabinetas, koridoriai, kiemas, miesto biblioteka ir kt.

Tematikos priskyrimas: mūsų planeta – Žemė.

Tiriamosios veiklos aprašas

1. Mokiniai pasirenka žemyną, apie kurį rinks informaciją ir paruoš pristatymą-stendą. Darbą gali atlikti atskirai arba mažose grupelėse – po du. Tariasi, pasiskirsto veiklas. Darbui paruošti buvo skiriamos 2-3 savaitės (atsižvelgiant į mokinių užimtumą).
2. Mokiniai turėjo galimybę pasirinkti įdomiausią žemyną, daryti sprendimus pasirenkant atlikimo techniką, darbo apimtį. Motyvuojanti veikla padeda plėsti akiratį, ruošti darbo pristatymui. Buvo patarta pasirinkti optimalų lapo dydį, kad turima informacija būtų įdomi, vaizdi, atlikta kruopščiai, tvarkingai.
3. Atlikta veikla padėjo mokiniams ugdyti pažinimo, komunikavimo, kūrybiškumo, kultūrinę kompetencijas. Mokiniai pagilino informacinių komunikacinių technologijų taikymą, viešojo kalbėjimo įgūdžius. Ši veikla ugdo kritinį požiūrį į informacijos gausą, padeda lyginti ir rasti tinkamiausius variantus, apibendrinti, daryti išvadas.
4. Mokiniai savo paruoštą darbą pristatė klasės draugams, atsakė į jų pateiktus klausimus. Reflektuodami pasakė, kodėl pasirinko tą žemyną, ką naujo sužinojo ir kas labiausiai patiko ruošiant šį darbą.
5. Išklausus mokinių pristatymus, vyko darbo aptarimas. Klasės mokiniai slaptu balsavimu rinko labiausiai patikusį darbą. Rašomas suvestinis pažymys atsižvelgiant į originalumą, kūrybiškumą, pateikimą.

Refleksija, rekomendacijos: mokiniams šis darbas patiko, nes kiekvienas norėjo ir galėjo pareikšti savo nuomonę, pateikti darbą. Reikėtų susitarti dėl pristatymo laiko, mokyti mokinius kalbėti glaustai, konkrečiai.

Aušrinė Živaitienė, geografijos mokytoja ekspertė,
Jonavos Jeronimo Ralio gimnazija, I-III klasės

Veiklos pavadinimas: Laikas keičia Žemę

Veiklos tipas: kraštovaizdžio tyrimas

Veiklos tikslas: išsiaiškinti kraštovaizdžio kaitą naudojantis fotografijomis.

Mokymosi uždaviniai

1. Susipažinti su fotografijų palyginimo metodu tiriant kraštovaizdžių kaitą.
2. Atrinkti kraštovaizdžio fotografijas, perfotografuoti kraštovaizdį iš panašaus fotografavimo taško.
3. Surinkti papildomą informaciją apie tyrimo objektą ir parengti pristatymą.

Ištekliai: vadovėlis (Žemė 9 kl. I d.), gaublys, gamtinė geografija, tyrimo aprašas, telefonas.

Veiklos aplinka: Jonavos miestas arba mokinio gyvenamoji aplinka.

Tematikos priskyrimas: Kraštovaizdžiai (I klasė); Ekosistemos ir kraštovaizdžiai (III klasė).

Tiriamosios veiklos aprašas

1. Pasirinkite seną fotografiją.
2. Suraskite fotografavimo tašką ir perfotografuokite.
3. Suraskite fotografavimo tašką www.maps.lt, gaukite jo koordinates, suteikite pavadinimą, nurodykite adresą.
4. Apibūdinkite vietovę: kokia ji šiuo metu moksliskai ir jausmiškai.
5. Palyginkite su ankstesne situacija, paaiškinkite pokyčius.
6. Suasmenininkite – kuo artima jums.
7. Sukurkite vientisą atradimų pristatymą, pasidalinkite juo.

Aprašas pagal dr. G. Godienės metodiką „Laikas keičia Žemę“

Refleksija, rekomendacijos: mokiniai šią užduotį atliko 2021 metais, kai buvo nuotolinis mokymas. Pamokos tema I-oje klasėje buvo „Kraštovaizdžiai“, III-oje klasėje – „Ekosistemos ir kraštovaizdžiai“.

Mokiniam užduotis labai patiko – tyrimą darė visi, klausinėjo tėvų, senelių, rinko nuotraukas iš asmeninių albumų.

Su mokiniais būtina labai detalai aptarti kriterijus – už ką bus rašomas pažymys, į ką atkreipiamas dėmesys, kad nebūtų formalus sprendimo, kuomet mokinys atliko darbą ir nori gauti labai gerą pažymį.

Aušrinė Živaitienė, mokytoja ekspertė,
Jonavos Jeronimo Ralio gimnazija, 1d klasė

Veiklos pavadinimas: Teritorijos žemės naudojimo kartograma

Veiklos tipas: kartografinis tyrimas.

Veiklos tikslas: nustatyti ir kartografuoti pastatų paskirtis pasirinktoje teritorijoje.

Mokymosi uždaviniai

1. Nustatyti pastatų paskirtis pasirinktoje teritorijoje.
2. Kartografuoti pastatus pasirinktoje teritorijoje pagal paskirtį skaitmeninėje aplinkoje.
3. Pristatyti atlikti darbus klasėje.

Ištekliai: skaidrės, užduočių lapai, Kosmonautų gatvės žemėlapis, kompasas, planšetė, pieštukai.

Veiklos aplinka: Jonavos miesto Kosmonautų gatvė.

Tematikos priskyrimas: urbanizacija, miesto funkcinės zonos.

Tiriamosios veiklos aprašas

Su mokiniais išsiaiškinome (remdamiesi paruoštomis skaidrėmis), kas yra kartografinis tyrimas, kaip jis atliekamas, pasirinkome ir apžiūrėjome (naudojomės Google Earth programa) Jonavos miesto teritoriją, išsirikome netoli gimnazijos esančią Kosmonautų gatvę.

Klasėje aptarėme, kad tyrimui skirsime dvi pamokas, mokiniams buvo pristatyta vertinimo sistema, akcentuota, į ką atkreipti dėmesį atliekant tyrimą (spalvų parinkimas, pastatų paskirtis).

Tyrimui užbaigti savarankiškai mokiniai turėjo savaitę laiko. Antros pamokos metu mokiniai pristatė savo darbus. Mokinių darbai buvo eksponuoti kabinete – visi galėjo apžiūrėti ir palyginti savo darbus.

Refleksija, rekomendacijos: mokiniai tokią užduotį turėjo pirmą kartą, jiems patiko. Manau, kad nereikėjo rodyti skaidrėje visos vertinimo sistemos, reikia tik akcentuoti, kad sudarome pasirinktos gatvės žemėlapi ir kas jame turi būti – mastelis, pavadinimas, legenda ir pan.

PRIEDAS

Kartografinis tyrimas – Kosmonautų gatvė (nurodymai mokiniui – užduočių seka)

Kosmonautų gatvė yra viena iš Jonavos miesto gatvių, priklausanti Kosmonautų mikrorajonui. Ji prasideda nuo įvažiavimo iš Žeimių gatvės (vakarų), tęsiasi į rytus iki Lietavos gatvės. Šioje gatvėje yra įsikūrę gyvenamieji namai, prekybos centrai, paslaugų įstaigos, yra kelios automobilių stovėjimo aikštelės.

Eikite Kosmonautų gatve ir stebėkite abipus jos stovinčius pastatus bei teritorijas.

1. Sudarykite Kosmonautų gatvės topografinį žemėlapi (mastelis 1:2000). Žemėlapyje nurodykite šią informaciją:
 - 1.1. Pastatų naudojimo paskirtį (gyvenamieji, komerciniai, institucijų, nenaudojami ir kiti pastatai).
 - 1.2. Nurodykite, kurie pastatai renovuoti, o kurie ne.
 - 1.3. Žemėlapyje pažymėkite automobilių stovėjimo aikšteles.
 - 1.4. Sutartiniu ženklu išskirkite pastatus bei kitus objektus, turinčius istorinę reikšmę (jei tokių yra šioje gatvėje).

Alina Ambrulevičienė,

Prienų r. Veiverių Tomo Žilinsko gimnazija, 6 klasė

Veiklos pavadinimas: Orų stebėjimas

Veiklos tipas: praktinis darbas; trumpalaikis tiriamasis darbas; praktinių įgūdžių savaitė

Veiklos tikslas: atlikti orų stebėjimo tiriamąjį darbą.

Mokymosi uždaviniai

1. Atlikti nurodytus meteorologinius stebėjimus Gismeteo ar kitoje duomenų sistemos aplinkoje.
2. Surinktų duomenų pagrindu ir vizualinių stebėjimų iliustracijomis pateikti darbo ataskaitą.

Išteklių: orų programėlės (naudojomės Gismeteo), bet galima ir kitomis, fotoaparatai, kompiuteriai.

GEOGRAFIJA

Veiklos aplinka: tiriamosios veiklos atlikimo aplinka: darbą atliko namuose, stebėjimus vykdė 3 kartus per dieną, nurodytomis valandomis.

Tematikos priskyrimas: orų stebėjimas, mokinių praktinių įgūdžių formavimas.

Tiriamosios veiklos aprašas

1. Veiklai skirtos 5 dienos, augalų vegetacijai stebėti –10 dienų.
2. Tiriamoji veikla buvo susijusi su praktinių įgūdžių formavimu, prieš pateikiant darbą labai tiksliai išaiškinau, kokios tiriamosios veiklos bus, parodžiau darbų pavyzdžius, kas labai motyvavo. Jeigu prieš tai buvo nusiskundimų, kad bus sunku, tai po parodytų pavyzdžių mokiniai nustojo baimintis (beje, darbai buvo daryti praėjusiais metais). Konsultuoti reikėjo tik dėl darbo Word programa, nes nemokėjo įkelti nuotraukų.
3. Užduoties originalumas tas, kad darbai nebuvo vienodi, nes orai yra nepastovūs, todėl skyrėsi nuotraukos, kuriose fiksavo debesis, ir tai sukėlė diskusijas, kodėl nevienodos temperatūros ir debesuotumas, taip pat stebėjo augalų vegetaciją, jos reikšmę bendrosioms kompetencijoms ugdyti, kūrybiškumo ar aukštesniųjų mąstymo gebėjimų ugdymui, informacinių komunikacinių technologijų taikymui – mokėsi dirbti su Word programa ir PDF bei Powerpoint programomis.
4. Atlikto tyrimo pristatymo forma – Powerpoint formatu padarytos skaidrės.
5. Vertinimas ir aptarimas bei mokinių išsakyta nuomonė ar įsivertinimas. Vertinimas vyko pagal nurodytus kriterijus, vienas iš jų – ugdyti komunikacinius gebėjimus, tai yra neperskaityti, o žodžiu pristatyti darbą. Buvo vertinama darbo tvarka, gebėjimas naudotis informacinėmis technologijomis, rinkti ir sisteminti informaciją.

Refleksija, rekomendacijos: atliekant refleksiją išsiaiškinome, kaip pavyko įgyvendinti šią ugdomąją veiklą, kiek tai buvo įdomu mokiniams, kokie sunkumai iškilo. Sunkumai kilo dirbant su Word ir Powerpoint programomis, nes mokinių tėvai nepasirūpina, kad kompiuteriuose jos būtų įdiegtos – prireikė ir informatikų pagalbos. Mokiniai nemoka įkelti nuotraukų, gražiai sumaketuoti, nesilaiko Word rašybos reikalavimų.

Asta Sinkevičienė, vyr. spec. pedagogė, geografijos mokytoja,
Vilniaus Verkių mokykla-daugiafunkcis centras, 9 spec. klasė

Veiklos pavadinimas:

Lietuvoje augantys medžiai

Veiklos tipas: pažintinis tiriamasis darbas.

Veiklos tikslas: išsiaiškinti, kokie medžiai auga mokyklos teritorijoje ir juos iširti.

Mokymosi uždaviniai

1. Tyrinėdami mokyklos teritorijoje augančius medžius ir atlikdami užduotis, išmoks atpažinti medžius pagal bendrus požymius, įvardins ir atpažins ne mažiau kaip po 2 augalams būdingus požymius.
2. Diskutuodami aptars aplinkosaugines problemas.

Ištekliai: projektorius, mokinio darbo lapas, rašymo priemonė, baltas popieriaus lapas, vaškinės kreidelės, centimetrinė juostelė.

Veiklos aplinka: teritorija aplink mokyklą.

Tematikos priskyrimas: aplinkos pažinimas ir tyrimai.

Tiriamosios veiklos aprašas

1. Veiklai skirtos 2 pamokos.

Teorinė dalis klasėje. Teorinė dalis vyko klasėje. Su mokiniais prisiminėme, kokie medžiai auga Lietuvoje, kaip jie skirstomi. Kad yra spygliuočiai ir lapuočiai, kuo jie skiriasi. Smulkiau apibūdinau keletą dažniausiai sutinkamų medžių rūšių. Tada išsiaiškinome, kokie medžiai auga mokyklos teritorijoje. Mokiniais pranešiau, kad toliau pamoka vyks lauke. Išdalinau mokinio darbo lapus ir kitas priemones – centimetrines juosteles, vaškines kreideles, paaiškinau, ką jiems reikės daryti, kaip naudotis gautomis priemonėmis.

Ieško mokinio darbo lape nurodytų medžių. Pirmą užduotį – mokinio darbo lape užpildyti lentelę. Joje pagal paveikslėlius su medžių lapais atpažinti medžius, surasti juos mokyklos teritorijoje ir užrašyti pavadinimą.

Matuoja medžių kamienų apimtį. Antra užduotį – išmatuoti pasirinktų medžių kamienų apimtį ir rezultatus surašyti į lentelę. Darbas vyko poromis.

Naudodami įvairius pojūčius lygina pušį ir eglę. Trečia užduotį – stebint eglę ir pušį surasti panašumų ir skirtumų. Mokiniai ne tik lygino šių medžių šakas, spyglius, kankorėžius, bet ir uostė

juos, pajausdami specifinį sakų kvapą, ragavo eglės ar pušies spyglį ir pajautė, kad jis turi ir kartu, ir rūgštumo, mat turtingas vitamino C.

Medžio kamieno antspaudo darymas. Paskutinė užduotis – naudojant vaškines

kreideles padaryti medžių kamienų antspaudo. Jie daromi prie kamieno prispaudus popieriaus lapą ir vaškinę kreidelę laikant išilgai, nespaudžiant jos, palengva spalvinant.

Semiasi energijos iš storiausio mokyklos teritorijoje esančio medžio – qžuolo. Mokiniai išs rinko patį storiausią ir, kaip manome, seniausią mokyklos teritorijoje esantį medį. Prie jo prisiglaudė, kad pajautų medžio galią. Jis yra toks didelis ir turi tiek daug šakų, kad gali pasiimti visus jų rūpesčius.

Pamokos aptarimas. Iš lauko mokiniai parsinešė gamtinės medžiagos. Grįžę į klasę dar sykį prisiminė, koks lapas kokiam medžiui priklauso. Viską sudėliojo, fotografavo savo darbo rezultatus. Lygino medžių matavimo duomenis, nustatė, kurie medžiai yra storiausi. Diskutavome, ką gero mums duoda medžiai, kurių tiek daug auga mokyklos teritorijoje ir už jos ribų. Paklausus mokinių, kaip patiko pamoka, jie aukštai pakėlė nykščius, kas reiškė, kad patiko. Toliau kalbant, jie vardino tik plusus. Kad mokytis gamtoje, ją tyrinėti jiems ne tik įdomiau, bet atliekant užduotis praktiškai žymiai lengviau suprasti ar įsiminti. Taip ugdomi ir bendravimo įgūdžiai, nes dirbama grupėmis.

2. Tiriamosios veiklos motyvas – pagyvinti ir pajvairinti ugdymo procesą. Kad mokiniai jiems suprantamu būdu geriau pažintų juos supančią aplinką, įgytų aplinkos tyrimo įgūdžių, patirtų daug emocijų. Pagalbos reikėjo, nes tai yra mokiniai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių. Sunkumų iškilo su matavimais. Matuoti mokiniai jau mokėjo, bet iškilo klausimas, kaip išmatuoti, kai medis storas ir vienos centimetrinės juostelės neužtenka. Tada tiesiog pasiūliau į pagalbą pasikviesti draugą su kita juoste ir parodžiau, kaip išmatuoti. Dar sunkumų iškilo, kai reikėjo sudėti abiejų juostelių rodmenis.
3. Veikla pritaikyta specialiųjų poreikių turintiems mokiniams pagal jų gebėjimus. Mokiniai augalų apsuptyje turi galimybę pasijusti gamtos dalimi, tobulinti gamtamokslinę kompetenciją. Tokius vaikus yra svarbu ugdyti naudojant įvairius pojūčius: regą (stebi medžius, juos atskiria), uoslę ir skonį (uosto spygliuočius, pakramto jų spyglius), klausą (klausosi medžių šlamėjimo, paukščių čiulbėjimo ar tiesiog gamtos garsų), prisilietimą (liečia, tyrinėja medžio žievę, prisiglaudžia prie medžio ir semiasi energijos).
4. Tiriamosios veiklos pristatymas vyko paprastai, pagal vaikų gebėjimus. Kadangi jie pristatymo kompiuterinėmis programomis padaryti neturi gebėjimų, tai savo darbo rezultatus (užpildytą mokinio darbo lapą, atsineštą gamtinę medžiagą) išdėliojo ant stalo ir tiesiog nufotografavo,

GEOGRAFIJA

papasakojo, kaip sekėsi atlikti užduotis, kokie sunkumai iškilo, ką pastebėjo. Pristatymas vyko padedant mokytojui (užduodant klausimus), nes mokiniai patys negeba sukurti ilgesnio rišlaus teksto.

5. Pažymiu veikla nebuvo vertinama. O mokinių įsivertinimas vyko mokytojui užduodant klausimus iš atliktų veiklų, o mokiniams pakėlus nykščius aukštyn ar žemyn. Aišku, apie rezultatus buvo galima spręsti ir iš mokinių reakcijos, emocijų. Visi mokiniai kėlė nykščius į viršų, emociškai komentavo, kad mokytis gamtoje, ją tyrinėti jiems ne tik įdomiau, bet atliekant užduotis praktiškai žymiai lengviau suprasti ar įsiminti.

Refleksija, rekomendacijos: pamoka pavyko puikiai, tai matėsi iš mokinių emocijų. Ypač jiems patiko praktinė dalis. Jie susidomėję atliko užduotis, jei ko nesuprasdavo, tiesiog kviesdavo, klausdavo patarimo. Tiriamoji veikla specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams visada labai patinka ir tinka. Teoriją jiems sunku suprasti ir tuo labiau atsiminti, o kada patys tiria, liečia, uosto, ragauja – tampa žymiai aiškiau, suprantamiau ir ilgiau išlieka atmintyje.

Vida Balevičienė, geografijos mokytoja metodininkė,
Alytaus Dzūkijos mokykla, 8 kl.

Veiklos pavadinimas: Ar pažįsti Europos Sąjungą?

Veiklos tipas: projektas, trunkantis 1 mėn. Integruota veikla (geografija ir informacinės technologijos).

Veiklos tikslas: skatinti mokinius domėtis savo ir kitų šalių gamtos bei visuomenės įvairove Europos Sąjungos erdvėje, atliekant projektą.

Mokymosi uždaviniai

1. Surinkti ir apibendrinti informaciją apie ES šalis.
2. Pagal naujausius duomenis apskaičiuoti valstybių gyventojų tankumą, užimtumą ūkio sektoriuose.
3. Parengti plakatą Canva programoje pristatant atliktą darbą ir atlikti įsivertinimą pagal nurodytus kriterijus.

GEOGRAFIJA

Ištekliai: kompiuteris, internetas, geografijos vadovėlis, atlasas, enciklopedijos, žinynai, kelionių žurnalai, asmeninio albumo nuotraukos (nebūtinai).

Veiklos aplinka: mokiniai dirba mokykloje geografijos ir informacinių technologijų kabinetuose, namuose.

Tematikos priskyrimas: regionų pažinimo raiška.

Tiriamosios veiklos aprašas

Aštuntoje klasėje mokiniai susipažįsta su Europos žemyno gamtiniais ypatumais, įgyja bendrųjų ekonominių žinių apie žemyno valstybių skirstymą į regionus, plačiau panagrinėja tik kai kurių valstybių gamtinius, socialinius ir ekonominius bruožus.

Projektas trunka 1 mėn., jo metu mokiniai susipažins su visomis Europos Sąjungos valstybėmis, rinks ir sistemins duomenis apie tų valstybių geopolitinę situaciją: pristatys valstybių simboliką, išmoks apibūdinti valstybių geografinę padėtį ir tos padėties pranašumus bei trūkumus, pristatys svarbiausių istorinių įvykių chronologiją, apibūdins gamtinius ypatumus, surinks ir susistemins duomenis apie gyventojus ir jų užimtumą ūkio sektoriuose, pateiks trumpas ekonomines charakteristikas.

Pagal naujausius duomenis mokiniai apskaičiuos valstybių gyventojų tankumą, užimtumą ūkio sektoriuose.

Mokiniai parengs plakatą Canva programa, kuriame bus pateikta informacija apie visas Europos Sąjungos valstybes. Projektas realizuojamas integruojant geografiją ir informacines technologijas (aštuntoje klasėje informacinių technologijų pamokų nėra, todėl ši disciplina integruojama į kitus mokomuosius dalykus, o internetinę programą mokiniai pasirenka tokią, kurią jie mokėsi ankstesniais metais).

Mokiniai ieško informacijos, kuria elektroninį plakatą pagal pateiktą atmintinę. Mokytoja prižiūri veiklą ir, esant reikalui, konsultuoja, tačiau tai daugiau savarankiškas mokinių darbas. Jie atlieka įvairius skaičiavimus, duomenis sistemina, Excel programa braižo diagramas.

Prieš pradėdant darbus, mokiniams pateikiamos elektroninio plakato kūrimo bei būsimo vertinimo atmintinės.

Mokinių darbai pristatomi pamokose, jie įsivertina save, o taip pat vertina vieni kitų darbus. Mokytoja galutinį pažymį įrašo į dienyną. Jis apskaičiuojamas iš trijų pažymių: 1. Mokytoja vertina darbo eigą; 2. Mokytojos vertinimas per pristatymą; 3. Klasės draugų vertinimų vidurkis.

Refleksija, rekomendacijos: kadangi mokinių gebėjimai ir darbo tempas nevienodas, tai kai kurie mokiniai turi daugiau dirbti savarankiškai, o namuose ne visi turi tinkamas sąlygas.

Vertinant klasės draugų darbus kartais jaučiasi asmeninės mokinių simpatijos ar antipatijos, todėl jų vertinimai ne visada būna objektyvūs.

Po visų darbų pristatymų, apibendrinant veiklą, mokiniai sako, kad jiems tokios užduotys patinka, jie ne tik sužino daug apie šalis, bet ir mokosi be jaudulio viešai kalbėti prieš auditoriją.

GEOGRAFIJA

PRIEDAS

Elektroninio plakato įsivertinimas

4	3	2	1
Nenukrypimas nuo temos			
Mano visa pateikta informacija yra susijusi su tema. Visos plakato dalys yra svarbios, įdomios ir susiję su tema.	Su tema susiję visos plakato dalys.	Beveik visos plakato dalys yra susiję su tema.	Kai kurios dalys tikrai nesusiję su tema.
Kitų informacijos šaltinių naudojimas			
Aš remiuosi informacija iš keleto šaltinių, juos nurodau. Nurodau ir savo asmeninę patirtį.	Aš remiuosi informacija iš keleto šaltinių, bet juos ne visus nurodau.	Aš naudoju informaciją iš vieno informacijos šaltinio, jį nurodau.	Plakate naudoju vieną šaltinį, jo nenurodau.
Rašyba			
Mano plakatas sukurtas be gramatinių klaidų, su visais skyrybos ženklais.	Mano plakate yra keletas klaidų, pavyzdžiui, praleistos raidės, neparašyti taškai sakinio gale.	Mano plakate yra keletas klaidų, parašytos netokios raidės arba jos praleistos, neparašyti taškai sakinio gale.	Mano plakate yra daug klaidų, pavyzdžiui, praleistos raidės, neparašyti taškai sakinio gale, mažosiomis raidėmis pradedamas sakiny.
Iliustravimas			
Aš naudoju paveikslėlius ir / arba nuotraukas, kad mano plakatas būtų įdomesnis, aiškesnis.	Aš naudoju paveikslėlius ir / arba nuotraukas, kad plakatas būtų įdomesnis.	Aš bandau panaudoti paveikslėlius ir / arba nuotraukas, kad plakatas būtų įdomesnis.	Aš nenaudoju paveikslėlių ir / arba nuotraukų, o jei naudoju, tai jos glumina stebinčius.

Rosita Marcinkienė, mokytoja metodininkė,
Kelmės r. Tytuvėnų gimnazija, 10 klasė

Veiklos pavadinimas: Automobilis ir aplinka

Veiklos tipas: pažintinis tiriamasis darbas.

Veiklos tikslas: ištirti gyvenamosios aplinkos transporto rūšis bei srautus ir pateikti išvadas apie poveikį aplinkai.

Mokymosi uždaviniai

1. Atlikti automobilių srautų matavimo darbus pagal nurodytą metodiką.
2. Išanalizuoti surinktus duomenis ir pateikti tyrimo rezultatus apskaičiuojant tikėtiną automobilių taršą.
3. Atsižvelgus į gautus rezultatus parengti ir pasiūlyti aplinkos kokybės gerinimo pokyčių modelį.

Ištekliai: geografijos vadovėlis „Žemė“ 10 klasei. Transporto priemonių skaičiaus fiksavimo lapai. Laikrodis. Žemėlapiai, pratybų sąsiuviniai. Trumpas DVD filmas – „Transporto smogas Pekine“.

Veiklos aplinka: Tytuvėnai.

Tematikos priskyrimas: pasaulio ir Lietuvos ūkis. Paslaugų geografija.

Tiriamosios veiklos aprašas

1. Mokiniai supažindinami su tema klasėje, tiriamojo darbo eiga (apie 10 min.) Susiskirstoma į darbo grupes, padalinami darbo lapai. Pamoka tęsiama miestelio gatvėse (apie 20 min.). Sugrįžus į klasę sumuojami rezultatai, vykdomas apibendrinimas, daromos išvalgos ir išvados, pateikiami taršos mažinimo būdai (5 min.). Pristatomas grupių darbas (10 min.).
2. Automobilių transportas yra taršos šaltinis, kuris labiausiai skatina šiltnamio efektą. Mokiniai supažindinami su transporto rūšimis, jų taršos laipsniu. Aptariamos inovatyvios ir draugiškos aplinkai transporto rūšys. Rekomenduojamas pasidalinimas darbu grupėse miestelio gatvėse.
3. Ši tema ryškiai susijusi su nūdienos globaliais klimato pokyčiais, tvarumo politika, žiedine ekonomika bei draugišku aplinkai požiūriu ir gyvenimo būdu. Atkreipiamas dėmesys į kiekvieno mokinio namų ūkyje esamų automobilių taršos laipsnį. Aptariami būdai ir galimybės mažinti išmetamų dujų kiekius.
4. Mokiniai grupėmis pristato automobilių rūšių statistiką, pateikia 2-3 išvadas, pasiūlo pokyčių įgyvendinimo būdus.

5. Mokiniai įvertina pamokos netradicinėje aplinkoje veiksmingumą, įsivertina savo darbo turinį: ar jis atskleidžia iškeltą problemą, ar jų padarytos išvados bei problemos sprendimo būdai atitinka valstybių eskaluojamų problemų turinį. Mokiniai siūlo, kaip kiekvienas iš jų galėtų prisidėti prie aplinkos taršos mažinimo automobilių transporto kontekste (šeimos, kaimynų automobilių būklė, alternatyvos).

Refleksija, rekomendacijos: ši veikla vykdoma ne vienerius metus, mokiniai netradicines pamokas artimoje aplinkoje, per vienos pamokos laiką, labai mėgsta. Neretai apibendrinimui trūksta laiko, todėl tai tęsiame kitos pamokos pradžioje. Mokiniai įspėjami, kad būtų griežtai laikomasi saugaus elgesio taisyklių. Ši pamoka labiau tinka gyvenvietėms, kur nėra intensyvaus automobilių eismo arba darbas gali būti atliekamas per dvi pamokas.

Renata Žygienė, mokytoja metodininkė,
Širvintų „Atžalyno“ progimnazija, 8 klasė

Veiklos pavadinimas: Aplinkos teršimas transportu

Veiklos tipas: pažintinis tiriamasis darbas.

Veiklos tikslas: nustatyti, kiek aplinką užteršė automobilių išmetamos dujos skirtingu laikotarpiu skirtingose vietose.

Mokymosi uždaviniai

1. Atlikti automobilių srautų matavimo darbus pagal nurodytą metodiką.
2. Išanalizuoti surinktus duomenis ir pateikti tyrimo rezultatus apskaičiuojant tikėtiną automobilių taršą.
3. Gautus rezultatus pristatyti konferencijoje, skirtoje Žemės dienai.

Ištekliai: užrašų sąsiuvinis, laikrodis, vietovės planas.

Veiklos aplinka: mokyklos teritorija šalia gatvės.

Tematikos priskyrimas: aplinkosauga.

Tiriamosios veiklos aprašas

1. Mašinos, pravažiuojančios tiriama gatve (į abi puses), skaičiuojamos 6 min. Paskui šis skaičius padauginamas iš 10 ir gaunamas eismo intensyvumas per valandą.

GEOGRAFIJA

2. Patarimas mokiniams – lengvasias mašinas ir sunkvežimius skaičiuoti atskirai, nes skiriasi jų išmetamų teršalų kiekis, taip pat ir sukeliama triukšmo dydis. Norint gauti išsamesnius duomenis, eismo intensyvumą reikia matuoti piko, vidutinio ir mažiausio intensyvumo laiku. Tyrimą ketiname pakartoti po metų, bandysime nustatyti taršos kitimo tendenciją, t. y. atliksime monitoringą.
3. Vienas iš didžiausių aplinkos teršėjų yra automobilis, jo išmetamos medžiagos, kurios skatina įvairias ligas. Mokykla yra šalia gatvės, o kuo arčiau kelio važiuojamosios dalies esame, tuo oro užterštumas yra didesnis. Automobiliai sukelia dar vieną pavojingą aplinkos taršą – triukšmą, kuris sukelia nuovargį, silpnina nervų sistemą, neigiamai veikia įvairių organų, ypač klausos, veiklą.
4. Tyrimas pristatytas konferencijoje, skirtoje Žemės dienai.
5. Mokiniai vertino, lygino eismo intensyvumą darbo dieną, poilsio dieną. Pagal duotas formules skaičiavo CO koncentraciją, lygino su didžiausia leistina CO koncentracija. Mokiniai labai aktyvūs, aplinkosaugos tema labai rūpi.

Refleksija, rekomendacijos: būtų gerai stebėjimus atlikti naktį, taip pat palyginti žiemos ir vasaros eismo intensyvumą. Mokiniais veikla labai patiko, buvo juntamas bendradarbiavimas. Ugdomoji veikla man labiau tiko su vyresnių klasių mokiniais, nes veiklą atlikome ir su jaunesnių klasių mokiniais prieš kelerius metus.

Renata Kerul, metodininkė,
Nemenčinės Gedimino gimnazija, 9 klasė

Veiklos pavadinimas: Mano gyvenvietė

Veiklos tipas: pažintinis tiriamasis darbas.

Veiklos tikslas: skatinti mokinių domėjimąsi, kompleksiskai tiriant gyvenamąją aplinką.

Mokymosi uždaviniai

1. Susipažinti su gyvenamosios aplinkos tyrimo principais ir metodais.
2. Informacijos rinkimas ir sisteminimas apie savo gyvenvietę, pagal tiriamosios veiklos planą naudojantis skirtingais šaltiniais ir stebėjimais.
3. Parengti darbo pristatymą pasirinkta forma ir pristatyti pamokos metu.

GEOGRAFIJA

Ištekliai: internetinė paieškos sistema, kurioje mokiniai ieško žemėlapių, nuotraukų, statistinių duomenų, asmeninės nuotraukos.

Veiklos aplinka: savarankiškas darbas pamokos metu ir namuose.

Tematikos priskyrimas: urbanizacija ir migracija Lietuvoje ir pasaulyje.

Tiriamosios veiklos aprašas

1. Mokiniai iš anksto supažindinami su tiriamosios veiklos užduotimi ir vertinimo kriterijais. Veiklos atlikimui ir užbaigimui skiriamos 4-5 pamokos.
2. Mokiniai supažindinami su gyvenamosios aplinkos tyrimo principais. Mokiniai renka ir sistemina informaciją apie savo gyvenvietės geografinę padėtį, įkūrimo istoriją, kaip keitėsi gyventojų skaičius, tautinė sudėtis, žmonių užimtumas ir verslai, kaip keitėsi gyvenamosios vietovės kraštovaizdis ir pastatai, lygina senąsias gyvenvietes nuotraukomis su dabartinėmis. Esant poreikiui mokiniai konsultuojami klasėje ir nuotoliniu būdu.
3. Pagal pateiktus tyrimo atlikimo ir vertinimo kriterijus mokiniai ugdė savo komunikavimo, pažinimo, kūrybiškumo, socialinę, kultūrinę ir asmeninę kompetencijas: įsivertinti savo tiriamojo darbo rezultatus ir juos pristatyti. Naudojami skaitmeniniai informacijos paieškos objektai ir sistemos.
4. Mokiniais siūlomos kelios pasirinktinai tyrimo atlikimo formos: plakatas, skaidrės ar vaizdo įrašo kūrimas.
5. Atliktą tyrimą ir rezultatus mokiniai pristato pamokos metu. Pasidalina įspūdžiais, įsivertina, kas tyrimo metu sekėsi sunkiausiai, kas patiko labiausiai. Mokiniai pagal surinktų taškų skaičių vertinami pažymiu.

Refleksija, rekomendacijos: šios tiriamosios veiklos įgyvendinimas visada pasiteisina, nes mokiniai gali dirbti individualiai, o esant poreikiui – ir porose. Todėl mokiniai noriai įsitraukia į tiriamosios veiklos atlikimą. Mokiniai noriai pristato savo darbo rezultatus, analizuoja ir palygina savo pasiektus rezultatus, daro išvadas. Atliekant tiriamąją veiklą svarbu mokiniams suformuoti aiškius vertinimo kriterijus ir tyrimo eigą.

Ramunė Selickaitė,
mokytoja metodininkė, Visagino TVPMC

Veiklos pavadinimas: Aplinkos tarša automobiliais

Veiklos tipas: pažintinis tiriamasis darbas, praktinis darbas.

Veiklos tikslas: nustatyti, kiek aplinką užteršė automobilių išmetamosios dujos ir sudaryti taršos žemėlapi.

Mokymosi uždaviniai

1. Atliekant tyrimą nustatyti, kiek aplinką užteršė automobilių išmetamosios dujos.
2. Pagal gautus rezultatus sudaryti taršos žemėlapi.
3. Atlikus duomenų analizę atsakyti į klausimą „Ar gali mūsų miestas pretenduoti į kurorto statusą?“

Ištekliai: bloknotas, rašiklis, skaičiuotuvas.

Veiklos aplinka: miesto pasirinktos gatvės.

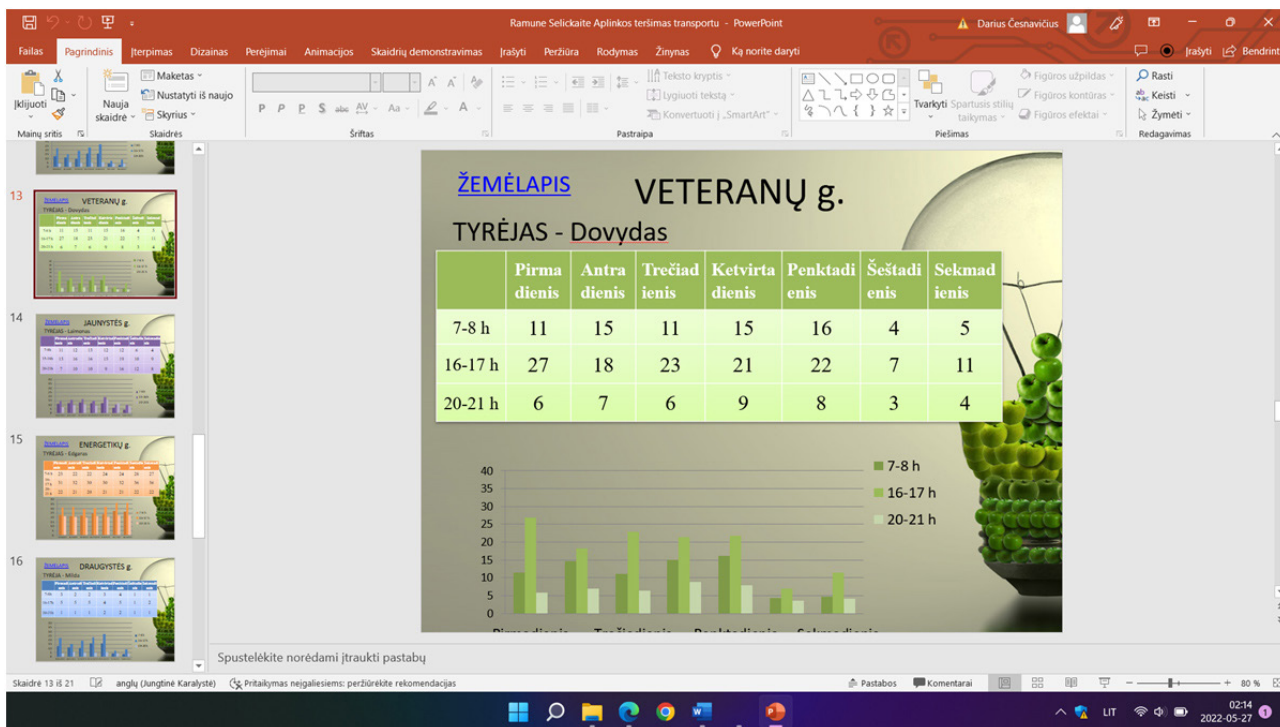
Tematikos priskyrimas: oro tarša.

Tiriamosios veiklos aprašas

1. Mokiniai skirtingose miesto gatvėse savaitę stebėjo automobilių srautą ir skaičiavo oro taršą įvairiu paros metu.
2. Projektas skirtas įvertinti miesto gatvių oro kokybę ir miesto švarumą. Ar gali mūsų miestas pretenduoti į kurorto statusą? Susirinkę aptarėme projekto eigą, pasiskirstėme darbais.
3. Užduotis nėra originali, tačiau mokiniai ją vykdė pirmą kartą, todėl buvo įdomi, o, be to – aktuali. Mokiniai patys galėjo įvertinti automobilių srautą, jų paliekamą oro taršą, miesto gatvių pritaikymą automobilių srautams. Tai pat, naudodami IT, turėjo sukurti taršos žemėlapi.
4. Tyrimas pristatytas mokyklos bendruomenei ir pavišintas mokyklos edukacinėse erdvėse.
5. Veikla aptarta su mokiniais prieš pristatant bendruomenei, mokiniai įvertinti. Mokiniais veikla buvo įdomi, įtraukianti ir šeimos narius, nes automobilius skaičiuoti reikėjo ir savaitgalį.

Refleksija, rekomendacijos: mokiniams veikla patiko, projektas vyko sklandžiai, mokiniai motyvuoti, sunkumų nekilo.

Priedas. Tyrėjo darbo pavyzdys

Karina Jusevič, vyr. mokytoja,

Šalčininkų r. Eišiškių gimnazija, 9 klasė (I gimnazijos)

Veiklos pavadinimas: Eišiškių seniūnijos gyventojų vidutinės gyvenimo trukmės bei tautinės sudėties tyrimas

Veiklos tipas: pažintinis tiriamasis darbas.

Veiklos tikslas: išanalizuoti Eišiškių miesto kapinėse ant paminklų esančią informaciją vidutinės gyvenimo trukmės bei tautinės sudėties požiūriu ir palyginti ją su atitinkamais Šalčininkų rajono bei Lietuvos gyventojų rodikliais.

Mokymosi uždaviniai

1. Susipažinti su kapinėse esančios informacijos kaupimo ir apdorojimo būdais.
2. Išanalizuoti Eišiškių miesto kapinėse ant paminklų esančią informaciją vidutinės gyvenimo trukmės bei tautinės sudėties požiūriu.

GEOGRAFIJA

3. Palyginti gautus duomenis su atitinkamais Šalčininkų rajono bei Lietuvos gyventojų rodikliais, nurodyti 3-4 išryškėjusių skirtumų priežastis.

Ištekliai: darbo lapai, rašymo priemonės, skaičiuotuvai, įvairūs geografinės informacijos šaltiniai (žinynai, vadovėliai, internetas).

Veiklos aplinka: Eišiškių miesto kapinės, klasė.

Tematikos priskyrimas: pasaulio ir Lietuvos gyventojai.

Tiriamosios veiklos aprašas

1. Mokiniai padalijami į 6 grupes (maždaug po 3 mokinius). Išdalijami darbo lapai. Paaiškinama užduotis. Pravedamas saugaus elgesio instruktažas.
2. Keliaujama į Eišiškių miesto kapines (pėsčiomis).
3. Kapinėse grupės pasidalija – 2 grupės keliauja į seniausią kapinių dalį, 2 – į vidutinę, 2 – į naujausią. Mokiniai pildo darbo lapus. Duomenys renkami nuo visų antkapių iš eilės (nepasirinktinai). Kiekviena grupė surenka po 100 duomenų.
4. Grįžtame į klasę. Kiekviena grupė pagal savo surinktus duomenis apskaičiuoja vidutinę Eišiškių miesto kapinėse palaidotų žmonių gyvenimo trukmę, atskirai vyrų bei moterų vidutinę gyvenimo trukmę bei pasiskirstymą pagal tautinę sudėtį.
5. Visų grupių rezultatai susumuojami bei apskaičiuojama vidutinė Eišiškių miesto kapinėse palaidotų žmonių vidutinė gyvenimo trukmė, atskirai vyrų bei moterų vidutinė gyvenimo trukmė. Sudaroma Eišiškių miesto kapinėse palaidotų žmonių tautinės sudėties skritulinė diagrama.
6. Naudodamiesi informacijos šaltiniais, mokiniai ieško statistinių duomenų apie Šalčininkų rajono bei visos Lietuvos gyventojų vidutinę gyvenimo trukmę, vyrų ir moterų gyvenimo trukmę bei tautinę sudėtį.
7. Surinktą informaciją palygina su savo gautais rezultatais, nurodo 3-4 išryškėjusių skirtumų priežastis.
8. Sudaro Eišiškių seniūnijos gyventojų vidutinės gyvenimo trukmės bei tautinės sudėties prognozę, ją pagrindžia.
9. Sudaro trumpą atlikto darbo (jo rezultatų prezentaciją).
10. Atlikto darbo pristatymas, diskusija.
11. Refleksija, įsivertinimas (darbo grupėje).

Refleksija, rekomendacijos: šiais mokslo metais tik planuoju atlikti su mokiniais šį darbą (gegužės pabaiga, birželio pradžia). Prieš porą metų tam tikri aspektai buvo pakeisti – išplėstos renkamų duomenų apimtys, nurodoma, kad duomenys renkami nuo visų antkapių iš eilės, o ne pasirinktinai ir pan.

Ingrida Tamošauskienė, mokytoja ekspertė,
Plungės „Saulės“ gimnazija, II klasė

Veiklos pavadinimas: Paslaugų įvairovė

Veiklos tipas: pažintinis tiriamasis darbas.

Veiklos tikslas: užfiksuoti Plungės miesto gatvėje (ar jos atkarpoje) teikiamas paslaugas pagal rūšis ir atlikti palyginimą.

Mokymosi uždaviniai

1. Pateiktuose užduočių lapuose užfiksuoti Plungės miesto gatvėje (ar jos atkarpoje) teikiamas paslaugas pagal rūšis.
2. Išanalizuoti surinktus duomenis ir atlikti teritorinį paslaugų pasiskirstymo palyginimą.

Ištekliai: užduočių lapas, rašiklis, Plungės miesto žemėlapis.

Veiklos aplinka: tam tikra Plungės miesto gatvė (ar jos atkarpa).

Tematikos priskyrimas: paslaugų geografija

Tiriamosios veiklos aprašas

1. Mokiniam buvo išdalinti lapai, kuriuose pateiktos lentelės pagal paslaugų rūšis. Jiems (dirbant grupėse) priskirtoje Plungės miesto gatvėje (jei gatvė labai ilga, tai ji padalinta atkarpomis) reikėjo į lentelės tam tikrą grafą priskirti paslaugas pagal rūšis, kurios teikiamos tiriamojoje gatvėje.
2. Pagrindinis tiriamosios veiklos motyvas – išsiaiškinti, kokių paslaugų yra daugiausia, atsakyti į klausimą, kokių paslaugų tam tikroje miesto gatvėje pasigendama? Svarbu praeiti gatve ir susirašyti į lapą visas paslaugas, kurios yra teikiamos toje gatvėje, o vėliau, grįžus į klasę, susirašytas paslaugas priskirti tam tikrai paslaugų rūšiai.
3. Mūsų miestai keičiasi, keičiasi ir juose teikiamos paslaugos, vienos išnyksta, kitos atsiranda. Užduoties atlikimas susijęs su komunikavimo kompetencija, mokiniai dirba grupelėmis.
4. Atliktą tyrimą grupė mokinių pristato klasei, pristatymo formą pasirenka patys.
5. Vertinimą kitos grupės vykdo viena kitai, priskirdamos 1-5 taškus už informatyvumą, aiškumą, pristatymą, mokytoja skaičiuoja įvertinimo balą.

Refleksija, rekomendacijos: mokiniams veikla labai patiko, buvo įdomi, kitokia nei įprasta pamoka klasėje. Išėjimas iš mokyklos į miestą ir tiriamoji patirtis atskleidė mokinių gebėjimus dirbti komandoje, sutelkė dėmesį užduočiai atlikti.

Gaiva Valeckaitė, mokytoja metodininkė,
Kupiškio Povilo Matulionio progimnazija, 6–8 klasės

Veiklos pavadinimas: Pietų Lietuvos gamtiniai ypatumai ir kultūros vertybės

Veiklos tipas: dviejų dienų ekspedicija po pietų Lietuvą, tiriamasis darbas, geografija integruota su istorija.

Veiklos tikslas: skatinti pažinti pietų Lietuvą (Dzūkiją), ugdyti tyrimų gebėjimus ir taikyti geografijos, istorijos pamokose įgytas žinias.

Mokymosi uždaviniai

1. Susipažinti su ekspedicijos metodu ir šios tiriamosios veiklos specifika.
2. Ekspedicijos metu pagal pateiktus nurodymus surinkti ir išanalizuoti surinktus duomenis pietų Lietuvoje apie gamtinius ir kultūrinius objektus.
3. Parengti tiriamosios veiklos ataskaitą ir ją pristatyti.

Ištekliai: kompasas, liniuotė, matlankis, spalvoti pieštukai, atlasai, žemėlapiai, internetiniai puslapiai, lankomuose objektuose esantys informaciniai stendai, topografiniai vietovės žemėlapiai.

Veiklos aplinka: tiriamoji veikla atliekama dviejų dienų ekspedicijos metu keliaujant po pietų Lietuvą (Širvintų, Trakų, Prienų, Marijampolės, Lazdijų, Druskininkų, Varėnos savivaldybes).

Tematikos priskyrimas: veikla yra skirta aplinkos pažinimui ir tyrimams, orientavimuisi vietoje.

Tiriamosios veiklos aprašas

1. Tiriamosios veiklos eiga.

Mokinių darbas organizuojamas keliais etapais.

Pirmas etapas – pasiruošimas (5 val.)

- Pasiruošimas ekspedicijai: ekspedicijos temos, tikslo, uždavinių, klausimų formulavimas; lankomų objektų parinkimas; literatūros šaltinių paieška; ekspedicijos programos sudarymas. Mokinių suskirstymas į grupes ir lankomų objektų priskyrimas. Kiekviena grupė pasiruošia pristatyti objektą. Informacijos tėvams ruošimas, pristatymas, susitikimų rinkimas.

Antras etapas – susipažinimas / duomenų rinkimas (16 val.)

GEOGRAFIJA

- Susipažinimas su pietų Lietuvos gamtiniais ir kultūriniais objektais, informacijos rinkimas iš informacinių šaltinių (pasirinktų objektų pristatymas, informacinių stendų, žemėlapių analizė, mokinių pristatymas, gidų ir mokytojų pasakojimas).
 - Užduočių atlikimas ir jų aptarimas.
 - Diskusija: Kodėl svarbu puoselėti kultūros paveldą?
Trečias etapas – duomenų apdorojimas ir pristatymas (5 val.).
 - Darbų apibendrinimas. Ataskaitų rengimas (darbų sudėjimas, jų tvarkymas ir išvadų pateikimas).
 - Darbų pristatymas.
2. Pagrindinis motyvas: parodyti pietų Lietuvos (Dzūkijos) krašto gamtos ir kultūros ypatumus, pakartoti ir papildyti tai, kas išmokta. Mokiniai skatinami būti savarankiškais, atsakingais, kūrybingais, bendradarbiaujančiais.
 3. Ekspedicijos metu buvo tobulinamos šios bendrosios kompetencijos:
 - Pažinimo kompetencija:
Kritiškai ir atsakingai vertinti gaunamą informaciją. Savęs ir aplinkos pažinimas. Saugiai tyrinėti aplinką, pateikti išvadas.
 - Komunikavimo kompetencija:
Norėti bendrauti, išklausti ir suprasti kitus, gerbti jų ir apginti savo nuomonę. Supranta ir perduoda įvairaus pobūdžio žodinius ir nežodinius pranešimus. Bendrauja atsižvelgdami į tikslą, adresatą, situaciją.
 - Mokėjimo mokytis kompetencija.
Kryptingai veikti siekiant išsikeltų mokymosi uždavinių. Būti smalsiam, iniciatyviam.
 4. Ekspedicijos metu prie lankomų / tiriamų objektų mokiniai pristatė savo surinktą apibendrintą informaciją apie objekto ypatumus. Mokiniai, išklausę vieni kitų pasakojimus ir pasinaudoję kita informacija (stendai, gido, mokytojo pasakojimai, internetas), atliko paskirtas užduotis. Visos ekspedicijos veikla ir rezultatai apibendrinti ir pristatyti mokyklos bendruomenei (parengtas pranešimas).
 5. Vertinimas, refleksija ir aptarimas vyko tiek ekspedicijos metu, tiek apibendrinant rezultatus. Dalis mokinių atsiliepimų pateikta pranešime.
Pvz.: „Pamatėme daug gražių pastatų, susipažinome su pietų Lietuvos regionų ypatumais. Pavargome, bet viskas patiko, buvo smagu“.
„Žuvinto ežere labiausiai patiko žiūrėti teleskopu į ežero gyvūniją. Net nebėjau tiltu apžiūrėti paties ežero, pasilikau toliau stebėti gulbių ir kitų paukščių“.
„Oras buvo nuostabus keliauti, kompanija taip pat labai gera. Susiradau naujų draugų“.
„Tai produktyviausia kelionė mano gyvenime“.

GEOGRAFIJA

„Viskas labai labai patiko, norėčiau dar tokių kelionių“.

Refleksija, rekomendacijos: ekspedicija „Pietų Lietuvos gamtiniai ypatumai ir kultūros vertybės“ paliko neišdildomą įspūdį ekspedicijos vadovams ir dalyviams. Mokiniai noriai dalyvavo veiklose, buvo aktyvūs, žingeidūs, iniciatyvūs, pagerino komunikavimo, bendravimo įgūdžius, sustiprino pasitikėjimą savo jėgomis, žiniomis.

Kaip trūkumą galima įvardinti dideles laiko sąnaudas organizuojant ekspediciją (transporto, nakvynės paieška, suderinimas su tėvais, tikslaus maršruto planavimas).

Daiva Prokapienė, mokytoja metodininkė,
Ukmergės Jono Basanavičiaus gimnazija, I-IV gimnazijos klasės
**Veiklos pavadinimas: Orientacinis žaidimas:
„Menas mano mieste“ Jono Meko 100 metų
jubiliejui paminėti**

Veiklos tipas: integruotas kompleksinis praktinis darbas. Integruota veikla: geografija, etika, fizinis ugdymas, lietuvių kalba, dailė.

Veiklos tikslas: geriau pažinti meno erdves savo mieste, kūrybiškai pažvelgti į mus supančią aplinką ir sukurti trumpą videoreportažą.

Mokymosi uždaviniai

1. Aplankyti sąrašė nurodytus Ukmergės miesto objektus ir atlikti nurodytas užduotis (pvz., padaryti foto, sukurti ketureilį, video, apklausti praeivius ir pan.).
2. Konsultuojantis su mokytojais kurti galutinius tiriamosios veiklos produktus.
3. Patalpinti sukurtą rezultatą viešojoje skaitmeninėje erdvėje.

Ištekliai: telefonas (GPS, GIS, miesto objektai, ieškomų miesto objektų sąrašas).

Veiklos aplinka: Ukmergės miestas.

Tematikos priskyrimas: orientavimasis vietovėje, aplinkoje. Kūrybinių užduočių atlikimas ir pateikimas.

Tiriamosios veiklos aprašas

1. Mokiniai pasiskirsto į grupes, gauna sąrašą su nurodytais Ukmergės miesto objektais, kuriuos turi aplankyti ir atlikti nurodytas užduotis (pvz., padaryti fotografiją, sukurti ketureilį, video,

GEOGRAFIJA

apklausti praeivius ir t. t.). Atliktos užduotys siunčiamos mokytojai į socialinius tinklus (messenger). Aplankę nurodytus objektus, mokiniai renkasi klasėje ir nubraižo miesto objektų maršrutą žemėlapyje. Užduočiai atlikti skiriamos trys akademinės valandos.

2. Mokytojas primena, konsultuoja, kaip naudotis storymaps.argis.com programa.
3. Vykdydami užduotį mokiniai ugdomi šias kompetencijas: komunikavimo, pažinimo, socialinę, iniciatyvumo, kūrybingumo ir asmeninę. Užduotis atlikta neformalioje erdvėje, naudojant informacines komunikacines technologijas.
4. Atliktus darbus mokiniai pristatė klasėje.
5. Po to vyksta diskusija, klausimai-atsakymai, vertinimas-įsivertinimas.

Refleksija, rekomendacijos: mokiniams veikla labai patiko, ją įgyvendino puikiai, su sunkumais nesusidūrė. Rekomendacija mokytojams: išplėsti užduotis, kad jos būtų kuo įvairesnės.

Nuoroda: https://youtu.be/tACVc0Lw_Hs

Eglė Rimkutė, geografijos mokytoja,
Varėnos r. Valkininkų gimnazija, 7 klasė

Veiklos pavadinimas:
Kelionė po Pietų pusrutulį

Veiklos tipas: praktinis darbas; kompleksinis praktinis darbas; trumpalaikis projektas.

Veiklos tikslas: „suorganizuoti kelionę“ į pasirinktą vietą, esančią Pietų pusrutulyje.

Mokymosi uždaviniai

1. Susipažinti su menamos kelionės į pasirinktą vietą, esančią Pietų pusrutulyje, metodika.
2. Surinkti duomenis ir suformuoti kelionės į pasirinktą vietą, esančią Pietų pusrutulyje, metodiką, pasiūlymą pagal nurodytus kriterijus.
3. Parengti ir pristatyti veiklos rezultatus.

Ištekliai: kompiuteris, internetas, atlasas.

Veiklos aplinka: darbą atlieka namuose.

Tematikos priskyrimas: regionų pažinimas.

Tiriamosios veiklos aprašas

1. Tiriamosios veiklos eiga:
 - Jei klasės mokinių skaičius nedidelis, tai darbą gali atlikti kiekvienas. Jei klasėje mokinių skaičius didelis, galima mokinius suskirstyti po du ar tris.
 - Pasirenkamas kelionės tikslas. Būtinai Pietų pusrutulyje. Turi nesikartoti.
 - Mokiniai darbe nurodo žemyną, valstybę, miestą, oro uostą, į kurį vyks. Randa realius skrydžius. Nurodo, kiek laiko truks skrydis, tiesioginis ar su persėdimais, kokia kaina, kiek žmonių kartu vyks (atitinkamai kainą nurodo vienam asmeniui ir visiems keliaujantiems).
 - Nurodo, kuriai laiko juostai priklauso šalis / miestas, į kurį vyks, koks laiko skirtumas.
 - Pasidomi, koks klimatas, kaip turėtų apsirengti, ką pasiimti.
 - Randa, kur gyvens, kiek laiko, apskaičiuoja kainą.
 - Maitinimas. Būtina pasidomėti ir nurodyti, ar viešbutis teikia visą maitinimą, ar tik pusryčius. Jei kaina be maitinimo ar jis tik dalinis – būtina nurodyti, kiek papildomai reikės skirti maitinimuisi.
 - Valiuta. Reikia pasidomėti, kokia valiuta šalies, į kurią vyks ir koks santykis su euru.
 - Pasidomėti, kaip toli gyvenamoji vieta (viešbutis) nuo oro uosto, kaip iki ten reiktų nukakti, kiek papildomai tai kainuos.
 - Lankytini objektai. Pasidomėti šalies / miesto lankytiniais objektais, trumpai papasakoti apie juos, rasti nuotraukų internete arba filmuotą medžiagą. Pasidomėti, ar lankytini objektai mokami, ar ne. Nurodyti, kiek papildomai tai kainuos. Apgalvoti, kaip iki jų nukeliauti.
 - Lauktuvės. Pasidomėti, kuo garsi šalis, regionas, miestas. Nurodyti, ką galima parvežti būtent iš tos šalies (pvz., arbatos, jeigu regionas garsėja arbatos auginimu, galbūt kvapnios kavos arba prieskonių). Nurodyti, kiek skirs eurų lauktuvėms.
 - Apskaičiuoja bendrą kelionės biudžetą.
 - Darbų pristatymas paruošiamas Power Point. Pristato darbus klasės draugams. Užduočiai atlikti skiriama nuo 2 iki 4 savaičių.
2. Iš pirmo žvilgsnio darbas gali pasirodyti gana lengvas. Mokiniam visada taip atrodo. Bet susiduriama su tam tikromis problemomis. Ne visada galime taip lengvai rasti norimą informaciją. Kartais ir nepavyksta. Visada patariu mokiniams, jei tik kyla klausimų ar keblumų, kreiptis į mane ir nepristatinėti darbų, prieš tai man jų neparodžius, nes beveik visada reikia juos papildyti.
3. Kasmet žmonės keliauja vis daugiau. Smagu pamatyti, sužinoti kažką naujo, ko nėra mūsų krašte. Ne visada turime galimybių pažinti tolimus kraštus. Šis darbas leidžia virtualiai pakeičiauti visai klasei po tolimiausius Pietų pusrutulio kampelius. Mokiniai išmoksta planuoti savo ateities kelionę, apskaičiuoti biudžetą.

GEOGRAFIJA

4. Darbų pristatymas paruošiamas Power Point. Pristato darbus klasės draugams.
5. Pristačius darbus, klasės draugams leidžiama užduoti klausimus. Bendrai aptariame darbus, ką reiktų tobulinti. Kiekvienas mokinys yra įvertinamas pažymiu – ar tai būtų individualus, ar grupinis darbas.

Refleksija, rekomendacijos: mokiniams ši veikla tikrai įdomi. Ypač, kai vyksta darbų pristatymas. Sunkiausiai šį darbą sekasi atlikti mokiniams, kurie niekada niekur nėra išvykę. O tokių mokinių mažuose miesteliuose yra dauguma. Tad jiems tai būna didelis iššūkis, kartais net nežino, nuo ko pradėti veiklą. Reikia stebėti, klausiti jų ir padėti. Mokiniams patariu ieškoti kelionės metų laikotarpyje, bet kad ji neįvyktų anksčiau negu po dviejų mėnesių, nes kai pristatinės darbus, neatsitiktų taip, kad kelionė jau įvyko. Darbo planą galima koreguoti (kažką pridėti ar atsakyti). Bet būtina mokiniams pateikti tikslų planą, kas turi būti tame darbe, kaip rasti informaciją.

Regina Dingelienė, vyresnioji mokytoja,
Baltosios Vokės Elizos Ožėškovos gimnazija, IIG klasė

Veiklos pavadinimas: Lietuvos geografs ir keliautojai

Veiklos tipas: ilgalaikis GIS projektas

Veiklos tikslas: skatinti pažinti Lietuvos įžymius žmones – geografs, keliautojus, kurie nusipelnė šaliai ir pasauliui, sudominti geografinėmis informacinėmis sistemomis, kuriant skaitmeninius teminius žemėlapius.

Mokymosi uždaviniai

1. Įvaldyti skaitmeninių žemėlapių kūrimo pagrindus ArcGis aplinkoje.
2. Sukurti skaitmeninį žemėlapiį pagal užduotis ir veiklos planą, konsultuojantis su mokytoju.
3. Patalpinti sukurta rezultatą viešoje skaitmeninėje erdvėje.

Ištekliai: ArcGIS platforma, internetiniai šaltiniai.

Veiklos aplinka: Baltosios Vokės Elizos Ožėškovos gimnazija

Tematikos priskyrimas: Lietuvos geografs ir keliautojai

Tiriamosios veiklos aprašas. Projekto etapai

- I. Supažindinimas su projekto tikslais, uždaviniais, eiga.
- II. Informacijos rinkimas ir analizė.
- III. Skaitmeninių teminių žemėlapių kūrimas.
- IV. Sukurtų žemėlapių pristatymas mokyklos bendruomenei.

Projekto realizavimo laikas: 2016 m. rugsėjis–2017 m. kovas

3. Laukiami rezultatai:

Gaus žinių apie žinomus Lietuvos geografus, keliautojus, bei suvoks jų atliktų darbų, tyrimų svarbą geografijos mokslui.

Apmąstys skaitmeninių žemėlapių pranašumus.

Remdamiesi turimomis žiniomis ir naudodamiesi šaltiniais, išmoks kūrybiškai atlikti užduotis.

Dirbant individualiai ir grupėse sukurs 3 skaitmeninius teminius žemėlapius.

Įvertins informacinių technologijų pažangą ir ateities perspektyvas.

Ugdomos bendrosios kompetencijos: mokėjimo mokytis, komunikavimo, pažinimo, iniciatyvumo ir kūrybingumo.

4. Darbai buvo pristatyti mokyklos bendruomenei.

5. Kadangi tuo metu GIS buvo naujovė, moksleiviai aktyviai dalyvavo projektiniame darbe. Darbai buvo įvertinti geografijos dalyko pažymiais.

Refleksija, rekomendacijos: veikla tikrai pavyko, nes įtraukė moksleivius ir skatino bendradarbiauti, analizuoti informaciją ir pateikti ją kūrybingai.

Sunkumai: kilo daug klausimų dirbant su pačia ArcGIS platformą, todėl prireikė nemažai papildomo laiko (po pamokų), kol supažindinau ir paaiškinau, kaip kuriamos aplikacijos. Moksleiviams teko ir perdaryti visą darbą.

Pradedant kurti ArcGIS aplikacijas gerai apgalvoti visas sudedamąsias dalis, struktūrą, šiandien vykdant projektą būtinai įtraukti apklausas ir statistiką, nes tai labiau sudomintų ir kitus mokyklos bendruomenės narius, ypač vėliau dalyvaujant projekto pristatyme. Pristatant projektą įtraukti dalyvius, naudojant interaktyvias platformas paruošti apklausą.

Nuorodos:

Vladas Vitkauskas <http://arcg.is/2jzMZeF>

Jonas Čerskis <http://arcg.is/2jJdCrT>

Matas Šalčius <http://arcg.is/2k3RJO3>

Pastaba: projektas buvo įvykdytas prieš 5 metus, kuomet dar neturėjome laisvos prieigos prie ArcGIS, todėl sukurtų žemėlapių negalime atnaujinti (nuotraukų).

Danguolė Jonikienė, metodininkė,
Tauragės Žalgirių gimnazija, II klasė

Veiklos pavadinimas: Žaliasis miestas

Veiklos tipas: GIS projektas (metinis).

Veiklos tikslas: sukurti internetinę aplikaciją, žemėlapio pasakojimą apie Tauragės tikslą tapti žaliausiu miestu Lietuvoje.

Mokymosi uždaviniai

1. Įvaldyti skaitmeninių žemėlapių kūrimo pagrindus ArcGis aplinkoje.
2. Naudojantis savo žiniomis ir įvairiais šaltiniais surinkti informaciją apie Tauragės žaliąsias zonas.
3. Survey123 for ArcGIS sukurti visuomenei apklausą: „Ar tikite, kad Tauragė galėtų tapti žaliausiu miestu Lietuvoje?“.
4. Sukurti interaktyvų žemėlapi, su StoryMap programėle – žemėlapio pasakojimą ir patalpinti jį viešoje skaitmeninėje erdvėje.

Ištekliai: kompiuteris, telefonas, automobilis.

Veiklos aplinka: Tauragės rajono, miesto teritorija, internetas.

Tematikos priskyrimas: orientavimasis vietovėje ir žemėlapyje.

Tiriamosios veiklos aprašas

Gimnazijoje kiekvienas I–III klasių moksleivis privalo atlikti metinį projektinį darbą. Mokslo metų pradžioje moksleiviai pasirenka mokomąjį dalyką, patys arba kartu su mokytoju aptaria projektinio darbo, kuris bus vykdomas visus mokslo metus, temą, suplanuoja veiklas.

Gimnazija turi ArcGIS paskyrą, todėl moksleiviams siūloma projektinius darbus atlikti išnaudojant ArcGIS Online sistemos galimybes, funkcionalumą.

Viešoje erdvėje ir bendruomenėse paplito informacija apie Tauragės siekį tapti žaliausiu miestu Lietuvoje, todėl kilo idėja plačiau išsiaiškinti, kokia veikla vykdoma mieste ir rajone, siekiant minėto tikslo. Taip atsirado projektinio darbo tema – Žaliasis miestas.

Naudodamiesi savo žiniomis ir įvairiais šaltiniais, moksleiviai surinko informaciją apie Tauragės žaliąsias zonas: parkus, skverus, aikštes, daugiabučių renovaciją, apšvietimo modernizavimą, dviračių takus, viešojo keleivinio transporto atnaujinimą, elektromobilių įkrovimo stoteles, išteklius tausojan-

GEOGRAFIJA

čia energetiką; Survey123 for ArcGIS sukūrė visuomenei apklausą: „Ar tikite, kad Tauragė galėtų tapti žaliausiu miestu Lietuvoje?“.

Surinktą informaciją apibendrino, sukūrė interaktyvų žemėlapi, su StoryMap programėle – žemėlapio pasakojimą.

Refleksija, rekomendacijos: moksleiviams, kurie pasirinko atlikti projektinį darbą naudojant ArcGIS, buvo įdomu, tobulino įvairias kompetencijas. Atliekant projektinį darbą iškyla tematikos, idėjų problema. Jeigu moksleiviai nėra susipažinę su ArcGIS, užima papildomai laiko supažindinti su programos galimybėmis. Daugiausiai laiko sugaištama informacijos paieškai, atrinkimui, sistemimui. Norint mokykloje atlikti darbus su ArcGIS, būtina turėti paskyrą.

Nuoroda:

<https://storymaps.arcgis.com/stories/84e40b7c2048442ab3d660a5629084e6>

DORINIS UGDYMAS: ETIKA IR TIKYBA

Parengė: *Grażina Čiuladienė,
Judita Misevičienė, Andrius Sprindžiūnas*

Andrius Sprindžiūnas

Mykolo Romerio universitetas

1. DORINIO UGDYMO PRIELAIDOS

1.1. Kuriame atsakomybe grįstus santykius

Bendroji dorinio ugdymo paskirtis yra kurti palankias sąlygas asmens moralinei savirefleksijai ir padėti jam arba jai tapti doroviniu požiūriu vertingu asmeniu, gebančiu užmegzti ir kūrybingai plėtoti vertingus santykius su kitais asmenimis, asmenų grupėmis, visuomene, gamta, visu pasauliu. Šių santykių būtina prielaida yra asmens moralinės savybės, patirtis, žinios, nuostatos, elgesio įgūdžiai, vidinė darna, savižina. Sokrato kvietimas „Pažink pats save“ mūsų dienomis, kai technologijų gausa grasina pakeisti patį žmogų, yra ne mažiau aktualus nei Antikos laikais. Tik įgijęs žinių apie patį save, suvokdamas savo kūne, psichikoje, prote ir sieloje vykstančius procesus ir išsprendęs vidinius konfliktus žmogus gali tikėtis sėkmingai kontroliuoti išorinius procesus, sukurti darnius ir tvarius santykius su žmonėmis, gamta, aukščiausiomis dvasinėmis vertybėmis. Kitu atveju gali atsitikti taip, kad įgydamas galią efektyviai kontroliuoti aplinką žmogus vis mažiau sugebės suprasti ir kontroliuoti pats save.

Praktinis etikos tikslas yra sukurti asmeniui pagrindus laimingam gyvenimui. Aristotelis tokiais pagrindais laikė dorybes, I. Kantas – protingumu paremtą gerą valią, o šiuolaikiniai etikos diskursai,

remdamiesi požiūriu į žmogų kaip kūnišką, emocionalią, protaujančią, dvasingą, estetinių poreikių turinčią kūrybingą būtybę, siekia paaiškinti visą žmoniškumo tapsmo ir žmoniškų santykių įvairovę. Šiandien labiau nei kada nors anksčiau, tam tikras požiūris į žmogų gali būti įkūnytas modeliuojant bręstančio asmens ugdymosi aplinką, sėkmingai naudojantis šiuolaikinėmis didaktikomis. Dorinio ugdymo pamokos suteikia palankias galimybes sutelkti dėmesį į kiekvieno mokinio poreikius ir vidinį pasaulį, išsikelti aktualius tikslus ir ieškoti tinkamų būdų jiems realizuoti. Vienas svarbiausių dorinio ugdymo uždavinių yra pagalba bręstančiam asmeniui ugdytis savimone, tai yra, atrasti galimybę sukurti santykį su savimi kaip su vertinga ir tobulėti gebančia būtybe. Tradicinės kultūros ir religijos turėjo gerai funkcionuojančius asmens savimonės formavimosi modelius, tačiau dėl sparčios visuomenės struktūros kaitos, technologijų pažangos ir neribotų asmens saviraiškos galimybių šie modeliai tampa nepakankamais. Dorinio ugdymo (tikybos ir etikos) uždavinys yra padėti jauniems žmonėms susiorientuoti informacijos apie žmogaus vertybes ir galimybes okeane ir atrasti unikalųjį savąjį „Aš“. Dorinio ugdymo paskirtis čia atsiskleidžia tuo, kad vaiko ar jaunuolio moralinis brendimas nepaliekamas atsitiktinumui, tačiau kuriamos sąlygos vertingiausių pačiam asmeniui ir visuomenei vertybių internalizacijai. Tai pirmiausia – savivertė ir savigarba, sąžiningumas, savitvarda, žalos žmogui ir gamtai vengimas, lygybės ir teisingumo siekiai.

Bendraujantu kitu asmeniu reikėtų akcentuoti atjautą, draugiškumą, pasitikėjimą, artimo meilę ir kitas pozityvias nuostatas, kylančias iš dialoginio bendrystės santykio. Tuo tarpu etiško santykio su visuomene pagrindas – atsakinga pilietinė tolerancija (žinios apie visuomenės grupių poreikius bei vertybes, skirtubių pripažinimas, kitų arba kitokių žmonių grupių vertės suvokimas, atlaidumas kitų žmonių silpnybėms, pagarba, etiketas), gebėjimas užmegzti ir palaikyti socialiai vertingus santykius su kitais žmonėmis, derami socialiniai bendravimo įgūdžiai, gebėjimas spręsti konfliktus, kompromisų ir konsensuso paieška.

Svarbi dorovės, *Bendrosiose programose* įvardijama kaip „Aš ir tai“, sritis yra santykiai su gyvūnais, gamta, daiktais. Šiandien aiškiai nepakankamas būtų vien tik vartotojiškas, utilitarinis ar pramoginis santykis su „tai“. Pasaulio bendruomenė vis labiau suvokia savo atsakomybę už planetos ateitį, kviesdama kiekvieną prisiimti asmeninę atsakomybę ir ieškoti darnos su visais planetos gyventojais bei gamta.

Atnaujintose *Bendrosiose programose* etikos ir įvairių konfesijų tikybos dalykų tikslai ir uždaviniai detalizuojami pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo pakopoms, atkreipiant dėmesį į septynių kompetencijų ugdymą atitinkamu dalyku.

1 LENTELĖ. Pažinimo bei socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijų ugdymo dalyku pavyzdys (*Etikos Bendrosios programos projektas, 2021*).

Kompetencija	Kompetencijos raiška
Pažinimo kompetencija	Etikos dalykas skatina humanitarinį mokinių žinių troškimą, jų susidomėjimą asmens tapatumu ir įvairiomis jo raiškos formomis: santykį su savimi, su kitu asmeniu, su visuomene ir gamta. Ugdomas kritinis mąstymas, kuris įgalintų savarankiškai tirti išskylančias problemas ir stiprintų saviugdos poreikį. Mokiniai skatinami reflektuoti savo mokymąsi, (įsi)vertinti patirtį ir pažangą, mokytis iš klaidų, išsikelti naujus tikslus.
Socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos kompetencija	Tai yra pamatinė etikos dalyko kompetencija. Etikos dalyko veiklose mokiniai skatinami apmąstyti jausmų ir emocijų įvairovę bei jų prasmę, ugdomi empatiją bei emocinį intelektą, siekia dermės tarp mąstymo ir jausmų, kuris veda prie psichologinio, o taip pat ir fizinio sveikatingumo. Etikos dalyko veiklose mokiniai mokosi suvokti sveikos gyvensenos bei pačios gyvybės vertę ir prasmę, ugdomi jų tausojimo įgūdžius.

Dorinio ugdymo dalykui būdingas individualizuotas humanistinis požiūris į žmogų ir galimybė jautriai, nešabloniškai atlikti kiekvieno mokinio dvasinius (emocinius, socialinius, religinius, praktinių santykių) poreikius. Tai atveria labai plačias nagrinėjamų temų, naudojamų ugdymo metodų ir tarpdalykinių integracinių ryšių galimybes. Tuo būdu dorinio ugdymo dalykai sukuria profesinį iššūkį pedagogui kartu su mokiniais tyrinėti, ieškoti pažangiausių dorinio ugdymo modelių, vystyti atitinkamą mokinių pasiekimų vertinimo sistemą, tobulinti savo kompetencijas, dalintis patirtimi ir pasiekimais su pedagogų bendruomene.

1.2. Moralės problema šiuolaikiniame sociume

Moralės filosofijos požiūriu, rimta problema yra pačios doros (moralės) ir dorovės kategorijos. Daugelis žmonių šias sąvokas vartoja kaip sinonimus, tačiau vargu ar susitartų dėl šių sąvokų turinio. Y.N. Harari atkreipia dėmesį, kad dėl spartaus progreso įvairiose srityse šiuolaikinio žmogaus gebėjimai atlikti moralinius vertinimus greičiausiai yra pasenę, neadekvatūs. „Dauguma mūsų esame nebepajėgūs suprasti pagrindinių moralinių pasaulio problemų, net jeigu išties to norėtume“, – rašo šis autorius (Harari, 2019: 242), atkreipdamas dėmesį į šiuolaikinių žmonių ir institucijų polinkį

supaprastinti, perkelti ar net falsifikuoti (klaidingai aiškinti) moralines problemas. Žmonės ieško „intelektinės paguodos“, moralinio užtikrintumo ir nori būti tikri (tikėti), kad samprotauja teisingai, bet lengvai pakliūva į *post-tiesos* pinkles (ten pat: 244–245).

Šiuolaikinei kultūrai būdinga informacijos ir technologijų gausa daro įtakos situacijoms, kai mokytojai tarsi išstumiami į paraštes, o tai lemia tam tikrą mokyklos sustabarėjimą ir represyvumą mokinių atžvilgiu (Duoblienė, 2018: 152). Visgi mokyklos paskirtis yra padrašinti ir įgalinti, o ne apriboti, paskatinti kūrybiškumą ir inovatyvumą, o ne rezistenciją. Dorinis asmenybės tapsmas vyksta ir natūralioje aplinkoje. Pavyzdžiui, šeimoje ir artimos aplinkos bendruomenėje, tačiau iš gyvenimo kylanti edukacinė patirtis savaime negarantuoja išmokimo rezultatų vertingumo. Tai reiškia, kad dorinis ugdymas, pagrįstas pažangiu turiniu, orientacija į demokratines vertybes ir veiksminga šiuolaikine didaktika (bei technologijomis), išlieka svarbia jauno žmogaus ugdymo dalimi.

Aptariant aktualias dorinio ugdymo problemas dėmesys atkreiptinas į tai, kad ugdant individualius asmens bruožus ar gebėjimus, taip pat į savęs kaip unikalios asmenybės suvokimą bei savo asmens reprezentavimo gebėjimus, dorinio ugdymo modeliams gali trūkti bendruomeniškumo vertybių, politinio (visuomeninio) sąmoningumo, pasireiškiančio gebėjimais atpažinti struktūrinį neteisumą ir rasti būdų su juo kovoti. Sutelkę visą dėmesį į individualų dorinį ugdymą, galime atsidurti situacijoje, kai svarbūs moraliniai ir visuomeniniai klausimai sprendžiami individualiai, individas paliekamas vienas su tomis problemomis – be galimybės jas spręsti viešosios etikos lygmeniu. Gali atrodyti, kad nėra kito pasirinkimo, kaip doroviškai ugdyti individą, nes pakeisti visuomenę neturime galimybių. Kita vertus, turime atsižvelgti į tai, kad viešoji moralė (visuomenės etosas) anksčiau ar vėliau padarys lemiamą poveikį į visuomeninį gyvenimą įsitraukiančiam asmeniui, todėl dorinis ugdymas turėtų vengti nuo realybės nutolusių idealų, formuoti gebėjimus praktiškai spręsti moralines problemas.

Kai kurie kritiškai nusiteikę edukologai tvirtina, kad dorinis ugdymas yra iš esmės nukreiptas į apolitiško, linkusio į konformizmą ir netgi paklusnumą individo ugdymą. Teigiama, kad sutelkus dėmesį į dorinį ugdymą nepagrįstai nuvertinamos socialinės, ekonominės ir politinės prielaidos, sąlygojančios socialinį neteisumą. Užsienio edukologai atkreipia dėmesį į dorinio ugdymo (*moral/character education*) sąsajas su politinės sąmonės ugdymu. Politikos sąvoka čia vartojama ne siaurąja prasme kaip dalyvavimas politinėse galioms struktūrose, bet panašiai, kaip teigė Aristotelis *Nikomacho etikoje*, nurodydamas, kad asmens dorovė negali būti izoliuota nuo socialinės aplinkos, plėtojamų ryšių ir santykių su kitais bendruomenių nariais ir visuomene (valstybe). Ne tik teigiama, kad dorinio ugdymo turinys turėtų įtraukti politines (pilietines) vertybes, bet siekiama rasti pagrįstus atsakymus į klausimus, kodėl ir kaip tai turėtų būti padaryta. Remiantis Aristotelio dorybės samprata, dorybės yra svarbios tuo, kad tik doras asmuo yra tinkamas visuomeninei (politinei) veiklai, be to, tik dalyvaudamas visuomenės gyvenime asmuo gali šias dorybes ugdytis.

Vertingos kritikos vakarietiškai moralės sampratai išsako J. Sacks, apibūdindamas ją kaip *silpnos* moralės pavyzdį, kai moralinės vertybės yra patikėtos rinkoms ir valstybei. Tokiai moralei iš esmės būdingi tik du principai: žalos vengimo ir procedūrinio (teisminio) teisingumo. Kviesdamas išsivaduoti iš apribojančio vakarietiško pasaulėvaizdžio, autorius aptaria alternatyvias – pilietinę, pareigos, garbės, orumo – etikas bei *stiprioms* etinėms sistemoms būdingas moralines vertybes – ištikimybę, nuolankumą, pagarbą. Kai kurios iš šių vertybių nutolusių nuo religijos vakarietiškuose sociumu nariams gali pasirodyti nebesuprantamos, pvz., nuolankumas, kuris „reiškia pripažinti, kad yra vertybių, dėl kurių nesiderama. Kai kurie dalykai šventi, ir tiek“ (Sacks, 2021: 259).

Dorinis ugdymas turėtų atsižvelgti į poreikį mažinti skirtumą tarp gero asmens ir gero piliečio normų. Deja, sąvokos „politika“ ir „politinis“ ugdymo procese dažniausiai vartojamos labai paviršutiniškai (Peterson, 2019: 1–15). Panašu, kad mums sunkiai sekasi tinkamai suprasti Aristotelio etines idėjas, o atsižvelgiant į tai, kad į mokyklinės bendrąsias programas dorinio ugdymo turinį Aristotelio tekstai neįtraukiami, tenka konstatuoti, kad dažniausiai net nebandoma. Tačiau siekiant daugiau socialinio teisingumo ateities visuomenėje rekomenduotina daugiau dėmesio skirti politinių vertybių, idėjų, tikslų ir dorovinių vertybių tarpusavio ryšių aptarimui. Lietuvoje (ir daugelyje užsienio šalių) tarp jaunų žmonių populiaru nuostata, kad „politika yra nešvari“ (turint minty, kad politinės ir moralinės vertybės nesuderinamos) naikina politinės ir socialinės pažangos galimybes, kuria palankias sąlygas sisteminės korupcijos apraiškoms valstybės institucijose.

1.3. Šiuolaikiniai iššūkiai dorovei. Moralinė vaizduotė

Paaugliškas polinkis maištauti ir bręstant stiprėjantys intelektualiniai gebėjimai gali būti nukreipti kūrybingai ieškoti naujų etinių sprendimų. Atlikę etinį tyrimą ir konstatavę situaciją koku nors aspektu, galime paklausti, kaip galėtų būti, kaip mes norėtume, kad būtų. Sėkmingos moralinės vaizduotės įgyvendinimo pavyzdžiai galėtų būti Martino Liuterio Kingo, Nelsono Mandelos, Motinos Teresės ir daugelio kitų veiklių žmonių iniciatyvos, kurios pradžioje atrodė kaip neįmanomos įgyvendinti idealistinės svajonės. Šie žmonės neužsidarė privačių poreikių pasaulėlyje, buvo jautrūs kitiems žmonėms ir pasižymėjo moraline vaizduote pakviesdami vietos bendruomenes, o vėliau ir viso pasaulio geros valios žmones kurti naują realybę, pagrįstą aktualiais etiniais principais.

Ugdyti moralinę vaizduotę galime pakviesdami mokinius įsivaizduoti, *kaip galėtų būti kitaip*. Pavyzdžiui, daug mokinių nusirašinėja ir nesijaučia besielgiantys netinkamai. O ar galėtų būti kitaip? Kaip kitaip galėtų būti? Žinia, kad žmogų motyvuoja naudos ir malonumo poreikiai. Ar gali būti kitaip, kas dar galėtų žmogų motyvuoti?

Šiuolaikinės etikos didaktikos skatina atsisakyti siekių diegti konkrečias vertybes ar formuoti ugdymo planuose numatytus elgesio modelius, vietoje to kviečiama ugdyti moralinės refleksijos,

etinių samprotavimų bei atsakingo elgesio gebėjimus. Tačiau galima išsakyti kritinių minčių ir apie liberalų „vertybių išsiaiškinimo“ metodą, kada per pamokas sukuriamos sąlygos diskusijų metu daliai, o galbūt ir daugumai aktyvesnių mokinių išsakyti savo požiūrį į tam tikras moralines problemas ir pasiekti tariamą pergalę, jei oponentai kalba tyliau, pritrūksta argumentų ar nutildomi kaip mažuma. Liberalaus moralinio ugdymo silpnas vietas nurodo ir populiarus autorius Harari, atkreipdamas dėmesį, kad daugumoje Vakarų šalių mokyklų dėl autoritarizmo baimės mokytojai vengė „teisingų“ ir „visa apimančių“ pasakojimų, sudarydami sąlygas mokiniams gauti neribotai daug informacijos ir skatindami juos „mąstyti savo galva“. Tikėtasi, kad, turėdami aibę duomenų ir interpretavimo laisvę, mokiniai patys susikurs rišlų pasaulėvaizdį. Autoriaus teigimu, tai nepasiteisino, nes dabartinė karta stokoja nuoseklaus požiūrio į *kosmosą*, kuris artimiausiais dešimtmečiais nulems esminius sprendimus ir pačios gyvybės ateitį. Tai skatina atsakingai ir kūrybingai žvelgti į žmogų ir jo santykį su aplinka, akcentuoti aplinkosaugos problemas ir žmogaus atsakomybę prieš gamtą ir ateities kartas. Neapsiribojant įprastinėmis etikos problemų suvokimo ribomis ir mokymosi metodais, skatintinos mokinių tyrėjų iniciatyvos, atpažįstant ir analizuojant etines problemas įvairiuose kontekstuose: žmonių bendruomenėse, kultūros reiškiniuose, medijose, virtualybėje. Mokytojas galėtų sudominti, patarti, paskatinti, moderuoti, padėti užmegzti ryšius, organizuoti, suteikti ekspertinių žinių.

Kaip reikšmingus iššūkius tradiciniam doriniam ugdymui reikėtų paminėti naujųjų medijų ir kitų technologijų poveikį bei pohumanistinį požiūrį į patį žmogų ir jį supančią aplinką. Visuotinai paplitus internetiniams ryšiams ir ypač efektyvioms komunikacijų technologijoms atsirado daugiau galimybių plisti tokiems grėsmingiems reiškiniams kaip patyčios, sukčiavimas, diskriminacija, kibernetinis nusikalstamumas, asmens nutildymas socialiniuose tinkluose, asmens duomenų ir asmens tapatybės vagystės, išnaudojimas, prievarta, terorizmas. Nors technologijos etikos požiūriu pačios savaime nėra nei geros, nei blogos, tačiau dėl savo neregėto efektyvumo jos lengvai tampa neetiškų veikų terpe arba katalizatoriumi.

1.4. Dorinio ugdymosi prasmingumas ir ryšys su gyvenimu

Lietuvos ir užsienio šalių tyrėjai pastebėjo, kad mokiniai netgi dažniau nei jų mokytojai tikisi, kad mokymasis bus reikšmingai susijęs su gyvenimo problemų sprendimu. Ugdymosi prasmingumas yra vienas iš reikšmingiausių mokymosi motyvacijos veiksnių. Edukologai atkreipia dėmesį, kad kiekvienas mokomasis dalykas turėtų turėti visuomeninę prasmę, tai yra mokiniai turėtų ne tik įgyti naujų žinių, bet ir „suprasti tam tikrus visuomeninio gyvenimo aspektus ir esminius kultūros elementus, kuriuos privalu išsaugoti“ (Aramavičiūtė, 2016: 327). Juk ugdymosi procesas užtikrina etinių, socialinių, religinių ir pilietinių vertybių tęstinumą, kiekviena iš tų vertybių ugdytinių sąmonėje atrandama ir struktūruojama iš naujo, tuo būdu išsaugant dorinį, kultūrinį, pilietinį ir religinį tapatumą.

Mokiniamis prasmingas ugdymasis negali apsiriboti mokyklų sienomis. Nė viena mokykla neturi tiek išteklių, kiek jų turi bendruomenės, galerijos, muziejai, įmonės valstybės institucijos. Bendradarbiaujant su mokyklos tėvų bendruomenėmis ir socialiniais partneriais prasmingo ugdymosi galimybes galima labai išplėsti, įtraukiant mokinius į jiems įdomias ir prasmingas, su gyvenimo realybe susijusias veiklas už mokyklų ribų. Prasmingų, įdomių veiklų atradimas padeda mokiniams pasirinkti būsimą profesiją, o tai ypatingai susiję su vertybiniais – etiniu ir pilietiniu – asmenybės augimo aspektais.

1.5. Dorinio ugdymo pasiekimų vertinimas

Dorinio ugdymo (etikos, tikybos) mokinių pasiekimai nėra vertinami pažymiais, todėl kiekvienas dorinio ugdymo mokytojas turėtų pasirinkti (sukurti, prisiderinti) savo mokinių ugdymuisi tinkamą vertinimo sistemą. Neteikiant pirmenybės norminiam vertinimui, reikėtų akcentuoti asmeninės pažangos ir formuojamąjį vertinimo metodus.

Daug naudingų patarimų tobulinant mokinių pasiekimų vertinimo sistemą mokytojai ras Bendrųjų programų ugdymo pasiekimų lygių aprašuose, taip pat anksčiau publikuotose metodinėse priemonėse, kaip *Mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo tobulinimo dorinio, meninio ir kūno kultūros ugdymo procese rekomendacijos (Mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo tobulinimo dorinio, meninio ir kūno kultūros ugdymo procese rekomendacijos, 2010)*; ar *Pasiekimų vertinimas ir įsivertinimas (Indrašienė, Žibėnienė, 2014)*.

Dorinio ugdymo turinys ir vertinimo metodai turėtų sudaryti sąlygas socialiniam mobilumui. Siektina, kad mokiniams iš socialinės rizikos aplinkos būtų atvertos perspektyvos siekti visapusiško savo aspiracijų realizavimo, įveikiant regiono (tautybės) ir socialinės kilmės sąlygotus ribotumus, siekti įgyvendinti tolimesnių studijų ir profesinius planus. Šiuo atveju dorinio ugdymo konkretūs uždaviniai būtų nukreipti į jauno žmogaus savikontrolės, socialinių normų ir komunikavimo gebėjimų lavinimą.

Grażina Čiuladienė

Mykolo Romerio universitetas

2. KONFLIKTŲ VALDYMAS KAIP DORINIO UGDYMO(SI) SIEKINYS

Atnaujintoje bendrojoje programoje galima išskirti keturis apibendrinančius ugdymosi siekinius. Akcentuojamas gebėjimas kurti santykį su savimi, kitais žmonėmis, visuomene, gamta ir pasauliu bei virtualia realybe. Dalyko tikslai taip pat orientuoja į atsakingumu (nuostata) grįstus santykius. Dalyko kontekste ugdytinės asmeninės savybės yra šios: bendruomeniškumas, empatiškumas, atvirumas, rūpestingumas. Tikslų formuluotės pažymi, kad santykio kūrimo procese yra ypač svarbu gebėti suprasti kitą (tiek artimą, tiek patirtimą nutolusį). Be to, labai svarbu yra gebėti *konfliktuoti*, t. y. nesitaikstyti su neteisingumu, prievarta, patyčiomis.

Mokymas(is) konfliktuoti siejamas su *aktyvia* pozicija kitų / aplinkos atžvilgiu. Kitaip nei konformistiška, konfliktiška nuostata skatina būti dėmesingam ir reaguoti / konfliktuoti (nebūti abejingam) į apraiškas, suvokiamas kaip kliūtis kurti santykius (pvz., melas, išdavystė, išnaudojimas, skriaudimas, niokojimas ir kt.). Neišmokus tinkamai (konstruktyviai) spręsti konfliktų, neįmanoma vystyti tarpusavio santykių, o destruktivių konfliktų pasekmė – santykių silpninimas ir net visiškas nutraukimas.

Konstruktyvų konfliktą nuo destruktivaus skiria būtent konflikto dalyvių tarpusavio santykių pokytis (Gross ir Guerrero, 2000; Wilmot ir Hocker, 2001; Euwema et al., 2003). Kaip teigė konfliktologas J. Lakis (2008), konfliktas gali būti suvokiamas kaip dinamiškiausias jo dalyvių žmoniškumo, tarpusavio ir grupių santykių išbandymas. Konstruktyvaus konflikto metu santykiai sustiprėja (juk geri santykiai kuriami per konfliktą, o ne šalia jo). Konstruktyvaus konflikto prielaida – pastangos, skirtos jam suvaldyti, jo procesui reguliuoti, jo neigiamoms pasekmėms riboti arba joms visai eliminuoti. Destruktyvus konfliktas dažniausiai silpnina (ar net sunaikina) oponuojančiųjų santykius. Destruktyvaus konflikto prielaida – abejingas požiūris į paprastus / kasdienes konfliktus (nesutartimus), kurie nesprendžiami linkę augti lyg sniego gniūžtės. Juk nesprendžiama problema su laiku dar sudėtingėja, emocijos dėl neišspręsto klausimo vis kaupiasi, o pasitikėjimas kito žmogaus gera valia vis silpnėja. Kita destruktivaus konflikto prielaida – agresyvūs veiksmai, realizuojami siekiant savo tikslų. Agresija inicijuoja agresiją.

Didžiausias iššūkis yra tas, kad mokymas(is) konfliktuoti realizuojamas konfliktuojant. Tinkamai sprendžiant savo konfliktus ir stebint tinkamai sprendžiamus aplinkinių konfliktus mokomasi

DORINIS UGDYMAS

tinkamai nesitaikstyti su neteisingumu (inicijuoti ir suvaldyti konfliktą). Tad mokytojas, siekdamas išmokyti mokinius tinkamai (konstruktyviai) spęsti konfliktus, turi pats mokėti tinkamai (konstruktyviai) spręsti savo konfliktus su mokiniais (mokiniai iš jo mokosi), turi sudaryti sąlygas mokiniams konfliktuoti ir mokytis tinkamų konfliktiško elgesio apraiškų savo pamokose. Konfliktas buvo, yra ir bus mokytojo-mokinio, mokinio- mokinio, mokinio-tėvų ir kt. sąveikos dalis (jis yra neišvengiamas). Tik ar jis yra sprendžiamas tinkamai (konstruktyviai), ar jis išnaudojamas mokytis tinkamo (konstruktyvaus) konflikto sprendimo?

Anot konflikto tyrėjų, konfliktas yra neutralus reiškinys, o prie destruktivaus arba konstruktyvaus rezultato veda jo sprendimui taikomi veiksmai (Gross ir Guerrero, 2000; Wilmot ir Hocker, 2001; Euwema et al., 2003). Patyčių mastas mūsų mokyklose, mobingo atvejai mūsų darbovietėse, savižudybių skaičiai mūsų šalyje liudija, kad neskiriama pakankamai dėmesio tarpusavio ir (vidiniams) konfliktams: jie nėra valdomi tik užsimezgę, ignoruojami, netinkamai sprendžiami. Tad, norint suvaldyti šias neigiamas tendencijas, naudinga mokytis konfliktų sprendimo, kad atsirastų įgūdis ieškoti konstruktyvaus konfliktų sprendimo būdų. Įvairių mūsų gyvenime atsirandančių konfliktų: vidinių, tarpasmeninių, tarpgrupinių. Leidinyje pateikiamos 4 pamokos, skirtos mokytis valdyti konfliktą (1 lentelė).

1 LENTELĖ. Bendras pamokų aprašymas

Pamokų konfliktų valdymo tematika	Konflikto apibrėžtis: ką vadiname konfliktu? Konflikto sprendimas: kaip mes kovojame? Konflikto sprendimas: kodėl nėra lengva bendradarbiauti? Mediacija kaip mokymosi bendradarbiauti metodas.
Skiriama pamokų	4
Mokymosi uždaviniai	Įsisąmonina konflikto su kitu galimybę; apmąsto jo priežastis, pavojus ir praktiškai ieško galimų išeičių. Mokosi logiškai pasirinkti tinkamiausią konflikto sprendimo būdą. Mokosi argumentuoti savo poziciją ir išklausti kito argumentus. Įsisąmonina kreipimosi pagalbos galimybę kaip ne silpnumo, bet stiprybės išraišką (problemos pripažinimas); ieško bendro sutarimo.
Mokymo tikslai	Formuoti neutralią nuostatą konflikto atžvilgiu. Ugdyti konfliktinės situacijos analizės gebėjimus (elementai, strategija, taktikos, būdai). Ugdyti gebėjimą padėti konfliktinėje situacijoje jos dalyviams siekti bendradarbiavimo.

DORINIS UGDYMAS

<p style="text-align: center;">Ugdomos kompetencijos</p>	<p>Komunikacijos (mokiniai reflektuoja savo patirtį, savo mokymąsi; toleruoja skirtingas nuomones; išsako savo požiūrį, įsiklauso į kito požiūrį, vertina panašumus ir skirtumus, koncentruojasi į panašumais grindžiamą sutarimą).</p> <p>Pažinimo (apmąsto pagrindinius konflikto elementus; susipažįsta su kovos taktikomis ir būdais; aptaria pagrindinius bendradarbiavimo strategijos bruožus; mediacijos proceso žingsnius ir principus).</p>
<p style="text-align: center;">Sąsajos su atnaujintos BP mokymo turiniu</p>	<p><i>Dialoginis bendravimas</i></p> <p>Mokosi išspręsti nesudėtingą konfliktinę situaciją su draugu, mokosi neskriausti draugo nei žodžiu, nei fiziškai. (1 klasė)</p> <p>Mokosi verbalizuoti bendraujant su Kitu, kaip su suaugusiu artimuoju, kylančias problemas. (1–4 klasė)</p> <p>Kam pasiguodžiu, jei susipykstu su kuriuo nors iš šeimos narių? (2 klasė)</p> <p>Kelia klausimus, kada ir kodėl draugas gali imtis manipuliacijų, svarsto, kokia tokio santykio žala. Kas yra manipuliacija? (3–4 klasės)</p> <p>Mokosi dialogiškai artikuliuoti savo problemas. Ar moku mandagiai šeimos nariams ar mokytojui pasakyti savo nuomonę, jei manau kitaip, priešingai? Kaip priimti Kito nuomonę, kuri nėra panaši į mano? Kodėl aš galiu norėti nuskriausti kitą bendraamžį? (4 klasė)</p> <p>Empatiškai įsijaučia į kito problemas, supranta manipuliacijas ir jas pastebėjęs įvertina. Mokosi suprasti konflikto su Kitu suaugusiuoju artimuoju ar mokytoju galimybę, bei apmąsto to priežastis, pavojus ir galimas išeitis. Susipažįsta su įvairiais konflikto sprendimo būdais, mokosi juos pritaikyti bei taktiškai, ramiai spręsti konfliktines situacijas. (5–8 klasės)</p> <p>Ieško bendradarbiavimo, kreipiasi pagalbos. Mokosi argumentuoti savo poziciją konfliktinėje situacijoje ir išklaudyti Kito argumentų, mokosi logiškai rasti tinkamiausią konflikto sprendimo būdą. (7–8 klasės)</p> <p>Vertina Kitą kaip savaiminę vertybę ir konstruktyviai sprendžia galimai iškylančius konfliktus. (9–10 klasės)</p> <p>Kas lemia gebėjimą susikalbėti su Kitu? Ar mėginimai vienas kitam išaiškinti savo vartojamų sąvokų, nuostatų ir pan. prasmes padeda suprasti? (12 klasė)</p>

Žodynėlis	Konfliktas, konstruktyvus konfliktas, destruktivus konfliktas, konflikto sprendimo strategijos, konflikto sprendimo taktikos, mediacija.
Darbo reikmenys ir medžiagos	Internetas (<i>Youtube</i> konfliktinių situacijų įrašus žiūrėti / analizuoti); dalomoji medžiaga (užduotys).
Procesas	Pamokų idėjos (jų aprašymus žr. toliau): Pamoka Nr. 1. Konflikto apibrėžtis: ką vadiname konfliktu? Pamoka Nr. 2. Konflikto sprendimas: kaip mes kovojame? Pamoka Nr. 3 Konflikto sprendimas: kodėl nėra lengva bendradarbiauti? Pamoka Nr. 4. Mediacija kaip mokymosi bendradarbiauti metodas.

Visos pamokos atitinka etikos dalyko paskirtį (tikslą): ugdyti mokinių, gebančių nesitaikstyti su prievarta, neteisingumu, patyčiomis. Nors konflikto sprendimo gebėjimai yra asmens saviugdos ir savisaugos kertinis elementas, reiškiasi jie per dialoginį bendravimą. Todėl ir uždaviniai čia siejami su dialoginio bendravimo sritimi.

2.1. Konflikto apibrėžtis: ką vadiname konfliktu?

Daliai tiek mokytojų, tiek mokinių sąvoka „konfliktas“ kelia neigiamas asociacijas. Konfliktas neretai siejamas su griauinančiais veiksmais, apibūdinančiais tiek verbalinę agresiją (pravardžiavimas, patyčios, melas, rėkimas, ašaros), tiek fizinę agresiją (agresija, kova, muštynės, šaudynės, susišaudymas). Ši sąvoka siejama ir su neigiamomis emocijomis (nelaimė, baimė, kaltė, liūdesys, pyktis, įniršis). Apibendrinant, konfliktas suvokiamas kaip neigiamų emocijų ir destruktivių veiksmų samplaika. Ši neigiama nuostata konflikto atžvilgiu gali sąlygoti nusiteikimą vengti konfliktų. Be to, keltina prielaida, kai patiriami konfliktai nėra sprendžiami tinkamai – jų metu oponentai pasitelkia verbalinę ar fizinę agresiją. Atvirkščiai – neutrali ar net teigiama nuostata konflikto atžvilgiu (draša, problemos išsprendimas, atsiprašymas) sąlygoja pastangas ir kūrybiškumą išspręsti susidūrimą. Šio tipo nuostata išplečia galimybes, stiprina pasiryžimą, kitaip nei neigiama nuostata, kuri naikina galimybes, silpnina viltį ir pasitikėjimą.

Konflikto vaizdinys taip pat gali sufleruoti, kokią nuostatą konflikto atžvilgiu turi vaizdinio autorius. Pavyzdžiui, vaizdinys „konfliktas – tai ugnikalnio išsiveržimas“ iliustruoja neigiamą nuostatą, kuri savo ruožtu lemia konflikto baimę, polinkį trauktis iš šios grėsmingos, gyvybei pavojingos situacijos. Vaizdinys „konfliktas – derybų stalas“ iliustruoja neutralią nuostatą, juk tai situacija, kai reikia / dera kalbėtis. Derybose kalba abi oponuojančios pusės, laikomasi eiliškumo, stengiamasi nepertraukinėti, remiantis išgirsta informacija formuluojamos sprendimo alternatyvos. „Konfliktas –

šokis“ – šis vaizdinys iliustruoja teigiamą nuostatą konflikto atžvilgiu. Juk šokti smagu. Tiek šokio, tiek konflikto metu dera judėti / veikti tikslingai (kryptinai). Tuo pačiu būtina atsižvelgti į partnerio judesius / veiksmus. Abipusės pastangos, tikėtina, atneš teigiamų rezultatų: bus išspręsta problema, išventiliuotos emocijos, o oponento geresnis pažinimas (kas jam svarbu? Kaip jis moka įsiklausyti ir pan.) taps prielaida stiprinti santykį.

Mokiniai, tikėtina, skirtingai apibrėš konfliktą. Ir pritaikyti apibrėžimą nebus taip lengva. Įvairove pasižymi ir mokslinėje literatūroje teikiami apibrėžimai, pavyzdžiui (Račelytė, 2009; Čiuladienė, 2013):

- konfliktas – situacija, kurioje individas yra veikiamas tolygių, bet priešingos krypties jėgų (K. Levin);
- konfliktas – vidinis diskomfortas, sąlygojamas baimės dėl poreikių nepatenkinimo arba frustracijos dėl žemesniųjų poreikių peršokimo (A. Maslow);
- konfliktas – priemonė, padedanti siekti tam tikrų rezultatų (L.A. Coser).

W. Wilmot ir J.L. Hocker (2001) tarpasmeniniu konfliktu vadina reiškinį, kai bent vienas dalyvių imasi veiksmų likviduoti (spręsti) nesuderinamumą, kilusį sąveikoje su kitu asmeniu. Tad esminiai konflikto elementai yra tokie:

- 1) dalyvių norai (nesuderinami norai sukelia konfliktą. Norų identifikavimas leidžia pradėti sąmoningą procesą dėl jų patenkinimo galimybių: konfliktinę sąveiką);
- 2) dalyvių veiksmai (kokie žingsniai taikomi susidūrimui panaikinti / norui patenkinti?)

Šis apibrėžimas leidžia koncentruotis į konflikto esmę (ko norime abu šioje situacijoje) ir orientuoti veiksmus į norų patenkinimą (o ne konflikto eskalavimą). Anot konflikto tyrėjų, konfliktas yra neutralus reiškinys, o prie destruktivaus arba konstruktyvaus rezultato veda jo sprendimui taikomi veiksmai (Gross ir Guerrero, 2000; Wilmot ir Hocker, 2001; Euwema et al., 2003).

PAMOKOS PLANAS

Pamokos tikslas: apibrėžiant situaciją kaip konfliktinę, įvardinti esminius jos aspektus (ko nori konfliktuojantieji? Ką jie daro, kad gautų, ko nori?)

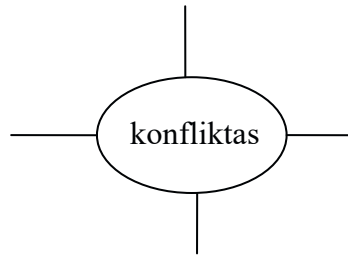
Pamokos uždaviniai

- 1) įsisąmoninti savo nuostatą konflikto atžvilgiu (konfliktas man yra neigiamas / teigiamas/ neutralus reiškinys?);
- 2) sutarti dėl konflikto apibrėžimo;
- 3) analizuoti konfliktus pagal apibrėžime išryškintus aspektus.

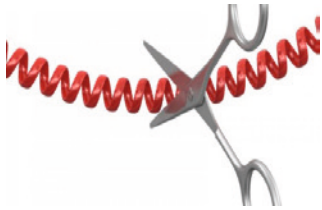
PAMOKOS EIGA

1) **Refleksija.** Mokiniai skatinami mąstyti apie konflikto sąvokos reikšmę: kokios asociacijos (vaizdinys) jums kyla išgirdus žodį konfliktas? O kaip atrodytų konfliktas popieriaus lape (nupieštas)? Mokytojai gali taikyti minčių lietaus metodą (1 pav.), prašyti nupiešti „konfliktą“ arba rasti jo vaizdinį internete. 2–4 pav. pateikiami 11 skirtingi konflikto vaizdinių. Juos galima pasitelkti aiškinantis, kuris vaizdinys mokiniui yra priimtinas, pateikiant idėją apie konfliktų įvairovę.

DORINIS UGDYMAS

1 pav. Kokias asociacijas kelia žodis „konfliktas“?

2 pav. Neigiamą nuostatą konflikto atžvilgiu iliustruojantys vaizdiniai

3 pav. Neutralią nuostatą konflikto atžvilgiu iliustruojantys vaizdiniai

4 pav. Teigiamą nuostatą konflikto atžvilgiu iliustruojantys vaizdiniai

Šaltinis: visi paveikslėliai yra iš Google Image

DORINIS UGDYMAS

1) **Konfliktas dėl konflikto apibrėžties.** Mokiniai užsirašo savo konflikto apibrėžimą (*Konfliktas – tai*). Vėliau grupelėse pasidalinę savo apibrėžimais, sutaria dėl bendro grupelės apibrėžimo, jį pristato klasės draugams ir mokytojai. Mokytojas pateikia vaizdo medžiagą ir prašo mokinių pamąstyti, ar pateiktos situacijos vadintinos konfliktu (pagal jų užsirašytus apibrėžimus), išklauso argumentus. Gali būti rodomos situacijos iš dokumentinio filmo (<http://www.youtube.com/watch?v=wiuv5hzj5i4>), o aptarimui pasitelkiama 2 lentelė.

2 lentelė. **Ar stebimos situacijos vadintinos konfliktu?** (Prieiga: <http://www.youtube.com/watch?v=wiuv5hzj5i4>)

Ar tai konfliktas?	Konflikto elementai
	<p><i>Mama</i> nori, kad vaikas nebežaistų (eitų su ja). <i>Vaikas</i> nori žaisti.</p> <p>Kad patenkintų savo norą, mama griebia vaiką už rankos ir tempia. Kad patenkintų savo norą, vaikas nori ištrūkti iš mamos gniaužtų, visgi „pasiduoda“, seka paskui mamą.</p>
	<p><i>Vaikinas</i> nori atsisėsti prie lango, šalia moters esančioje tuščioje vietoje. <i>Moteris</i> nori, kad jis atsisėstų kitur (nenori, kad jis sėdėtų šalia jos).</p> <p>Vaikinas nekreipia dėmesio į moters norą ir atsisėda šalia. Moteris išreiškia nepasitenkinimą dėl tokio nepagarbaus elgesio.</p>
	<p><i>Kontrolierius</i> nori, kad moteris parodytų bilietą. <i>Moteris</i> nerodo bilieto (nebeturi).</p> <p>Kontrolierius liepia moteriai išlipti iš transporto priemonės. Moteris aiškina, kad ji važiuoja susimokėjusi už kelionę, tik prarado savo bilietą.</p>

2. **Atvejo analizė.** Mokiniai analizuoja vaizdo medžiagoje stebimas konfliktines situacijas šiais aspektais: ko nori dalyviai analizuojamose situacijose? Kokių veiksmų jie imasi, kad išpildytų savo norus? (2 lentelė). Mokytojas prašo mokinių pateikti savo konfliktų iliustracijų ir įvardyti susidūrimą bei veiksmus, kuriais siekta tą susidūrimą panaikinti (išspręsti konfliktą). Susidūrimų nepavyks išvengti, bet galima kontroliuoti taikomus veiksmus.

Pasiekimų lygių požymiai

- 1) **Slenkstinis bei patenkinamas lygis:** mokytojo padedamas mokinys apibrėžia vieną (iš dviejų) pagrindinį konflikto elementą (oponuojančių šalių norų susidūrimą), įvardindamas jį mokytojo pateiktose situacijose.
- 2) **Pagrindinis bei aukštesnysis lygis:** mokinys apibrėžia pagrindinius konflikto elementus (nesuderinamus norus ir veiksmus, kuriais siekiama juos įgyvendinti) tiek mokytojo pateikiamose situacijose, tiek savo patirtame konflikte.

2.2 Konflikto sprendimas: kaip mes kovojame?

Kovoti konfliktuojant gali būti efektyvu, nes *kova* leidžia realizuoti savo norus (patenkinti lūkesčius, poreikius). Kovos efektyvumu džiaugiamasi, kai oponentą pavyksta įtikinti, jis „pasiduoda“, o tu „gauni“, ko nori. Kovos veiksmai gali būti labai skirtingi ir įvairūs (5 pav.). Vieni jų apibūdinami kaip *meilikavimas* (komplimentai, paslaugėlės ir pan.), kai oponentas įtikinamas „gražiu žodžiu“, jį tarsi paperkant, ir jis geruoju nusileidžia. *Argumentavimo* taktikai priskirtini svarūs faktai, o laimi tas konflikto dalyvis, kurio faktai svaresni / reikšmingesni. Kita kovos taktika – *reikalavimas / įpareigojimas*, kai oponentai sako, kad tu privalai, turi paklusti, arba tu sakai oponentui, kad jis turi nusileisti ir padaryti taip, kaip tu nori. Kita taktika – *pajėgumo stiprinimas kreipiantis pagalbos į kitą asmenį*, paprastai turintį daugiau galios. Tada tikimasi, kad tas pagalbininkas įpareigos oponentą paklusti. Griežtesnė ir pavojingesnė taktika yra *agresijos* taikymas. Verbalinė agresija pasitelkiama siekiant pagrasinti (įbauginti), pažeminti oponentą. Fizinė agresija, kai oponentui suduodama, gadinamas jo daiktas ir pan., irgi taikoma tiek siekiant „įtikinti“ oponentą, tiek siekiant jam pakenkti, keršyti, kad jis nepasiduoda.

Mokslininkai yra suskirstę veiksmus į grupes (taktikas), kad būtų lengviau jas charakterizuoti / atpažinti (pav. Nr. 5). Dėsninga yra tai, kad jei asmuo nepatenkina savo norų taikydamas švelnesnę taktiką, jis imasi griežtesnės taktikos, kuri ne visada skatina panaikinti susidūrimą. Veiksmų „griežtėjimas“ yra konflikto eskalacijos bruožas, kuris dažnai lemia nusivylimą oponentu, pasitikėjimo juo sumažėjimą, santykių nutraukimą. Todėl svarbu atpažinti ir susilaikyti nuo neveiksmingų (griežtų) taktikų, taikomų konfliktuojant.

Kovos taktikos leidžia kalbėti apie du dėsningumus: kai švelni taktika pasirodo neefektyvi (oponentas nepasiduoda), tada linkstama griebtis griežtesnės taktikos (taip dėsningai konflikto metu

DORINIS UGDYMAS

atsiranda agresija). Kitas dėsningumas: oponentai konfliktuoja taikydami apylyges taktikas, t. y. jei vienas formuluoja argumentus, kitas ieško kontrargumentų. Jei vienas imasi verbalinės agresijos, kitas, jei nenusileis, taip pat ieškos griežtesnio (įskaudinančio) žodžio.

Kovojant kyla grėsmė santykiams, kontaktai gali nutrūkti. Oponentai nusivilia vienas kitu, mažta jų tarpusavio pasitikėjimas. Esant susidūrimui imamasi veiksmų, kad jis būtų išspręstas (konflikto elementai: susidūrimas + veiksmai). Tačiau veiksmai, taikomi konfliktinėje situacijoje, gali būti labai skirtingi. Jeigu veiksmai orientuoti į vienos šalies interesus, jie apibūdinami kaip kova (taikoma kovos strategija). Asmuo kovoja, nes nori gauti tai, kas jam yra svarbu, nes nori patenkinti savo norus.

FIZINĖ AGRESIJA

(pvz., pastumia, neleidžia kalbėti, gadina oponento daiktą).

VERBALINĖ AGRESIJA

(pvz., pameluoja, pagrasina, pašiepia, įskundžia).

PAJĖGŲ STIPRINIMAS (KITŲ ĮTRAUKIMAS Į KONFLIKTĄ)

Kito asmens informavimas apie konfliktą (tėvai / administracijos atstovai), kad jis įpareigotų oponentą paklusti.

REIKALAVIMAS / ĮPAREIGOJIMAS

Man reikia dalyvauti klasės vakarėlyje, nes rengiu programą (konkursą) ir organizuoju sveikinimą.

ARGUMENTAVIMAS

Dalyvausiu klasės vakarėlyje, nes: 1) visą savaitę gavau gerus pažymius (1 argumentas); 2) negavau jokios pastabos (2 argumentas); 3) noriu geriau pažinti bendramokslis (3 argumentas) ir t. t.

MEILIKAVIMAS

Nuostabiausia pasaulyje mamyte, juk man leisi dalyvauti vakarėlyje? /
Aš sutvarkiau kambarį ir Tau nupirkau Tavo mėgstamų saldainių...

5 pav. Kovos taktikos (veiksmų, taikomų siekiant patenkinti savo norus, grupės) seka: nuo švelniausios link griežčiausios. Šaltinis: Wilmot ir Hocker, 2001.

DORINIS UGDYMAS

PAMOKOS PLANAS

Pamokos tikslas: atskirti *efektyvios* ir *neefektyvios kovos* taktikas ir būdus.

Pamokos uždaviniai

- 1) svarstyti kovos strategijos efektyvumą ir pavojus;
- 2) suvokti kovos taktikų įvairovę (kova kovai nelygi);
- 3) suvokti konflikto eskalacijos esmę (griežtėja taktikos).

Pamokos veiklos

1. **Refleksija.** Mokiniai reflektuoja savo patirtus konfliktus, pavyzdžiui, ką darau situacijose, kai reikia (tėvai / mokytojai liepia), o labai nenoriu; kai negalima (tėvai / mokytojai draudžia), bet labai noriu. Mokiniai įvardija / surašo būdingus 2–3 veiksmus, taikomus konfliktinėse situacijose. Susivokia, kad dažnai imasi kovoti konflikto metu. Kaip elgiasi tokiose situacijose kiti: tėvai / mokytojai / draugai? Mokytojas gali pasidalinti savo patirtimi, kaip jis kovoja, kad gautų tai, ko nori.
2. **Atvejo analizė.** Mokiniai stebi konflikto įrašus ir vardina konkrečius kovos strategijos veiksmus: ką daro konflikto dalyviai, kad gautų tai, ko nori (esant susidūrimui). Mokytojas gali analizei pateikti situacijas iš dokumentinio filmo (<http://www.youtube.com/watch?v=wiuv5hzj5i4>) (2 lentelė). Pavyzdžiui, mama reikalauja, kad vaikas eitų su ja, bet vaikas nenori eiti (nori tęsti žaidimą). Mama jėga traukia vaiką, kuris bando pasipriešinti (ištrūkti); vaikas nori sėsti į laisvą vietą, moteris neleidžia jam. Jis nepaiso jos nesutikimo (išreikšto neverbaline kalba) – atsisėda šalia, tada ji jam priekaištuoja, išlieja savo pyktį žemindama jį (emigrantus). Kontrolierius paprašo parodyti bilietą, o kadangi jo nėra, įpareigoja moterį išlipti iš tramvajaus. Ji jam argumentuoja, kad turėjo bilietą. Pateikiamose iliustracijose konfliktų dalyviai konfliktą sprendžia pasitelkdami kovos strategiją (kovoja). Taip pat mokytojas gali naudoti situacijas, kuriose konfliktuoja mokytojas ir mokinys (3 lentelė).

Atvejai prieinami *Youtube* kanale: <https://www.youtube.com/watch?v=jjfUBprHsSw>

DORINIS UGDYMAS

<p>Atvejis Nr. 1 [1: 51–2:50 min.]</p> 	<p>Konflikto elementai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kūno kultūros mokytojas ir mokinys; • susidūrimas: mokytojas nori, kad mokinys dalyvautų pamokoje, mokinys nenori dalyvauti pamokoje; • <i>veiksmi</i>: mokytojas bando įtikinti mokinį dalyvauti pamokoje (<i>kovoja</i>). <p><i>Mokytojo kova</i>: iš pradžių argumentuoja („reikia apšilti, nes žaisim krepšinį“), vėliau žemina (verbalinė agresija) („nori būti lūzeris, sėdi čia su kapišonu“, dar vėliau įpareigoja ir skiria bausmę („staigiai darai mankštą, plus 50 atsispaudimų“).</p> <p><i>Mokinio kova</i>: kontraargumentuoja („man nėra įdomus krepšinis“ ir išeina iš pamokos (nutraukia kontaktą).</p>
<p>Atvejis Nr. 2 [4:50–5:44 min.]</p> 	<p>Konflikto elementai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • geografijos mokytoja ir mokinys Povilas; • susidūrimas: mokytoja nori, kad mokinys nevēluotų į pamoką, mokinys negali nevēluoti; • <i>veiksmi</i>: mokytojas bando įtikinti mokinį nevēluoti (<i>kovoja</i>). <p><i>Mokytojo kova</i>: konfliktas pradedamas verbaline agresija („Kas šikart? Vazonas ant galvos užkrito...“), vėliau mokytoja keičia <i>kovą</i> į <i>prisitaikymą</i> (kita konflikto sprendimo strategija).</p> <p><i>Mokinio kova</i>: mokinys atsako verbaline agresija („ne, kažiuokas suvalgė močiutės protezus ...“, <...> „jūs tokia beširdė“).</p>
<p>Atvejis Nr. 3 [6:54–7:4 min.]</p> 	<p>Konflikto elementai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • anglų kalbos mokytoja ir mokinė Eglė. • susidūrimas: mokytoja nori, kad mokinė darytų namų darbus, mokinė neatlieka namų darbų. • <i>Veiksmi</i>: mokytojas bando įtikinti mokinį daryti namų darbus (<i>kovoja</i>). <p><i>Mokytojos kova</i>: argumentuoja („nesi žiopla, Saulė prirašė visą puslapį, gali padėti“), vėliau įpareigoja („pagalvok apie savo mamą, ji viena tave augina“).</p> <p><i>Mokinės kova</i>: mokinė kontraargumentuoja („man nereikia anglų kalbos, nes stoisiu į kulinariją“), vėliau keičia strategiją – pasirenka <i>vengimą</i> (išeina iš klasės).</p>

1 lentelė. Kaip kovoja mokytojas su mokiniu?

- 3) **Refleksija.** Mokiniai atsako į klausimus: „Kokios kovos taktikas taikai dažniausiai, konfliktuodamas su draugais / mokytojais / tėvais? Kodėl? Ar griežtėjančios kovos taktikos padeda išspręsti konfliktą? Kada svarbu sustoti?“ ir pan.

Pasiekimų lygių požymiai

- 1) **Slenkstinis bei patenkinamas lygis:** mokytojo padedamas, apibūdina konflikto dalyvio taikomas *kovos taktikas* (meilikauja, argumentuoja, reikalauja, įpareigoja, taiko agresiją (verbalinę / fizinę; tiesioginę / netiesioginę).
- 2) **Pagrindinis bei aukštesnysis lygis:** mokinys apibrėžia konflikto dalyvių taikomas *kovos taktikas*, įžvelgdamas veiksmų „griežtėjimo“ tendenciją ir jos nulemtą neefektyvumą.

2.3. Konflikto sprendimas: kodėl nėra lengva bendradarbiauti?

Bendradarbiavimas nuo *kovos* skiriasi dviem esminiais aspektais. Pirmasis jų – tai *dalyvių elgesys*. Kovojančio konflikto dalyvis pasitelkia tokias taktikas kaip meilikavimas, argumentavimas, reikalavimas, įpareigojimas, agresija.

Bendradarbiavimo strategija apima veiksmus, pasižyminčius tokiomis ypatybėmis: 1) asmuo paaiškina, ko ir kodėl jis to nori (*interesų aiškinimas*); 2) asmuo suvokia, kad jo tikslas susisieja su kito asmeniu tikslu – tad reikia abipusio sprendimo, kad abiejų tikslai būtų pasiekti; jis paklausia / išklauso, ko nori oponentas ir kodėl jis to nori (*interesų aiškinimasis*); 3) pateikia kelis sprendimo variantus, kartu su oponentu svarsto, kuris iš jų tinka abiem konflikto dalyviams (*derybos, kompromisas, kompensacija, interesų patenkinimas*).

Antras aspektas, skiriantis kovojančią asmenį nuo bendradarbiaujančio, – *jo nuostata*. Kovojančio nusiteikęs patenkinti tik savo interesus (*aš turiu turėti...; man reikia...*), jis tarsi „nemato“ oponento, tik jo norai jam yra reikšmingi. Bendradarbiavimo nuostata – *mes: kaip reikėtų daryti, kad mes gautume tai, kas mums svarbu?* Šiuo atveju suvokiama, kad tiek vienas, tiek kitas konflikto dalyvis yra asmuo, turintis reikšmingus norus, bijantis nepatenkinti esminių poreikių (jaučiantis grėsmę). Tad nusiteikiama ištirti tuos poreikius ir norus (išklaudyti, pasakyti), o vėliau ieškoti sprendimo, kuris leistų patenkinti abiejų norus (poreikius).

A. Kahane teigia, jog „žmogus mėgina bendradarbiauti, kai nori pakeisti situaciją, kurioje atsidūrė, ir yra įsitikinęs, kad tai gali padaryti tik dirbdamas drauge su kitais (daugiašališkai)“ (Kahane, 2018: 51). Tad taikančios bendradarbiavimo strategiją konflikto šalys aktyviai dalyvauja sprendžiant konfliktą, aiškinasi nesutarimą, problemas, kurios skiria konflikto šalis, siekia supranti visų konflikto

dalyvių požiūrius, gilinas į savo ir kitos šalies interesus. Asmenys, norintys tinkamai bendradarbiauti, turi suvokti konfliktą kaip problemą, kurią gali įveikti drauge, o ne pasitelkti kovą ir laimėti atskirai. Tai reiškia, jog žmonės turi tikėti ne tik savo jėgomis, bet ir oponento, suvokdami šio strategijos naudą. Sėkmingas bendradarbiavimas paprastai reiškia, kad laimi visi, tačiau tai pareikalauja daug pastangų.

Sėkmingiausias konflikto sprendimas – bendradarbiaujant pasiektas sprendimas.

Tačiau pasitaiko atvejų, kai nesiseka bendradarbiauti dėl skirtingų priežasčių:

- iškyla sunkumų pradėti derybas arba derybos patenka į aklavietę;
- nėra aiškios, sutartos derybų procedūros, arba nustatytos procedūros tinkamai nepanaudojamos;
- intensyvios emocijos užkerta kelią susitarimui;
- dalyviai nepajėgia ištaisyti netinkamo bendravimo; pasikartojantis negatyvus elgesys (pyktis, kaltinimai kitiems, etikečių klįjavimas) sukuria užtvaras tarp šalių;
- produktyvumui trukdo klaidingi suvokimai ir stereotipai;
- yra labai reikšmingų nesutarimų dėl duomenų (informacijos) svarbos, rinkimo, įvertinimo.

Bendradarbiavimas vadinamas efektyvia / konstruktyvia konflikto sprendimo strategija, nes konflikto dalyviai kartu ieško savo konflikto sprendimo. Šis procesas sąlygoja laimėtojo-laimėtojo situaciją (skirtingai nei kova, kur yra laimėtojo-pralaimėtojo arba pralaimėtojo-pralaimėtojo situacija). Kartu išdiskutuotas sprendimas yra prielaida, kad jo yra laikomasi, kad priimamas maksimaliai geras abiem šalims rezultatas. Be to, bendradarbiavimas sąlygoja unikalių ir kūrybingų sprendimų priėmimą. Bendradarbiavimo procesas ir rezultatas lemia, kad dalyvių tarpusavio santykiai stiprėja.

Bendradarbiavimo pagrindiniu iššūkiu laikomas laikas – tai laiko reikalaujantis procesas. Be to, kartais išsikvojus daug laiko vis tiek nepavyksta susitarti – priimti sprendimą, tinkantį abiem dalyviams. Ši strategija tam tikrame kontekste gali būti klaidingai suvokiama kaip per „švelni“, per „jautri“. Šie iššūkiai nulemia, kad dalyviai mieliau pasirenka *kovą* nei bendradarbiavimą. Juk kova yra greitas procesas, nes nebūtinai jokie konflikto šalių pasitarimai. Kita vertus, gerai būtų prisiminti ir kovos iššūkius: 1) sprendimai yra netvirti ir neilgalaikiai; 2) tikėtina didžiulė žala šalių santykiams; 3) išsikvojami išteklių (energija, emocijos, pinigai, laikas).

DORINIS UGDYMAS

PAMOKOS PLANAS

Pamokos tikslas: ugdytis bendradarbiavimo konfliktinėje situacijoje įgūdžius.

Pamokos uždaviniai

- 1) pažinti bendradarbiavimo strategijos bruožus;
- 2) pažinti bendradarbiavimo strategijos taikymo sąlygas.

Pamokos veiklos

1) **Atvejo analizė.** Mokiniai stebi konfliktines situacijas: vienoje konflikte sprendžiamas kovojant, kitoje – bendradarbiaujant. Mokiniai pasižymi esminius skirtumus – kuo skiriasi šios situacijos (veiksmai, rezultatas). Apibendrina savo analizę grupelėse. Kas būdinga bendradarbiavimo strategijai? Mokytojai šiai indukciniai analizei gali pasitelkti vaizdo įrašą – <https://www.youtube.com/watch?v=jjfUBprHsSw>. 4 lentelėje nurodytas situacijos laikas (minutės). Ši lentelė gali būti naudojama kaip priemonė užduočiai (analizei) atlikti.

4 lentelė. *Kova versus bendradarbiavimas*

Kova [situacijos laikas įrašė] Dalyvių veiksmai, konflikto rezultatas	Mokytojo ir mokinio tarpusavio konfliktas	Bendradarbiavimas [situacijos laikas įrašė] Dalyvių veiksmai, konflikto rezultatas
[1: 51–2:51 min.]	1) dėl (ne)aktyvaus dalyvavimo pamokoje	[8:38–8:59 min.]
[4:50–5:44 min.]	2) dėl vėlavimo į pamoką	[9:39–10:47 min.]
[6:54–7:4 min.]	3) dėl namų darbų neatlikimo	[10:48–11:58 min.]

2) **Refleksija.** Mokiniai svarsto, kodėl jie ne visada bendradarbiauja su mokytoju, o kartais pasirenka kovą? Ar dažnai pasako, kodėl nesutinka su mokytojo reikalavimu? Kaip nuteikia pats reikalavimas? Ar dažnai mokytojas paaiškina, kodėl jam svarbi parenkama veikla? Ar visi mokytojai vienodai kovojantys? Ar lengva apibūdinti bendradarbiaujantį mokytoją / kovojantį mokytoją? Kaip skiriasi jų veiksmai? Nuostatos?

Pasiekimų lygių požymiai

- 1) **Slenkstinis bei patenkinamas lygis:** mokytojo padedamas atpažįsta bendradarbiavimo strategijos bruožą (abu konflikto dalyviai patenkina savo poreikį).
- 2) **Pagrindinis bei aukštesnysis lygis:** mokinys įvardija, kuri strategija kiekvieno iš dalyvių taikoma konfliktinėje situacijoje (kovos ar bendradarbiavimo). Atpažįsta bendradarbiavimo strategijos bruožus (abu konflikto dalyviai patenkina savo poreikį, orientuoti į „mes“), įvardija taikomą bendradarbiavimo taktiką.

2.4. Mediacija kaip mokymosi bendradarbiauti metodas

Mediacija yra taikus konflikto sprendimo metodas, kai konflikto dalyviai, padedant trečiajam neutraliai ir nešališkai šaliai, siekia rasti tinkamiausią (užtikrinantį interesų pusiausvyrą) konflikto sprendimą. *Mediacija* – veiksminga konstruktyvaus konfliktų sprendimo įgūdžių ugdymo priemonė.

Mediatorius – suaugęs asmuo. Tai gali būti tinkamai paruoštas socialinis pedagogas ar psichologas, ar kitas mediacijos mokymus baigęs mokytojas, mokyklos administracijos atstovas. Šis mediatorius gali padėti spręsti sudėtingesnius, vyresnių klasių mokinių konfliktus, taip pat konfliktus tarp mokinių ir mokytojų, tarp mokytojų, tarp mokytojų ir tėvų, jeigu nekyla sunkumų užtikrinant nešališkumą, neutralumą, nepriklausomumą.

Mokinių (bendraamžių) mediacija (angl. *peer mediation*) reiškia, kad tarpusavyje kilęs konfliktas sprendžiamas padedant mediatoriui – mokiniui. Bendraamžių mediacija – prieš kelis dešimtmečius atsiradusi iniciatyva, ypač daug dėmesio sulaukusi JAV – kruopščiai įgyvendinama duoda nemažai pozityvių rezultatų. Remiantis užsienio mokslininkų tyrimais, didžiausias teigiamas poveikis būna mokiniams mediatoriams: jie pradeda labiau pasitikėti savimi, įgyja lyderystės, derybinių įgūdžių, konflikto analizės ir reguliavimo patirties. Be to, duomenys liudija ir mokinių mediacijos teigiamą įtaką klasės mikroklimato gerėjimui, mokyklos mokinių konflikto sprendimo kompetencijos ugdymui(si), mokytojų pasitenkinimui dėl sumažėjusio laiko, reikalingo jų tarpininkavimo pastangoms.

Mediacijai mokyklose taikomi labai panašūs principai ir taisyklės, kaip ir įprastos mediacijos metu. Mediatoriaus tikslas yra skatinti bendravimą – sukurti tokią atmosferą, kad konflikto dalyviai galėtų išreikšti savo jausmus ir interesus. Asmuo, atlikdamas mediatoriaus funkciją, laikosi tokių veiklos principų: 1) nevertina; 2) nepatarinėja; 3) yra nešališkas; 4) laikosi konfidencialumo.

Anot mokslininkų (Johnson et al., 1995), mediatoriais rengtini visi bendruomenės nariai (*whole school approach*): tiek mokiniai, tiek mokytojai bei administracija ir tėvai. Kad kiekvienas, esant

būtinybei, galėtų padėti konflikcinėje situacijoje kitam bandruomenės nariui. O taip pat, kad nebūtų pernelyg sunkios naštos atrinktiesiems. Šis modelis užtikrina spartesnę ir efektyvesnę mokyklos kultūros kaitą.

Realizuojant projektą „Mediacija mokykloje“ Lietuvos mokyklose, 7 klasių mokinių (projekto dalyvių) paklausta, ar norėtų būti mediatoriais (Čiuladienė, 2018). 58 proc. apklaustųjų atsakė neigiamai. Neigiamas atsakymas dažniausiai būna lydimas komentaro, atspindinčio mediatoriaus vaidmens nepatrauklumą. Mokinių nuomone, tai *sunku (nes reikia gilintis į kitų problemas, klasėje yra patyčių)*, o taip pat *neįdomu (nepatinka), nuobodu, neaktualu (ne mano darbas spęsti konfliktus, draugai patys turi spręsti savo konfliktą, turiu savų problemų)*. Be to, esama komentarų, atspindinčių savęs, kaip netinkančio atlikti šį vaidmenį, vertinimą. Mokiniai pažymėjo, kad nenori būti mediatoriais, nes jiems stinga kantrybės, jie negebėtų išlikti objektyvūs ar neutralūs ir ramūs konflikcinėje situacijoje, nesą optimistai. Arba tariant apibendrintai – nemoka spręsti konfliktų, neturi tinkamų savybių (*aš labiau mėgstu kovas*).

Tačiau apytiksliai ketvirtadalis septintokų norėtų būti mediatoriais. Pirma, dalis mokinių įžvelgia šios funkcijos prasmingumą klasės kontekste: *klasėje yra daug problemų, noriu padėti draugams, labai noriu daryti kažką gera ir naudinga*. Antra, yra mokinių, kurie mano, kad šis vaidmuo būtų naudingas jiems patiems: *galėčiau geriau spręsti savo konfliktus, kiti pradėtų daugiau su manimi bendrauti, padėdama kitiems galėčiau jaustis gerai*. Be to, kitų mokinių nuomone, jie turi savybių, reikalingų šiam vaidmeniui atlikti – *gebu tai atlikti, man patinka išklaudyti, padėti spręsti problemas, patinka klausytis kitų nuomonės, ką jie patyrė* – ir tai juos motyvuoja mokytis medijuoti.

Mediacija padeda sukurti aplinką, kur kiekvienas konfliktas auklėja – plėtoja jos narių bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžius. Tai galimybė ir būdas ugdyti socialiai atsakingą, aktyvų jauną žmogų, gebantį išsakyti nuomonę, gerbiantį kito nuomonę ir ieškančią taikių susitarimų, besilaikančią sutartų dalykų (Flecknoe, 2005).

PAMOKOS PLANAS

Pamokos tikslas: ugdyti mediatoriaus įgūdžius.

Pamokos uždaviniai

- 1) suvokti mediacijos paskirtį;
- 2) pažinti mediacijos proceso žingsnius;
- 3) suvokti mediatoriaus veiklos principus.

Pamokos veiklos

1) **Atvejo analizė.** Mokiniai indukcijos būdu susipažįsta su mediacijos procesu: kas yra mediacija? Kokie yra mediacijos proceso pagrindiniai etapai? Ką daro / ko nedaro mediatorius? Turėdami šiuos klausimus omenyje (grupelėse), jie stebi vaizdo įrašus, vėliau grupelėse aptaria ir parengia pristatymą.

Mokytojas rodo mokiniams mediacijos įrašus. *Daliniai šaltiniai:* <https://www.youtube.com/watch?v=ABy9UoOG0hY> Konfliktas įvyko tarp dviejų paauglių. Jo metu jie susimušė, muštynių pasekmės – vienas iš berniukų atsidūrė ligoninėje, praleido daug pamokų. Suaugęs asmuo – mediatorius – padeda spręsti konfliktą. Veikėjai kalba lenkiškai, tačiau šioje metodinėje medžiagoje mediacijos procesas yra akivaizdus. Konfliktas išsprendžiamas: vaikinai vienas kito atsiprašo, pasako siūlymų dėl tolimesnio savo elgesio, susitaiko. Mediatorius pagelbėjo tiek, kiek reikėjo: leido kalbėti kiekvienam, kontroliavo, kad būtų laikomasi mediacijos taisyklių, uždavė papildomus klausimus, kad išryškėtų visi konflikto aspektai.

Antras šaltinis: <https://www.youtube.com/watch?v=h2HPuToDERI> Konfliktas įvyko tarp mokinių, žaidžiančių mokyklos kieme (abiem reikėjo kamuolio). Konfliktą padeda spręsti bendramžės mediatorės. Metodinės medžiagos veikėjai kalba anglų kalba. Kiekvieną mediatorių žingsnį komentuoja lektorė, pagirdama už tai, kas pavyko, pateikdama tobulinimo pasiūlymų.

Kita alternatyva: mokiniai išstudijuoja mediacijos etapus ir stebėdami įrašus tiesiog pasižymi, kurie etapai buvo realizuoti, kurie buvo praleisti. Shapiro metodinėje medžiagoje, skirtoje rengti mokinius mediatorius, mediacijos procesas pristatomas kaip 10 žingsnių procesas (5 lentelė).

5 lentelė. 10 tarpininkavimo žingsnių (Shapiro, 1996: 231–233).

Etapai	Trumpas etapo aprašas
1. Paruoškite vietą.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Suraskite ramią vietą. 2. Įsitikinkite, kad niekas jūsų negirdės. 3. Paruoškite vietą.
2. Pasveikinkite.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pasveikinkite atėjusiuosius. Pasiūlykite visiems prisistatyti.
3. Paaiškinkite taisykles.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pasakykite: „Mediacija suteiks judviem progą geriau suprasti vienas kitą. Jo metu pabandysite bendromis jėgomis ieškoti abiem priimtino sprendimo. Mediacija gali padėti laimėti jums abiem.“ 2. Pasakykite: „Prieš praddami mes norėtume išvardinti keletą taisyklių, kurių būtina laikytis seanso metu. Visų pirma, tai mūsų kaip mediatorių taisyklės: mes nepalaikom ir nevertinam nė vieno iš jūsų; viskas, kas čia bus pasakyta, liks paslapyje. O štai taisyklės, kurioms mes prašome pritarti: <ul style="list-style-type: none"> ● nemenkinti vienas kito, neįžeidinėti ir nekaltinti; ● nepertraukinėti; ● būti sąžiningiems ir pagarbiems; ● stengtis išspręsti problemą. Viskas, kas čia bus pasakyta, turi likti paslapyje.“ 3. Paklauskite kiekvieno: „Ar sutinki su taisyklėmis?“
4. Išklauskite, kas atsitiko.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Mediatorius paprašo, kad vienas iš konflikto dalyvių paaiškintų, kas atsitiko ir kaip jis jaučiasi. Po to mediatorius apibendrina jo žodžius ir pasiteirauja, ar apibendrinimas teisingas. Jei kas nors dar neaišku, reikia užduoti klausimų ir išsiaiškinti. 2. Kitas mediatorius tą patį pakartoja su kitu konflikto dalyviu. 3. Jei atsiskleidžia naujos informacijos, paklauskite, ar tai keičia jų požiūrį į konfliktą. 4. Pasiūlykite, kad abu iš eilės papasakotų, ką kalbėjo kitas. Paklauskite, ar atpasakojimas teisingas. Jei taip, tęskite seansą toliau. Jei ne, paprašykite pakartoti ar patikslinti.
5. Padėkite ieškoti bendrų interesų.	Užduokite tokių klausimų: <ul style="list-style-type: none"> ● Kaip šiuo metu jaustumėsi, jei būtum kito vietoje? ● Ko tu nori pasiekti? ● Dėl kokių dalykų judu sutariate?

DORINIS UGDYMAS

6. Padėkite ieškoti galimų sprendimų.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pasakykite: „Netrukus paaiškės, kad dabar mes žiūrime į viską kitaip, negu seanso pradžioje. Pabandykime paieškoti būdų, kaip išspręsti jūsų konfliktą.“ 2. Paaiškinkite, ką reikia daryti: <ul style="list-style-type: none"> ● išsakyti visas mintis, kokios tik ateis į galvą; ● sugalvoti jų kuo daugiau. 3. Paaiškinkite, ko nereikia daryti: <ul style="list-style-type: none"> ● neskirstyti idėjų į geras ir blogas; ● nesvarstyti jų, tik išsakyti. 4. Vienas mediatorius surašo visus siūlymus „Idėjų“ lape.
7. Padėkite rasti sprendimą.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pasiūlykite abiem šalims įvertinti galimus sprendimus. Paklauskite: <ul style="list-style-type: none"> ● Kokie teigiami ir kokie neigiami galėtų būti kiekvieno pasirinkimo padariniai? ● Kurie sprendimai tenkina abiejų interesus? 2. Radę abiem šalims priimtina sprendimą, tegul konflikto dalyviai įsitikina, kad jis realistiškas ir įmanomas; konkretus. 3. Jei priimtino sprendimo nepavyko rasti, jūs galite: <ul style="list-style-type: none"> ● paraginti, kad pasiūlytų daugiau idėjų; ● pasiūlyti surašyti, ką naujo abu asmenys sužinojo apie konfliktą ir vienas apie kitą.
8. Viską užrašykite.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Jei konflikto dalyviai susitarė, sprendimą garsiai apibendrinkite ir įrašykite į „Konflikto dalyvių sutartį“. 2. Pasveikinkite juos.
9. Atlikite formalumus.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Padėkite sutartį į reikiamą vietą. 2. Su moderatoriumi pasikalbėkite apie seansą (teigiamus ir neigiamus savo veiklos aspektus).
10. Pasi-džiaukite.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pasveikinkite save su dideliu nuveiktu darbu. 2. Jei jaučiate stresą, atlikite jį mažinantį pratimą.

2) **Refleksija.** Mokiniai apmąsto savo patirtį – ar tie asmenys, kurie jiems padėjo spręsti konfliktus, elgėsi kaip mediatoriai? Jei jie kreiptųsi į mediatorius, ar konfliktų rezultatas pasikeistų? Mokiniai taip pat pasidalina įžvalgomis, ar patys norėtų tinkamai gelbėti spręsti konfliktus (būti mediatoriais).

3) **Inscenizacija.** Mokiniai išbando savo kaip mediatoriaus jėgas pateiktose konfliktinėse situacijose.

DORINIS UGDYMAS

Pasiekimų lygių požymiai

1. Slenkstinis bei patenkinamas lygis: inicijuoja / pasiūlo taikyti mediaciją konfliktinėje situacijoje.
2. Pagrindinis bei aukštesnysis lygis: atlieka mediatoriaus vaidmenį konfliktinėje situacijoje (inscenizacijoje).

3. ETIKOS IR TIKYBOS PAMOKŲ PLANAI IR KŪRYBINĖS VEIKLOS

Eglė Tamošaitytė-Rutkauskienė

Pakruojis „Žemynos“ progimnazijos tikybos mokytoja

3.1. Pamoka kitaip: laisvė

Tema: laisvė, tinkama proga – Lietuvos Nepriklausomybės diena.

Integruota pamoka: etika ir katalikų tikyba.

Tikslinė grupė: 5 kl.

Tikslas: lavinant pilietiškumo ir socialinę, pažinimo, kūrybiškumo, komunikavimo bei kultūrinę kompetencijas, ugdyti supratimą apie laisvę.

Uždaviniai: skatinti mokinius pačius suformuluoti, kas jiems yra laisvė.

- Diskutuoti, kodėl laisvė yra vertybė. Išsiaiškinti, ar laisvė yra savaiminė duotybė, ar dėl jos verta kovoti, aukotis ją ginant.
- Peržiūrėti videofilmą „Kas tau yra laisvė“, prieiga: <https://www.youtube.com/watch?v=2M-7tMmfoP5o>, ir, susipažinus su kitų žmonių mintimis apie laisvę, nuspręsti, kokios idėjos yra priimtinausios, pagrįsti savo pasirinkimą.

Kūrybinė užduotis: kūrybiškai iliustruokite pasirinktą dainą, naudodamiesi nuoroda: <https://www.youtube.com/watch?v=1yOszQqPqvU&t=3915s>

Pažintinė dalis: kas Biblijoje sakoma apie laisvę?

Todėl tvirtai stovėkite laisvėje, kuria Kristus mus išlaisvino, ir nesiduokite vėl įkinkomi į vergystės jungą! (Gal 5,1)

Elkitės kaip laisvi; ne kaip tie, kurie laisvę pridengia blogi, bet kaip Dievo tarnai. (1 Pt 2,16)

Jei tad Sūnus jus išlaisvins, iš tiesų būsite laisvi. (Jn 8,36)

Ir jūs pažinsite tiesą, ir tiesa padarys jus laisvus. (Jn 8,32)

Nes Dievas davė mums ne baimės dvasią, bet jėgos, meilės ir savitvados dvasią. (2 Tim 1,7)

DORINIS UGDYMAS

Papildomi informacijos šaltiniai: *Šventasis Raštas* <http://www.charity.lt/biblija/temos/nepriklausomyb%C4%97>

<https://www.youtube.com/watch?v=2M7tMmfoP5o>

<https://www.youtube.com/watch?v=1yOszQqPqvU&t=3915s>

Priemonės: popierius, pieštukai ar akvarelė, internetas, kompiuteris.

Darbo eiga

1. Mokiniai bando patys suformuluoti, kas jiems yra laisvė.
2. Mokiniai diskutuoja, kodėl laisvė yra vertybė. O gal vertybė yra pasirinkimas, kuris galimas tik laisvėje?
3. Mokiniai diskutuoja, ar laisvė yra savaiminė duotybė, ar apginta ir iškovota ir todėl brangintina.
4. Ar lengva branginti tai, už ką nesi kovojęs? Kodėl?
5. Mokiniai peržiūri video „Kas tau yra laisvė“.
6. Mokiniai, susipažinę su kitų žmonių mintimis apie laisvę, nusprendžia, kokia mintis jiems yra priimtinausia, mokosi savo pasirinkimą pagrįsti.
7. Mokiniai, klausydami dainų apie laisvę, kūrybiškai iliustruoja pasirinktą dainą ir stengiasi išreikšti pasirinktą mintį apie laisvę.

Lina Žostautaitė

Panevėžio r. Velžio gimnazijos tikybos mokytoja metodininkė

3.2. Ko moko Biblijos istorijos?

Tema: pažinkime *Šv. Raštą*: teisingumas, gailestingumas, atleidimas.

Kūrybinės dirbtuvės 5–6 klasių mokiniams.

Tikslas: susipažinti su *Biblijos* istorijomis, įgyti įgūdžių sukuriant filmuką.

Skiriama: 3–4 pamokos.

Uždaviniai: dirbdami grupelėse po 3–4, mokiniai pagal pasirinktą tekstą sukurs trumpą filmuką su įgarsinimu.

Ugdomos kompetencijos: socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos, pažinimo, komunikavimo, skaitmeninė.

DORINIS UGDYMAS

Priemonės: popierius ir A3 formato lapai, piešimo priemonės, pagaliukai veikėjams tvirtinti (mediniai iešmeliai), išmanieji telefonai arba kiti filmavimui skirti įrenginiai (kamos, planšetės).

Tekstai paimti iš vyskupo Antoni Długosz knygos *Gerasis Dievas kalba mums: Šventasis Raštas vaikams*. UAB „Katalikų pasaulio leidiniai“, 2012.

Darbo eiga mokiniams

Sukurkite trumpą filmuką pagal pasirinktą tekstą.

1. Skaitydami tekstą išrinkite svarbiausius *veikėjus* ir juos sukurkite, nupieškite (lėlių teatro personažai). Pritvirtinkite prie pagaliuko. Aktoriai paruošti!

2. Sukurkite ir aptarkite *scenarijų*: atrinkite tekstą, kurį skaitysite ar pasakosite, sukurkite dialogus (veikėjų pokalbiai ir pan.) ir t.t.

3. Ant A3 formato lapo susukurkite dekoraciją (jū gali būti kelios 2–3, jas galima keisti).

4. Sugalvokite pavadinimą ir sukurkite pirmąjį kadrą (lapą). Pabaigoje, paskutiniame kadre (lape) surašykite kūrėjų vardus.

5. Susitarkite, surepetuokite ir pasiruoškite pristatymui, kurį filmuosime

6. Sukurtų filmukų pristatymas ir aptarimas (premjera).

PRIEDAS:

vienas sukurto filmuko pavyzdys ir teksto kopija tema: *atleidimas; Juozapas susitinka su broliais*.

Susitikimas su broliais

Per istorijos pamoką sužinai, kad senovėje galiojo žiaurūs Hamurabio įstatymai, kurių principų santrauka būtų posakis: „Akis už akį, dantis už dantį.“ Tai reiškia, kad kiekvieną skriaudą turi savo skriaudėjui gražinti: sudavė tau per galvą – padaryk jam tą patį; pamelavo ką nors apie tave – taip pat pripasakok apie jį nebūtų dalykų. Kažin kur mes nueitume, jei nemokėtume atleisti?

Perskaityk:

Juozapo šeimai gresia bado mirtis. Jokūbas siunčia savo sūnus į Egiptą, kad ten nupirktų maisto. Į Egiptą keliaujantys Juozapo broliai net nenumano, kad jiems teks susitikti su jų nuskriaustu broliu. Kadai-se pardavė jį į vergiją, dabar pagerbs jį kaip didelį poną ir valdovą. Juozapas ne iš karto pasisako, kas esąs. Iš pradžių jis juos išmėgina, o kai pamato, kad jie nebėra tokie blogi, atskleidžia tiesą. Juozapas net paaiškina, kodėl taip atsitiko. Jis jiems sako: „Esu Juozapas, jūsų brolis, kurį pardavėte į Egiptą. Nesijaudinkite, nes Dievas mane čia atsiuntė pirma jūsų, kad jus išgelbėčiau nuo mirties nepaprastu išvadavimu!“

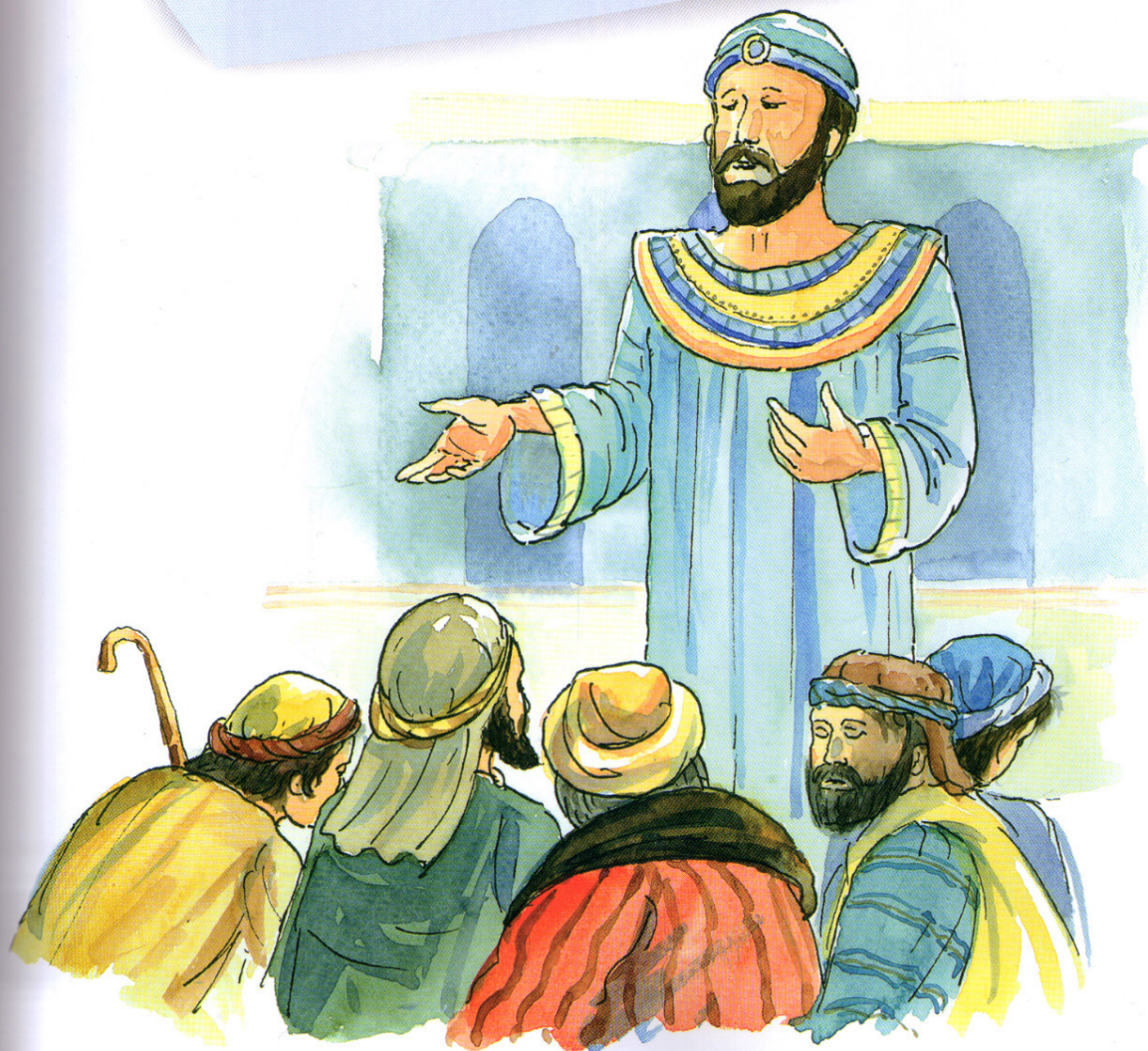
Plg. Pradžios knyga 42–45

Jokūbas su visa šeima persikelia į Egiptą. Taip Dievas išgelbėja išrinktąją tautą, kad galėtų išsipildyti Jo pažadai. Broliams atleidžiantis Juozapas – tai išankstinis, pranašingas Dievo gailestingumo, kurį mums parodė Viešpats Jėzus, ženklas. Kristus sako: „Atleisk skriaudėjui ne septynis, bet septyniasdešimt septynis kartus.“ Arba visada. Jėzus mus taip myli, kad per kiekvieną išpažintį atleidžia mums nuodėmes. Šventojo Pauliaus lūpomis Jis sako: „Nugalėk pikta gerumu.“

atleidimas

Apmąstyk:

Juozapas mus moko atleisti.
Ar dažnai sakau: „atsiprašau“,
„atleidžiu“?

Aida Jokubauskaitė-Sinkevičienė

Akmenės rajono Ventos gimnazijos mokytoja

3.3. Išmintis

Tema: išmintis

Tikslinė grupė: 7–8 kl.

Tikslas: skatinti mokinius mąstyti apie išmintį; padiskutuoti, iš kur ji kyla; savarankiškai susipažinti su kitų žmonių mintimis apie ją.

Uždaviniai: sudaryti sąlygas mokinių kūrybinei kompetencijai lavintis formuluojant kūrybines užduotis.

Ugdomos kompetencijos: pažintinė, socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos, kūrybiškumo, komunikavimo, pilietiškumo.

Kūrybinės užduotys

1. Sukurkite komiksą, plakatą ar koliažą apie tai, iš kur kyla išmintis (*dailininko vaidmuo*).
2. Suvaidinkite scenelę pagal draugų sukurtą komiksą (*aktorius arba režisieriaus vaidmuo*).
3. Išleiskite komiksų rinkinį (*redaktorius arba leidėjo vaidmuo*).
4. Sukurkite dokumentinį filmą apie bendraklasių vaidintas sceneles pagal sukurtus komiksus (*dokumentalisto, operatoriaus, montuotojo vaidmenys*).

Priemonės: popierius, rašiklis, žirkklės, lenta, internetas, knyga, kompiuteris su komiksų kūrimo programa, filmavimo kamera, spalvotas spausdintuvas ir kt.

Mentalinis apšilimas: naudojamas metodas „Minčių lietus“. Mokiniai dalijasi mintimis, iš kur, jų manymu, kyla išmintis.

Įvadas: senovės išmintis paliko tokią galybę aforizmų, kad jie – kaip akmuo ant akmens – sudaro ištisą sieną.

Pažintinė dalis: mokiniai savarankiškai ieško citatų apie išmintį.

Klausimas: kuri „plyta“ (citata apie išmintį) šioje „sienoje“ (knygoje ar interneto puslapyje) tau labiausiai patinka? Kodėl?

PAMOKOS EIGA

1. Mokiniai išsirenka, kokia yra jų mėgstamiausia citata apie išmintį, užrašo ją ant lapelio – tai yra jo „plyta“. Lentoje „pastatoma“ citatų apie išmintį „siena“, pvz.: „Visa mūsų išmintis randasi

DORINIS UGDYMAS

iš jausmų“ (Leonardo da Vinci), „Su išmintimi ateina ir požiūrio platumas“ (Henris Deividas Toro), „Aklas tikėjimas – išminties kapai“ (Johanas Volfgangas fon Gėtė) ir t. t.

2. Mokiniai grupelėse ar individualiai kuria komiksą, plakatą ar koliažą pagal pasirinktą citatą apie išmintį. Pvz.: mergina sako: „Vakar dalyvavau pokalbių laidoje apie išmintį ir dabar noriu su jumis pasidalinti viena ten išgirsta citata: <...>. Labai norėčiau, kad išmoktumėte šiuos žodžius!“
3. Mokiniai suvaidina sceneles pagal draugų sukurtus komiksus.
4. Jei niekas neprieštaruja, vaidinamos scenelės pagal draugų sukurtus komiksus yra nufilmuojamos, kad vėliau būtų sukurtas dokumentinis filmas apie išmintį bendraklasių akimis.

Petras Didžiokas

Vilniaus Žemynos gimnazijos mokytojas

3.4. Ką reiškia būti gailestingam? Empatijos raiška. Integruota pamoka

Tema: empatijos raiška.

Integruota pamoka: etika, tikyba, literatūros ir dailės istorija.

Tikslinė grupė: 9–10 kl.

Pamokos tikslas ir uždaviniai: skaitant Biblijos ištraukas atrasti, įvardinti ir aptarti bent keturis empatijos raiškos pavyzdžius.

Ugdomos kompetencijos: pažinimo (susipažįstama su *Biblijos* ištraukomis); socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos (ugdomi empatijos įgūdžiai); komunikacijos, skaitmeninė (naudojasi skaitmeninėmis technologijomis atrandant užduočiai atlikti reikalingus tekstus ir jais dalinantis).

DORINIS UGDYMAS

Ko išmoksime? Pasiekimų lygiai

Slenkstinis pasiekimų lygis	Patenkinamas pasiekimų lygis	Pagrindinis pasiekimų lygis	Aukštesnysis pasiekimų lygis
Atpažįsta nuodėmės pasekmes asmens, bendruomenės ir visuomenės gyvenime bei gailestingumo gydomąją galią.	Atpažįsta nuodėmės pasekmes bibliniuose ir literatūriniuose tekstuose bei gailestingumo gydomąją galią	Suvokia ir atranda nuodėmės priežasties ir pasekmės dėsninę bibliniuose ir literatūriniuose tekstuose bei gailestingumo gydomąją galią.	Skaitydami literatūrinius tekstus atpažįsta ir paaiškina biblines temas, teologinę reikšmę, simbolius, vardus, reiškinius bei gailestingumo gydomąją galią.

Teologiniai pagrindai: gailestingumas yra dieviška savybė. Žmogus yra sukurtas pagal Dievo paveikslą, todėl ši savybė turėtų būti būdinga ir jam.

Pamokos eiga

Aptarkite, kaip suprantate šias sąvokas: empatija, gailestis, gailestingumas.

Empatija – tai įsijautimas į kito žmogaus emocinę būseną, į jo jausmus; pastebėjimas, kai kitam reikia pagalbos arba kai su kitu galime pasidžiaugti. Empatija taip pat suteikia progą išgyventi gailestingumą kitam.

Kuo skiriasi *empatija* (užuojauta), *gailestis* ir *gailestingumas*?

- 1) **Empatija** mus įgalina įsijausti į kitą žmogų, t. y. jausti, ką jis jaučia. Įsijautimas, užuojauta nutiesia tiltą tarp manęs ir tavęs. Tai galia įsijausti.
- 2) **Gailestis** – tai savotiškas jausminis smūgis, kuris gimsta matant kito žmogaus vargą. Tai jausmas.
- 3) **Gailestingumas** yra meilės apsireiškimas. Gailestingumas kreipia kito žmogaus vargo link, skatina suteikti pagalbą. Tai veikli meilė.

Gailestingumas – veiksmu besiskleidžianti meilė, kurios užuomazgos slypi užuojautoje ir gailestyje. Kas sakoma *Biblijoje* apie Dievo gailestingumą?

DORINIS UGDYMAS

Jean-Marie Pirot ou Arcabas. Sūnaus palaidūno palyginimas (1926–2018)

Galestingojo samariečio palyginimas. Francesco Bassano Jaunesnysis (1549–1592).

Joost
Cornelisz
Droochsloot
(1586–1666)

GALESTINGASIS SAMARIETIS ▶ Lk 10,25-37

Perskaitykite atitinkamas *Biblijos* ištraukas.

Prieiga:

<http://biblija.lt/index.aspx?cmp=find&str=Lk%2010,%2025-37&doc=BiblijaRKK1998>

DORINIS UGDYMAS

Grupelių darbo užduotys:

- 1) Atpažinkite, kur skaitytuose tekstuose iš Biblijos pastebime nuodėmės pasekmes asmeniniame gyvenime.
- 2) Atpažinkite, kur skaitytuose tekstuose iš Biblijos pastebime nuodėmės pasekmes bendruomenės gyvenime.
- 3) Atpažinkite, kur skaitytuose tekstuose iš Biblijos pastebime nuodėmės pasekmes visuomenės gyvenime.

Individuali užduotis: atpažinkite ir surašykite, kokie yra gailestingumo rezultatai *Biblijos* perduodamuose Jėzaus palyginimuose.

Dievas gailestingas, jis kantriai laukia ir kviečia nusidėjėlių taisytis, sužeistąjį guodžia.

Gailestingumas yra Meilės išraiška, kurią praktikuoti turi galią ir tu!

Įsivertinkime, ar pavyko įvykdyti išsikeltą uždavinį: „Skaitydamas *Biblijos* ištraukas atpažinsi gailestingumo raišką, galėsi įvardinti bent 4 jos rezultatus“.

Atlikime refleksiją remdamiesi kita refleksijos skaidre.

Darbas, norintiems ir galintiems pasiekti aukštesnį lygį: prisiminti literatūros kūrinį, kuriame aprašoma gailestingumo – gailestingosios meilės raiška.

Vaizduojamą sceną atvaizduoti savo kūrybiniame darbe. Pavaizduoti galima atrandant tinkamą nuotrauką ir parašant jai trumpą komentarą su nuoroda į literatūros kūrinį, kuris paskatino atrasti šią nuotrauką. Pavaizduoti galima nupiešiant piešinį ar sukuriant koliažą, vaizduojantį pasirinkto literatūros kūrinio sceną. Darbą nufotografuoti ir atsiųsti mokytojui.

Panaudoti šaltiniai:

1. <https://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/e/empatija>
2. <https://www.bernardinai.lt/2016-02-22-apie-tikra-ir-tariama-gailestinguma/>
3. <https://www.bernardinai.lt/2016-12-02-gruodzio-artuma-teisingumas-ir-gailestingumas-priesai-ar-dvyniai/>
4. <https://www.magnificat.lt/is-evangelijos-pagal-jona-8-1-11/>
5. <https://katalikai.lt/index.php?id=6&nid=3925>
6. Šventasis Raštas
7. Danutės Kratukienės refleksijai skirta skaidrė

Meilė Platukienė

Alytaus Jotvingių gimnazijos mokytoja metodininkė

3.5. Filmas „Šindlerio sąrašas“, rež. Steven Spielberg, 1993 m., 3 val. 15 min., JAV. Dviejų integruotų pamokų ciklas

Režisierius: Steven Spielberg, 1993 m., JAV.

Trukmė: 3 val. 15 min.

Tema: Holokaustas ir humanizmas

Dviejų integruotų pamokų (veiklų) ciklas: etika, literatūra, pilietinis ugdymas.

Tikslas: įgyti žinių ir pagilinti supratimą apie esmines etikos ir pilietiškumo kategorijas: humanizmo vertybes, pasiaukojimą ir niekšybę, drąsą ir bailumą, pilietiškumą ir išdavystę kritinėse situacijose.

Ugdomos kompetencijos: pažintinė, socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos, kultūrinė, komunikavimo, pilietiškumo.

Uždaviniai

- 1) susipažinti su istoriniu kontekstu (Antrasis pasaulinis karas, Holokaustas, koncentracijos stovyklos);
- 2) suteikti aptarimo dalyviams galimybę pasidalyti emocijomis, išgyventomis po filmo, išsakyti savo jausmus;
- 3) pasikalbėti apie prievartos ir žiauraus elgesio padarinius;
- 4) leisti suvokti skaudžią istorinę patirtį, ugdyti aukštesnius mąstymo gebėjimus ieškant atsakymų į tam tikrus klausimus.

Filmo aprašymas

„Šindlerio sąrašas“ sukurtas 1993 m. Filmo siužetas vyksta II pasaulinio karo metais. Filme yra pasakojama apie Holokausto aukas ir Sudetų vokiečių verslininką Oskarą Šindlerį (1908–1974), įdarbinusį žydus į savo gamyklą. Filmo scenarijus remiasi 1982 m. parašyta knyga, neturinčia memuarinių aspektų. „Šindlerio sąrašas“ visuotinai pripažįstamas vienu geriausių visų laikų filmų.

Siužeto pagrindas. 2009 m. Sidnėjaus bibliotekoje surasta „Šindlerio sąrašo“ kopija. Į šį sąrašą buvo įtrauktos 801 O. Šindlerio išgelbėtų žydų pavardė. Sąrašas, sudarytas iš 13 puslapių, gulėjo tarp rašytojo Thomo Keneally užrašų, saugotų bibliotekoje.

„Šindlerio sąrašas“ – stiprus ir jautrus filmas, solidus paminklas Holokausto aukoms. Tai juosta, beveik be pagražinimų priartėjanti prie autentiškų išgyvenimų ir perkelianti juos į ekraną. Vis dėlto kažkokiu būdu S. Spielbergui pavyko ne tik kartais bauginančiai priartėti prie dokumentinio filmo įspūdžio, bet ir suteikti juostai savotiško poetiškumo. Žiaurumas ir nužmogėjimas čia pasitarnauja kaip fonas išryškinti žmoniškumui. Žiaurumas šiame filme atlieka „apvalančio žiaurumo“ paskirtį – tai sukrečiantys vaizdai, po kurių norisi daryti viską, kad tik niekam niekada daugiau to netektų išgyventi.

Pamokos įžanga

Prieš filmo peržiūrą svarbu padaryti trumpą įžangą ir pristatyti filmą mokiniams. Trumpai papasakoti apie Antrąjį pasaulinį karą, Holokaustą. Filme girdėsite pasakojimą apie žydų ir romų naikinimą per Antrąjį pasaulinį karą. Bus paminėta, kas, kaip ir kodėl taip žiauriai elgėsi su šiomis tautomis. Galima dar plačiau papasakoti, kodėl kilo karas, pristatyti Adolfo Hitlerio biografiją. Paskatinti vaikus įsigilinti į girdimus faktus ir juos pasižymėti, nes jų prireiks kitai užduočiai. Prieš pradėdant žiūrėti filmą, kiekvienam vaikui galima išdalyti lapus su papildomu tekstu ir klausimais po jais.

Tam, kad padėtume suprasti Holokausto kontekstą, svarbu paaiškinti, kad visuomenės raidos procesai nėra negrįžtami, greičiau tai tokių pat paprastų žmonių padarytų sprendimų pasekmės. Svarbu padėti suprasti, kad vieno žmogaus padaryti sprendimai gali paveikti daugybės kitų žmonių gyvenimus. Svarbus mokymosi įrankis šiuo atveju yra nupiešti pagrindinių veikėjų paveikslus politinių ir socialinių aplinkybių, vyravusių jų laikais, kontekste. Suteikus veidą istorijai, paprasčiau susitapatinti su aukomis, o tai ugdo mokinių supratingumą. Keturių skirtingų vaidmenų (skriaudiko, aukos, stebėtojo ir pagalbininko) pristatymas gali padėti tau ir tavo bendraamžiams paaiškinti tokį sudėtingą dalyką kaip Holokaustas ir asmeninė atsakomybė. Jauni žmonės dažnai mano, kad Holokausto ir Antrojo pasaulinio karo istoriją galima paaiškinti suskirstant žmones į teisius ir neteisius. „Neteisių“ etiketė prikljuojama skriaudikams: naciams, vokiečių okupantams ir kolaborantams. „Teisieji“ – tai žmonės, kurie priešinosi ir padėjo kitiems, pavyzdžiui, suteikdami jiems vietą slėptis. Kaip gali paaiškinti, kad toks suskirstymas nepaaiškina praeities sudėtingumo?

Filme aptariama problema ir jos kontekstai

Filme kalbama apie itin aktualią problemą: Holokaustą (galima paminėti ir prievartą, žmogaus asmens teisių išniekinimą). Tai skaudus visai žmonijai istorinis įvykis. Filme kalbama apie tai, kiek žmonių ir kodėl buvo išžudyta Antrojo pasaulinio karo metais. Nevengiama paminėti, kad skriaudžiamieji ir myriop siunčiami buvo visi: kūdikiai, vidurinio amžiaus žmonės, senoliai ar negalią turintys žydai /romai. Todėl žiūrint filmą nuolat kyla klausimas, kodėl taip buvo elgiama? Kas paskatino tokį elgesį? Kodėl sunaikinta tiek nekaltų gyvybių? Taip pat filme atskleidžiama, kokią įtaką šiems

baisiems įvykiams turėjo fiureris Adolfas Hitleris. Minima, kad būtent jis paskatino šių įvykių eigą, tačiau kartu aukštino ir garbino savo tautą. Kodėl prievarta ir žiaurus elgesys nebuvo stabdomas? Kas paskatino žmones manyti, jog toks jų elgesys pateisinamas? Kodėl niekas neįstengė tam pasipriešinti? Be to, iš filme pasakojamos istorijos galime suprasti, kad didžiausią kančią patyrė žydų tauta. Taip pat galime pastebėti, kad aukštinami ir garbinami buvo arijų rasės žmonės. Kuo jie buvo „ypatingi“? Kodėl būtent žydai turėjo patirti šį siaubą? Kas ir kodėl buvo prieš juos nusiteikę? Minimas ir jų tikėjimas, valgymo, gyvenimo įpročiai / ypatumai. Iš to kyla klausimas, ar galima žmones smerkti dėl jų kitoniškumo?

Pasiruošimas filmo peržiūrai

Ruošdamasis filmo peržiūrai ir aptarimui, reikėtų žinoti, kaip apibūdinti kai kurias svarbias sąvokas, pristatyti istorinius įvykius.

Žodynėlis (sąvokos, pavadinimai)

Antrasis pasaulinis karas – didžiausias karas žmonijos istorijoje, trukęs nuo 1939 iki 1945 metų. Į šį karinį konfliktą buvo įsitraukę dauguma pasaulio valstybių, įskaitant visas didžiąsias. Karas nusinešė apie 58 mln. žmonių gyvybių, iš jų net 6 milijonai buvo žydų.

Adolfas Hitleris – nacių partijos lyderis, 1933–1945 Vokietijos valstybės vadovas (fiureris ir reichskancleris). (Visas partijos pavadinimas: Vokietijos nacionalsocialistų darbininkų partija, NSDAP. Ji skelbė ir vykdė antisemitinę genocido politiką.)

Holokaustas (masinis žydų naikinimas) – radikalus antisemitizmas prasidėjęs Antrajam pasauliniam karui peraugo į masinį žydų naikinimą – Holokaustą. Manoma, kad iki Antrojo pasaulinio karo Europoje galėjo gyventi apie 8 mln. žydų tautybės asmenų, po karo jų liko vos apie 2 milijonus. Holokaustas buvo vykdomas visose okupuotose teritorijose, ypač aktyviai jis vyko Rytų Europoje, nes čia gyveno daugiausia žydų. Tačiau Suomijoje, Danijoje, Vatikane, Italijoje, Bulgarijoje ir Vengrijoje masinio žydų naikinimo faktiškai nebuvo, nes vietos gyventojai protestavo prieš jų naikinimą ir išvežimą į koncentracijos stovyklas. Holokaustą vykdė specialiosios paskirties SS daliniai ir vietiniai kolaborantai. Tai yra vienas iš skaudžiausių žmonijos istorijos etapų, kurio simboliai, reikšmė, religinė prasmė neprarado aktualumo net praėjus daugiau nei 70 metų. Pagrindinės Holokausto priežastys: 1) antisemitizmas buvo vienas svarbiausių nacistinės ideologijos požymių; 2) siekiai pasisavinti žydų turtą; 3) vietinių gyventojų abejingumas žydų likimui.

Koncentracijos stovykla – prievartinė darbo stovykla-kalėjimas. Žmonių naikinimo (mirties) stovyklos buvo teroro įrankis, priemonė vergų darbui išnaudoti, didelėms gyventojų grupėms sunaikinti. Daugybė tokių stovyklų buvo įkurta hitlerinėje Vokietijoje ir jos okupuotose teritorijose.

Aušvico koncentracijos stovykla – šalia nedidelio Osvencimo miestelio, kuris pasaulyje geriau žinomas vokišku Aušvico pavadinimu, nacistai buvo įkūrę didžiausias koncentracijos stovyklas. Buvusi Aušvico koncentracijos stovykla, kurioje dabar įrengtas muziejus, yra maždaug už 55 km nuo Krokuvos. Osvencimo ir Bžežinkos koncentracijos stovyklose iš viso buvo nužudyta apie 1,5 mln. žydų ir kitų tautybių žmonių.

Išankstinės nuostatos ir diskriminacija

Tam, kad suprastume mus supantį pasaulį, mes skirstome žmones, daiktus ir situacijas į kategorijas. Tai padarome labai greitai ir dažnai to net nesuprasdami. Žmonėms toks greitas įvertinimas padeda išgyventi, pavyzdžiui, staigiai įvertinant, ar situacija saugi, ar pavojinga. Greitus įvertinimus atliekame ir bendraudami. Kai susitinki ar pabendrauji su žmogumi, apie jį susidarai nuomonę. Tačiau galbūt tu apie juos nusprendi dar iki tol, kai susitinki ir pabendrauji. Apie išankstines nuostatas kalbame tada, kai kažkas yra kuo nors visiškai įsitikinęs ar nusiteikęs kažkieno atžvilgiu jau iš anksto ir nebenori priimti nusistatymui prieštaraujančios informacijos. Nusistatymas žmogaus ar jų grupės atžvilgiu yra daugiau nei tik „neutrali“ nuomonė, tai požiūris, kuriam būdingos ir stiprios emocijos. Šis „emocinis užtaisas“ dažniausiai yra neigiamas.

Normali reakcija? Nors apie išankstinį nusistatymą nelabai daug teigiamo galima pasakyti, savo renginio dalyviams gali jau nuo pat pradžių pabrėžti, kad išankstinis nusistatymas (kaip ir stereotipai) yra normali žmogaus reakcija. Kiekvienas turime kokių nors nusistatymų; sunku įsivaizduoti žmogų, kuris galėtų neturėti jokių požiūrių niekieno atžvilgiu. Dažnai mes ir patys nežinome, kad turime išankstinių nuostatų, nors jos labai subtiliai veikia mūsų elgseną, būtent tai, kaip filtruojame informaciją ir kaip paveikiame kitus. Ir būtent tai, kad nesuvokiame jų poveikio mūsų elgsenai ir poveikio kitiems, ir yra esminis trūkumas. Tad kaip mums tapti labiau sąmoningiems dėl savo pačių išankstinių nuostatų ir kaip padėti kitiems suprasti jas ir jų (kasdien pasireiškiančias) pasekmes?

Išankstinių nuostatų ir stereotipų atpažinimas ir pripažinimas. Mes dažniausiai greitai pamatome kitų žmonių trūkumus, susijusius su išankstinėmis nuostatomis ir stereotipais, tačiau neatkreipiame dėmesio į savus. Kaip mums susitvarkyti su nusistatymu kitų grupių

atžvilgiu, kai jis yra mūsų pačių galvose, kaip susidoroti su emocijų perpildytais požiūriais į „kitą“? Ir kas veikia, o kas neveikia, kai prireikia kovoti su išankstinėmis nuostatomis?

Stigmos. Visuomenėje paplitusios neigiamos nuostatos gali nulemti tai, kad tam tikros grupės užims prastesnę socialinę padėtį. Grupės su tokiu žemu ar pažemintu socialiniu statusu yra stigmatizuojamos. Žodis „stigma“ reiškia „pažymėti“ ar „antspauduoti“, tad „būti stigmatizuojamam“ reiškia, kad kiti žmonės tau „prikabina neigiamą etiketę“. Dėl to stigmatizuojamos grupės nariams, turintiems žemesnį socialinį statusą visuomenėje, sunkiau ir patiems apie save galvoti teigiamai.

Svarbu pabrėžti:

- Išankstinės nuostatos yra emocijų kupini iš anksto susiformuoti vertinimai.
- Visi turime išankstinių nuostatų; niekas nenugyvena gyvenimo be jų. Tačiau būtina žinoti, kad jos visada paveikia tai, kaip mes sąveikaujame su pasauliu ir kaip atsirenkame informaciją.
- Stereotipai gali nulemti išankstinių nuostatų susidarymą, bet tai nevyksta automatiškai.
- Išankstinės nuostatos išdidina trintis tarp grupių, jos gali pablogėti konflikto metu.
- Išankstinės nuostatos ir stereotipai *gali* būti pakeisti, ir tik nuo tavęs priklauso, kiek būsi sąmoningas apie savo nuostatas.

Diskriminacija

Išankstinės nuostatos ir stereotipai yra vaizdiniai mūsų galvose, tai mūsų požiūriai į kitus. Tačiau būk atidus – jie labai subtiliais būdais gali paveikti tavo elgesį, taip pat jie gali netgi pakenkti kitiems. Prieš kitus nukreipti poelgiai vadinami diskriminacija. Diskriminacija visada išreiškiama veiksmu. Mes galime diskriminuoti kitus tik atvirai kažką rašydami, darydami, ignoruodami ar pasakydami.

Nelygiavertės sąlygos. Diskriminacija apibrėžiama kaip nelygiaverčių sąlygų sudarymas, remiantis bruožais, kurie nesusiję su situacija – tokiais kaip kilmė, religija, amžius, seksualinė orientacija ar lytis. Dažniausiai norint nustatyti diskriminaciją sunkiausia būna išsiaiškinti, ar kažkas įvertintas kitaip dėl pateisinamos priežasties, ar be pagrindo. Galiausiai mes juk nuolat skirtingai elgiames su skirtingais žmonėmis. Diskriminacija apima daug daugiau nei įžeidinėjimus, patyčias ar netgi fizinį smurtą, nukreiptą prieš tam tikrus asmenis ar jų grupes. Ji apima ir visus veiksmus, kurie veda ar netgi tik gali vesti iki tam tikrų žmonių arba grupių diskriminacijos, priespaudos ar žalos jiems padarymo. Pirmasis diskriminacijos klausimas – ar kažkam sudaromos nelygiavertės sąlygos yra objektyviai pateisinamos, ar ne.

DORINIS UGDYMAS

Svarbu pabrėžti:

- Diskriminacija yra nepateisinamas nelygiavertis traktavimas.
- Daugybėje šalių diskriminacija yra draudžiama įstatymais. Teisė į lygiavertį asmenų traktavimą yra paremta Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos, priimtose 1948 m. gruodžio 10 d., 1 straipsniu: „Visi žmonės gimsta laisvi ir lygūs savo orumu ir teisėmis. Jiems yra suteiktas protas ir sąžinė, ir jie turi elgtis vienas su kitu kaip broliai.“
- Aspektai, kuriais remiantis negalima skirstyti asmenų, yra išdėstyti mūsų Konstitucijoje – tai jo lytis, rasė, tautybė, kalba, kilmė, socialinė padėtis, tikėjimas, įsitikinimai ar pažiūros.
- Kiekvienas gali susidurti su diskriminacija.
- Atpažinti ir pripažinti stereotipus ir išankstines nuostatas yra puikus pirmas žingsnis kovojant su jais ir atpažįstant jų poveikį, kadangi jie taip pat gali pakenkti.
- Jei stereotipai tiesiog nuslopinami, tai neveikia. Bet tu gali padėti kitiems ugdytis sąmoningumą, suvokimą apie juos. Kartais kovoti su stereotipais yra palyginti paprasta, jei žmonės jų labai tvirtai nesilaiko ar jei tie stereotipai yra gan nereikšmingi.
- Padažnęs kontaktas yra gerai, bet to ne visada pakanka, kad pavyktų atsikratyti stereotipų ar išankstinių nuostatų.
- Bendro pobūdžio patarimas, kaip reaguoti į išankstines nuostatas: užduoti klausimus visada yra geriausia strategija.

Metodo pritaikymas klasėje

Filmas trunka 3 akademines valandas, siūloma pirmąjį aptarimą padaryti iš karto po peržiūros. Norint, kad aptarimas būtų gilesnis ir išsamesnis, antrą pamoką galima skirti istoriniams faktams analizuoti, pasirinkus konkrečių žmonių istorijas, nagrinėti žydų prisiminimus, likusių gyvų žydų istorijas. Taip pat galima pasvarstyti apie prievartos padarinius, ką galima padaryti, kad tai būtų sustabdyta, kaip su tuo kovoti?

Filmo aptarimas – įspūdžiai apie filmą, detalios instrukcijos, klausimai

Pirmiausia, pasibaigus filmui, vaikams duodamos dar kelios minutės pamąstyti apie kilusius klausimus, ko jie norėtų paklausti draugų, kas jiems buvo neaišku, įdomu, kaip jie jautėsi, ką suprato žiūrėdami filmą. Galbūt ką nors jau žinojo, ką išgirdo naujo? Tuomet mokytojas paima kamuolį, meta kuriam nors vaikui ir leidžia išsakyti savo mintį, užduoti klausimą. Mokytojas apibendrina išgirstas mintis, atsako į vaikams rūpimus klausimus. Galima užduoti šiuos klausimus:

- Kokios Holokausto priežastys ir padariniai?
- Kodėl prievarta yra nesuderinama su žmogaus teisėmis?

- Ką kiekvienas visuomenės narys gali padaryti, kad nebūtų nesantaikos?

Tada visi vaikai gauna lapus su tekstu ir klausimais.

Dilemų sprendimas

Perskaičius tikras žmonių, gelbėjusių žydus, istorijas leisti vaikams įsijausti, susitapatinti, paskutuoti apie šias situacijas, aptarti pateiktus klausimus.

Kodėl žydai buvo vežami į koncentracijos stovyklas?

Kad atsakytumei į šį klausimą, gali reikėti papasakoti apie nacių rasinę ideologiją. Atkreipkite dėmesį į Hitlerio ir nacių tikėjimą, kad žmonės gali būti skirstomi į rases, o tarp rasių vyksta kova. Pasak nacių, žydai buvo pavojinga, silpna ir žemesnė rasė, kuri vokiečių tautai kėlė grėsmę. Vokietijoje vietos buvo tik „tikriems“ vokiečiams (arijams). Remdamiesi šia beprotiška idėja (ir kai kuriomis kitomis), naciai pradėjo diskriminuoti žydus. Priemonės pamažu darėsi vis žiauresnės, kol galiausiai buvo pradėtos statyti specialios mirties stovyklos, skirtos žydams žudyti. Tuo pat metu Rytų Europoje vokiečių armija judėjo į priekį, 1941 metais pradėdama invaziją ir į Sovietų Sąjungą. Armiją lydėjo specialiosios pajėgos (vok. „Einsatzgruppen“), kurioms buvo liepta nužudyti tiek žydų, romų ir partizanų, kiek įmanoma. Skaičiuojama, kad per metus buvo išžudyta pusantro milijono vyrų, moterų ir vaikų.

Hitleris pats nebuvo žydas?

Gerai žinomas istorikas Ianas Keršou, kuris yra Hitlerio gyvenimo ekspertas, šį klausimą nuodugnai tyrinėjo ir nerado jokių įrodymų, kad Hitleris ir pats būtų buvęs žydas. Šis mitas apie jį dažnai publikuojamas internete, tačiau tie šaltiniai nėra patikimi.

Kodėl Hitleris nekenė žydų?

Čia reikėtų pristatyti „atpirkimo ožio“ sampratą. Žydai buvo kaltinami dėl didžiausių negandų – tokių kaip Vokietijos pralaimėjimas Pirmajame pasauliniame kare ar ekonominė krizė, – nors jie nebuvo už tai atsakingi. Kaltindamas žydus Hitleris sukūrė bendrą priešą. Pasak nacių, visos problemos gali būti išspręstos žydus atskiriant nuo visuomenės. Su tokia politine žinute ir pažadu Vokietiją vėl padaryti ekonomiškai stipria Hitlerio partija laimėjo 1932 metų rinkimus. Hitleris neišrado neapykantos žydams. Jis naudojo antisemitines idėjas, kurios sklido jau ilgą laiką. Jaunystę jis praleido Vienoje, kurios meras buvo žymus antisemitas, o antisemitizmas plačiai paplitęs.

Hitleris ir naciai tikėjo, kad žmonės gali būti dalinami į rases, o tarp rasių vyksta kova; Vokietijoje buvo vietos tik tikriems, rasine prasme „gryniems“ vokiečiams (arijams). Tačiau mąstyti rasių kategorijomis yra pavojinga. Egzistuoja tik viena rasė – žmonija. Kad būtų galima atsakyti į

šį klausimą, reikalinga žinoti daug papildomos informacijos. Kartu su dalyviais pabandykite sukurti apibrėžimus, kas tai yra atpirkimo ožys, rasizmas, antisemitizmas. Tam, kad praplėstumė diskusiją, gali paklausti dalyvių, kaip jie mano, ar Hitleriui įgyvendinti savo planus padėjo ir kiti žmonės. Papasakok jiems, kad buvo daug tokių, kurie rėmė jį ir kolaboravo su juo, netgi tose valstybėse, kurios nacių buvo okupuotos.

Kodėl žydai nuo drabužių nenusiplėsdavo geltonosios žvaigždės?

Vaikai užduoda šį klausimą, kadangi toks sprendimas atrodo akivaizdus. Nenešiodamas geltonosios žvaigždės gali išvengti persekiojimo. Tačiau apeiti nacių patikras buvo praktiškai neįmanoma, o prieš žydus nukreipti įsakai ir draudimai buvo įvedami po truputį. Pirmiausia visi žydai turėjo užsiregistruoti, tokiu būdu naciai tiksliai žinojo, kas žydas, o kas ne. Nešioti geltoną Dovydo žvaigždę Nyderlanduose tapo privaloma nuo 1942 metų. Šis prieš žydus nukreiptas įsakas kitose okupuotose teritorijose buvo taikomas jau anksčiau. Žmonės, nepaklusę šiam reikalavimui, buvo siunčiami į koncentracijos stovyklas. Patikrinti, ar žmogus nėra žydas, buvo paprasta: jų tapatybės kortelės ar pasai buvo pažymėti raide „J“. Buvo ir tokių, kurie atsisakė nešioti Dovydo žvaigždę, tačiau tai buvo itin pavojinga, tad dauguma pakluso. Galima pasinaudoti šia citata: „Pirmadienį, 1942 m. liepos 6 d., Mipė pasibeldė į Merveldpleino gatvėje esančių namų duris pusę aštuonių, kad pasiimtų Margo. Margo ir Mipė gatvėse beveik nieko nesutiko. Tarsi dvi jaunos danės, važiuojančios į darbą, jos mynė dviračių pedalus iš pietinio Amsterdamo į miesto centrą. Margo, važiuojanti dviračiu, kurio neregistravo, taip pažeisdama nacių įstatymą, važiavo iš paskos Mipei, ji išoriškai atrodė rami, tačiau iš tikrųjų buvo siaubingai išsigandusi. Ji neturėjo jokio supratimo, kur važiavo. Jau vien tai, kad ji buvo be geltonosios žvaigždės, buvo rimtas nusikaltimas, už kurį ją galėjo suimti.“ (Melisa Miuler *Ana Frank: biografija*)

Kodėl tiek daug dalykų žydams buvo uždrausta?

Naciai tikėjo, kad žydai buvo menkesni už vadinamuosius tikrus vokiečius. Todėl jie kūrė įstatymus, kurie atimdavo iš žydų pagrindines teises. Vadinamieji Niurnbergo rasių įstatymai lėmė tolimesnę žydų atskirtį. Būtent to naciai ir siekė, kadangi taip žydai buvo paversti pažeidžiama visuomenės grupe.

Ar Hitleris žudė ir kokias nors kitas grupes?

Naciai persekiojo ir žudė ir kitų grupių atstovus, ypač romus, komunistus, profesinių sąjungų vadovus, politinius oponentus, homoseksualus (...). Naciai tikėjo, kad šios grupės kėlė grėsmę vokiečių tautai. Iš esmės bet kas, kas nesutiko su nacių ideologija, buvo laikomas priešu.

DORINIS UGDYMAS

Galite aptarti šią pastoriaus Martino Niemolerio citatą: „Pirmiausia jie atėjo socialistų, ir aš nieko nesakiau – nes aš nebuvo socialistas. Tada jie atėjo profsajungiečių, ir aš nieko nesakiau – nes aš nebuvo profesinės sąjungos narys. Tada jie atėjo žydų, ir aš nieko nesakiau – nes aš nebuvo žydas. Tada jie atėjo manęs – ir nebuvo likę nieko, kas būtų galėjęs pasisakyti už mane.“ (Šaltinis – Jungtinių Valstijų Holokausto memorialinis muziejus)

Kodėl tiek mažai žmonių padėjo žydams?

Atsakant į šį klausimą, svarbu patikslinti informaciją ir paaiškinti, kas nutiko. Tai, kad palyginti nedaug žmonių Nyderlanduose ir okupuotose šalyse padėjo žydams, yra tiesa. Padėti žydams buvo labai pavojinga: tave galėjo nusiųsti į kalėjimą ar koncentracijos stovyklą. Daug žmonių nieko nedarė iš baimės. Taip pat nebuvo žinoma, kas nutikdavo žydams. Nors žmonės žinojo, kad stovyklos egzistuoja, jie net negalėjo įsivaizduoti, kokie siaubingi dalykai jose vyko. Tačiau buvo tokių žmonių, kurie padėjo, – tokie kaip Mipė Gis. Po karo ji pasakė: „Visada geriau pabandyti, o ne nieko nedaryti. Jei nieko nedarysi, tikrai bus tik blogiau.“

Atsakymą sugalvokite su visa grupe. Kokias priežastis jie įvardijo, kai paklausei, kodėl reikėtų padėti / nepadėti? Jauni žmonės dažnai gali sugalvoti labai daug svarių priežasčių. Taip pat aptarkite, kodėl pagalba yra tokia svarbi, net jei ją teikti rizikinga.

Panaudok metodą „Vaidmenys tada ir dabar“.

Išplėtok savo viziją

Dabar laikas grįžti prie tavęs. Kaip atrodytų tave supantis pasaulis, jei jis būtų idealus? Apie kokį jį svajoji? Ką norėtumei pakeisti savo vietos bendruomenėje ar visame pasaulyje? Galbūt norėtumei truputį pageneruoti idėjų ir gauti atsiliepimų iš kitų? Šiame skyriuje tu sukursi savo viziją ir išmoksi, kaip nueiti nuo idėjos iki konkretaus projekto plano, ir kaip jį įvykdyti! Nesijaudink, mes lydėsime tave kiekviename žingsnyje.

Pirmasis žingsnis yra susikurti savo viziją: kokį įkvepiantį ir ilgalaikį pokytį norėtumei, kad tavo projektas sukeltų? Tada svarbu apibrėžti tikslus, kitaip tariant, nusistatyti, ką konkrečiai darysi, kad pasiektumei savo viziją.

Skirtingi vaidmenys

Tam, kad padėtum savo bendraamžiams suprasti Holokausto kontekstą, svarbu paaiškinti, kad visuomenės raidos procesai nėra negrįžtami, greičiau tai – tokių pat kaip jie, paprastų žmonių, padarytų sprendimų pasekmės. Svarbu padėti suprasti, kad vieno žmogaus padaryti sprendimai gali paveikti daugybės kitų žmonių gyvenimus.

DORINIS UGDYMAS

Svarbus mokymosi įrankis šiuo atveju yra nupiešti pagrindinių veikėjų paveikslą politinių ir socialinių aplinkybių, vyravusių jų laikais, kontekste. Suteikus veidą istorijai, paprasčiau susitapatinti su aukomis, o tai ugdo mokinių supratingumą.

Keturių skirtingų vaidmenų (skriaudiko, aukos, stebėtojo ir pagalbininko) pristatymas gali padėti tau ir tavo bendraamžiams paaiškinti tokį sudėtingą dalyką kaip Holokaustas ir asmeninė atsakomybė. Priklausomai nuo užimamos padėties, žmonės gali atsidurti skirtinguose vaidmenyse: 1) aukos; 2) skriaudiko; 3) pagalbininko; 4) stebėtojo.

Jauni žmonės dažnai mano, kad Holokausto ir Antrojo pasaulinio karo istoriją galima paaiškinti suskirstant žmones į *teisius* ir *neteisius*. „Neteisių“ etiketė prikljuojama skriaudikams: naciams, vokiečių okupantams ir kolaborantams. „Teisieji“ – tai žmonės, kurie priešinosi ir gelbėjo kitus, pavyzdžiui, padėdami jiems slėptis. Kaip gali paaiškinti, kad toks suskirstymas nepaaiškina praeities sudėtingumo?

Antrojo pasaulinio karo metu Nyderlanduose gyveno 9 milijonai gyventojų. Dauguma jų priklausė stebėtojų kategorijai. Mažesnė grupė, apie 5 procentus gyventojų, aktyviai kolaboravo su naciiais. Į pasipriešinimą įsitraukusių žmonių grupė taip pat sudarė apie 5 procentus.

Jaunuoliai geba atpažinti šiuos skirtingus vaidmenis tam tikrose situacijose. Susitelkimas į skriaudikų, pagalbininkų ir stebėtojų vaidmenis padės aptarti motyvus, kodėl žmonės elgėsi vienaip ar kitaip. Šie vaidmenys nėra pastovūs, kadangi patys žmonės keičiasi. Per šių vaidmenų prizmę galite aptarti tokias temas kaip atsakomybė ir pasirinkimo laisvė. Pagalbininkas, stebėtojas ir skriaudikas turi daugiau pasirinkimo laisvės nei auka. Šie vaidmenys taip pat gali būti naudojami diskusijose apie šių laikų įvykius, kuriuose pasireiškia išankstiniai nusistatymai ir diskriminacija. Pagalvok apie kokią nors kasdienę situaciją, kurioje pasireiškia šie keturi vaidmenys. Galbūt sporto būrelyje, besilinksminant ar mokyklos kieme. Taip pat gali pateikti pavyzdį iš savo patirties, kai buvai viename iš šių vaidmenų.

Audra Jakušovienė

Kauno „Vincu Kudirkos“ progimnazijos tikybos mokytoja

3.6. Svajonės miestui ir bendruomenei. Integruota pamoka

Tema: bendruomenė, aplinka, vertybės.

Integruota pamoka: etika, tikyba, pilietinis ugdymas.

Rekomenduojama: 9–10 kl.

Tikslai: pasidalinti mintimis, padiskutuoti, atrasti savo ir kito žmogaus tapatybę mieste, miestelyje, gyvenvietėje.

Uždaviniai

- 1) Aptarti, ką veikia nuotraukoje matomi žmonės. Kokie jų tikslai?
- 2) Pasvajoti, kas miestą padaro gyvą.
- 3) Aptarti, kokios bendruomenės vertybės jums svarbios, padiskutuoti su draugais.
- 4) Susisieti su savo patirtimi ir jums svarbiais žmonėmis jūsų mieste arba gyvenvietėje.

Ugdomos kompetencijos: socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos; kultūrinė; komunikavimo; kūrybiškumo.

Metodas: fotografijos analizė ir aptarimas, kūrybinė užduotis, diskusija.

**Audra
Jakušovienė.
Svajonės miestui.
Nuotrauka, 2009**

Trumpai apie fotografiją „Svajonės miestui“

Šis kūrinys gimė, kai Kauno miesto menininkai ėmė atkreipti vis daugiau dėmesio į apleistas viešąsias Kauno miesto erdves. Jis buvo sukurtas kaip atsakas į kvietimą per kūrybą kalbėti apie miesto viziją. Pirmiausia nuotrauka buvo eksponuota fotografijos konkurse, parodoje „Senas namas“, vėliau – gatvės meno festivalio „Nykoka“ parodoje „Kauno miesto pulsas“ (2015).

Šia nuotrauka pasakojama apie svajones ir viltį. Apie tai, kad šiandienos svajonės yra kuriančios, apšviečiančios tamsumas ir teikiančios viltį. Apie neskubėjimą numoti ranka, kad „čia jau nieko nebebus“ ir apie tai, kas yra mano šviesa ir stiprybė asmeninėse tamsuose. Apie drąsą nešti šviesą.

Apie ką kalba fotografija?

Galbūt kalba apie tave (mano tapatybė, socialiniai vaidmenys)?

- Kaip apibūdintum paveiksle matomus žmones? Ar jie panašūs į tave?
- Iššūkių akivaizdoje užsisklendi ar imi veikti kartu su kitais žmonėmis?
- Esi labiau pesimistas ar optimistas? Kodėl?
- Ar jaučiuosi atsakingas ne tik už save, bet ir už kitus? Jei taip, kas tie kiti?
- Kokių iššūkių matau savo aplinkoje ir kas man yra tie „šviesos nešėjai“? Kaip aš galiu būti vienu iš jų?

O gal... apie tikėjimą?

Užduotis: perskaičius tekstą, surasti bendrą jo ir paveikslo mintį.

Pamojau besišypsančiam Ilajui ranka, pasisukau ir paabejojęs vis dėlto paklausiau:

– Ilajau, ar man nusipirkti pačiūžas?

Ilajus šypsojosi toliau, žiūrėjo į mane, kaip atlaidi mama į nenuoramą vaiką, ir atsakė:

– Jeigu daugiau nebestovėsi vartuose be apsaugų, tai nusipirk!

Pažiūrėjau jam į akis, jos buvo spindinčios kaip pažadas, stebuklingos kaip vaivorykštė ir nuaidamas pagalvojau:

– Būtinai nusipirksiu! Kaip anksčiau nesupratau? Kaip žiema gali ateiti, jei niekas jos nelaukia ir nebeperka pačiūžų?..

(Juozas Gaižauskas. *Dievas su šlepetėmis*, 2022, p. 187)

- Ar sunkumai ir abejonės stiprina, ar gniuždo tikėjimą?
- Ar šiame paveiksle galime matyti tikėjimo temą? Kur, kaip?

O gal... apie laisvę ir atsakomybę?

- Ar gali šiame kūrinyje išvelgti laisvės ir atsakomybės temą?
- Kas tau yra laisvė ir ar / kaip ji tau susijusi su atsakomybe?

Sudabartinimas. Patriotiškumas

- Kas tau yra patriotiškumas?
- Kaip apibūdintum herojų, autoritetą?
- Ar pats turi / norėtum turėti išvardytų savybių?
- Kaip ugdomos žmogaus stiprybės?

Rūta Bylienė

Kauno „Vyturio“ gimnazijos mokytoja

3.7. Asmenybė mene. Animagrafija. Dviejų integruotų pamokų ciklas

Tema: meninė asmenybės idėjos raiška.

Dviejų integruotų pamokų ciklas: etika, dailė, filosofija, tikyba.

Tikslinė grupė: 9–10 kl.

Pamokos tikslai: susipažinti su filosofine ir religine sielos samprata, pagilinti asmens unikalumo ir vertingumo sampratą, suprasti, išgyventi ir meninėmis priemonėmis išreikšti asmens savitumą bei išskirtinumą.

Ugdomos kompetencijos:

1. Mokėjimo mokytis. Mokinys išsikelia artimiausius mokymosi uždavinius, savarankiškai planuoja mokymosi laiką užduotims atlikti, pasirengia ir naudoja nurodytas mokymosi priemones.
2. Komunikavimo. Mokinys randa informaciją nurodytuose šaltiniuose, ją atrenka ir apibendrina, perteikia pasirinktomis priemonėmis ir būdais, išsako ir pagrindžia savo požiūrį viešojoje diskusijoje.
3. Socialinė. Mokinys konstruktyviai bendradarbiauja, siekdamas bendro tikslo.

DORINIS UGDYMAS

Patarimai mokytojams: rekomenduojama vesti 9–10 klasės mokiniams, galima dvejopai:

- 1) rinktis tik 1 pamoką (renkantis šį variantą, mokiniai įkelia darbus su savo vardu, pavarde ir nurodydami klasę);
- 2) rinktis abi pamokas (mokiniai darbus kelia be vardo, pavardės ir klasės).

1 pamokos uždavinys

Dirbdami grupėse sužinos, kas yra *anima*, kaip ją, kaip antikinio mąstymo subjektą, atskleidžia Platonas, Aristotelis bei krikščioniškoji dvasinės sielos samprata. Dirbdami individualiai, naudodamiesi planšetėmis, vizualinių menų pagalba (pasirinkę ne mažiau kaip 3 rūšis), pasirinkta programėle, mokiniai sukurs koliažą apie savo asmenybę ir įkels į <https://padlet.com>

Pamokos planas Nr. 1

1. Mokytoja mokinius supažindina su pamokos uždaviniu.
2. Mokiniai suskirstomi į grupes: <https://www.flippity.net/RandomNamePicker.htm>
3. **Užduotis:** „Siela Platono, Aristotelio veikaluose bei krikščioniškoji dvasinės sielos samprata“. Mokiniai dirba grupėse „Pasaulio kavinės“ metodu. Tai mokymo metodas, paremtas diskusijomis ir nuomonių išsakymu. Mokiniai dirba grupėse-kavinėse, iš kurių kiekviena turi moderatorių (kavinės savininką). Savininkas grupei perskaito dalomąją medžiagą, o kavinės dalyviai (likę mokiniai), per nustatytą laiką (3–5 min.) 4-5 sakiniais suformuluoja pagrindinius teiginius iš teksto. Kavinė lankytojai eina iš vienos kavinės į kitą (išskyrus kavinės savininką), kiekvienoje kavinėje savininko supažindinami su teorine medžiaga ir prisideda savo įžvalgomis prie pagrindinių teiginių formulavimo. Grįžę į savo kavinę, apžvelgia ir įvertina gautus kitų kavinė dalyvių pasiūlymus (2 min.) ir kavinės savininkai pristato svarbiausius teiginius kitoms kavinėms-grupėms.

Pamokos planas Nr. 2

Mokiniai, dirbdami individualiai, su planšetėmis, pasirinkta programėle <https://www.befunky.com/>, <https://www.fotojet.com/>, <https://www.canva.com/> panaudodami vizualiuosius menus (pasirinkę ne mažiau kaip 3 rūšis) kuria koliažą apie save. Darbus talpinti čia: <https://padlet.com>

Pastaba: mokiniams priminti taisykles, susijusias su autorių teisėmis.

DORINIS UGDYMAS

M.K. Čiurlionis „Bičiulystė“

„Paslėpti skaičiai“

B. Vyšniauskas „Motinystė“

1 pav. Mokytojos sukurtas koliažo pavyzdys. Turi būti „Motinystė“, „Paslėpti skaičiai“, „Bičiulystė“

2 pamokos uždavinys: dirbdami individualiai, išanalizavę sukeltus darbus, mokiniai ieškos „sielos draugo“.

Pamokos planas

1. Mokytoja mokinius supažindina su pamokos uždaviniu.
2. Mokiniai dirbdami individualiai, 10–15 minučių analizuoja įkeltus darbus.
3. Mokiniai pasirenka vieną, geriausiai atitinkantį jų „sielos draugo“ darbą ir pristato grupei, argumentuodami, kaip supranta darbą ir kodėl pasirinko būtent jį.
4. Pamokos refleksija: mokiniai individualiai reflektuoja pasitelkę pasiekimų įsivertinimo metodą „Bostono langas“.

DALOMOJI MEDŽIAGA

PIRMAI KAVINEI: PLATONAS. SIELOS TEORIJA

Platonas prie biologinės ir fiziologinės sielos interpretacijos pridėjo mistinę, religinę, kurią greičiausiai perėmė iš pitagoriečių. Jis manė, kad siela yra savaiminio judėjimo šaltinis, o materija – inertiška. Siela nesanti materialinė, bet ji – reali. Siela – materijos priešybė.

Platonui siela pirmiausia buvo gyvybės veiksnys, bet jis jai pripažino ir pažinimo funkcijas. Žinojimas – sielos imanentinė savybė. Siela pažįsta ir daiktinę realybę, ir idėjų pasaulį. Pirmąjį – per pojūčius, antrąjį – savaimė, nes turi savybę pažinti. Siela pažįsta pati tiesiogiai arba per kūną ir pojūčius – kaip per pažinimo įrankius. Siela pažįsta idėjas iš ankstesnio, anapusinio idėjų pasaulio, tačiau, apsigyvenusi žmogaus kūne, siela jas pamiršta. Reikalingos individualios pastangos, kad siela per sąvokas ir jų apmąstymą galėtų absoliučias idėjas atgaivinti – prisiminti.

Platonui siela yra nemirtinga. Ši idėja perimta iš orfikų ir pitagorininkų, kurie sielą suprato kaip esybę, tvaresnę ir tobulesnę už visa kita, kas žemiška, – kaip anapusinę, dievišką esybę, tik trumpam apsigyvenusią kūne. Platonas vartojo ne vieną, o dvi sielos sąvokas. Viena platesnė, susijusi su kūnu per psichiką, o antroji – religinė. Pirmajai („kūniškajai“ sielai) būdingas protingumas, impulsyvumas ir juntamumas, o antrajai – tik protingumas. Protingoji siela ir buvo laikoma ta tikraji grynąja siela.

Dualizmas. Platonizmas buvo ne tik idėjos ir daikto dualizmas, bet ir sielos bei kūno dualizmas:

1. Siela yra nemateriali.
2. Ji nepriklausoma – atskirta nuo kūno. Sąjunga su kūnu sielai nėra būtina. Nemateriali ir nepriklausoma siela turi ryšį su nematerialiu idėjų pasauliu.
3. Siela yra nesudėtinė (vientisa), nepaisant to, kad Platonas kūniškąją sielą dalino į impulsyviają, juntančiąją ir protingąją.
4. Siela yra tobulesnė už kūną. Ji pažįsta idėjų pasaulį ir yra tiesos, gėrio ir visko, kas žmoguje vertinga, šaltinis. Žmogus – kūną valdanti siela. Kūnas sielai yra kalėjimas (kapas).
5. Siela yra nemirtinga ir amžina. Siela – tai grynoji amžinoji gyvybė.
6. „Blogis“ (tamsumas, bailumas, nesitvardymas ir t. t.) sielą naikina, bet jos numarinti negali.
7. Platonas, kaip ir orfikai, kėlė klausimą, kodėl tobula, amžina siela yra susieta su netobulu ir mirtingu kūnu? Atsakymas: siela pirmiausia egzistavo be kūno; ją prislėgė nuodėmė, kuriai išpirkti ji buvo susieta su kūnu; filosofinis tiesos pažinimas – patikimiausia priemonė sielai iš kūno išsilaisvinti. „Į tokius rašinius galima būtų žiūrėti su panieka, jei tik būtų galima sugalvoti ką nors geresnio ir teisingesnio“. Platonas buvo mokslininkas, bet kur negalėjo naudoti mokslinių metodų, pasiklojė religiniu tikėjimu. Sielą, kuri yra kūne, Platonas skirstė į tris pradus:
 - **geidžiamąjį** – šis pradas siekia malonumų ir turtų;
 - **impulsyvųjį** – šis pradas siekia garbės;
 - **protingąjį** – šis pradas siekia išminties.

Harmonija (absolutus Gėris) pasiekama, kai teisingumas – svarbiausioji dorybė – sureguliuoja sielos darbą, pavesdama išminčiai tvarkyti godumą ir afektus. Prie harmonijos artėjama nuolatinėmis, nuosekliomis, kryptingomis pastangomis, todėl ne visi ją sugeba pasiekti.

Platono antropologija, kaip ir metafizika, yra dualistinė. Kūnas ir siela griežtai atidalinti – siela yra valdanti kūną.

Žemiškojo gyvenimo tikslas – sielos sugrįžimas į pirmąją idėjų pasaulio būklę. Ryšys su pirmąja pradžia įmanomas tik tada, kai sieloje viešpatauja protas. Todėl išminčius stengiasi pasprukti iš kūno ir juslių kalėjimo. Atlygis, kurio jis už tai gali tikėtis, – gyvenimas po mirties. Išminčiaus siela po mirties sugrįžta į grynosios dvasios pasaulį, o neišmintingo žmogaus siela nepakyla iki idėjų pasaulio ir todėl turi atgailauti.

Platonas, priešingai nei sofistai, manė, kad žmogui įmanoma, nors tai nėra lengva, vadovaujantis protu taip išstobulinti savo sielą, kad ji gebėtų bendrauti su anapusiniu dieviškuoju idėjų pasauliu.

II KAVINEI: ARISTOTELIS „APIE SIELĄ“

Savo mokymu apie sielą Aristotelis bandė išaiškinti gyvosios ir negyvosios gamtos skirtumą, atkreipdamas dėmesį į augalų ir gyvūnų specifines savybes bei į esminius žmogaus skirtumus nuo gyvosios gamtos. Pasak Aristotelio, siela yra ta ypatinga forma, kuri skiria gyva nuo negyvo. O tai, ką siela įformina, yra organinis kūnas – tai toks kūnas, kuris turi visus organus, reikalingus gyvybei išsaugoti. Sielos funkcijos yra jungti ir derinti organus, kurie skiriasi savo pavidalais bei funkcijomis, susideda iš nevienodų elementų. Taigi, siela yra gyvybės pradai, pirmiausia – grynai biologine prasme. Ji turi du gebėjimus, kurie užtikrina tiek atskiro individo, tiek visos giminės buvimą – būtent gebėjimą misti (maitinti, maitintis) ir gimdyti. *Maitinančioji / mintančioji, arba gimdančioji, siela* priklauso ne tik augalams, bet ir visoms aukštesniesiems gyvūnams – tiek gyvuliams, tiek žmogui. Aristotelis aiškiai parodo, kad siela yra vieningas ir nedalomas pradai, neatskiriamas nuo kūno.

Siela apibrėžiama tokiais veiksmis: *maitinimu(si), (gimdymu), jutimu, mąstymu ir judėjimu*. Pradėkime nuo maitinančiosios / mintančiosios (gimdančiosios) sielos. Pirmiausia vertėtų kalbėti apie maitinimąsi ir gimdymą, nes maitinančioji siela priklauso ne tik augalams, bet ir kitoms būtybėms; tai yra pirmykštis ir bendriausias sielos gebėjimas, dėl kurio visos būtybės gali egzistuoti. Šis gebėjimas pasireiškia gimdymu ir naudojimu maistu. Visai gyvajai gamtai, kuri yra susiformavę ir nesuluošinti, natūraliausias veiksmas yra gimdyti panašų į save: augalui – augalą, gyvūnui – gyvūną, žmogui – žmogų; tai ir yra tas tikslas, kurio visos būtybės siekia. Kalbant apie maitinimą reikia paminėti, jog paprasčiausių kūnų pasaulyje dažniausiai yra taip, kad vienas maitina, o antras yra maitinamas. Kadangi niekas, kas neturi gyvybės, nesimaitina, tai turintis sielą kūnas ir bus tai, kas maitinasi.

Kita, aukštesnį išsivystymo lygmenį siela pasiekia gyvūno sieloje. Be maitinimo(si) ir gimdymo, siela pasižymi dar kitais sugebėjimais: jusle, judrumu, jautrumu, įvairių rūšių siekimu, potraukiais. Laikydamas juslę svarbiausiu gyvūnų sielos sugebėjimu, Aristotelis vadina ją *juntančioja siela*. Lytėjimas yra kaip tik ta juslė, kurios pagalba gyvūnai suvokia bendriausias fizinio pasaulio priešybės – šilumą, šaltį, sausumą, drėgmę, be to, ir kūno esmines savybes: kietumą, minkštumą, svorį ir kt. Lytėjimas yra kiekvieno gyvūno gyvybės būtina sąlyga.

Tolesnis juslių išsivystymo, arba tobulėjimo, žingsnis pasireiškia naujo gebėjimo – *vaizduotės* atsiradimu. Vaizduotė aiškiai pasireiškia aukštesniųjų gyvūnų ir žmonių psichiniame gyvenime, bet Aristotelis linkęs manyti, kad neapibrėžta ir neryškia forma ji priklauso ir žemesniesiems gyvūnams. Dažniausiai Aristotelis apibrėžia vaizduotę kaip gebėjimą, dėl kurio sieloje atsiranda ir išsilaiško objektų vaizdiniai, patiems objektams nebeveikiant jutimo organo. Ypatinga vaizduotės rūšis yra atmintis, kur vaizdinys gauna lyg ir papildomo laiko ir yra suvokiamas kaip anksčiau patirto įspūdžio atvaizdas. Su atmintimi siejasi ir prisiminimas, t. y. gautų praeityje įspūdžių atgaminimas. Tai *jutiminė vaizduotė*.

DORINIS UGDYMAS

Aristotelis skiria dar *protinę vaizduotę*, kuri yra *susijusi su mąstymu*. Šios vaizduotės ypatingą funkciją galima išaiškinti tik protu. Protu skiriasi *mąstančioji siela* nuo juntančiosios, ir protas priklauso tikrai žmogui. Visi daiktai yra arba jutimo objektai, arba proto objektai: jutimas tam tikru būdu sutampa su juntamuoju daiktu, žinojimas – su pažįstamuoju objektu. Sielą galime palyginti su ranka – kaip ranka yra visų įrankių įrankis, taip protas – visų formų forma. Tas, kuris nieko nejunta, negali nieko nei išmokti, nei suprasti; o tas, kuris ką nors išvelgia protu, būtinai turi naudotis vaizdiniais, nes šie yra panašūs į pojūčius, kuriems trūksta tik materijos.

Be maitinimo(si), jutimo ir mąstymo, sielai, Aristotelio manymu, priklauso dar ketvirta funkcija – *gebėjimas judinti kūną* ir taip vadovauti jo praktinei veiklai. Pirminė gyvūnų ir žmonių judesių priežastis yra siekiamieji objektai (gėrybės ir blogybės). Bet šie siekimai skiriasi vieni nuo kitų priklausomai nuo to, ar jie iškyla gyvūno juntančioje ar žmogaus mąstančioje sieloje, ar juos sukelia juslėmis suvoktas objektas ar atgaivintas atminties vaizdas, ar, pagaliau, proto samprotavimai. Vadinasi, galų gale yra tik vienas judėjimo pradas: siekimas. Kaskart, kai judėjimas vyksta protaujant, jis vyksta ir norint. Bet, kita vertus, siekimas gali judinti kūną ir priešinga proto nurodymams kryptimi, nes ir geismas yra tam tikras siekimas. Todėl tikras judintojas visada yra pats siekiamasis objektas. Taigi, tenka skirti tris veiksnius: pirmasis – kuris judina, antrasis – kuo judina, trečiasis – kuris yra judinamas. Taigi apibendrinant – gyvis judina pats save tiek, kiek jis sugeba (ko nors) siekti.

TREČIAI KAVINEI: SIELA KRIKŠČIONYBĖS SAMPRATOJE

Sielos nemirtingumas ir pomirtinis gyvenimas yra svarbi krikščionių mokymo dalis. Krikščionys tiki, kad po mirties Dievas atlygins kiekvienam už jo gerus ir blogus darbus. Teisuoliams žadamas amžinas gyvenimas rojuje, o nusidėjėlių sielos būsiančios atskirtos nuo Dievo ir pasmerktos amžinai kančiai pragare. Tikima ir skaistykla, kurioje žmonių sielos apsivalančios per kančią.

Katalikų bažnyčios katekizme kartais teigiama, kad siela ir dvasia yra skirtingi dalykai, o kartais nelaikomos skirtingais. *Katalikų bažnyčios katekizme* teigiama, kad „siela yra žmogaus gyvybė“, „siela yra žmogaus asmuo“, „siela yra dvasinis lygmuo“, „siela yra kūno forma“ ir taip toliau.

Šventajame Rašte žodis „siela“ ne kartą reiškia žmogaus *gyvybę* arba visą žmogaus *asmenį*. Tačiau šiuo žodžiu pavadinama ir tai, kas žmoguje yra giliausia ir vertingiausia, kuo jis labiausiai panašus į Dievą: „siela“ – tai žmogaus *dvasinis pradmuo*.“ (Pastraipa 363). „Sielos ir kūno vienybė yra tokia glaudi, kad sielą galima laikyti kūno „forma“; vadinasi, iš medžiagos sudarytas,

DORINIS UGDYMAS

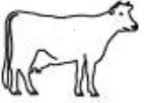
dvasinės sielos veikiamas, kūnas tampa žmogišku ir gyvu kūnu; dvasia ir medžiaga žmoguje nėra dvi sujungtos prigimtis, bet, būdamos suvienytos, sudaro vieną prigimtį.“ (Pastraipa 365)

„Bažnyčia moko, kad kiekvieną dvasinę sielą tiesiogiai kuria pats Dievas – ji nėra tėvų „gaminys“; Bažnyčia taip pat nurodo, kad siela yra nemirtinga; ji nepažūva mirštant atskirta nuo kūno, bet vėl susijungs su juo galutinio prisikėlimo metu.“ (Pastraipa 366)

„Kartais siela ir dvasia laikomos skirtingais dalykais. Šv. Paulius meldžia, kad „dvasią, sielą ir kūną“ Dievas išlaikytų nepeiktinus „mūsų Viešpaties Jėzaus atėjimui“ (1 Tes 5, 23). Bažnyčia moko, kad tas skirtumas nereiškia sielos dvilypumo. „Dvasia“ pasakoma, kad nuo pat savo sukūrimo žmogus yra skirtas antgamtiniam tikslui ir kad malonė gali iškelti jo sielą ligi bendrystės su Dievu.“ (Pastraipa 367)

„Dvasinė Bažnyčios tradicija įsakmiai mini ir *širdį* bibline „būties gelmių“ (plg. Jer 31, 33) – asmens vidinio apsisprendimo už ar prieš Dievą – prasme.“ (Pastraipa 368)

Įsivertinimo metodas „Bostono langas“

 <p>Žvaigždės</p>	<p>Apibūdink vertybes ir sėkmes: kas tau svarbu, prasminga, patiko etikos pamokoje (-se)?</p>	 <p>Klaustukai</p>	<p>Pateik siūlymų, ką naujo norėtum išbandyti arba kokius gebėjimus dar norėtum patobulinti?</p>
 <p>Melžiamos karvės</p>	<p>Išanalizuok faktus: ką naudingo sužinojai?</p>		

Ala Beliajeva

Radviliškio Gražinos pagrindinės mokyklos
etikos mokytoja ekspertė

3.8. M. K. Čiurlionio kūryba. Integruota pamoka

Tema: Čiurlionio kūrybos savitumas ir etinės vertybės.

Tikslinė grupė: 9–10 kl.

Integruota pamoka: etika, dailė, literatūra, muzika.

Tikslas: atskleisti etines idėjas M. K. Čiurlionio kūryboje.

Ugdomos kompetencijos: kultūrinė, kūrybiškumo, socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos.

Metodai ir priemonės: paveikslų stebėjimas ir interpretavimas, intuityvus tapymas, muzikos ir dailės kūrinių simbolinių vaizdinių reikšmių atpažinimas, simbolių ir etinių idėjų asociacijos. M. K. Čiurlionio paveikslų reprodukcijos, kūrinių garso įrašai, piešimo ir tapybos priemonės.

M. K. Čiurlionis. 1909

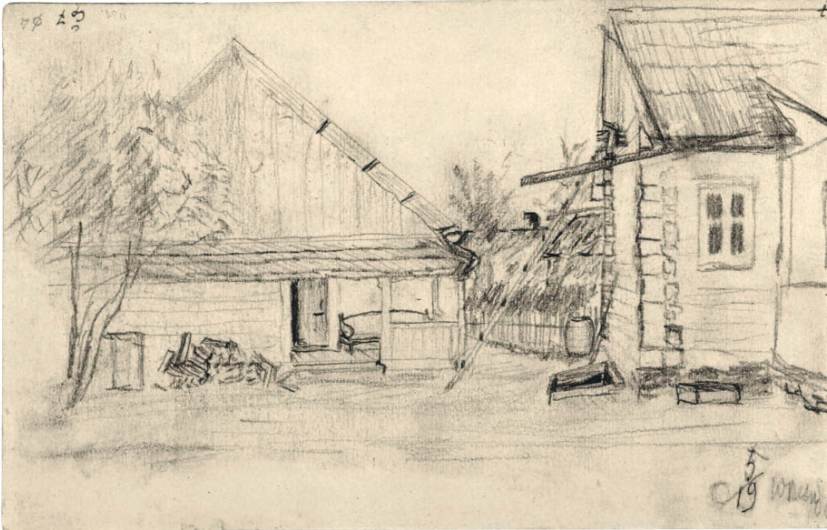

Iš ciklo „10 paveikslų ciklas *Fantazijos*“. Tiltai. 1904 / 5

Mikalojus Konstantinas Čiurlionis (1875–1911) – vienas žymiausių kūrėjų ne tik Lietuvos, bet ir Europos meno istorijoje. Svarbiausias M. K. Čiurlionio pasaulėžiūros formavimosi etapas – studijos Varšuvos ir Leipcigo konservatorijose, vėliau (1904) – Varšuvos dailės mokykloje.

DORINIS UGDYMAS

Pasirinkdamas kūrybos kelią, Čiurlionis atsisakė priimti saugią dėstytojo vietą Varšuvos muzikos institute ir broliui Povilui rašė ketinąs „visus savo esamus ir būsimus darbus skirti Lietuvai“. Per savo neilgą kūrybos kelią (mirė būdamas 35 metų) menininkas sukūrė apie keturis šimtus muzikos kūrinių, nutapė daugiau nei tris šimtus paveikslų, sukūrė nemažai grafikos darbų.

**Namai Druskininkuose.
1906 (?)**

Menininko darbuose pasireiškė potraukis į simbolizmą, abstrakciją ir mistiką

**Sonata II (Pavasario sonata). *Andante*.
1909**

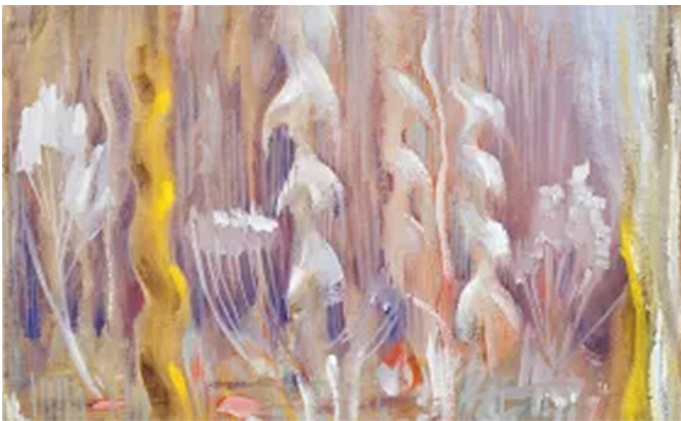
Sonata VII (Piramidžių sonata). *Andante*. 1907

Pasaulio sutvėrimas (IX). 1905 / 6

Pilis. Pasaka. 1908

Pasaulio sutvėrimas (X), fragmentas. 1905 / 6

Kalbant apie Čiurlionio asmenines savybes, reikia paminėti, kad jis buvo labai aristokratiškos natūros, visada atrodė švariai, kultūringai. Buvo laikas, kai menininkas badavo ir neturėjo kaip piešti, todėl tiesiog iš krosnies išsitraukdavo angliukus ir piešė ant parudavusio kartono. Tačiau ir tada jis į gatvę išeidavo tvarkingai apsirengęs. Daug kas net nežinojo, kaip jam yra sunku. Jis nesiskundė.

M. K. Čiurlionis ir S. Kymantaitė-Čiurlionienė. 1909

Varpinė. 1905 / 6

„Pasaulis – tai didžiulė drobė, kurioje kiekvienas paliekame žymę. Šviesią, Tamsią... Pasaulis – tai knyga, kurią mes rašome. Visą gyvenimą. Po raidę. Po žodį, po eilutę. Kiek sugebame.“

M. K. Čiurlionis

„Unikalūs, puikūs Čiurlionio darbai pasauliui atskleidė naują ypatingą dvasinį žemyną!“

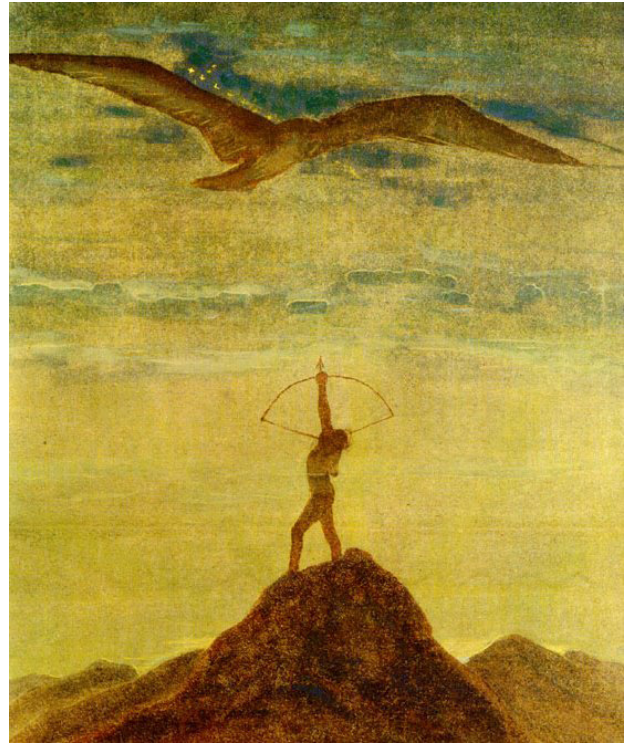
Romain Rolland

DORINIS UGDYMAS

Paveikslų interpretavimas

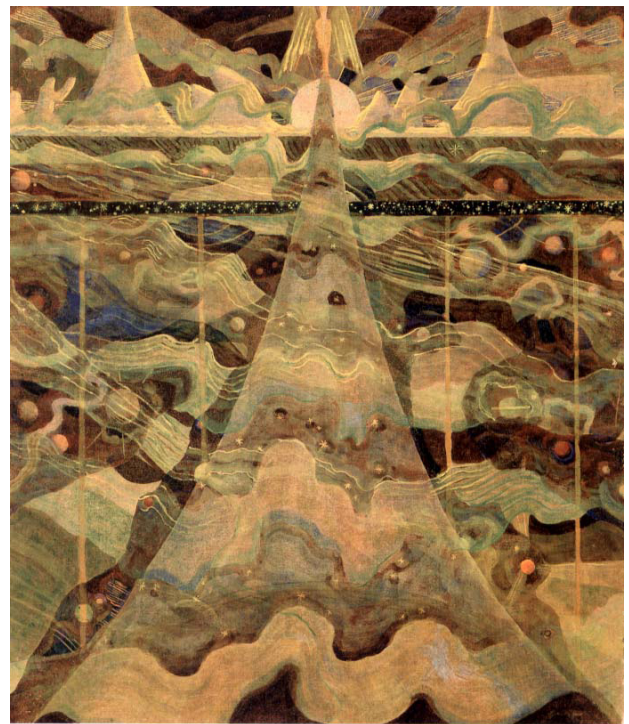
Sonata IV (Vasaros sonata). *Scherzo*. 1908

Saulė eina Šaulio ženklą. 1906 / 7.

Raigardas (II). 1907

Sonata VI (Žvaigždžių sonata) *Allegro*. 1908

DORINIS UGDYMAS

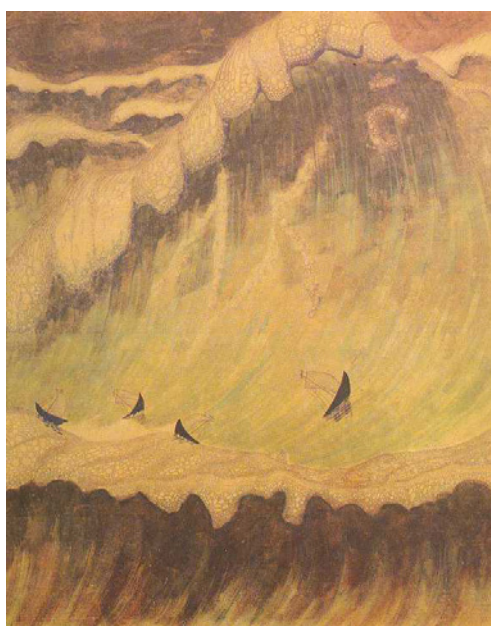
Sonata V (Jūros sonata), 1908

„Galinga jūra. Didi, beribė, neišmatuota. Visas dangus apgaubia savo mėlyne tavo bangas, o tu, didybės pilna, alsuoji tyliai ir ramiai, nes žinai, kad nėra ribų tavo galiai, tavo didybei, tavo būtis begalinė. Didi, galinga, puiki jūra! Naktį į tave žiūri pusė pasaulio, tolimos saulės tavo gelmėse skandina savo mirkčiojantį, paslaptinę mieguistą žvilgsnį, o tu, amžinoji milžinų karaliene, alsuoji ramiai ir tyliai, nes žinai, jog viena esi, ir niekas tau ne valdovas.“

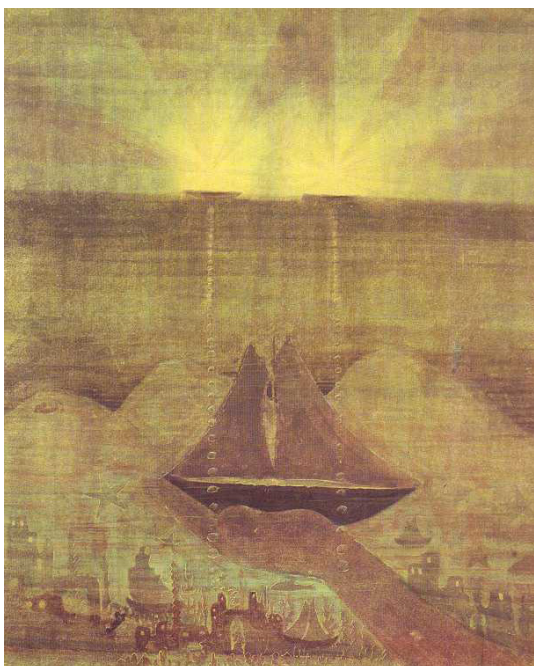
M. K. Čiurlionis

Allegro

Andante

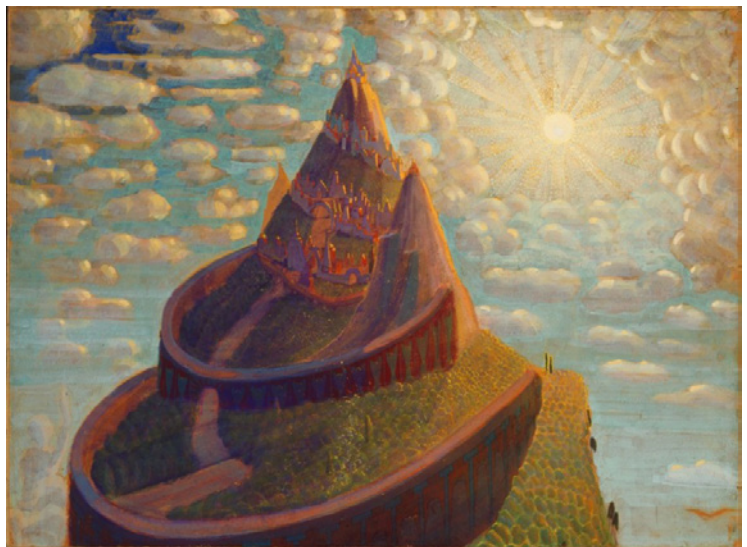
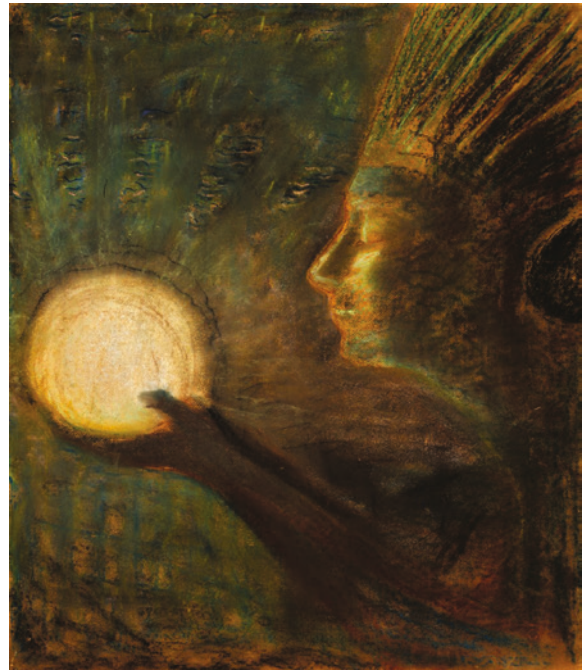

Finale

DORINIS UGDYMAS

M. K. Čiurlionis. Simfoninė poema „Jūra“ (1903–1907). Atlieka Lietuvos nacionalinis simfoninis orkestras, dir. Juozas Domarkas. Prieiga: <https://www.youtube.com/watch?v=hUcHKoMXfu4>

Užduotis: mokiniai klauso Čiurlionio muzikos kūrinius arba žiūri į jo paveikslus ir iš sąrašo (pagal tai, kaip supranta) pasirenka jų pavadinimus. Paaškina, kodėl pasirinko šį pavadinimo variantą: „Pilies pasaka“, „Bičiulystė“, „Karalių pasaka“, „Aukuras“.

DORINIS UGDYMAS

Užduotis: „Atradimai“ („skaitome“ paveikslą).

Suraskite M. K. Čiurlionio paveiksluose paslėptus simbolius.

Kitas užduoties žingsnis – diferencijuotas: vieni mokiniai mąsto apie simbolių reikšmes (atlieka savo interpretacijas), kiti piešia juos. Vėliau pristato savo darbus.

Lentelė. Paveikslų simboliai ir jų prasmės

Paveikslo pavadinimas	Simboliai	Paslėpta reikšmė

Kas nori, gali pasinaudoti mokytojos pateiktais kodiniais žodžiais (pateikti ir jų apibrėžimai), pvz., ekspresija, judesys, ramybė, optimizmas, pozityvumas, šiluma, džiaugsmas, harmonija.

Užduotis: „Jausmų, muzikos ir dailės sintezė“.

Klausydami muzikos kūrinio garso, mokiniai įsiklauso į savo vidinius išgyvenimus, pasirenka spalvas ir išreiškia savo emocijas, jausmus per spontanišką ir nekontroliuojamą kūrybą (piešia ant plėvelės ar stiklo). Vėliau šiuos kūriniai perkelia ant popieriaus ir „skaito“ savo darbų simbolių kalba, įsisąmonina kūriniuose pavaizduotas emocijas. Šis metodas gali būti naudojamas kaip vienas iš emocinio intelekto ugdymo būdų.

*„...Kuo plačiau sparnus išskės,
kuo didesnį ratą apsuks, tuo bus
lengviau, tuo laimingesnis bus
žmogus...“*

M. K. Čiurlionis

Inga Kulikauskė

Klaipėdos E. Galvanausko

profesinio mokymo centras, mokytoja

3.9. Tema: Aš ir virtualumas. Kompiuterinių žaidimų etika. Integruota pamoka

Tema: virtuali realybė, etinės problemos.

Tikslinė grupė: 9–10 kl.

Integracija: su ekonomika, lietuvių kalba, informacinėmis technologijomis.

Tikslas: išsiaiškinti neatsakingo virtualios erdvės naudojimo pasekmes. Kaip ir kiek galėčiau sutrumpinti praleidžiamą prie kompiuterio laiką? Ar norėčiau jį trumpinti? Kuo pakeisčiau? (Žr. A4.3)

Ugdomos kompetencijos: pažinimo, socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos, komunikavimo, kūrybiškumo.

Vertinimas pagal A4 pateiktus pasiekimų lygius:

A4.1. Žino žaidimą, tikslą ir siužetą, suvokiant, kad žaidimas turi ne tik privalumus, bet ir trūkumus. Suvokia patiriamus jausmus žaidžiant.

A4.2. Įvardija žaidžiamo žaidimo privalumus ir trūkumus bei suvokia žaidimo kūrėjų siekiamą tikslą. Keletas būdų, kaip panaudoti virtualiosios erdvės galimybes mokymuisi ir saviugdai.

A4.3. Diskutuoja su bendraamžiais, tyrinėja ir aptaria žaidimų galimybes ir grėsmes. Pasidalija patirtimi, pateikia konkrečių pavyzdžių, kaip tai padaryti. Taip pat aptaria principus bei būdus, kaip išvengti virtualybės neigiamo poveikio.

A4.4. Domisi žaidimais, jų technine specifikacija, suvokia žaidimo privalumus, ugdomąją vertę, grėsmes. Ugdosi saikingo, saugaus ir asmenybės saviugdai palankaus darbo virtualioje aplinkoje įgūdžius. Geba kūrybiškai išnaudoti virtualios erdvės atveriamas ugdymosi galimybes įvairiuose kontekstuose.

DORINIS UGDYMAS

Veikla	Galima integracija su dalyku
<p>Parodomas ekrane kompiuterio vaizdelis, pasirinkto bet kokio žaidimo veikėjai, žaidimo konsolės vaizdas. Mokinių klausama, kokia tema užšifruota. Mokiniai dalijasi savo mintimis ir idėjomis. Mokinių prašoma pasirinkti vieną jų mėgstamą arba labiausiai žinomą kompiuterinį ar žaidimą telefonu. Įvardyti, koks tai žaidimas, koks žaidimo tikslas, pagrindinis siužetas. Įvardyti žaidimo 5 plusus ir 5 minusus. Žaidimai pristatomi klasėje, klausama kitų mokinių, kokių dar yra šių žaidimų plusų ir minusų. Pristačius žaidimus įvardijamos kompiuterinių žaidimų rūšys. Galimi klausimai aptarimui: Kas kuria kompiuterinius žaidimus? Koks kūrėjų tikslas? Kokiomis priemonėmis skatinama įsitraukti į kompiuterinius žaidimus? Kokias emocijas sukelia žaidimas? Kaip elgsena iš žaidimų persikelia į realybę? Kiek laiko skiriama žaidimams? Kuo galiu tai pakeisti?</p>	<p><i>Integraciniai ryšiai:</i> psichologija, lietuvių kalba, informacinės technologijos.</p> <p><i>Lietuvių kalba:</i> apibūdindamas žaidimą mokinys ugdo rašytinius ir kalbos gebėjimus, ieško tinkamų žodžių atitikmenų apibūdinti objektą.</p> <p><i>Informacinės technologijos:</i> naudojama <i>Googleslides</i> platforma telefonu, suvokiant galimybę kritiškai įvertinti žaidžiamų žaidimų vertę ir grėsmes.</p> <p><i>Psichologija:</i> įvardijama, kas skatina įsitraukti į žaidimą, aptariamas poveikis, kurio siekia kūrėjai, pardavėjai ir kt.</p>

Informacija ir patarimai mokytojams

Esama įvairių paaiškinimų, kas pagrindžia kompiuterinių žaidimų patrauklumą. Neginčijamas faktas, kad visame pasaulyje milijonai vaikų ir suaugusiųjų šiuos žaidimus žaidžia. Neturėtume ignoruoti šių technologijų galimybių ir šios patirties moralinio poveikio.

Kai kurie kompiuterinių žaidimų fenomeno tyrinėtojai atkreipia dėmesį į postmodernių vakarietišku visuomenių kontekstus. „Vartotojiškumas ir socialinis augimas, branduolinė grėsmė ir kasdieninės baimės naikina tikėjimą, kad galimas saugus ir teisingas pasaulis, o tuo pačiu kelia abejones, ar demokratija pajėgi apginti savo piliečius. Kad ir kuo tai baigtųsi, herojai visada yra gėrio pusėje, gina žmogaus teises, gyvybę ir priešinasi siaubingai alternatyvai, kurios simbolis yra monstras su visu jo pasibjaurėtinu smurto ir baimės arsenalu“ (Flaviu Patronjel, 2012).

„Lengvai pateisiname dalykus, kurie žmonėms suteikia malonumo. Dažnai klystame galvodami, kad maloni veikla yra savaimė gera. Spektakliai Koliziejuje nebuvo geri. Jie skatino ydingiausią, visiškai bejausmę ir žiauriausią gyvūnišką prigimtį stebint žmogaus apetitą tenkinančius ritualus. Sofistika tų iškrypimų nepadaro nė kiek geresniais ar mažiau pavojingais paneigiant jų moralinį kontekstą. Tai atspindėjo Cezario ištariamai žodžiai: „Te prasideda žaidimas“, – rašė Clive Barker (*Book of Blood*, 2009).

DORINIS UGDYMAS

Smurto tema visada siejosi su pažinimu. Pramoginiams kompiuteriniams žaidimams būdingi du pagrindiniai siužetai (persekiotojas ir atsiskleidžiantis sudėtingas sąmokslas), abiem atvejais žinios yra esmingai svarbios, nes arba jos yra uždraustos, arba nepakankamos. Abiem atvejais jų trūkumas veda prie antgamtinės kilmės prievartos prieš žmoniją. Monstrai – tai dorovinis blogis, viršgamtinės būtybės, neįmanomi padarai, kurie vadovaujami antgamtiniais dėsniais, o jų funkcijos – atvirai arba ne – tarpininkauti tarp dieviškojo teisingumo ir nuodėmingos žmonijos, jų bausmė pasireiškia vizualiai, pvz., įvairūs kūno žalojimai, ir tai gąsdina ir baugina.

Siaubo žanro žaidimuose žmonių personažai dažnai primena bibliinius siužetus (konfliktus su antgamtinėmis būtybėmis) ir iškelia paslaptis, kurių geriau būtų nežinoti. Tų paslapčių atskleidimo pasekmės sukelia antgamtinių jėgų siautėjimą ir katastrofas.

Daugeliui veiksmo (koviniai žaidimai, lenktynės) kompiuterinių žaidimų būdingi atvirkštiniai etikos principai: jei elgsiesi brutaliai, griausi, žudysi, nerodysi gailesčio – būsi apdovanotas ir pakelsi savo statusą. Prievartos veiksmai turi būti labai greiti, kad būtų efektyvūs.

Klausimas diskusijai

Kokios jūsų patirtys žaidžiant kompiuterinius žaidimus?

Galima pasiūlyti mokiniams susiburti į nedideles grupes kartu su tais klasės draugais, su kuriais mažiausiai bendrauja, ir pasikalbėti apie mėgstamus kompiuterinius žaidimus.

Arba pasidalinti į grupes pagal PC pomėgius (pvz., žaidžiantys Minecraft ir Dark Souls (Elden Ring) turėtų sudaryti atskiras grupes.)

Klausimai aptarimui

Kokios etinės problemos kyla (ar galėtų kilti) vykdant įvairias veiklas su kompiuterinėmis technologijomis?

Žaidžiantiems smurtinius žaidimus: Ar atsižvelgiate į amžiaus rekomendacijas žaidėjams? Kuo personažų žudymas (smurtas) virtualioje erdvėje skiriasi, o kuo primena realybę? Ar žudymas virtualioje erdvėje sukelia kaltės jausmą? Kaip vertinate moraliniu požiūriu mėgavimąsi smurtu virtualioje erdvėje? Ar tai galėtų būti nuodėmė? Kaip kompiuteriniai žaidimai paveikia žaidėjų emocijas, psichiką ir elgesį?

Atkreipkite dėmesį ir į teigiamus kompiuterinių žaidimų aspektus. Pvz., tyrinėtojai pastebi, kad gerėja žaidėjų vizualinė percepcija, greitėja reakcija, gebėjimas susikoncentruoti ir ilgai išlaikyti sutelktą dėmesį. Taip pat mokiniai geriau geba atlikti kelias užduotis, maksimaliai greitai įsisavinti informaciją, „maksimizuoti mokymąsi“.

Pristatykite savo mėgstamą žaidimą sudarę „ekrano nuotraukų“ koliažą arba vaizdo siužetus. Kuo šis žaidimas jus patraukia, kokių moralinių abejonių kyla? Padiskutuokite, parašykite savo minčių santrauką, pasidalykite ja socialiniuose tinkluose.

Danutė Kratukienė

Šiaulių Juliaus Janonio gimnazijos tikybos mokytoja

3.10. Ar aš esu savo brolio sargas?

Tema: atsakomybė, santykiai su artimu.

Tikybos pamoka: 11 kl.

Tikslas: aptarti biblinio brolių konflikto prielaidas ir pasekmes, išsiaiškinti tekste ir meno kūrinuose pavaizduotus simbolius, paslėptas reikšmes, atskleisti, aptarti moralines idėjas.

Ugdomos kompetencijos: socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos, pažinimo ir kultūrinė.

Metodai ir priemonės: Šv. Rašto ištraukų analizė, Vickie Wade paveikslo analizė, konflikto situacijos analizė ir aptarimas.

VICKIE WADE.

Du apsikabinę broliai

Pasiekimai

Slenkstinis – A3.1. Savo aplinkoje atpažįsta biblinius simbolius, vardus ir reiškinius ir paaiškina jų reikšmę.

Patenkinamas – A3.2. Interpretuoja biblines istorijas ir nurodo pagrindinius biblinius simbolius, vardus ir reiškinius.

Pagrindinis – A3.3. Bibliniuose tekstuose kelia probleminius klausimus.

Aukštesnysis – A3.4. Literatūroje ir mene atpažįsta ir paaiškina biblines temas, teologinę reikšmę, simbolius, vardus, reiškinius.

Close To My Heart

KATIE M. BERGGREN.
Mano širdyje

Pokalbis – diskusija

- Kas yra mano brolis?
- Kokie tarpusavio santykiai turėtų būti puoselėjami tarp brolių?
- Kodėl svarbi tarpusavio atsakomybė?

Baisus nusikaltimas sukaustė Kėdainių miestą – kraujo klane buvo rastas nužudytas vyriškis. Kaip paaiškėjo vėliau, jį didžiuliu pusmetrinu peiliu užkapojo brolis. Išgertuvių metu kilus konfliktui tarp dviejų brolių, vyresnysis griebė peilį ir juo kelis kartus smogė broliui. Supratęs, ką padarė, pats pranešė policijai ir papasakojo, kaip viskas įvyko. Kaimynai paporino, kad abu broliai buvo neblogi žmonės, tačiau turėjo žalingų įpročių, mėgo išgėrinėti. Žmonės šnekėjo, kad vyresnysis brolis labai dažnai pavydėjo jaunėliui geresnio uždarbio, gražesnių moterų, geresnių draugų ar sėkmingesnio gyvenimo. Išgėrus konfliktai paaštrėdavo. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 129 straipsnis numato, kad tas, kas nužudė savo artimąjį – giminaitį ar šeimos narį, baudžiamas laisvės atėmimu nuo aštuonerių iki dvidešimties metų arba laisvės atėmimu iki gyvos galvos.

Situacijos analizė

- Kokiais giminystės ryšiais susiję aprašytieji?
- Kaip kaimynai apibūdina brolius?
- Kodėl vyresnysis brolis nužudė jaunesnįjį brolių?
- Kaip buvo galima išvengti šios nelaimės?

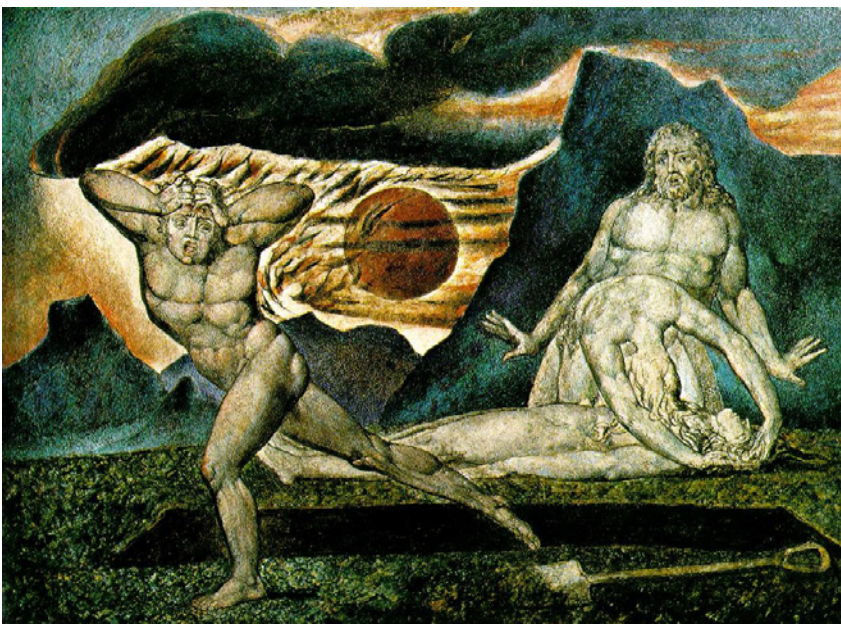
Kokia iliustracija būtų tinkamiausia aprašytai situacijai?

Paveikslai „Kainas ir Abelis“, dailininkai Frans Floris, 1556, Keith Vaughan, 1946

Klausimas: kokį Šv. Rašto pasakojimą ši istorija primena?

Kainas ir Abelis

Žmogus pažino savo žmoną Evą, ji pradėjo ir pagimdė Kainą. „VIEŠPATIES padedama, gavau berniuką“, – ji pasakė. Po to ji pagimdė jo brolių Abelį. Abelis tapo aviganiu, o Kainas žemdirbiu. Lai-
kui bėgant, Kainas aukojo VIEŠPAČIUI žemės derliaus atnašą, o Abelis savo ruožtu aukojo rinktines
savo kaimenės pirmienas. VIEŠPATS maloniai pažvelgė į Abelį ir jo atnašą, bet į Kainą ir jo atnašą
nepažvelgė. Todėl Kainas buvo labai piktas ir prislėgtas. VIEŠPATS užkalbino Kainą: „Dėl ko tau
taip pikta? Kodėl esi taip prislėgtas? Jei gera darai, argi nebūsi pripažintas? Bet jei gero nedarai, prie
durų iš pasalų tykoja nuodėmė. Ji geidžia tavęs, bet tu gali ją įveikti“. Kainas tarė savo broliui Abe-
liui: „Išeikime į lauką...“ Pasiėkus lauką, Kainas pakilo prieš savo brolių ir jį užmušė. Tuomet VIEŠ-
PATS paklausė Kainą: „Kurgi tavo brolis Abelis?“ – „Nežinau! Argi aš esu savo brolio sargas!?“ – jis

Crisis Blake paveikslas
„Kainas ir Abelis“

atsakė. O VIEŠPATS jam tarė: „Ką tu padarei? Tavo brolio kraujas šaukiasi manęs iš žemės! Todėl būk prakeiktas toli nuo žemės, kuri atvėrė savo burną priimti tavo brolio kraują iš tavo rankos. Kai tu dirbsi žemę, ji nebeduos tau daugiau savo derliaus. Tu būsi bėglys ir klajūnas žemėje“. Kainas atsakė VIEŠPAČIUI: „Per daug didelė man bausmė, jos pakelti negaliu! Šiandien išvarei mane nuo žemės, aš turiu slėptis nuo tavo veido ir tapti bėgliu bei klajūnu žemėje, – kas tik mane sutiks, galės mane užmušti“. Tuomet VIEŠPATS jam tarė: „Taip nebus! Jei kas užmuštų Kainą, už Kainą bus atkeršyta septynis kartus“. Ir VIEŠPATS paženklino Kainą žyme, kad kas nors, jį užtikęs, neužmuštų. Tada Kainas paliko VIEŠPATIES artumą ir apsigyveno Nodo krašte, į rytus nuo Edeno. (Pr 4, 1–16)

Walter Habdank paveikslo „Kainas ir Abelis“ analizė

- Ką matote graviūroje? Kaip apibūdintumėte viršutinį žmogų, apatinį žmogų?
- Ką šie žmonės pasakytų, apie ką jie galvoja? Kaip jaučiasi apatinis, viršutinis žmogus?
- Kokius jausmus jums sukelia?
- Kaip pavadintumėte paveikslą?

Paveikslo interpretacijos

Abelis – Juodoji arba apatinė figūra dar tebegyva, tačiau jai liko jau nebedaug. Ji ne šiaip sau guli – ji parblokšta aukštiekninka ant žemės. Žmogus raitosi iš skausmo. Kojos pritrauktos, rodos, tarsi dar tebejudėtų. Dešinioji ranka – neproporcingai didelė – laikosi už širdies. Kairioji – keistai perkreipta, tartum ieškotų skausmo veriamos vietos nugaroje. Lyties organai grubiai apnuoginti. Tai rodo panieką ir pažeminimą. Galva nusvirusi žemyn. Visas kūnas apimtas siaubingo skausmo. Akys tartum jau nebegyvos. Pro sukąstus dantis, rodos, veržiasi paskutinė aimana. Jis pakliuvo į rankas įtūžusiam žmogui. Kas tas žmogus? Ką jisai padarė?

Kainas – Rudoji arba viršutinė figūra apimta įniršio, ji dar tebedega pykčiu. Jis žiūri į vaitojantįjį pro petį, tartum būtų ką tik parbloškęs jį gatvėje ar pastūmėjęs nuo šlaito. Stambi nosis, plati, milžiniška kakta išsiskiria visame veide. Jo išraiškoje dominuoja žemųjų instinktų galia. Pakaušis apskritas, nuskustas, skruostikauliai atsikišę – tai rodo charakteringą, šiek tiek kraupoką galvos formą. Viršutinė lūpa vienoje veido pusėje truputį pakelta aukštyn – tarytum piktdžiugiškai šieptūsi.

Walter Habdank. Kainas ir Abelis

DORINIS UGDYMAS

Akių žvilgsnis žvarbus ir šaltakraujiškas, nukreiptas kampu į gulintįjį – sakytum, išreiškiantis cinišką triumfą. Įvykdęs savo užmačias, jis jau tartum žengiąs šalin – tik dar sykį apsižvalgęs.

Kainas ir Abelis. Abiejų figūrų veidai yra vienas virš kito – beveik kaip veidrodiniame atvaizde. Išmetus viršutinę figūrą paveikslui kažko trūktų, jis būtų tarsi neužbaigtas. Abu tarsi neatskiriami vienas nuo kito. Kas juos sieja?

- Apatinė figūra guli aukštiekninka, jos žvilgsnis nukreiptas aukštyn.
- Viršutinė figūra pakelta galva žvelgia žemyn. Užpultasis bejėgiškai guli ant žemės. Užpuolikas atsitraukęs į antrąjį planą. Būtybė, vardu „žmogus“, vaizduojama tartum Siamo dvyniai – priedartaujanti ir negalinti apsiginti, atvira ir klastinga, kelianti pasibjaurėjimą ir gailėstį. Dievas apsiereiškia apatinės figūros pavidalu: „Štai žmogus“.

XXI amžiaus Kainai ir Abeliai – kas jie?

Prieiga: <https://www.theartnewspaper.com/2020/01/24/hitler-in-hell-german-historical-museum-acquires-george-grosz-painting>

Filmo „Šindlerio sąrašas“ ištraukos analizė. Prieiga: <https://www.youtube.com/watch?v=g-G22XNhtnoY>

Filmo „Pjūklo ketera“ ištraukos analizė.

Prieiga: https://www.youtube.com/watch?v=s3GNdf0u_Qw

Ką renkuosi aš?

Paulus Hoffman paveikslas „Gailėstingasis samarietis“

Prieiga: <https://www.saatchiart.com/pavelart>

George Grosz paveikslas „Kainas, arba Hitleris pragare“ (Cain or Hitler in Hell), 1944

Gailestingojo samariečio palyginimas

„Norėdamas pasiteisinti, anas paklausė Jėzų: „O kas gi mano artimas?“ 30 Jėzus prabilo: „Vienas žmogus keliavo iš Jeruzalės į Jerichą ir pakliuvo į plėšikų rankas. Tie išrengė jį, sumušė ir nuėjo sau, palikdami pusgyvį. 31 Atsitiktinai tuo pačiu keliu ėjo vienas kunigas. Jis pamatė, bet praėjo kita puse kelio. 32 Taip pat ir levitas, pro tą vietą eidamas, jį matė ir praėjo kita kelio puse. 33 O vienas pakeleivis samarietis, užtikęs jį, pasigailėjo. 34 Jis priėjo prie jo, užpylė ant žaizdų aliejaus ir vyno, aptvarstė jas; paskui, užkėlęs ant savo gyvulio, nugabeno į užėigą ir slaugė jį. 35 Kitą dieną jis išsiėmė du denarus, padavė užėigos šeimininkui ir tarė: „Slaugyk jį, o jeigu išleisi ką viršaus, sugrįžęs aš tau atsilyginsiu“. 36 Kas iš šitų trijų tau atrodo buvęs artimas patekusiam į plėšikų rankas?“ Jis atsakė: „Tas, kuris parodė jam gailestingumą“. Jėzus atsakė: „Eik ir tu taip daryk!“ (Lk 10,29-37 29)

Paveikslai

Dinah Roe Kendall „Gailestingasis samarietis“, 1994.

Prieiga: <https://www.pinterest.com/pin/the-good-samaritan-1994-giclee-print-dinah-roe-kendall--244601823496162163/>

Vincent van Gogh, „Gailestingasis samarietis“, 1890

Prieiga: <https://www.vincentvangogh.org/the-good-samaritan.jsp>

Kaip šie artimo meilės veiksmai susiję?

Vincentas Paulietis (1581–1660) – tai neprilygstamas artimo meilės šventasis. Per savo gyvenimą jis įsteigė daug prieglaudų, kad padėtų vaikams, seneliams, ligoniams, kaliniams, pamišėliams ir vargšams, t. y. visiems fiziškai ir dvasiškai vargstantiesiems. Visi šie darbai sklido iš jo begalinės artimo meilės.

Savanorių „*Aš čia*“ liudijimai, prieiga: <https://www.youtube.com/watch?v=kpkxZTIK8gM>

Ar žinai? Iniciatyvos „*Niekieno vaikai*“ tikslas – kad nė vienas vaikas neliktų vienišas! To siekiame rūpindamiesi vienišais vaikais ligoninėse, krizių centruose ir šiuo laikotarpiu teikdami pagalbą šeimoms ir rūpindamiesi ukrainiečių vaikais, prieglobstį nuo karo radusiems Lietuvoje. Inicijatyva vykdoma Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose, Panevėžyje ir Palangoje, o pagalba ukrainiečių vaikams taip pat bus teikiama ir Alytuje bei Marijampolėje. Prieiga: <https://www.youtube.com/watch?v=F6UGcWs5VNM>

DORINIS UGDYMAS

Užduotys

1. Parašyk 5–8 gailestingumo veiksmus iš savo aplinkos.

2. Peržiūrėkite filmuką apie kasdienius gerus darbus. Prieiga: <https://www.youtube.com/watch?v=zcrulov45bl>

<https://www.lrytas.lt/lietuvosdiena/kriminalai/2020/07/03/news/kosmaras-kedainiuose-brolis-broli-uzkapojo-macete-15495449/>

<https://gregory-blog.web.app/cain-in-the-bible.html>

<https://pixels.com/profiles/1-vickie-wade>

<https://www.saatchiart.com/art/Painting-good-Samaritan/299502/3198224/view>

<https://www.tamo.lt/laisvalaikis/vaiku-baimes-ir-nerimas-kaip-padeti-iveikti/>

Papildomi skaitiniai: Džordžas Baironas. *Kainas*

Rasa Greičiūtė

Jurbarko Naujamiesčio progimnazijos mokytoja

3.11. Vieno paveikslo istorija. Integruota pamoka

Tema: kilnumas, dėkingumas.

Tikslinė grupė: 9–10 kl.

Integruota pamoka: etika, tikyba ir dailės istorija.

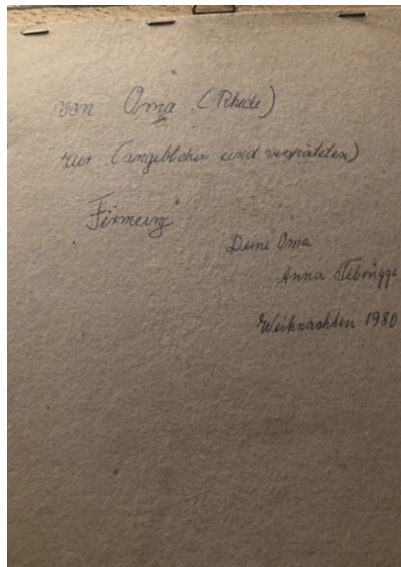
Pamokos tikslai: pagilinti mokinių supratimą apie žymaus meno kūrinio atsiradimo kontekstą, ugdyti atsakomybės už kitą, bendruomeniškumo, dėkingumo, kilnumo, tikėjimo ir pasiaukojimo vertybes, paskatinti mokinių etiškai prasmingą kūrybinę saviraišką.

Ugdomos kompetencijos: pažintinė, socialinė-emocinė ir sveikos gyvensenos, kultūrinė, kūrybiškumo.

Įvadas (sužadinimas): radinys sendaikčių turguje – priminimas apie matytą dailininko kūrinį.

**Siuvinėtas paveikslas pagal
A. Diurerio piešinį**

**Siuvinėto paveikslo
reversas su padėka**

Albrechtas Diureris (Albrecht Dürer; 1471–1528) – Renesanso epochos tapytojas, grafikas, teoretikas, vienas iškiliausių Vokietijos menininkų, graviūros meistrų. Jis taip pat kūrė vitražus, nemažai darbų paskyrė grafikai. Daugiausiai Diureris tapė religine tematika, kūrė portretus, tobulino grafikos technikas. Jo parašytas veikalas *Keturios knygos apie žmogaus proporcijas* vėliau tapo menotyros vadovu. Vienas žymiausių paveikslų – „Besimeldžiančios rankos“.

Albrecht Diurer. Besimeldžiančios rankos, 1508

Paveikslo „Besimeldžiančios rankos“ istorija

Ar matėte Albrechto Diurerio paveikslą „Besimeldžiančios rankos“? Ar žinote šio paveikslo sukūrimo istoriją?

XV amžiuje mažame kaimelyje netoli Niurnbergo gyveno šeima su aštuoniolika vaikų. Aštuoniolika! Kad išmaitintų tokią didelę šeimą, auksarankis šeimos tėvas dirbdavo aštuoniolika valandų per parą. Dirbo juvelyrikos dirbtuvėse, bet ėmėsi ir bet kokio kito apmokamo darbo. Nepaisant beveik beviltiškos padėties, du vaikai svajojo tapti dailininkais. Jie norėjo lavinti savo talentą mene, bet žinojo, kad tėvas negalės nei vieno iš jų išsiųsti studijuoti į Niurnbergo akademiją.

Po ilgos diskusijų nakties abu berniukai susitarė vienas su kitu. Jie nusprendė mesti monetą. Pralaimėjęs eis dirbti į kasyklą ir iš savo uždarbio sumokės už brolio mokslą. O paskui, kai brolis baigs mokslus, už savo brolių, dirbusių šachtoje, sumokės parduodamas savo darbus, o jei reikės, dirbs ir šachtoje.

Sekmadienio rytą, po pamaldų bažnyčioje, jie metė monetą. Albrechtas Diureris laimėjo ir išvyko į Niurnbergą. Albertas išvyko dirbti į pavojingas kasyklas ir ketverius metus mokėjo už brolio mokslą, kurio darbai Meno akademijoje iškart tapo sensacija. Albrechto spaudiniai, medžio raižiniai ir paveiksai pranoko net daugelio jo profesorių darbus. Netrukus jo kūriniai tapo labai gerai perkami.

Kai jaunasis menininkas grįžo į savo kaimą, Diurerių šeima ant pievelės surengė šventinę vakarienę, skirtą Albrechto sugrįžimui.

Po ilgos ir nepamiršamos vakarienės, kurios metu skambėjo daug muzikos ir juoko, Albrechtas pakilo iš savo garbės vietos prie stalo galo, kad pakeltų tostą už savo mylimą brolių, kuris tiek metų aukojosi, kad išsipildytų Albrechto svajonė. Kalbos pabaigoje jis pasakė: „Dabar, Albertai, mano palaimintasis broli, atėjo tavo eilė. Dabar tu gali vykti į Niurnbergą įvykdyti savo svajonės, aš tavimi pasirūpinsiu.“

Visi su viltimi atsisuko į Albertą, kuris sėdėjo kitame stalo gale. Jo blyškiu veidu riedėjo ašaros, jis papurtė galvą, verkdamas kartojo: „Ne... ne... ne... ne...“ Galiausiai atsistojo ir nusišluostė ašaras. Jis pažvelgė į žmonių, kuriuos taip mylėjo, veidus, o tada pakėlė rankas prie veido ir švelniai pasakė:

„Ne, broli. Aš negaliu vykti į Niurnbergą. Man jau per vėlu. Pažiūrėkite! Pažiūrėkite, ką tie ketveri metai kasyklos padarė mano rankoms! Kiekvieno piršto kaulai buvo lūžę bent kartą, o neseniai susirgau dešinės rankos artritu, aš net negaliu laikyti stiklinės, o tuo labiau nupiešti gražios linijos ant pergamento ar drobės su pieštuku ar teptuku. Ne, broli, man jau per vėlu.“

Praėjo daugiau nei 450 metų. Dabar šimtai portretų, piešinių tušinuku ar sidabrinu pieštuku, akvarelės, piešinių anglimi pieštuku, medžio raižinių ir vario graviūrų kabo kiekviename didžiajame pasaulio muziejuje. Greičiausiai esate susipažinę su bent vienu Albrechto Durerio darbu. Galbūt ir jūsų namuose ar biure kabo kurio nors jo kūrinio reprodukcija.

Tam tikru būdu, norėdamas pagerbti Albertą už visą jo auką, Albrechtas nutapė sukietėjusias brolio rankas, nukreiptas į dangų. Savo galingą paveikslą jis pavadino labai paprastai... „Rankos“. Tačiau visas pasaulis beveik iš karto atvėrė savo širdis šiam šedevrui ir pavadino paveikslą „Besimeldžiančios rankos“. (Vertė Ričardas Mikalajūnas)

Galimos veiklos pagal metodus:

1. De Bono vaidmenų pristatymas;
2. „Laikrodukas“;
3. Abėcėlė ratu.

Pamokos eiga

Taikant *De Bono 6 kepuraičių metodą* (pasirenkama balta, raudona, geltona, juoda, žalia, mėlyna spalva), perskaitoma istorija apie brolių gyvenimą.

Šešių kepurų metodas: norėdami geriau suprasti kito žmogaus požiūrį arba pažvelgti į reiškinių ar faktų iš kitokios perspektyvos, turime atsisakyti įprastinio mąstymo. Tam padeda vadin-

DORINIS UGDYMAS

amosios *mąstymo kepurės*. Idėją pasiūlė Edwardas de Bono. Jis išskyrė šešis mąstymo būdus ir juos susiejo su spalvotomis kepurėmis – balta, raudona, juoda, geltona, žalia ir mėlyna. Norėdami pažvelgti į reiškinį iš kitokios perspektyvos, turime mintyse nusiimti vienokią *kepurę* ir užsidėti kitokią.

Balta kepurė. Ją užsidėję domimės faktais, būname neutralūs, be emocijų, galime racionaliai analizuoti faktus ir reiškinius. Mums rūpi, kokią informaciją turime, kokios trūksta, iš kur ir kaip galėtume jos gauti.

Žalia kepurė. Žalia simbolizuoja kažko naujo auginimą. Su šia kepure būname kūrybingi, stengiamės daryti įdomius, neįprastus dalykus, generuojame naujas idėjas, siūlome įvairius neįprastus sprendimų variantus, ieškome kitų kelių, kitų galimybių.

Geltona kepurė. Geltona spalva primena saulę, šiltas, laimingas dienas. Užsidėję šią kepurę reiškinius, mintis, idėjas vertiname pozityviai, esame nekritiški, galime nepamatyti slypinčių pavojų.

Juoda kepurė. Juoda spalva rodo, kad mąstome negatyviai, matome tik neigiamus reiškinio ar minties aspektus, esame kritiški. Šis mąstymo būdas padeda išvengti galimų klaidų.

Raudona kepurė. Raudona yra šilta, net karšta spalva, todėl ji simbolizuoja mąstymą, kurį valdo emocijos. Su šia kepure mažai dėmesio skiriame faktams ir argumentams, mums rūpi tik emocinė reakcija į dalykus (linksma, liūdna, myli, nemyli, patinka, nepatinka ir pan.), negalime racionaliai analizuoti faktų ir argumentų.

Mėlyna kepurė. Kaip mėlynas dangus apgaubia visą planetą, taip mąstymas užsidėjęs šią kepurę sujungia, apibendrina kitų kepurėlių mąstymą. Ji paprastai dėvima veiklos pradžioje ir pabaigoje. Pradžioje nusakome situaciją, numatome, ką reikia pasiekti. Pabaigoje, dėvint mėlyną kepurę, pateikiamos išvados, sprendimai, nusakoma, kas bus daroma toliau.

Šešių kepurėlių metodas sutelkia mąstymą, sudaro sąlygas kūrybiškai mąstyti, padeda geriau bendrauti grupėje, palengvina sprendimų priėmimą. Vienu metu stengiamasi atlikti vieną veiksmą. Visi dalyviai tuo pačiu metu arba susikaupia prie informacijos (*baltoji kepurė*), arba stengiasi numatyti pavojus (*juodoji kepurė*), arba generuoja naujas idėjas (*žalioji kepurė*), arba išsako jausmus (*raudona kepurė*). Toks paralelinis mąstymas, kai visi dalyviai vienu metu dėvi vienodos spalvos kepurę, sutelkia visų dalyvių patirtį ir intelektą, padeda išvengti nekonstruktyvių ginčų.

DORINIS UGDYMAS

Kepurės gali būti naudojamos po vieną arba gali būti sudaroma tam tikra jų seka. Viena iš jų gali būti ir tokia: pirmiausia išsiaiškiname situaciją, svarstymo eigą (*mėlyna kepurė*), pateikiame faktus, susijusius su svarstomu dalyku (*balta kepurė*), generuojame idėjas, susijusias su svarstomu dalyku (*žalia kepurė*), įvertiname idėjas nustatydami galimus pranašumus (*geltona kepurė*) ir trūkumus bei kliūtis (*juoda kepurė*), išsakome jausmus, susijusius su skirtingomis alternatyvomis (*raudona kepurė*), apibendriname ir priimame sprendimą (*mėlyna kepurė*).

(Parengta naudojantis E. De Bono „*Mąstyk kitaip!*“. Vilnius: Alma littera, 2008; *Mokymosi pagrindai*. Vilnius: Kronta, 2007)

Kūrybinė užduotis: sukurk padėką. Straipsnis apie dailininkus brolius Gataveckus – „apšilimas“ kūrybinei užduočiai atlikti (galima skaityti pasiskirsčius žurnalisto ir dailininkų vaidmenimis). Prieiga: <https://www.bernardinai.lt/broliai-gataveckai-mums-visiems-reikia-pasistengti-del-gerio/>

Aktualios svetainės:

<https://www.freebibleimages.org/illustrations/>

<https://christian.art/todays-reading.php>

Lion Quest programos pasiūlymas 9–10 kl.

4. Pamokų veiklų idėjos: vaizduojamieji menai, literatūra

Aida Jokubauskaitė-Sinkevičienė

Akmenės rajono Ventos gimnazijos mokytoja

4.1. FILMAS: „DU PASAULIAI“, „ REŽ. MACIEJ ADAMEK, 51 MIN., 2016 M., LENKIJA

Scenarijaus autorius ir režisierius: Maciej Adamek, 2016 m., Lenkija.

Trukmė: 52 min.

Tema: šeimos tarpusavio santykiai, kai tėvai yra neįgalieji.

Tikslinė grupė: 6–8 kl.

Kalba: lenkų, lenkų gestų (anglų k. subtitrai)

Prieiga: <https://nepatogauskinoklase.lt/filmas/du-pasauliai/#>

Ko sieksime?

Pasidalyti įspūdžiais ir išsakyti jausmus po filmo.

Aptarti moksleivių toleranciją ir empatiją kitokiam asmeniui, neįgaliesiems ir jų artimiesiems.

Paskatinti moksleivius pasigilinti į šeimos, tėvų ir vaikų santykius ir juos paanalizuoti.

Filme bus pasakojama apie mergaitę Laurą, kurios tėvai yra kurtieji. Laura yra girdinti, ji moka gestų kalbą, todėl dažnai turi padėti tėvams bendrauti su girdinčiais žmonėmis, tvarkant įvairiausių reikalus. Žiūrėdami filmą galėsite pamatyti, kaip gyvena mergaitės šeima, kaip Laura elgiasi su tėvais, palyginti su savo šeima. Žiūrėdami filmą pabandykite suprasti, kodėl šis filmas pavadintas „Du pasauliai“.

Klausimai

Apie ką buvo šis filmas?

Kokį įspūdį paliko?

Kaip jautėtės, žiūrėdami šį filmą?

Kokia buvo įsimintiniausia filmo akimirka?

Kas sukėlė daugiausia minčių, jausmų?

Kodėl šis filmas pavadintas „Du pasauliai“?

Diskusija

Ką sužinojote apie kurčiųjų pasaulį?

Kuo skiriasi kurčiųjų ir girdinčiųjų pasauliai?

Ką abu pasauliai turi bendra, kas juos sieja?

Kas juos skiria?

Kas labiausiai skiria girdinčius ir kurčius žmones?

Ar jums teko bendrauti su kurčiais žmonėmis?

Ar tai sunku?

Ar norėtumėte išmokti gestų kalbą?

- Kodėl norėtumėte arba nenorėtumėte?
- Kokia jums atrodo Laura?
- Kuo Laura svajoja būti užaugusi? Kodėl?
- Kokia yra Lauros šeima?
- Kas rodo, kad tėvai myli ir rūpinasi Laura?
- Kuo panašus jūsų šeimos gyvenimas į Lauros šeimos?
- Kuo skiriasi Lauros šeima nuo jūsų šeimos?
- Ko galima pasimokyti iš Lauros?
- Kas yra CODA vaikai?
- Kaip manote, ar Lietuvoje yra CODA vaikų?

Gestų kalba

Gimtoji Lietuvoje gyvenančių kurčiųjų kalba yra lietuvių gestų kalba. Gestų kalba paremta rankų ženklais, tai yra gestais. Kalbantis gestų kalba naudojama erdvė ir veido judesiai. Tam tikras gestas reiškia tam tikrą sąvoką. Gestų kalbos skirtingose šalyse skiriasi.

Pavyzdžiui, skirtingose šalyse šuo rodomas taip:

Suomija

Brazilija

Britanija

Japonija

ŽAIDIMAS „|S|J|A|U|S|K| |N|E|G|A|L|I|O|J|O| G|Y|V|E|N|I|M|Ą“

Eiga: visa klasė suskirstoma į poras. Porose kiekvienas pasiskirsto vaidmenimis – vienas „neregys“, o kitas – jo „vedlys“. „Vedliai“ turi kuo išsamiau supažindint „neregius“ su pasauliu. Jie gali „neregius“ vedžiot po auditoriją, leist susipažint su čia esančiais žmonėmis ir daiktais, jų dydžiu, spalva, faktūra, išsidėstymu ir pan. Paaiškinus taisykles, „neregiai“ užsimerkia, „vedliai“ ima juos už rankos ir visi išsivaikšto po auditoriją. Po 10 minučių poros keičiasi vaidmenimis.

Pratimą galima pakeisti taip, kad suskirsčius vaikų poras į nereginius ir matančiuosius, matantiesiems duodami daiktai. Jie užsimerkusiems vaikams turi papasakoti apie daiktą, kurį gavo, o jie turi pasakyti, koks tai daiktas.

Aptarimas: atlikus pratimą, vaikams galima užduoti klausimus:

Kaip dalyviai jautėsi, būdami „vedliais“, ir kaip – „neregiais“? Kiek pasitikėjo savo „vedliu“?

- Nuo ko tai priklausė?
- Koks yra gyvenimas, kai tenka pasikliauti kitu žmogumi?
- O koks yra jausmas nuolat rūpintis kitu žmogumi?
- Kuo dažniau – „vedliu“ ar „neregium“ – yra Laura? Kaip ji jaučiasi, atlikdama šį vaidmenį?

Trumpa istorija apie neregius ir dramblių

Kadaise šeši akli vyrai gyveno kaime. Jie neįsivaizdavo, kaip atrodo dramblys, ir nežinojo, koks jis didelis. Vieną dieną, kai jie prašė išmaldos kelkraštyje, atėjo dramblys.

Išgirdę jo žingsnių garsus, akli vyrai suprato, kad padaras yra arti jų. Niekada nematę dramblio, jie nusprendė pabandyti atspėti, kaip jis atrodo.

Pirmasis aklas vyras priėjo prie gyvūno ir palietė jo nugarą. Jis pasakė: „Žiūrėk, dramblys yra didžiulis. Kaip siena! Šis žvėris yra siena!“

Antrasis akklasis palietė dramblio iltį ir pasakė: „Broli, tu klysti. Tai ne siena. Esu visiškai tikras, kad jis aštrus kaip ietis!“

Trečiasis neregys palietė dramblio straublį ir pasakė: „Jūs abu klystate! Jis nėra aštrus ar aukštas kaip siena! Tai tikra gyvatė!“

Ketvirtasis neregys palietė dramblio koją ir pasakė: „Jūs visi klystate! Tai nėra nei ietis, nei siena, nei gyvatė! Dramblys yra didelis kaip medis!“

Pentasis neregys buvo labai aukštas ir pasiekė dramblio ausį. „Manau, kad dramblys atrodo kaip vėduoklė. Neįmanoma apsirikti!“

Šeštasis neregys nepratarė nė žodžio. Jis priėjo prie dramblio uodegos ir palietė ją. Ir sušuko: „Tai nėra siena, ietis, gyvatė, medis ar vėduoklė! Šis gyvūnas yra visiškai kitoks! Tai virvė!“

Visi šeši galvojo savaip. Jie visą dieną ginčijosi. Dramblys jau seniai nuėjo.

DORINIS UGDYMAS

Istorijos moralas tas, kad kartais esame apakinti savo įsitikinimų ir nematome tikrovės. Šeši akli vyrai to nesuprato.

Pav. Istorija apie dramblį.

Birutė Stulgaitytė

Švenčionių Zigmo Žemaičio gimnazijos mokytoja

4.2. Filmas „Dangaus vaikai“, rež. Majid Majidi, 1997 m., 1 val. 29 min., Iranas

Režisierius: Majid Majidi, 1997 m., Iranas.

Trukmė: 1 val. 29 min.

Tema: laimės samprata.

Tikslinė grupė: 5–12 kl.

Pagrindiniai veikėjai: broliukas ir sesutė.

Siužetas nesudėtingas. Nuoširdi istorija apie paprastų žmonių gyvenimą egzotiškoje šalyje.

Į pasaulį žvelgiama vaikų akimis. Vaikai susiduria su problema ir bando ją spręsti pagal savo galimybes. Peržiūrėjus galima diskutuoti apie: pagarbą kitataučiams, pareigą ir atsakomybę, skurdą, šeimą, išsilavinimo reikšmę ir nedarbą, tapimą vyru ir kt. temomis. Galima panaudoti kalbant apie islamą.

Orientaciniai klausimai

1. Skirtumai tarp Lietuvos ir šalies, kurioje vyksta veiksmas. Kokius musulmoniškus papročius, daiktus pastebėjote ?
2. Kas jus filme labiausiai nustebino? Kas nepatiko?
3. Pagrindinė šio filmo mintis yra...
4. Apibūdinkite brolio ir sesers tarpusavio santykius.
5. Apibūdinkite tėvų ir vaikų (mokytojų ir mokinių) santykius.
6. Prisiminkite save panašaus amžiaus ir palyginkite su pagrindiniais veikėjais. Kas skirtinga, kas panašu?
7. Kodėl šeimos tėvas verkė mečetėje?
8. Kurioje šeimoje vaikai auga laimingesni (pagrindinių veikėjų ar toje, kur tėvas dirbo sodininku)? Kodėl?
9. Pabandykite kitaip pabaigti šią istoriją.
10. Pakomentuokite filmo pavadinimą. Kaip jūs pavadintumėte?

Vilma Vipartienė

Kelmės J. Graičiūno gimnazijos ir
„Aukuro“ pagrindinės mokyklos mokytoja

4.3. Filmas „Žemės žvaigždutės“, rež. Aamir Khan, 2007 m., 2 val. 43 min., Indija

Režisierius: Aamir Khan, 2007 m., Indija.

Trukmė: 2 val. 43 min.

Tema: Aš ir Kitas.

Tikslinė grupė: 5–12 kl.

Tikslas: pasitelkus empatijos principą bei vaizduotę, suvokti ir išgyventi vidinį vaiko pasaulį, jo bandymą pritaikyti visuomenėje, kelionę savęs pažinimo ir išsilaisvinimo link.

Uždaviniai: gebės įvardyti:

- penkias pagrindinio herojaus asmenybės savybes, kurias išryškėja analizuojant jo elgesį;
- dvi dainų, įprasminančių personažo moralinį ir psichologinį augimą, mintis;
- tris savo emocijas (mintis), kurias sukėlė filmas.

FILMO NAGRINĖJIMO PLANAS

1 dalis

1. Apibūdinti pagrindinį filmo herojų – Išaną:

- 1)
- 2)
- 3)
- 4)
- 5)

2. Apibūdinti šalį (kokia ji jaučiama, suvokiama Išano akimis):

- 1)
- 2)
- 3)

DORINIS UGDYMAS

3. Kaip jaučiasi Išanas?

- 1)
- 2)
- 3)

4. Dvi dainų, įprasminančių personažo moralinį ir psichologinį augimą, mintys:

- 1)
- 2)

5. Trys mano emocijos (mintys), kurias sukėlė filmas:

- 1)
- 2)
- 3)

2 dalis

1. Dainų mintys:

- 1)
- 2)

2. Ką išgyvena Išanas įvykių metu:

- 1)
- 2)
- 3)

3. Kaip kitaip tėvai galėjo spręsti šią situaciją?

- 1)
- 2)

4. Ką atskleidžia Išano judantys piešinėliai ir sapnas?

3 dalis

1. Apibūdinti laikinai dirbantį mokytoją:

- 1)
- 2)
- 3)
- 4)
- 5)

2. Dainų mintys:

- 1)
- 2)

3. Kaip Išaną savo draugei apibūdina mokytojas?

4. Kaip ir kodėl mokytojas supranta, kas yra Išanui?

5. Kaip reaguoja tėvas į mokytojo teiginius? Kodėl?

6. Kokius argumentus pateikia mokytojas?

4 dalis

1. Kokios gyvenimo vertybės nagrinėjamos filme (paaiškinti, kaip jas suvokiate)?

- 1)
- 2)
- 3)

2. Kokia „Saliamono salos“ palyginimo prasmė?

3. Įsimintinas filmo epizodas. Kodėl šis epizodas?

4. Svarbi filmo mintis:

5. Jūsų mintys apie filmą (išvados):

6. Filmo įvertinimas (1–10 balų).

Įsivertinimas:

- gebėjimas taikyti empatijos principą (suprasti Išaną) (1–10)
- susikaupimas žiūrint filmą (1–10)
- dalyvavimas diskusijoje (1–10)
- užduočių atlikimas (1–10)

Mantas Masiokas

Panevėžio raj. Ramygalos gimnazijos mokytojas

4.4. Filmas „Vykrutasy“, rež. Garri Bardin, 1988 m., 10 min., Rusija

Režisierius: Garri Bardin, 1988 m., Rusija.

Trukmė: 10 min.

Tema: gyvenimo prasmė.

Tikslinė grupė: 9–12 kl.

Trumpas filmo aprašymas.

Tai trumpas animacinis filmas, sukurtas naudojant tik plieninės vielos ritę. Plieninės vielos ritė staiga atgyja, jos galas išsivynioja, atsiskiria nuo likusios ritės dalies ir susilenkia į žmogaus formą. Vyras nusprendžia patobulinti formą. Jis paima daugiau vielos ir sulenkia ją: suformuoja vaismedžius ir daržovių pasėlius, pasidaro sau namą. Tačiau neregėti lankytojai vis braunasi į jo sodą; vyras saugo savo namus ir sodą, statydamas vielinę tvorą, bet tvora negali apsaugoti nuo visų įsibrovėlių – viela tuojau baigsis.

Pastabos peržiūrėjus filmą

- Žinios:
- Emocijos:
- Mintys:

Klausimai

Kokios paralelės su mūsų gyvenimu?

Gyvenimo pasirinkimas – laisva valia ar lemtis?

Įsivardinkime, kas yra *laisva valia* –

Įsivardinkime, kas yra *lemtis* –

→ *Geras* –

Valios laisvė

→ *Blogas* –

Taip pat labai rekomenduojama peržiūrėti bei analizuoti ir kitus G. Bardin filmus: „Konfliktas“, „Adagio“.

Teresa Grudinska

Šalčininkų Jano Sniadeckio gimnazijos mokytoja

4.5. Filmas „Drugelių cirkas“, rež. Joshua Weigel, 2009 m., 23 min., JAV

Režisierius: Joshua Weigel, 2009 m., JAV.

Trukmė: 23 min.

Tema: žmogaus orumo šaltinis.

Tikslinė grupė: 7–9 kl.

Trumpas filmo aprašymas. „Drugelio“ cirkas gastroliuoja Amerikoje, linksmindamas žmones. Keliaudami cirko artistai apsilanko pramogų mugėje, kur sutinka žmogų be galūnių, dirbantį „Išsigimėlių šou“. Vėliau šis žmogus ima vaidinti „Drugelio“ cirke.

Filme Vilo vaidmenį atlieka Nikas Vujičičius (Nick Vujicic), nuo gimimo neturintis nei rankų, nei kojų. Žmogaus rankomis pasaulyje daromi ir geri, ir blogi darbai. Rankos sukuria, rankos gali ir sugriauti – taip, kaip ir žodis ar įžaidimas.

Prieiga: <https://www.youtube.com/watch?v=nRtylg6ks2o&t=11s>

Rekomenduojamos veiklos:

1. Suformuluokite pagrindinę filmo mintį.
2. Apibūdinkite pagrindinius filmo herojus³. Užrašykite jums kylančius klausimus apie tikėjimą, viltį ar netikėjimą, nusivylimą.
4. Kokius savo asmeninius trūkumus ar asmeninių gebėjimų ribas įvardytum tu?
5. Kokiose srityse tau trūksta pasitikėjimo savimi?

Kokius savo ypatingus gebėjimus ar sritis, kuriose tau ypač sekasi, įvardytum?

1. Kokia priežastis paskatino pagrindinį filmo herojų pabėgti iš *pirmojo cirko*?
2. Apibūdinkite, kuo išsiskyrė *pirmasis cirkas*? Koks šio cirko tikslas?
3. Įvardykite, kokius jausmus, mintis, klausimus sužadino filmo ištrauka apie pasityčiojimą, neapykantą, nepakantumą.
4. Apibūdinkite, kuo išsiskyrė „Drugelių cirkas“? Koks šio cirko tikslas?
5. Apibūdinkite epizodą, įvykį, kada pagrindinis herojus atranda pasitikėjimą savimi? Kas padėjo jam keisti savo mąstymą?
6. Kokie žmonės, įvykiai tau padėjo (padeda) įveikti nepasitikėjimą savimi?
7. Kokia yra *drugelio* simbolika šiame filme?
8. Kuo filmas „Drugelių cirkas“ tau patiko (nepatiko)? Kodėl?

Lina Budreckienė

Klaipėdos „Ažuolyno“ gimnazijos mokytoja

4.6. Filmas „Tiltas“, rež. Bobby Garabedian, 2003 m., 29 min., Čekija

Režisierius: Bobby Garabedian, 2003 m., Čekija.

Trukmė: 29 min.

Tema: pasiaukojimas ir meilė.

Tikslinė grupė: 9–10 kl.

Tikslai: remiantis humanizmo vertybėmis spręsti moralines dilemas.

Uždaviniai: susipažinti su filmo siužetu, aptarti moralinius poelgius, diskutuoti apie moralines problemas su draugais, išsiaiškinti santykį su savais ir svetimais žmonėmis, aptarti moralinės pareigos imperatyvą.

Metodas: filmo peržiūra, analizė ir diskusija.

Prieiga: <https://www.youtube.com/watch?v=LoxtX6rB6X0&t=13s>

Filmo aprašymas

Istorija apie tėvą, priverstą rinktis tarp meilės ir pareigos. Filmas apie vienišą tėvą, kuris pasiima aštuonerių metų sūnų dirbti prie pakeliamojo geležinkelio tilto. Tėvas dirba tilto prižiūrėtoju, ir kai plaukia laivas – pakelia tiltą, o kai važiuoja traukinys – nuleidžia. Iki traukinio atvykimo lieka dar valanda, todėl tėvas palieka sūnų pažaisti prie upės. Tačiau traukinys atvažiuoja valanda anksčiau, tiltas pakeltas, o tėvas nemato traukinio. Sūnus nori perspėti tėvą, bet įkrenta į tilto pakėlimo mechanizmą. Tėvui tenka rinktis: mylimas sūnus ar pilnas keleivių traukinys. Jis pasirenka. Traukiniu važiuojantys žmonės net nesužino jo pasirinkimo, tik viena narkomanė pamato verkiantį tėvą. Filmo pabaigoje – kitas miestas, tėvas sutinka tą moterį. Ji atsikratė priklausomybės, laukiasi kūdikio. Jų žvilgsniai susitinka ir tėvas mato savo sūnaus aukos prasnę.

Klausimai

1. Ką *Naujajame Testamente* primena žvaigždė?
2. Ką galėtų simbolizuoti traukinys su keliaujančiais įvairiais žmonėmis?
3. Jei Dievas sukūrė pasaulį, ar Jis juo rūpinasi? Kokių būdu?
4. Ar Dievo Sūnus padėjo išgelbėti pasaulį? Kaip?
5. Kokiais jausmais vyras apdovanojo moterį? Kokiems žmonėms dažniausiai tau pavyksta savo žodžiais ir veiksmais keisti jų kasdienybę?

6. Ką darytumei tėvo vietoje?

7. Ar tėvui reikėjo paaukoti dėl kitų žmonių savo vaiką?

Šis filmas yra patalpintas *Edpuzzle* sistemoje, prie kurios gali jungtis tiek mokytojai, tiek mokiniai, prisiregistravę prie sistemos mokytojai čia gali įdėti pasirinktą filmą, pažymėti jo vietas ir suformuluoti klausimus, mokiniai gali į juos atsakyti ir gauti grįžtamąjį ryšį. Labai patogiu būdu naudoti mokant nuotoliniu būdu.

Prieiga: <https://edpuzzle.com/media/62206bd853b5b4431634e1f5>

Ramunė Masiokienė

Kretingos Jurgio Pabrėžos universitetinės gimnazijos
tikybos mokytoja metodininkė

4.7. Filmas „Agora“, rež. Alejandro Amenábar, 2009 m., 2 val. 21 min., Ispanija

Režisierius: Alejandro Amenábar, 2009 m., Ispanija.

Trukmė: 2 val. 21 min.

Tema: pašaukimas.

Tikslinė grupė: 10–11 kl.

Tikslas: atlikti filmo „Agora“ etinę analizę.

Ugdomos kompetencijos: pažintinė, socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos, kultūrinė, pilietiškumo.

Trumpai apie filmą: *Agora* (vok. *Ágora*) – režisieriaus sukurtas istorinis epas, pasakojantis apie Hipatiją – pirmąją moterį matematikę, gyvenusią IV amžiuje.

Siūlomos pamokos temos:

1. Kuo krikščioniškoji asmens samprata skiriasi nuo antikinės?
2. Ar įmanomas mokslo ir religijos dialogas?
3. Moters vaidmuo kintančiame pasaulyje.
4. Proto ir tikėjimo dermė.

Grupinis projektas

1. Mokytojas pristato nagrinėjamą temą (vaizdo siužetu).
2. Parenkami klausimai šiai temai arba įvardijamos nagrinėtinos temos potemės.
3. Kiekvienas mokinys išsirenka jį dominančią potemę.
4. Tą pačią potemę pasirinkę mokiniai susiburia į grupę.

Darbo grupėse eiga

1. Grupė apsvarsto, į kokius savosios potemės klausimus jie norėtų rasti atsakymus arba kaip norėtų išskaidyti savo potemę į sudėtinės dalis.
2. Grupės paeiliui pristato savo darbo rezultatus; klausytojai užsirašo tai, kas svarbiausia; pasibaigus pristatymui, jis įvertinamas pagal drauge paruoštą vertinimo kriterijų schemą.
3. Galiausiai visi reflektuoja vykusį procesą pagal tam tikrus (galbūt mokytojo iš anksto parengtus) aspektus.
4. Po refleksijos galima atlikti testą. Grupės gali prisidėti prie testo parengimo, sudarydamos savo temos daliai klausimus.

Kompetencijos

1. Pažinimo kompetencija – domisi naujais dalykais, kryptingai ieško informacijos.
2. Kūrybiškumo kompetencija – kelia sau ir kitiems reikšmingas idėjas, problemų sprendimus, kūrybiškai naudoja kompleksines raiškos priemones ir formas.
3. Komunikavimo ir kultūrinė kompetencija – paaiškina būdus, kaip skirtinguose kontekstuose keičiasi tautos ir atskirų kultūrinių grupių, bendruomenių tapatybės.
4. Socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos kompetencija – vertina savo kaip grupės nario arba lyderio indėlį grupės darbo sėkmei.

Probleminiai klausimai

Kuo krikščioniškoji asmens samprata skiriasi nuo antikinės?

1. Kuo remiasi krikščioniškoji etika?
2. Kodėl Antikos kultūra gynėsi nuo krikščionybės?
3. Antikoje buvo aukštinamas protas, išmintis.
4. Krikščionybė išminties aukštinimą pakeitė „tikėjimu, viltimi ir meile“.
5. Žmogaus vertė Antikoje ir krikščionybėje.

Ar įmanomas mokslo ir religijos dialogas?

1. Kokia mokslo paskirtis?
2. Koks religijos tikslas?
3. Koks yra mokslo ir tikėjimo santykis?
4. Kaip tikėjimas padeda mokslui, o mokslas tikėjimui?
5. Kodėl mokslui reikia moralinių svertų?

Moters vaidmuo kintančiame pasaulyje

1. Be akivaizdžių fizinių skirtumų, kokius dar svarbius skirtumus pastebėjote tarp vyrų ir moterų?
2. Kuo skiriasi vyriškas ir moteriškas vadovavimo stiliai ir kaip juos sujungti?
3. Pateikite pavyzdžių, kai moters vaidmuo pakeitė pasaulį, pasaulėžiūrą?

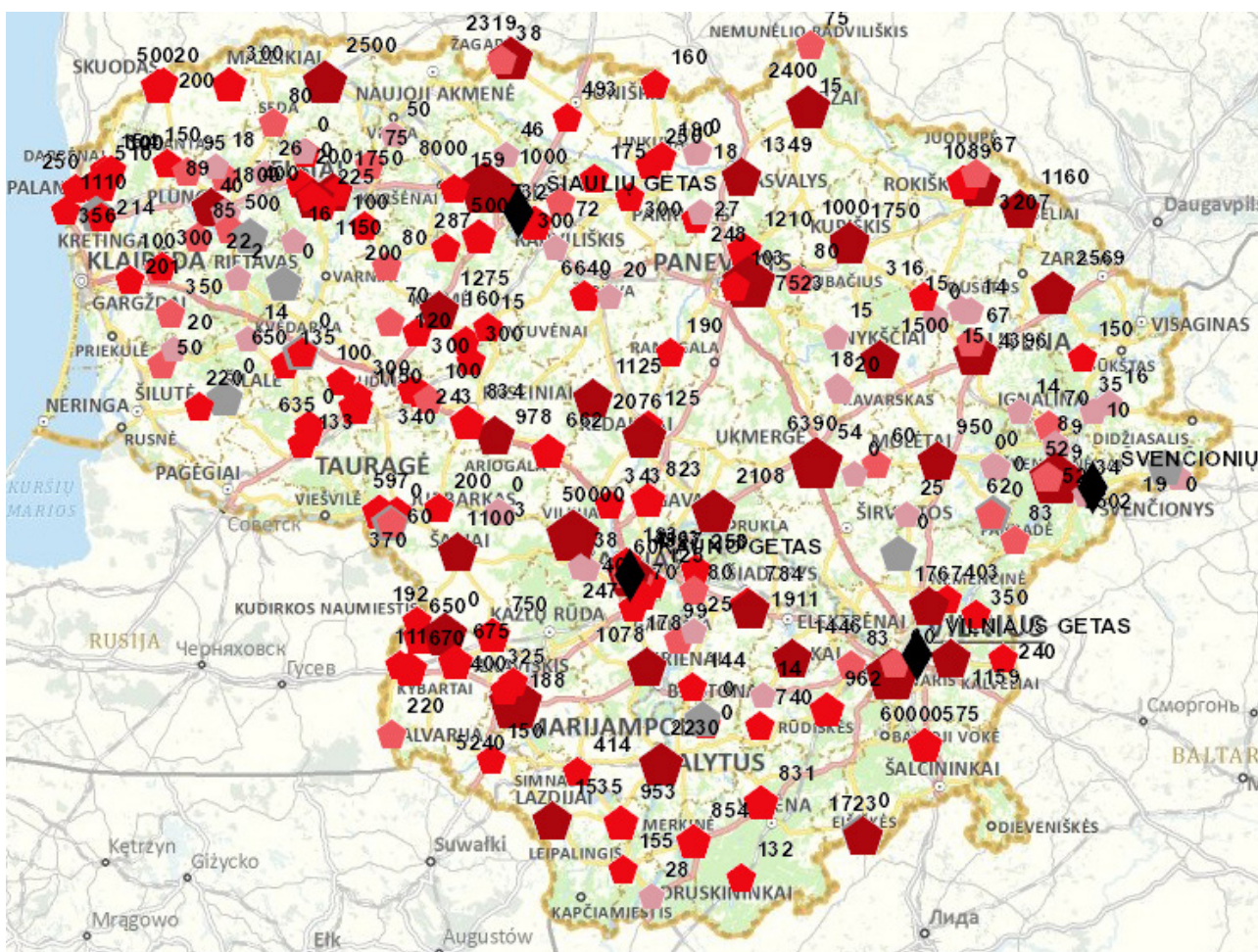
Proto ir tikėjimo dermė

1. Ar protas padeda tikėjimui?
2. Ar galima protingai tikėti?
3. Ar tikėjimas Dievu prieštarauja mokslui?

Inga Kuuzeorg-Petrikonienė

Jonavos rajono J. Ralio gimnazijos mokytoja

4.8. Filmai apie Holokaustą. Filmas „Izaokas“, rež. Jurgis Matulevičius, 2019 m., 1 val. 44 min., Lietuva

Pav. Holokaustas Lietuvoje.

Filmai, išryškinantys žmogaus gerosios prigimties triumfą, aplink siaučiant blogiui:

- 1) „Šindlerio sąrašas“, rež. Steven Spielberg, 1993 m., 3 val. 15 min., JAV;
- 2) „Gyvenimas yra gražus“, rež. Roberto Benigni, 1997 m., 1 val. 56 min., Italija;
- 3) „Sudie, vaikai“, rež. Louis Malle, 1987 m., 1 val. 59 min., Prancūzija;
- 4) „Berniukas dryžuota pižama“, rež. Mark Herman, 2008 m., 1 val. 34 min., Jungtinė Karalystė, JAV.

Filmas „Izaokas“

Režisierius: Jurgis Matulevičius, 2019 m., Lietuva.

Trukmė: 1 val. 44 min.

Tema: kaltė ir (ne)atleidimas.

Tikslinė grupė: 11–12 kl.

Prieiga: <https://www.youtube.com/watch?v=cHTADOWcAnA>

„Izaokas“ – detektyvas, kur nagrinėjami istoriniai ir psichologiniai 1941 m. traumos aspektai. Režisieriaus Jurgio Matulevičiaus „Izaokas“ nagrinėja rečiau Holokausto temoje aptariamą problemą, labiausiai palietusią Rytų Europą – kaip gyventi su įvykdytu blogiu po to, kai dingsta jį sukėlusios ar jam atsiskleisti leidusios sąlygos. Apie Antano Škėmos apysaką „Izaokas“ Viktorija Daujotytė teigė, kad tai knyga, „kurią sunku skaityti, bet dar sunkiau likti neperskaičius“. „Izaokas“ – ne pažodinė ekranizacija, atkartojanti A. Škėmos kūrinio dvasią. Pagrindinis filmo herojus Andrius Gluosnis po savo karo metų poelgio – Izaoko Kaplano nužudymo– bando ramiai gyventi ir dirba fotografu KGB.

Izaokas ir jo budelis Andrius – broliai, kaip Kainas ir Abelis, amžinai surišti artimu ir skausmingu ryšiu, t. y. budelis ir auka.

Ką lengviau išverti – Izaoko pasaulio siaubą ar budelį kamuojančią nenutrūkstančią kančią, kurią veikėjas įprato laikyti gyvenimu?

Atrodo, kad po neišaiškinto nusikaltimo kartais patologiškai reikia bausmės kaip vaistų, kurie leistų pajusti bent menką palengvėjimą.

Frans Floris (vyr.)
„Kainas ir Abelis“

DORINIS UGDYMAS

Nors į kino sales jau galima atsinešti spragėsių ir gėrimų, žiūrint „Izaoką“ nebuvo girdėti valgant. Ir ne dėl to, kad salėje nebūtų buvę žmonių...

Klausimai – mintys diskusijai

- Atmintis daro žmogų tuo, kas jis yra.
- „Izaoką“ sunku žiūrėti, bet dar sunkiau likti nepažiūrėjus.
- Kiekvienas pasiteisinimas slepia žaizdą.
- Ar galima pateisinti žudymą?
- Kas veržiasi „murkdytis“ dostojevskiškame nusikaltimo ir kaltės pragare?

Tarpukario žydų gyvenimas Jonavoje: Grigorijaus Kanovičiaus jaunystė ir it feniksas iš pelenų prisikėlęs miestas: „Zachor. Atsimink“. Prieiga: <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000127759>

Literatūra: <https://www.bernardinai.lt/zyma/jurgio-matuleviciaus-filmas-izaokas/>

Vilija Kiaunienė

Panevėžio Juozo Miltinio gimnazijos mokytoja

4.9. Filmas „Kristaus kančia“, rež. Mel Gibson, 2004 m., 2 val. 7 min., JAV

Režisierius: Mel Gibson, 2004 m., JAV.

Trukmė: 2 val. 7 min.

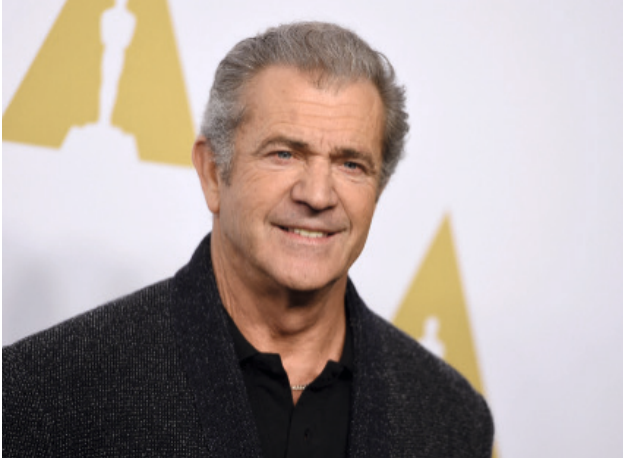
Tema: Kristaus kančios prasmė.

Tikslinė grupė: 11–12 kl.

Metodas: filmo peržiūra, aptarimas: pagrindinių veikėjų kismo linijų analizė ir diskusija.

Prieiga: <https://37.16.75.37/filmas/kristaus-kancia-online/> <https://45.14.226.175/9060-kristaus-kancia-online.html>

„Atleisk jiems, Tėve, nes jie nežino, ką daro!..“

MEL GIBSON

(g. 1956)

Apie filmo kūrėją

Amerikietis režisierius Melas Gibsonas dramatiniais veikalais yra įrodęs savo, kaip režisieriaus, sugebėjimus. O savo vidinę permainą jis yra aptaręs taip: nors užaugęs krikščioniu ir kataliku, tačiau vienu metu jis jautėsi „sukaustytas izoliuojančios, pasibaisėtinos tuštumos jausmų“. Atsidavęs maldai prašė Dievo pagalbos ir iš tos tuštumos išėjo kitoks – gilesnis, turėdamas glaudesnę ryšį su Dievu, ir su mintimi, kurią brandino daugiau nei dešimt metų – sukurti filmą apie Kristaus kančią.

Apie filmą

„Kristaus kančia“ (angl. „The Passion of the Christ“) – 2004 m. amerikiečių dramatis filmas, režisuotas Melo Gibsono. Šis filmas susilaukė didelio ažiotažo. Jame vaidino mažai žinomi italų aktoriai. Jis taip pat išsiskiria tuo, kad sukurtas originalo kalbomis (aramėjų ir lotynų) ir yra sėkmingiausias visų laikų ne anglų kalba sukurtas filmas.

Siužetas

Po paskutinės vakarienės su savo mokiniais Jėzus Kristus lieka pasimelsti alyvų sode. Išganytojo ramybę ir susikaupimą sudrumsčia šėtonas, pasirodęs žmogišku pavidalu. Į sodą įsiveržę išdaviko Judo atsiųsti kareiviai suima Jėzų. Nieko nelaukdami fariziejai jį apkaltina erezija, Dievo niekinimu ir kitomis religijos nuodėmėmis, o žydų kunigas Kajafas pasmerkia mirčiai. Jėzus bus žiauriai nuplaktas, neš savo kryžių į Golgotos kalną ir bus negailestingai nukryžiuotas.

Eiga

1. Mokiniai pasiskirsto arba burtais yra paskirstomi į penkias grupes;
2. Kiekvienai grupei tenka vienas iš pagrindinių personažų, į kurį ji kreips didžiausią dėmesį žiūrėdama filmą;
3. Iš eilės žiūrimos mokytojo atrinktos filmo ištraukos. (Žemiau pridedama lentelė, kur atrinktų ištraukų laiko nuorodos yra sužymėtos iš eilės.)
4. Kol mokytojas randa naują ištrauką, grupelės, jei reikia, pasižymi mintis apie savo grupės personažą.
5. Laikas aptarimui: kiekviena grupė pristato savo personažą, kaip jis keitėsi. Atsako į žemiau pateiktus mokytojo klausimus. Jeigu yra poreikis, diskutuojama.

Motina, laiko nuorodos: 19.56–22.20; 1.04.27–1.05.05; 1.17.00–1.18.50; 1.41.30; 1.48.00–1.50.40; 1.55.50–1.57.10.

Užduotis:

1. Apibūdinkite Motiną Mariją.
2. Kodėl Ji vadinama sopulingąja Motina?

Piktoji dvasia, laiko nuorodos: 6.15–9.20; 32.50–36.50; 1.14.00–1.14.50; 1.55.19.

Užduotis:

1. Apibūdinkite šį veikėją.
2. Ko ji siekia?
3. Kodėl filmo pabaigoje ji yra neviltyje?

DORINIS UGDYMAS

Judas, laiko nuorodos: 3.40–4.40; 15.30–16.14; 28.40–38.00;

Užduotis:

1. Ką galėtumėte pasakyti apie Judą?
2. Ko po išdavystės neįstengia padaryti Judas?
3. Kaip jis bando atitaisyti padarytą blogį?
4. Kas jį ištinka?
5. Ką jūs patartumėte Judui?

Petro išdavystė ir atgaila, laiko nuorodos: 1.18–1.51.

Užduotis:

1. Ar visada lengva prisipažinti suklydus? Kodėl?
2. Iš kur gauname stiprybės?
3. Palyginkite Judą ir Petrą.

Kristus ir jo kelias į Golgotą, laiko nuorodos: 1.12.49–1.41.00; 1.41–1.56.00.

Užduotis:

1. Ką galite pasakyti apie Kristų?
2. Kokius Kristaus bruožus galėtumėt išskirti?
3. Kokie veikėjai ir kaip padeda Kristui kelyje į Golgotą?
4. Kokias pastebėjote minios reakcijas?
5. Kaip keičiasi kareivių elgesys?
6. Kokia scena įsiminė labiausiai?

Atrinktų ištraukų laiko nuorodų lentelė:

1.18–1.51; 3.40–4.40; 6.15–9.20; 15.30–16.14; 19.56–22.20; 28.40–38.00; 32.50–36.50;
1.04.27–1.05.05; 1.12.49–1.41.00; 1.14.00–1.14.50; 1.17.00–1.18.50; 1.48.00–1.50.40; 1.55.19;
1.55.50–1.57.10; 1.41.00–1.56.00.

Kristaus kančia ir jos prasmė yra skelbiama jau du tūkstančius metų. Ji buvo žmonėms pateikiama žodžiu, vaizdu ir garsu, evangelija, liturgija, meno formomis. Šis filmas išsiskiria iš kitų tuo, kad itin ekspresyviai ir realistiškai perteikia Kristaus kančią.

Ingrida Sauronienė

Šiaulių „Romuvos“ gimnazijos mokytoja

4.10. Filmas „Pavasaris, vasara, rudenis, žiema ir vėl pavasaris“, rež. Kim Ki-duk, 2003 m., 1 val. 43 min., Pietų Korėja

Režisierius: Kim Ki-duk, 2003 m., Pietų Korėja.

Trukmė: 1 val. 43 min.

Tema: gyvenimo pamokos.

Tikslinė grupė: 11–12 kl.

Pamokų ciklas pagal rež. Kim Ki-duk filmą.

Tikslas: remiantis įgytomis žiniomis apie kiną, mokyti skaityti kino meną, ugdyti kūrybinio ir filosofinio mąstymo kompetencijas.

Ugdomos kompetencijos: pažinimo, socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos, kultūrinė, komunikavimo.

Metodas: kino filmo analizė ir etinės asociacijos.

Siužetas

Idiliškos gamtos apsuptyje ežere plaukioja atsiskyrėlio būstas, tiksliau – mažas vienuolynas. Čia gyvena senas vienuolis ir mažas jo mokinys. Pavasarį senolis supažindina berniuką su žiaurumo prigimtimi ir kaltės jausmu. Vasarą, jau būdamas paauglys, naujasis vienuolis turi išmokti susitvarkyti su siautėjančiais hormonais, kai į jų vienuolyną atvežama sunkiai serganti mergina. Jai pasveikus jaunuoliai išsikelia į miestą. Rudenį jaunasis vienuolis grįžta pas savo mokytoją. Jis suagresyvėjęs ir visiškai praradęs vidinę ramybę. Tad senasis vienuolis kantriai padeda jam vėl rasti santarvę su saviimi. Žiemą, po daugelio metų, jaunasis vienuolis vėl grįžta į atokų vienuolyną ant ežero, norėdamas įsitikinti, ar pasiruošęs gyventi disciplinuotai ir tobulėti dvasiškai.

I. Pavasaris – „Vaikystėje išmoktos pamokos“

Simboliai (*akmuo, medis, durys, žolelės, upė* ir t. t.). „Nešiosi akmenį širdyje...“, „Žiūrėk atidžiai...“

Diskusija – „akmenys, kuriuos nešiojamės širdyje“.

DORINIS UGDYMAS

II. Vasara – „Jaunatviškas maksimalizmas ir meilė“

Simboliai (*žuvytės, Budos statulėlė, gaidys, atvaizdas vandenyje, durys, medis*).

Diskusija – „kada žmogus laužo taisykles“. È. Fromas: „Tik ten, kur meilė nesiekia jokios naudos, ji ima skleistis.“

III. Ruduo – „Pavydo, neapykantos ir kaltės prigimtis“

Simboliai (*katė, ženklai, gyvatė ir t. t.*).

Kančia („Laiškai Liucijui“, „Ištremtas Tibetas“).

Diskusija – „Kas padeda įveikti kaltės jausmą?“, „Kaip rasti santarvę su savimi? Atleisti pačiam sau?“

IV. Žiema – „Žmogaus vidinio pasaulio harmonija ir išmintis“

Simboliai (*užšalęs vanduo, Budos statulėlė, akmuo, kaukė ir t. t.*).

Gyvenimas – tai nuolatinis kopimas į kalną.

Tema: gyvenimo našta. Skaitinys – A. Kamiu „Sizifo mitas“.

Tema: Žmogaus dvilypumas. Skaitinys – Hermann Hesse „Narcizas ir Auksaburnis“.

„Kaip surasti santarvę su savimi?“

Pokalbis „Kaip surasti santarvę su savimi?“ Žmogaus ir gamtos harmonija.

Akmuo kaip gyvenimo naštos simbolis.

Užrašai ant akmenų (vertybės, mintys, jausmai, emocijos, išminties perlai).

Ramybė – bet kurios tikros kelionės pradžia. Skaitiniai: A. Toliatas „Ramybė tau“;

Jūratė Mackevičiūtė „Žmogaus ir gamtos santykio problema: ekocentrinės pasaulėžiūros ištakos“.

Ir vėl pavasaris – „Žmogaus gyvenimo ratas“

Daiva Petručionienė

Marijampolės Rimanto Stankevičiaus
progimnazijos etikos mokytoja

4.11. Mano tapatumas remiantis V. Šekspyro drama „Hamletas“

Tema: asmens tapatumo paieška.

Tikslinė grupė: 11–12 kl.

Tikslai: išanalizuoti dramoje *Hamletas* keliamas moralines problemas, aptarti ir išsiaiškinti, kodėl svarbu suprasti savąjį tapatumą.

Ugdomos kompetencijos: socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos, komunikacinė, kultūrinė, pažintinė.

Uždaviniai: pažiūrėti Oskaro Koršunovo spektaklio „Hamletas“ ištraukas; paklausti teatrologės komentarų; atsakyti į pateiktus klausimus; parašyti esė tema „Kodėl savojo „aš“ reikia ieškoti?“

Metodas: spektaklio įrašo ištraukų peržiūra su teatrologės (Daivos Šabasevičienės) komentarais, analizė ir diskusija.

Spektaklis: „Hamletas“ (rež. Oskaras Koršunovas).

Prieiga: virtualios teatro pamokos, klasikos interpretacijos: <https://www.youtube.com/watch?v=7JzAEjZ3qEQ>

Klausimai diskusijai po spektaklio peržiūros

1. Koks klausimas vis kartojamas spektaklio pradžioje?
2. Kur sėdi aktoriai?
3. Kodėl aktoriai sėdi prieš veidrodį?
4. Teatras prasideda nuo grimo kambario veidrodžio, tiksliau – nuo aktorius žvilgsnio į save. Aktoriai spektaklio pradžioje, žiūrėdami į veidrodį, klausia savęs „Kas tu esi?“.

Kodėl aktoriai, žiūrėdami į veidrodį, vis kartoja „Kas tu esi?“?

1. Kaip keičiasi aktorių balso tonas, nuotaika?
2. Klausimą „Kas tu esi?“ aktoriai atsisukę užduoda ir žiūrovams. Kaip manai, kodėl?
3. Taigi, kaip atsakytum į klausimą „Kas aš esu?“?
4. Kodėl svarbu ieškoti savojo „aš“?

Kūrybinė užduotis: parašyti esė tema „Kodėl savojo „aš“ reikia ieškoti?“

Grįžtamasis ryšys, vertinimas, įsivertinimas: tikslų išsikėlimas, suvokimas ir rezultatų refleksija. Vertinimas pagal BP pateiktus pasiekimų lygius.

Diana Čekanauskienė

Kauno „Pilėnų“ progimnazijos
tikybos mokytoja metodininkė

4.12. Edvardo Muncho paveikslo „Šauksmas“ analizė

Tema: vienatvė.

Tikslinė grupė: 10–11 kl.

Tikslai: lavinti pažinimo, kūrybiškumo, socialinę ir emocinę kompetencijas.

Uždaviniai: dirbdami poromis analizuos paveikslą „Šauksmas“, gebės atsakyti į 2–4 klausimus, bei įvardys 1–2 argumentus, kokias emocijas sukelia šis paveikslas.

Metodas: paveikslo analizė.

Paveikslas: Edvardas Munchas, „Šauksmas“, 1893 m.

Pagrindiniai paveikslo analizės aspektai

Apie paveikslą:

1. Dailininko vardas, pavardė;
2. Paveikslo pavadinimas;
3. Data, kada buvo nutapytas, kokia vertė ir dydis;
4. Tapyimo technika.

Siužetas:

1. Apibūdinti turinį;
2. Paaiškinti, kokia pagrindinė šios paveikslo idėja.

Kompozicija:

1. Paaiškinkite figūrų ir daiktų vaizdavimą paveiksle.

Erdvė:

1. Linijinė perspektyva (kur veda žvilgsnis gilyn);
2. Apšvietimas.

Spalvos:

1. Kokios pagrindinės spalvos naudojamos paveiksle?
2. Spalvų sukuriamas efektas.

Šviesa:

1. Šviesos kryptis, šešėliai, sukuriama nuotaika.

Egzistencinę baimę perteikiantis Edvardo Muncho 1893 m. nutapytas portretas yra bene antras pagal garsumą meno kūrinys visoje meno istorijoje (beje, meno rinkoje jis įvertintas 120 mln. dolerių).

Po raudonomis, geltonomis ir oranžinėmis liepsnomis verdančiu dangumi ant tilto stovi belytė figūra. Apsirengusi tokiais pačiais vingiuojančiais potėpiais nutapytu mėlynu paltu, kuriame susilieja vandens, indigo ir akvamarino atspalviai. Išilgintos rankos, laikomos virš plikos, kaukolę primenančios galvos. Akys išsiplėtusios nuo šoko. Iš figūros sklinda kraują stingdantis spiegame.

Spalvos atrodo tokios gyvos, šviežios, tarsi paveikslas būtų nupieštas vakar. Mano manymu, ši versija yra intensyviausia, nes pastelė yra tokia gyvybinga priemonė, kad priėjęs prie paveikslo gali tiesiog matyti, kaip Munchas realiu laiku keičia mirguliuojančias linijas ir kontūrus. Jis turi tiesiog virpantį, gyvą paviršių, kurio neįmanoma sukurti aliejaus technika.

1892-ųjų sausio 22-ąją Muncho dienoraštyje yra užfiksuotas „Šauksmo“ įkvėpimo momentas: „Ėjau keliu su dviem draugais, leidosi saulė. Pajutau melancholijos gūsi, o dangus staiga pasidarė kruvinai raudonas. Sustojau, atsirėmiau į turėklus. Jaučiausi mirtinai pavargęs. Liepsnojančias dangus tiesiog virė kaip kraujas. Liepsnos tarsi ėmė skrosti mėlynai juodą fjordą ir miestą. Mano draugai ėjo toliau. Aš stovėjau, drebėdamas iš nerimo. Jaučiau, kaip iš visos gamtos sklido begalinis klyksmas.“ Žvelgiant į šį įrašą, „Šauksmo“ figūra galėtų būti suvokiama kaip savotiškas menininko autoportretas.

Net ir tie, kurie niekada nebuvo girdėję apie Munchą, puikiai atpažįsta jo garsųjį paveikslą. Taip yra dėl daugybės populiariojoje kultūroje atsiradusių variacijų. Interpretacijų šio paveikslo tema buvo rodyta ir aminaciniame seriale „Simpsonai“, taip pat iš šio kūrinio įkvėpimo sėmėsi ir garsiojo siaubo filmo „Klyksmas“ kūrėjai. Įvairių „Šauksmo“ versijų vagystės iš Oslo muziejų, kurių viena įvyko 1994-aisiais, kita po dešimtmečio, tik dar kartą atskleidžia šio meno kūrinio žinomumą. Taip pat net ir dabar jis yra išplitęs visur – ant rankinių, plakatų, puodelių, dar Dievas žino kur...

Tačiau kartais ir sunku paaiškinti šį universalų patrauklumą. Anot Lloyd, šis vaizdinys buvo sėkmingas dėl to, kad išreiškė svarbų Vakarų kultūroje, XX a. pradžioje įvykusį poslinkį. „Šauksmas yra vienas tų vaizdinių, kurie apibendrina istorijos pokyčio tašką, – paaiškina ji. – Čia mes matome, kaip žmogus praranda visą saugumą, kuris jam teikė komfortą iki XIX a. pabaigoje ištikusio momento, kai tarsi nebeliko iš kartos į kartą perduodamo tikėjimo, tradicijos, papročių. Liko tik vienišas vargšas žmogus egzistencinės krizės akivaizdoje, akis į akį susidūręs su visata, kurios jis nesupranta ir kuriai belieka atsiduoti, išgyvenant didžiulę paniką.“

Gali nuskambėti labai negatyviai, bet toks yra modernaus žmogaus būvis. Būtent tai skiria modernų žmogų nuo porenensaninėje epochoje vyravusių nuotaikų. Susiformuoja jausmas, kad prarasti visi inkarai, kurie laikė mūsų protėvius, tvirtai įsikibusius į pasaulį.

DORINIS UGDYMAS

Klausimai paveikslo analizei

1. Koks galėtų būti šio paveikslo pavadinimas?
2. Ar jums yra atpažįstama vieta?
3. Kur žiūri vaizduojami asmenys?
4. Kokius santykius galime įvardinti tarp vaizduojamų personažų?
5. Ko moko jų laikysena (kūno kalba, dalinis pasisukimas)?
6. Kokia bendra paveikslo nuotaika?
7. Koks subjektas padeda įvardyti nuotaiką?
8. Kokių emocijų jums kelia šis paveikslas?

Edvard Munch.
Šauksmas, 1893

Kūrybinė užduotis

Pirmą pamoką mokiniai analizuoja paveikslą, o per dailės pamoką piešia ir stengiasi perteikti, kokius jausmus ir emocijas sukėlė šis paveikslas.

DORINIS UGDYMAS

Klausimai refleksijai

1. Kokias emocijas sukelia pagrindinis personažas?
2. Kokios pagrindinės spalvos dominuoja paveiksle?
3. Ar aš galėčiau būti tas personažas?
4. Ką aš sužinojau naujo?

Filmas „Klyksmas“, rež. Wes Craven, 1996, JAV

Parengta pagal: <https://www.bernardinai.lt/2016-03-12-kokia-yra-paveikslo-sauksmas-reiksme/>

5. PAPILDOMA MEDŽIAGA ETIKOS IR TIKYBOS PAMOKOMS

5.1. Lietuviško kino pavyzdžiai

Sudarė **Judita Misevičienė**

1. „Gražuolė“, rež. Arūnas Žebriūnas, 1969 m., 1 val. 11 min. filmas vaikams.
2. „Herkus Mantas“, rež. Marijonas Giedrys, 1972 m., 2 val. 25 min. istorinė drama.
3. „Tadas Blinda“, rež. Balys Bratkauskas, 1972 m., 2 val. 31 min. nuotykių filmas.
4. „Neregių žemė“, rež. Audrius Stonys, 1992 m., 24 min. dokumentinis filmas.
5. „Laisvė“, rež. Šarūnas Bartas, 2000 m., 1 val. 34 min. drama.
6. „Lengvai ir saldžiai“, rež. Ignas Miškinis, 2004 m., 23 min. trumpametražis meninis filmas.
7. „Vienui vieni“, rež. Jonas Vaitkus, 2004 m., 1 val. 30 min. istorinė drama.
8. „Dievų miškas“, rež. Algimantas Puipa, 2005 m., 1 val. 50 min. istorinė drama.
9. „Prieš parskrendant į žemę“, rež. Arūnas Matelis, 2005 m., 52 min. dokumentinis filmas.
10. „Gyveno senelis ir bobutė“, rež. Giedrė Beinoriūtė, 2007 m., 28 min. animacija / dokumentika.
11. „Balkonas“, rež. Giedrė Beinoriūtė, 2008 m., 48 min. drama vaikams.
12. „Duburys“, rež. Gytis Lukšas, 2009 m., 2 val. 20 min. drama.
13. „Česlovo Milošo amžius“, rež. Juozas Javaitis, 2011 m., 3 val. 4 min. dokumentika.
14. „Taip Laima lėmė“, „Marti iš jaujos“, „Animacijos magija“, rež. Jūratė Leikaitė, 2012 m., 1 val. animacija.
15. „Vilko vaikai“, rež. Rick Ostermann, 2013 m., 1 val. 17 min. „Vokietijoje sukurta ir Lietuvoje nufilmuota drama apie pokario vaikų likimus.
16. „Aukso žirgas“, rež. Valentas Aškinis, Reinis Kalnaellis, 2014 m., 1 val. 20 min. animacija.
17. „Šaltos ausys“, rež. Linas Mikuta, 2016 m. 42 min. dokumentika.
18. „Sengirė“, rež. ir operatorius Mindaugas Survila, 2018 m., 1 val. 25 min. dokumentika;
19. „Nuostabieji lūzeriai. Kita planeta“, rež. Arūnas Matelis, 2018 m., 1 val. 11 min. dokumentika.
20. „Rūgštus miškas“, rež. Rugilė Barzdžiukaitė, 2018 m., 1 val. 3 min. dokumentika.
21. „Tarp pilkų debesų“, rež. Marius Markevičius, 2018 m., 1 val. 38 min. N-13, istorinė drama.
22. „Angelų takais“, rež. Kristina Buožytė, 2018 m., 30 min. M. K. Čiurlionio kūrinių motyvais virtualios realybės filmas.

23. „Išgyventi vasarą“, rež. Marija Kavtaradzė, 2018 m., 1 val. 30 min. N-13, filmas paaugliams.
24. „Šuolis“, rež. Giedrė Žickytė, 2020 m., 1 val. 25 min. dokumentika.
25. „Pilis“, rež. Lina Lužytė, 2020 m., 1 val. 55 min. N-13, vaidybinis filmas paaugliams.
26. „Pavyzdingas elgesys“, rež. Audrius Mickevičius, Nerijus Milerius, 2021 m., 1 val. 25 min. dokumentika.

5.2. Pasaulinio vaidybinio ir animacinio kino pavyzdžiai

Sudarė **Judita Misevičienė**

1. „Kelias“, rež. Federico Fellini, 1954 m., 1 val. 48 min., drama, Italija.
2. „Kaliostro pilis“, rež. Hayao Miyazaki, 1979 m., 1 val. 50 min., nuotykių vagysčių *anime* filmas, Japonija.
3. „Aukojimas“, rež. Andrei Tarkovsky, 1986 m., 2 val. 29 min., drama, Švedija.
4. „Mano kaimynas Totoro“, rež. Hayao Miyazaki, 1988 m., 1 val. 26 min., animacinis mokslinės fantastikos nuotykių filmas, Japonija.
5. „Simpsonai“, rež. Matt Groening, James L. Brooks, Sam Simon, nuo 1989 m. (32 sezonai, 717 serijų), animacinė situacijų komedija, JAV.
6. „Kikės siuntų tarnyba“, rež. Hayao Miyazaki, 1989 m., 1 val. 42 min., animacinis fantastinis filmas, Japonija.
7. „Pavasaris, vasara, rudenis, žiema ir... vėl pavasaris“, rež. Kim Ki-dukas, 2003 m., 1 val. 45 min., romantinė drama, Pietų Korėja.
8. „Šindlerio sąrašas“, rež. Steven Spielberg, 1993 m., 1 val. 15 min., karinė drama, JAV;
9. „Choristai“, rež. Christophe Barratier, 2004 m., 1 val. 37 min., muzikinė drama, Prancūzija.
10. „Pom Poko meškėnų karas“, rež. Isao Takahata, 1994 m., 1 val. 59 min., animacinis mokslinės fantastikos filmas, Japonija.
11. „Paslaptys ir melagystės“, rež. Mike Leigh, 1995 m., 2 val. 22 min., drama komedija, Jungtinė Karalystė.
12. „Princesė Mononokė“, rež. Hayao Miyazaki, 1997 m., 2 val. 13 min., animacinis fantastinis istorinis nuotykių filmas, Japonija.
13. „Kirikou ir burtininkė“, rež. Michelio Ocelot, 1998 m., 1 val. 14 min., Prancūzija, Belgija, Liuksemburgas.

DORINIS UGDYMAS

14. „Stebuklingi Šihiro nuotyčiai Dvasių pasaulyje“, rež. Hayao Miyazaki, 2001 m., 2 val. 5 min., animacinis mokslinės fantastikos nuotykių filmas, Japonija.
15. „Ponas Ibrahim“, rež. François Dupeyron, 2003 m., 1 val. 36 min., komedija-drama, Prancūzija.
16. „Keliaujanti Haulo pilis“, rež. Hayao Miyazaki, 2004 m., 1 val. 59 min., animacinis fantastinis nuotykių filmas (pagal britų rašytojos Diana Wynne Jones to paties pavadinimo romaną), Japonija.
17. „Adomo obuoliai“, rež. Anders Thomas Jensen, 2005 m., 1 val. 34 min., juodoji komedija, drama, Danija, Vokietija.
18. „Audringa naktis“, rež. Gisaburo Sugii, 2005 m., 1 val. 50 min., animacinis filmas, Japonija.
19. „Vaikas“, rež. Jean-Pierre Dardenne, Luc Dardenne, 2005 m., 1 val. 40 min., socialinė drama, Belgija, Prancūzija.
20. „Žemjūrės pasakos“, rež. Goro Miyazaki, 2005 m., 1 val. 55 min., animacinis fantastinis filmas, Japonija.
21. „Azūras ir Azmaras“, rež. Michel Ocelot, 2006 m., 1 val. 39 min., kompiuterinis animacinis pasakų fantastinis filmas, Prancūzija, Ispanija, Belgija ir Italija.
22. „Tvirtovės apgultis“, rež. Philippe Calderon, 2006 m., 1 val. 22 min., dokumentika, Kanada, Prancūzija.
23. „WALL-E. Šiukšlių princo istorija“, rež. Andrew Stanton, 2008 m., 1 val. 38 min., mokslinės fantastikos romantinis kompiuterinės animacijos filmas, JAV.
24. „Išgelbėti gyvenimą“, rež. Brian Baugh, 2009 m., 2 val., krikščioniška drama, JAV;
25. „Koralaina ir slaptas pasaulis“, rež. Henry Selick, 2009 m., 1 val. 40 min., mokslinės fantastikos lėlinės animacijos filmas vaikams, JAV.
26. „Smegenų plovimas“, rež. Harald Eia, 2010 m., 35 min., dokumentika, 7 dalių mini serijos apie priešpriešą tarp prigimties ir auklėjimo, Norvegijos Karalystė.
27. „Gerumo stebuklas“, rež. Stephen Chbosky, 2012 m., 1 val. 53 min., pagal R. J. Palacio knygą „Stebuklas“, drama vaikams, JAV.
28. „BoJack Horseman“, rež. Raphael Bob-Waksberg, 2014 m., rodo Netflix (6 sezonai po 12 serijų, 1 serija - 20 min.), suaugusiems skirta animacinė komedija-drama apie vidurio amžiaus krizę, JAV.
29. „Leviatanas“, rež. Andrey Zvyagintsev, 2014 m., 2 val. 20 min., šiuolaikiška Jobo istorijos interpretacija, Rusija.
30. „Stok šalia manęs, Doraemon“, rež.: Ryuichi Yagi ir Takashi Yamazaki, 2014 m., 1 val. 35 min., 3D kompiuterinės animacijos mokslinės fantastikos komedijos ir dramos filmas, Japonija.
31. „Boružė“, rež. Greta Gerwig, 2017 m. 1 val. 34 min., drama, komedija, JAV.

DORINIS UGDYMAS

32. „Trobelė“, rež. Stuart Hazeldine, 2017 m., 2 val. 12 min., krikščioniška drama, sukurta remiantis 2007 m. to paties pavadinimo Williamo P. Youngo romanu, JAV.
33. „Kalmaro žaidimas“, rež. Hwang Dong-hyuk, 2021 m., Netflix serialas, distopija.
34. „Blogis“, rež. Mikael Hafström, 2003 m., 1 val. 53 min., drama, Švedija.

Pastaba: filmai „Kalmaro žaidimas“ ir „Blogis“ yra labai dažnai mokinių žiūrimi. Į šį sąrašą jie įtraukti tik todėl, kad yra svarbu kalbėti apie tai, kas domina jaunos žmones, ir padėti jiems rasti vertybines atramas.

Literatūros sąrašas

1. Armavičiūtė, V. (2016). *Vertybės ir ugdymas: tarp kaitos ir stabilumo*. Vilniaus universiteto leidykla.
2. Boss, J.A. (1999). *Analyzing Moral Issue*. Mayfield Publishing Company.
3. Čiuladienė, G. (2018). *Bendraamžių mediacijos Lietuvos mokykloje (atvejo analizė)*. Pedagogika, 129 (1), 220–233. DOI: <http://dx.doi.org/10.15823/p.2018.15>
4. Čiuladienė, G. (2013). *Paauglių konfliktai ir jų sprendimas ugdymo realybėje*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
5. Duoblienė, L. (2018). *Pohumanistinis ugdymas – dekoduoti. Monografija*. Vilniaus universiteto leidykla.
6. *Etikos Bendrosios programos projektas*. (2021). Prieiga internete: <https://www.emokykla.lt/upload/EMOKYKLA/BP/PDF/Dorinis/20210331%20Etikos%20BP%20Projektas.pdf>
7. Euwema, M. C., van de Vliert, E. ir Bakker, A. B. (2003). Substantive and Relational Effectiveness of Organizational Conflict Behavior. *International Journal of Conflict Management*, 14(2), 119–139. DOI: 10.1108/eb022894
8. Flecknoe, M. (2005). What does Anyone Know about Peer Mediation? *Improving Schools*, 8(3), 221–235. DOI: 10.1177/1365480205060437
9. Gross, M., A. ir Guerrero, L. K. (2000). Managing Conflict Appropriately and Effectively: an Application of the Competence Model to Rahim's Organizational Conflict Styles. *The International Journal of Conflict Management*, 11(3), 200–226. DOI: 10.1108/eb022840
10. Harari, Y.N. (2019). *21 pamoka XXI amžiui*. Vilnius: Kitos knygos.
11. Indrašienė, V. Žibėnienė, G. (2014). *Pasiekimų vertinimas ir įsivertinimas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
12. Johnson, D. W., Johnson, R. T., Dudley, B. ir Magnuson, D. (1995). Training Elementary School Students to Manage Conflict. *The Journal of Social Psychology*, 135(6), 676–686. DOI: 10.1080/00224545.1995.9713971
13. Jovaiša, L. (2007). *Enciklopedinis edukologijos žinynas*. Vilnius: Gimtasis žodis.
14. Kahane, A. (2018). *Bendradarbiauti su priešu*. Vilnius: Vaga.
15. Kanišauskas, S. (2009). *Moralės filosofijos pagrindai*. Vilnius: Mykolo Romerio leidykla.
16. Lakis, J. (2008). *Konfliktų sprendimas ir valdymas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
17. *Mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo tobulinimo dorinio, meninio ir kūno kultūros ugdymo procese rekomendacijos*. (2010). Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras. Prieiga per internetą: https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2016/01/17_Rekomendacijos.pdf

18. Peterson, A. (2019). Character Education, the Individual and the Political. *Journal of Moral Education* 49 (2), 1–15.
19. Račelytė, D. (2009). *Konfliktų studijų pagrindai*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
20. Sacks, J. (2021). *Moralė. Bendrasis gėris permainų laikais*. Vilnius: Tyto alba.
21. Shapiro, D. (1996). *Konfliktai ir bendravimas*. Vilnius: Atviros Lietuvos fondas.
22. Wilmot, W. ir Hocker, J. (2001). *Interpersonal Conflict*. New York: McGrawHill.
23. Internetiniai šaltiniai konfliktinės situacijos analizei:
 - <https://www.youtube.com/watch?v=h2HPuToDERI> (bendraamžių mediacija mokykloje)
 - <https://www.youtube.com/watch?v=ABy9UoOG0hY> (mediacija mokykloje)
 - <https://www.youtube.com/watch?v=jjfUBprHsSw> (mokytojų mokinių tarpusavio konfliktai)
 - <http://www.youtube.com/watch?v=wiuv5hzj5i4> (tramvajuje)